

Bundel van de Commissie Watersysteembeheer van 17 mei 2018

- 0 Agenda
 - Agenda commissie WB 1.0
- 1 Opening
- 2 Mededelingen en ingekomen stukken
 - Kennis te nemen van de data van de streekbijeenkomsten.*
- 2.1 Streekbijeenkomsten GGOR St. Anthonis/Boxmeer (2e NAZENDING)
 - Kennis te nemen van de data van de streekbijeenkomsten.*
 - Definitieve uitnodiging streekbijeenkomsten GGOR St Anthonis Boxmeer
 - Memo streekbijeenkomsten GGOR St. Anthonis - Boxmeer
- 3 Vaststelling actielijst commissievergaderingen
 - De actielijst vast te stellen.*
 - Actielijst commissies aangepast n.a.v. commissies 15.03.18
- 4 Voorstellen ter advisering
- 4.1 Jaarverslaglegging waterschap Aa en Maas 2017
 - 1. De Jaarverslaglegging 2017 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;*
 - 2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2017 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;*
 - 3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;*
 - 4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2017.*
 - Voorstel_43766.doc
 - 1. Jaarverslaglegging 2017
 - 2. Accountantsverslag Waterschap Aa en Maas Finaal wg versie.def
 - 2. Controleverklaring WAM (getekend)
 - 3. Reactie DB op accountantsverslag 2017
 - 4. Controllersparagraaf
 - 5. Sociaal jaarverslag 2017 (1e NAZENDING)
 - Aangepaste AB-adviesnota Jaarverslaglegging 2017 def
 - Technische vragen fracties PvdA en Algemene Waterschapspartij over de Jaarverslaglegging 2017
- 4.2 Kredietvoorstel voorverkenning Cuijk - Ravenstein
 - 1. Te starten met het opstellen van een plan van aanpak ten behoeve van de voorbereiding van de dijkverbetering (weer voldoen aan de norm) van dijktraject Cuijk – Ravenstein*
 - 2. Om voor dit project een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000,-.*
 - 3. Om - in afwijking van het financieel beleid - alle kosten binnen dit project ten laste te brengen van dit investeringskrediet (te activeren)*
 - Voorstel_43722.doc
 - Bijlage 1 Samenvatting beoordeling
 - Bijlage 2 Rijksoordeel ILT rapportage_36-2_def
 - bijlage 3 Tijdlijn Cuijk - Ravenstein
 - Bijlage 4 Financiële paragraaf
 - Bijlage 5 Kostenraming CuijkRavenstein
- 4.3 Vervangen krappe duikers
 - Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.800.000,-- ten behoeve van het vervangen van circa 1200 krappe duikers in categorie A-waterlopen.*
 - Voorstel_43353.doc
 - Bijlage 1 FP Verv krappe duikers
- 5 Presentatie(s)
- 5.1 Ontwikkelingen dijkbeheer 2018
 - Kennis te nemen van de ontwikkelingen over het dijkbeheer 2018.*

Voorstel_43743.doc

2. WB Presentatie ontwikkelingen dijkbeheer cie WSB 2018

5.2 Presentatie POP3 en Agrarisch waterbeheer

3. WB Stavaza POP3 Cie WB 2018 DB

5.3 Waterconservering bij Aa en Maas (1e NAZENDING)

1. WB Waterconserveren

5.4 Voortgang clusterproject vismigratie (1e NAZENDING)

4. WB Voortgang clusterproject vismigratie - cieWB 17mei2018

6 Stukken ter kennisname

6.1 Brief ANB Oost-Brabant inzake continueren openstelling agrarisch waterbeheer in 2018

Kennis te nemen van de ingekomen brief.

1. Ingekomen brief collectief oost continueren openstelling agrarisch waterbeheer in 2018

Reactiebrief

6.2 Notitie Voortgang clusterproject vismigratie (1e NAZENDING)

Kennis te nemen van de AB-informatienota met voortgangsnotitie.

Voorstel_43850.doc

Bijlage 1 Notitie voortgang clusterproject vismigratie-april2018

6.3 Technische vraag fractie Water Natuurlijk over het Deurnes kanaal (1e NAZENDING)

Kennis te nemen van het Memorie van Antwoord.

Technische vraag fractie Water Natuurlijk over Deurnes Kanaal

6.4 Rapport 'De boer betaalt, maar voor welke vervuiling?'

Op verzoek van de heer De Kleijne van de fractie Geborgden is het rapport 'De boer betaalt, maar voor welke vervuiling?' geagendeerd.

De boer betaalt, maar voor welke vervuiling (gefinancierd door Stichting Mesdag Zuivelfonds)

6.5 N279 Veghel-Asten (2e NAZENDING)

Kennis te nemen van de memo 'Advies Ruimtelijke inpassing N279 Veghel-Asten' (bijlage 1) en brief 'Advies Watertoets N279 Veghel-Asten' (bijlage 2).

Voorstel_43945.doc

Bijlage 1 Memo advies ruimtelijke inpassing N279 Veghel_Asten

Bijlage 2 Brief advies watertoets

7 Rondvraag

8 Sluiting

Agenda

Vergadering van de Commissie Watersysteembeheer op
donderdag 17 mei 2018, aanvang 09.30 uur

- 1 Opening**
- 2 Mededelingen en ingekomen stukken**
 - 2.1 Memo streekbijeenkomst GGOR-project St. Anthonis/Boxmeer
- 3 Vaststelling actielijst commissievergaderingen**
- 4 Voorstellen ter advisering**
 - 4.1 Jaarverslaglegging waterschap Aa en Maas 2017
 - 4.2 Kredietvoorstel voorverkenning Cuijk - Ravenstein
 - 4.3 Vervangen krappe duikers
- 5 Presentatie(s)**
 - 5.1 Presentatie ontwikkelingen dijkbeheer 2018
 - 5.2 Stand van zaken POP3 en agrarisch waterbeheer
 - 5.3 Waterconservering
 - 5.4 Voortgang clusterproject vismigratie
- 6 Stukken ter kennisname**
 - 6.1 Brief ANB Oost-Brabant inzake continueren openstelling agrarisch waterbeheer in 2018
 - 6.2 Notitie voortgang clusterproject vismigratie
 - 6.3 Technische vragen fractie Water Natuurlijk inzake het Deurnes kanaal
 - 6.4 Rapport 'De boer betaalt, maar voor welke vervuiling?'
 - 6.5 Stand van zaken project N279
- 7 Rondvraag**
- 8 Sluiting**

Onderwerp: Uitnodiging bijeenkomst grondeigenaren gemeenten St. Anthonis en Boxmeer
'Optimalisatie peilbeheer St. Anthonis – Boxmeer'

Geachte heer/mevrouw,

In het huidige watersysteem in de gemeenten St. Anthonis en Boxmeer worden kansen en knelpunten ervaren in het dagelijks waterbeheer. Waterpeilen en grondgebruik zijn niet overal optimaal op elkaar afgestemd en de wateraanvoer en waterafvoer kan worden verbeterd. Daarnaast gaan we in de toekomst steeds vaker te maken krijgen met meer periodes van langdurige droogte of kortstondige hevige regenval. Dit betekent dat een veerkrachtig en dynamisch watersysteem nodig is om hier goed mee om te kunnen gaan. Daarom gaat waterschap Aa en Maas de komende jaren samen met de streek de water aan- en afvoer en peilbeheersing in de gemeenten St. Anthonis en Boxmeer optimaliseren.

Om de behoeften en informatie uit de streek als het gaat om het peilbeheer samen in kaart te brengen, worden (in samenwerking met de lokale ZLTO-afdelingen) vier streekbijeenkomsten georganiseerd.

Op 23 mei: deelgebied Landhorst/Sint Anthonis;

Op 28 mei: deelgebied Boxmeer;

Op 29 mei: deelgebied Oploo/Stevensbeek;

Op 5 juni: deelgebied Vierlingsbeek.

Ik wil u graag uitnodigen om deel te nemen aan de bijeenkomst op.....(datum van deelgebied waarvoor persoon wordt uitgenodigd).....2018. U bent welkom van 19.45 uur tot ongeveer 21.30 uur in ZAAL+ ADRES, PLAATS. Tijdens deze bijeenkomst wordt gestart met een toelichting op het project. Vervolgens worden ideeën, wensen en knelpunten met behulp van kaartmateriaal in grove lijnen in kaart gebracht.

Iedere grondeigenaar is welkom. Wij hebben personen die kadastraal gezien tenminste 1 perceel grond bezitten van minimaal 5 hectare deze uitnodiging gestuurd. Wij verzoeken u mogelijke huurders of pachters te informeren over de inhoud van deze brief. Tevens informeren wij de streek via lokale weekbladen.

Het kan zijn dat u eigendommen in meerdere deelgebieden heeft, waardoor u deze uitnodiging dubbel ontvangt. Onze excuses hiervoor. U bent vrij om een of meerdere streekbijeenkomsten te bezoeken. De inhoudelijke toelichting op het project is per deelgebied gelijk.

Toelichting project

Veranderde bedrijfsvoering en grondgebruik stellen andere eisen aan het waterbeheer dan in het verleden. En weersextremen, die vaker kunnen voorkomen, zijn het gevolg van een veranderend klimaat. Daar kunnen we niet omheen, dus moet het watersysteem hier zo goed mogelijk op worden voorbereid. Daarom gaat waterschap Aa en Maas de komende jaren samen met de streek de water aan- en afvoer en peilbeheersing optimaliseren. Dat gebeurt in samenspraak met betrokkenen en vanuit verschillende belangen, zodat:

- Er een betere balans ontstaat tussen peilbeheer en de lokale waterbehoefte;

- Er minder sprake is van wateroverlast onder normale weersomstandigheden en daar waar mogelijk bij weersextremen;
- De kansen voor lokale waterberging optimaal worden benut;
- Waterkwaliteitsdoelstellingen (ook ecologisch) kunnen worden gehaald.

Toelichting proces

In 2018 worden tijdens bijeenkomsten in de streek de behoeften en informatie uit het gebied in kaart gebracht. Om dit zo concreet mogelijk te kunnen doen is het projectgebied opgedeeld in vier deelgebieden: Landhorst/St. Anthonis, Oploo/Stevensbeek, Boxmeer en Vierlingsbeek. Vervolgens wordt naar aanleiding van de opgehaalde informatie een afweging in belangen gemaakt. Hieruit volgt een visie, een streefpeilenplan en een concreet pakket aan maatregelen. Na vaststelling van deze plannen (2019) worden de maatregelen in 2020 en 2021 uitgevoerd.

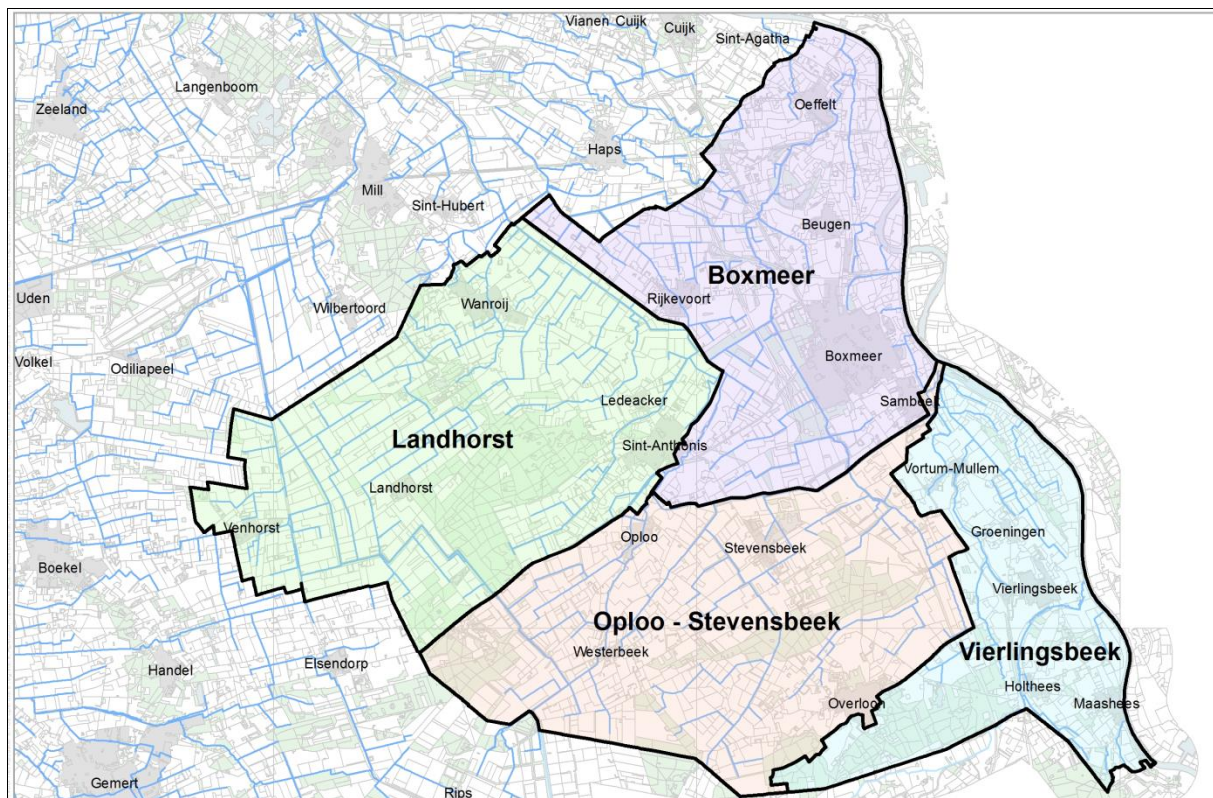
Wij hopen u te spreken tijdens de streekbijeenkomst op2018. Kijk in de tussentijd voor meer informatie over het project op www.aanenmaas.nl/stanthonisboxmeer en meld u daar aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van het laatste nieuws. Heeft u naar aanleiding van deze brief nog vragen? Dan kunt u contact opnemen met Leon van Hoften of Niels van Rooij via het telefoonnummer 088-55 10 000.

Met vriendelijke groet,

Leon van Hoften

Projectleider

Kaartje indeling deelgebieden

MEMO

Zoals afgesproken in de commissie Watersysteembeheer van 15 maart 2018 treft u hierbij informatie aan over de aanstaande streekbijeenkomsten voor het project GGOR ST. Anthonis/Boxmeer.

Het betreffen 4 streekbijeenkomsten verdeeld over de 4 deelgebieden binnen GGOR St. Anthonis/Boxmeer. Hiervoor is één algemene uitnodiging verstuurd (zie bijlage), met de specifieke locatiegegevens per deelgebied.

De bijeenkomsten vinden plaats op/in:

- Landhorst/St. Anthonis: 23 mei bij Stichting Oelbroeck in Sint Anthonis
- Boxmeer: 28 mei in Zaal het Posthuis in Beugen
- Oploo/Stevensbeek: 29 mei bij zaal 't Helder in Overloon
- Vierlingsbeek: 5 juni bij zalencentrum Concordia in Vierlingsbeek

ACTIELIJST COMMISSIEVERGADERINGEN					
Nr.	Cie./ AB	Datum:	Beschrijving actie/toezegging (agp.)	Wie	Status/planning
Watersysteembeheer					
52	WB	26.10.17	Presentatie Water in bebouwd gebied In de commissie is gevraagd om een presentatie ten aanzien van Water in bebouwd gebied en de daarmee gepaard gaande versterking van de samenwerking in de keten.	De Kleijn	cie. WB 14 juni 2018
53	WB	26.10.17	Presentatie Muskusrattenbestrijding Toegezegd de resultaten van de landelijke veldproef aan de commissie te presenteren. De veldproef zal tegen de zomer van 2018 afgerond worden.	De Kleijn	cie. WB 25 oktober 2018
56	WB	15.03.18	Toetsingskader GGOR In de commissie is gevraagd naar het toetsingskader op basis waarvan kan worden beoordeeld of een GGOR geslaagd is.	Van Dijk/ De Groot	cie. WB 14 juni 2018
57	WB	15.03.18	Toetsing dijktrajecten i.r.t. afronding dijkverbetering Vanuit de commissie is gevraagd om een notitie waarin de verantwoordelijkheden van o.a. waterschap Aa en Maas in beeld worden gebracht bij een maatgevende hoogwatersituatie waarbij de dijken nog niet zijn verbeterd.	De Kleijn	cie. WB 14 juni 2018
58	WB	15.03.18	Knolcyperus Boxmeers Broek In de commissie is gevraagd naar de stand van zaken omtrent knolcyperus in het Boxmeers Broek.	Van Dijk	cie. WB 17 mei 2018
Emissiebeheer					
44	EB	11.05.17	Presentatie over Aquon Mede op advies van het Dagelijks Bestuur zal geen werkbezoek worden georganiseerd, maar een presentatie in de commissie.	De Kleijn	cie. EB 20 september 2018

49	EB	14.09.17	KRW en nutriënten De commissie informeren zodra het Dagelijks Bestuur een standpunt heeft genomen over de vormgeving/invulling van de gebiedsgerichte benadering.	Van Dijk	Themacommissie 23 mei 2018
55	WB	23.11.17	Rol waterschap mestproblematiek Toelichting geven op de rol van het waterschap in het dossier mestfraude/mestproblematiek	Van Dijk	Themacommissie 23 mei 2018
Algemene- en Financiële Zaken					
Themacommissie					
54	WB/ EB/ AFZ	26.10.17	Methodiek tabellen Bestuursverslag Toelichting op de meerjarenplanning in relatie tot financiële planning (leesbaarheid/informatiewaarde van de tabellen)	Ketelaars	Themacommissie 23 mei 2018

AFGEWERKT					
Nr.	Cie./ AB	Datum:	Beschrijving actie (+ agp.)	Wie	Gereed
2	WB	18.06.15	Intentieverklaring Veghel aan de Aa (8) Nagaan of de vertrouwelijke notulen van 21 mei 2015 openbaar gemaakt kan worden	DB/Van Dijk	Cie. WB 15 juni 2016
42	EB	16.03.17	Afvalwaterstrategie Notitie bespreken in de commissie Emissiebeheer 15 juni 2017 en AB 7 juli 2017	Van Dijk	Commissie EB 15 juni 2017 en AB 7 juli 2017
43	EB	11.05.17	Bandenbrand Someren Nagaan of er een (evaluatie)rapport openbaar is gemaakt/beschikbaar is gesteld.	Van Dijk	Commissie EB 15 juni 2017

37	AFZ	19.01.17	Uitvoeringsprogramma Preventie, Toezicht en Handhaving In dit kader wordt aangegeven dat de ophanden zijnde afspraken met Campina, als lozer op de rwzi Dinther, naar alle waarschijnlijkheid in volgende cyclus ter info naar AB/Cie komen.	Van Dijk	Is kort besproken in cie. AFZ van 16 maart 2017. Waterschap Aa en Maas is in overleg met de omgevingsdienst aan te kijken of er een handhavingstraject opgestart moet worden. Op het moment dat daar meer duidelijkheid over is, komt dit onderwerp opnieuw aan de orde. Nader besproken in besloten deel commissie AFZ 14 september 2017.
14	AFZ	27.11.14	Realisering parkeerplaatsen hoofdkantoor (5.1): Opstellen Integraal vervoersplan waterschap Aa en Maas	DB/Ketelaars	Commissie AFZ 26 oktober 2017
39	EB	19.01.17	Memorie van Antwoord effecten uitspoeling gemalen banden kunstgrasvelden op het water Dit memorie van antwoord, de ingediende technische vragen door de fractie Waterlijk Natuurlijk alsmede de artikelen in de Telegraaf over dit onderwerp agenderen voor de commissie van 16 maart.	De Groot/ Van Dijk	-Bij nieuwe ontwikkelingen -Cie EB op 26 oktober 2017 geïnformeerd over laatste ontwikkelingen
48	WB	14.09.17	Aanbesteding maaionderhoud In de commissievergadering van oktober 2017 terugkoppeling geven over de vraag of voor het maaionderhoud in Hertogswetering wel of geen Europese aanbesteding vereist is.	Van Dijk	Cie. WB 26 oktober 2017
46	WB	11.05.17	Verwerking waternavel Bijpraten commissie over stand van zaken verwerking waternavel	Van Dijk	Cie. WB 23 november 2017
45	EB	11.05.17	Rwzi Den Bosch De commissie in het najaar 2017 bijpraten over ontwikkelingen.	Van Dijk	cie. EB 23 november 2017
47	WB	11.05.17	Kennisprogramma klimaatbestendig watersysteem (Lumbricus) Presentatie verzorgen in de commissie over Lumbricus	De Groot	cie. WB 18 januari 2018
51	WB	26.10.17	Presentatie watersysteemanalyse Aanleiding hiervoor is een zinsnede op pagina 24 van de	Van Dijk	cie. WB 18 januari 2018

			begroting 2018 waar staat dat het streven is dat eind 2018 alle watersysteemanalyses beschikbaar zijn voor beleid en inrichtingsprojecten.		
50	WB	26.10.17	Presentatie maaionderhoud In het voorjaar van 2018 zal een presentatie worden gegeven over het maaionderhoud, waarbij ingegaan wordt op het beheer en onderhoud alsmede de maaionderhoudssituatie in het district Hertogswetering	Van Dijk	cie. WB 15 maart 2018
32	EB	20.10.16 (4.1B)/ 11.05.17/ 26.10.17	Pilot superkritisch vergassen Na afronding van de pilot Superkritisch vergassen zal hierover nadere bespreking in de commissie plaatsvinden. Voorts is in de commissievergadering van 11 mei 2017 afgesproken dat de commissie een bezoek brengt aan de pilot wanneer deze daadwerkelijk in werking is gesteld. De verwachting is dat dit het najaar zal worden.	Van Dijk	Veldbezoek rwzi Dinther op 15 maart 2018

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 4.1.
Projectenboeknummer en -naam: --
Corsa dossiernummer: --
Voorstelnummer BABS: 43766

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018 Cie. EB 17-05-2018 Cie. AFZ 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Ketelaars, P.C.M.
--	---

Agendaonderwerp:
 Jaarverslaglegging waterschap Aa en Maas 2017

Voorstel:

1. De Jaarverslaglegging 2017 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2017 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2017.

Besluit:

**Mij bekend,
De secretaris,**

Bij het onderwerp:

Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:

1. 1. Jaarverslaglegging 2017
2. 2. Accountantsverslag Waterschap Aa en Maas Finaal wg versie.def
3. 2. Controleverklaring WAM (getekend)
4. 3. Reactie DB op accountantsverslag 2017
5. 4. Controllersparagraaf
6. 5. Sociaal jaarverslag 2017 (1e NAZENDING)
7. Aangepaste AB-adviesnota Jaarverslaglegging 2017 def
8. Technische vragen fracties PvdA en Algemene Waterschapspartij over de Jaarverslaglegging 2017

AB voorblad

--

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 08 JUNI 2018

Voorstel:

1. De Jaarverslaglegging 2017 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2017 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarsverslag 2017.

Probleemstelling

De jaarverslaglegging 2017 geeft een goed en getrouw beeld van de uitgevoerde werkzaamheden en de daarmee samenhangende financiële feiten. Een groot deel van de Programmabegroting 2017 is gerealiseerd conform planning. De Jaarrekening is afgesloten met een voordelig exploitatiesaldo, voor resultaatbestemming, van € 6,18 miljoen. Voor een toelichting op het resultaat, inclusief opmerkingen ten aanzien van de totstandkoming ervan, wordt verwezen naar "Financiën" dat hieronder wordt uiteengezet.

In het kort is het voordelig resultaat als volgt tot stand gekomen:

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-6,18
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	6,18
Lagere uitgaven lasten	3,44
Hogere ontvangsten baten	1,35
Hogere belastingopbrengsten	1,38
Positief jaarrekening saldo 2017 (voor resultaatbestemming)	6,18

Enkele highlights van de resultaten die in 2017 zijn geboekt worden hierna genoemd:

- Het waterschap heeft zich in 2017 beziggehouden met ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waterkwaliteit en duurzaamheid.
- Door het Algemeen Bestuur (AB) is een investeringskrediet t.b.v. de verkenning voor het traject Ravenstein – Lith beschikbaar gesteld (90% gesubsidieerd vanuit Hoogwaterbeschermingsprogramma).
- In de Voortgangsrapportage watersysteem Aa en Maas van 30 januari 2017 is aangegeven dat circa 460 ha van het totale beheergebied van 164.000 ha van Aa en Maas niet voldoet aan de normen voor wateroverlast. Dit betreft 0,2% van het beheergebied. Van de daadwerkelijke knelpunten is in 2017 circa 59 ha aangepakt in het kader van het Tweede Uitvoeringsprogramma Wateroverlast.
- Betreffende de schadeclaims betreffende de wateroverlast die ons waterschap in 2016 heeft getroffen heeft het AB in 2017 een begrotingswijziging voor de afhandeling van schadeclaims goedgekeurd en is een budget vrij gegeven voor de aanpak van wateroverlast op 5 kritieke locaties.
- In 2017 is 16,2 kilometer EVZ gerealiseerd binnen een zevental projecten. Binnen de projecten Dynamisch Beekdal, Peelse Loop en Sang en Goorkens is 10,6 kilometer beekherstel gerealiseerd. Daar waar de realisatie van beekherstel en ecologische verbindingzones achter is gebleven heeft dit als oorzaak dat de verwerving van de benodigde gronden niet is gelukt.

- In totaal zijn 20 knelpunten binnen het clusterproject vismigratie aangepakt. Ook zijn er 15 water gerelateerde recreatieve objecten (bruggen, paden e.d.) gerealiseerd binnen diverse projecten.
- De verwijdering van stikstof en fosfor heeft op rioolwaterzuivering (rwzi) Dinther gedurende drie maanden onder druk gestaan door een nitraatlozing van een industriële lozer. Uiteindelijk zijn alle doelen behaald en wordt ruimschoots voldaan aan de huidige lozingseisen voor stikstof en fosfaat. De beoogde energiebesparing van 23% is gehaald.

Beoogd effect

Door middel van de oplevering van de diverse Jaarverslagleggingsstukken 2017 legt het Dagelijks Bestuur (DB) verantwoording af over de uitvoering van de Programmabegroting 2017.

Argumenten

1 Opgeleverde producten als onderdeel van de P&C cyclus.

Het uitbrengen van het jaarverslag; de jaarrekening en het sociaal jaarverslag maakt onderdeel uit van de planning- & control cyclus. Hiermee wordt voldaan aan de verplichtingen ingevolge de Waterschapswet en het Waterschapsbesluit.

2 Controleverklaring accountant volgt op accountantscontrole

De accountantscontrole van de Jaarverslaglegging 2017 is afgerond en de accountant heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven. Het accountantsverslag; de controleverklaring en de reactie namens het DB hierop worden ter kennisgeving aangeboden.

Kanttekeningen / Risico's

1. Weerstandvermogen /risico's

In de jaarverslaglegging 2017 wordt in de paragraaf Weerstandvermogen (vanaf pagina 61) de voortgang van de benoemde risico's toegelicht. Ook is aangegeven welke risico's overgaan naar het jaar 2018 en welke risico's zijn afgerond of zijn ontstaan in 2017.

In 2017 zijn er 4 financiële risico's bijgekomen betreffende:

- Tariefdifferentiatie wegen.
- Aansprakelijkstelling voor schade aan monumentale muur.
- Cao onderhandelingen.
- Kostenverdeelsleutels SNB.

In 2017 zijn de volgende risico's afgerond.

- Pachtvrij krijgen van percelen ten behoeve van EVZ.
- Natschade Peelvenen.
- Boete Groengas levering.
- WOZ-waardering Dijkwoningen.

Er zijn 14 benoemde risico's die overgaan naar 2018.

Financiën

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)			
Begrotingstekort 2e bestuursrapportage 2017		3,29	
Begrotingswijziging 2e bestuursrapportage 2017; tekort t.l.v. reserves		-3,29	
Begroting tekort t.l.v. reserves (incl. begrotingswijziging)		0,0	
Jaarrekening werkelijk		-6,18	
Saldo voordelig tov begroting voor resultaatbestemming		6,18	
Saldo analyse lasten en baten	Begroting	Realisatie	Saldo t.o.v. Begroting
Lasten			
Rente en afschrijvingen	38,25	37,08	1,17
Personeelslasten	32,37	31,96	0,41
Goederen en diensten	45,96	44,68	1,28
Bijdrage aan derden	6,89	6,59	0,30
Toevoeging aan reserves / voorziening onvoorzien	5,96	5,97	-0,02
	0,30	0,00	0,30
Sub-totaal lasten	129,72	126,28	3,44
Baten			
Financiële baten	0,33	0,31	-0,01
Personeelsbaten	0,73	0,84	0,12
Goederen en diensten	0,48	1,07	0,59
Bijdrage van derden	5,68	6,25	0,57
Onttrekking uit bestemmingsreserves / voorziening	8,49	8,31	-0,18
Geactiveerde lasten	2,68	2,94	0,26
Sub-totaal baten	18,38	19,74	1,35
Saldo lasten en baten	111,34	106,54	4,80
Belastingopbrengsten			
Waterkwantiteit	58,77	58,17	-0,60
Waterkwaliteit	52,57	54,55	1,98
Sub-totaal belasting opbrengsten	111,34	112,72	1,38
Saldo belastingopbrengsten	111,34	112,72	1,38
Saldo (incl. mutatie reserves)	0,00	6,18	6,18

Het resultaat voor resultaatbestemming komt uit op een positief exploitatieresultaat van € 6,18 miljoen. Zonder de begrotingswijziging zou het resultaat € 2,89 miljoen positief zijn. Het saldo wordt veroorzaakt door werkelijke lagere lasten ad € 3,44 miljoen en hogere realisatie van de overig baten ad € 1,35 miljoen. Tevens is er een hogere realisatie van de belastingopbrengsten van € 1,38 miljoen die niet was voorzien.

Bij het positieve resultaat van € 6,18 miljoen moeten de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- In 2017 zijn 2 begrotingswijzigingen (claims wateroverlast en beëindiging Switch Transaction) door het Algemeen Bestuur vastgesteld. Door deze begrotingswijzigingen zijn de lasten verhoogd en in overeenstemming gebracht met de werkelijk te verwachten lasten. Door de verhoging van de lasten, er zijn meer middelen beschikbaar voor het maken van kosten, is de reservepositie afgenomen. Door deze begrotingswijzigingen is het rekeningresultaat € 3,29 miljoen hoger. Vanwege de begrotingsrechtmatigheid hebben deze begrotingswijzigingen plaats moeten vinden.
- In het overzicht hierboven wordt duidelijk de werkelijke personeelslasten € 0,41 miljoen lager uitvallen dan de begrote lasten. Het voordeel is aanzienlijk groter wanneer rekening gehouden wordt met “geactiveerde lasten”. Doordat meer uren op investeringsprojecten zijn verwerkt (geactiveerde uren) is een voordeel van ruim € 0,7 miljoen ontstaan in de realisatie doordat het aantal werkelijke aantal uren in de exploitatie is afgenomen.

In het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening wordt in het kader van de resultaatbestemming voorgesteld de begrote kosten voor het informatiebeleidsplan, die niet zijn uitgegeven in 2017, middels een resultaatbestemming te reserveren voor toekomstige uitgaven.

In de begroting 2017 is rekening gehouden was met een loonontwikkeling van 1%. Er is echter geen Cao akkoord afgesloten. Hierdoor is mede het overschot op de salarislasten ontstaan. Het overschot wordt in 2017 toegevoegd aan de reserves. Wanneer de gevolgen van de Cao definitief zijn wordt het juiste bedrag aan de reserves bij de vaststelling van het Bestuursverslag 2018 onttrokken.

In onderstaande tabel wordt een nadere analyse gegeven van het gerealiseerde exploitatieresultaat ten opzichte van de Begroting en Bestuursverslag II.

LASTEN (x € 1.000)	Begroting 2017	Begrotings- wijzigingen	Begroting 2017 na wijzigingen	Verwacht resultaat 2017 Bestuursverslag II boekwerk	Realisatie Jaarrekening (tov begroting)	Verklaring
Kapitaallasten	38.247		38.247		-1.169	De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De werkelijke boekwaarde per 01-01-2017 is lager in vergelijking met de boekwaarde die bij de begroting als uitgangspunt is genomen. Dit is het gevolg van lagere uitgaven in voorgaande jaren op de investeringen. Hierdoor ontstaan vooral lagere afschrijvings- en in mindere mate lagere rentelasten.
Personeelslasten	32.090	280	32.090		-407	Lagere lasten t.o.v. de begroting wordt vooral veroorzaakt door: • De begrote loonstijging van 1% is door het uitblijven van een Cao akkoord in 2017 niet gerealiseerd; • Het lagere saldo van het aantal verlofuren zorgt voor een vrijval van gereserveerde lasten; • Voor het afwikkelen van schadeclaims, als gevolg van de wateroverlast in mei – juni 2016, was extra inzet/inlenen van personeel van derden noodzakelijk. De extra middelen, door een begrotingswijziging, zijn maar deels nodig gebleken.
Goederen & diensten	44.298	1.659	44.677	-100	-1.281	Ten opzichte van begrote lasten worden hierna de grootste afwijkingen genoemd: • Lagere kosten door uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud vooral op rwzi's. Lagere kosten implementatie automatisering; • Lagere kosten chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi DB niet in bedrijf is gesteld; • Door stopzetten van de slibgisting is geen biogas geproduceerd op rwzi Den Bosch. • Lagere kosten door temporisering van CTBO onderhoud en risico gestuurd onderhoud o.b.v. asset management.
Bijdragen aan derden	6.554	340	5.785	100	-303	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het voordelig jaarrekeningsaldo wordt uitgekeerd aan de deelnemers. Lagere kosten voor onderhoud aan waterlopen.
Interne verrekeningen/ reservering / voorzieningen	5.888		2.126		85	Diverse afwijkingen t.a.v. de begrote reservemutaties.
Onvoorzien	368		300		-368	Van het begrote bedrag voor onvoorzien zaken is in 2017 € 38.000 onttrokken voor nazorgkosten voor project De Bult.
Totaal lasten	127.445	2.278	123.225		-3.443	
Financiële Baten	330		719		-13	Niet begrote opbrengsten door gerealiseerde boekwinsten uit de grondbank van verkochte gronden en overige verkochte gronden die geen onderdeel van de grondbank uitmaakten.
Personeelsbaten	726		468		116	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door niet begrote UWV-uitkeringen van personeel.
Goederen en diensten aan derden	481		444		591	Betreft vooral de niet begrote ontvangen Stimuleringsbijdrage Implementatie Omgevingswet. Ook is een afkoopvergoeding ontvangen van een gemeente voor gemalen met dubbelfunctie.
Bijdrage van derden	6.992	-1.313	2.224		573	De bijdragen van overheden vallen hoger uit. Het betreffen incidentele bijdragen voor de restauratie van het gemaal van Sasse; een bijdrage van De Dommel voor het Drongelens kanaal.
Geactiveerde lasten	2.679		2.220		262	Meer uren zijn geactiveerd op investeringen waardoor de doorberekende exploitatieuren lager uitvallen.
Interne verrekeningen/reserveringen	4.897	3.592	4.499	-3.212	-175	Lagere onttrekking uit de bestemmingsreserve Persoonsgebonden budget door lagere realisatie.
Totaal overige baten	16.105	2.279	10.573	-3.212	1.353	
Netto lasten (lasten minus overige baten)	111.340		108.096	3.211	4.797	
Waterschapsbelastingen	111.340		111.340	0	1.381	De hogere netto belastingopbrengsten 2017 voor watersysteembeheer heeft te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 steeds meer gestalte heeft gekregen
Saldo 2017				3.211	6.178	Resultaat voor resultaatsbestemming

De bijdrage aan duurzaamheid wordt in de Jaarverslaglegging 2017 beschreven. Vandaar dat wordt verwezen naar het Jaarverslag.

Uitvoering / vervolg

Na vaststelling worden de Jaarverslaglegging 2017 voor 15 juli 2018 aangeboden aan Gedeputeerde Staten.

Communicatie

n.v.t.

Bijlagen

1. Jaarverslaglegging 2017;
2. Accountantsverslag inclusief Controleverklaring accountant
3. Reactie namens DB op het accountantsverslag
4. Controllersparagraaf
5. Het Sociaaljaarverslag 2017 (wordt nagezonden)

Waterschap Aa en Maas

Jaarverslaglegging 2017

status	: Definitief
kenmerk	: Jaarverslag 2017
datum	: 16-04-2018
opgesteld door	: Financiën

vastgesteld door	: Dagelijks Bestuur, d.d. 16-04-2018
paraaf	:

KERNGEGEVENS

GEBIED	Oppervlakte in hectare	161.000
	Aantal gemeenten	26
	Aantal bedrijven	23.000
	Aantal inwoners	753.684

TAKEN	Watersysteembeheer	110	km primaire waterkering
		166	km niet primaire waterkering
		4.280	km watergangen/-lopen
		114	gemalen
	Zuiveringsbeheer	7	rioolwaterzuiveringsinstallaties
		102	rioolgemalen
		420	km transportleiding
		1.156.723	capaciteit zuiveringen i.e.

FINANCIEN		Rekening	Begroting
	Watersysteembeheer		
	Aantal herleide ha. ongebouwd	103.340	105.445
	Aantal ingezetenen	298.671	296.500
	Waarde gebouwd in miljarden	€ 91,1	€ 90,8
	Aantal ha. natuurterreinen	24.566	24.978
	Aantal directe lozingen t.b.v watersysteemheffing	0	4.500
	Netto kosten in miljoenen	€ 59,5	€ 63,1
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 58,2	€ 58,8
	Tarief ingezetenen		€ 56,78
	Tarief gebouwd in % van de WOZ waarde		0,03755%
	Tarief ongebouwd		€ 71,85
	Tarief natuurterreinen		€ 2,40
	Tarief verontreinigingsheffing		€ 47,16
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 25,5	€ 31,0
	Zuiveringsbeheer		
	Aantal ve's	1.156.723	1.114.700
	Netto kosten in miljoenen	€ 48,3	€ 49,6
	Opbrengst heffingen in miljoenen (inclusief beschikking reserves)	€ 54,6	€ 52,6
	Tarief zuiveringsheffing		€ 47,16
	Bruto investeringen in miljoenen	€ 23,8	€ 35,4

ORGANISATIE	Bestuur	1 Dijkgraaf 30 Leden Algemeen Bestuur waarvan 4 leden Dagelijks Bestuur
	Totale organisatie	fte 410,72 397,68

INLEIDING	7
<i>Leeswijzer</i>	8
1 JAARVERSLAG 2017	11
Programmarealisatie 2017	11
1.1 Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	13
1.1.1 Prestaties en activiteiten	13
1.1.2 Input 2017	17
1.2 Voldoende Water en Robuust Watersysteem	19
1.2.1 Prestaties en activiteiten	20
1.2.2 Input 2017	24
1.3 Gezond en Natuurlijk Water	27
1.3.1 Prestaties en activiteiten	28
1.3.2 Input 2017	34
1.4 Schoon Water	37
1.4.1 Prestaties en activiteiten	38
1.4.2 Input 2017	43
1.5 Water in Bebouwd Gebied	47
1.5.1 Prestaties en activiteiten	47
1.6 Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde	51
1.6.1 Prestaties en activiteiten	51
1.6.2 Input 2017	57
1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit	59
1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar	59
1.7.2 Incidentele lasten en baten	60
1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	61
1.7.4 Waterschapsbelastingen	62
1.7.5 Weerstandsvermogen	63
1.7.6 Financiering	71
1.7.7 Verbonden partijen	74
1.7.8 Bedrijfsvoering	86
1.7.9 EMU-saldo	86
1.7.10 Investerings	87
2 JAARREKENING 2017	91
2.1 Kostenverdeelstaat	93
2.2 Exploitatierekening naar kostendragers	94
2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer	94
2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer	100
2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	104
2.4 Balans voor resultaatbestemming	108
2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling	110
2.4.2 Toelichting activa	112

2.4.3	Toelichting Passiva	119
2.4.4	Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector	128
VOORSTEL EN BESLUIT		129
CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT		133
BIJLAGE REALISATIE NAAR BELEIDSVELDEN		137
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied		137
Voldoende Water en Robuust Watersysteem		138
Gezond en Natuurlijk Water		139
Schoon Water		140
VERKLARENDE WOORDENLIJST EN AFKORTINGEN		141

Inleiding

Voor u ligt de jaarverslaglegging 2017, bestaande uit het Jaarverslag en de Jaarrekening. In deze inleiding nemen wij u mee in enkele prestaties en activiteiten uit 2017.

In 2017 is de Midterm Review van het Bestuursakkoord 2015 – 2019 opgesteld. Hierin zijn acties opgenomen om de realisatie van maatregelen die nu enigszins stagneren weer vlot te trekken. Het waterschap heeft zich in 2017 beziggehouden met ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waterkwaliteit en duurzaamheid.

De strategiebepaling ‘Weer, een uitdaging’ is uitgewerkt en daardoor bestaat er meer inzicht in wat Aa en Maas wil doen (in samenwerking met andere partijen) aan klimaatadaptatie. In 2017 is een bescheiden begin gemaakt met de uitvoering hiervan en visie hierop.

In het kader van HWBP is het normtraject Ravenstein – Lith beoordeeld, de nieuwe normering is wettelijk vastgelegd, en de goedkeuring hiervoor is verkregen van de Inspectie Leefomgeving en Transport. Door het AB is een investeringskrediet ten behoeve van de verkenning voor Ravenstein – Lith beschikbaar gesteld en vindt er een uitbreiding van de formatie met 5 fte voor Ravenstein-Lith (90% gesubsidieerd vanuit HWBP) plaats.

In de Voortgangsrapportage watersysteem Aa en Maas van 30 januari 2017 is aangegeven dat circa 460 ha van het beheergebied van Aa en Maas niet voldoet aan de normen voor wateroverlast. Van de daadwerkelijke knelpunten wordt in 2017 circa 59 ha aangepakt in het kader van het Tweede Uitvoeringsprogramma Wateroverlast. De periodieke toetsing wordt in 2018 uitgevoerd en naar verwachting komt hier een aanvullende opgave uit.

Inzake de schadeclaims betreffende de wateroverlast die ons waterschap in 2016 heeft getroffen heeft het AB in 2017 een begrotingswijziging voor de afhandeling van schadeclaims goedgekeurd en is een budget vrij gegeven voor de aanpak van wateroverlast op 5 kritieke locaties.

In 2017 is 16,2 kilometer EVZ gerealiseerd binnen een zevental projecten. Binnen de projecten Dynamisch Beekdal, Peelse Loop en Sang en Goorkens is 10,6 kilometer beekherstel gerealiseerd. In totaal zijn 20 knelpunten binnen het clusterproject vismigratie aangepakt. Ook zijn er 15 water gerelateerde recreatieve objecten (bruggen, paden e.d.) gerealiseerd binnen diverse projecten. Tevens is in 2017 de planvoorbereiding gestart van het clusterproject natuurvriendelijke oevers (NVO). Hierbij wordt de koppeling gezocht met knelpunten in het watersysteem ten aanzien van waterlopen die intensief onderhoud vragen door een krap profiel. Op 17 november 2017 heeft het AB krediet verleend om in de periode 2018-2019 circa 25 kilometer tot uitvoering te brengen.

De afvalwaterstrategie is vastgesteld door het AB. Deze strategie is richtinggevend voor de behandeling van afvalwater de komende jaren. Met name de ambities ten aanzien van effluentkwaliteit voor nutriënten en medicijnresten zijn aangescherpt. Ten aanzien van slib is een slibstrategie opgesteld om het slib van de verschillende zuiveringen naar de biogas installatie van rwzi Den Bosch te optimaliseren. Er zijn nieuwe afspraken met SNB gemaakt voor de afvoer van slib de komende jaren. De investeringen van SNB worden over een langere periode afgeschreven zodat de jaarlijkse kapitaallasten dalen. Verder is de ambitie uitgewerkt om in 2030 als heel waterschap energie-neutraal te zijn.

De verwijdering van stikstof en fosfor heeft op rioolwaterzuivering (rwzi) Dinther gedurende drie maanden onder druk gestaan door een nitraatlozing van een industriële lozer. Hierdoor zijn tijdelijk doelen voor effluentkwaliteit niet gehaald. De problemen zijn intussen opgelost en het jaargemiddelde verwijderingsrendement voor N en P ligt boven de streefcijfers. De ombouw van de

gistingtanks op rwzi Den Bosch heeft tijdelijk ertoe geleid dat beduidend minder eigen energie opgewekt wordt. De beoogde energiebesparing van 23% is gehaald.

De renovatie van rwzi Den Bosch loopt achter op de initiële planningen. Slibgisting is, door diverse oorzaken, nog niet in gebruik genomen. De fijnzeefinstallatie op rwzi Aarle-Rixtel is in bedrijf genomen en functioneert naar behoren en wordt komende periode verder geoptimaliseerd.

In 2017 is er, onder voorwaarden van het bestuur, een anti-afhaaksubsidie toegekend aan één van de aangesloten bedrijven. Het bedrijf dient hiervoor maatregelen te treffen in de bedrijfsvoering en deze zijn toegezegd.

Financieel resultaat 2017

Het exploitatieresultaat voor bestemming in de jaarrekening 2017 betreft € 6,18 miljoen positief. In het kort wordt hieronder aangegeven hoe het positieve resultaat tot stand is gekomen.

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)	
Lagere uitgaven lasten	3,44
Hogere ontvangsten baten	1,35
Hogere belastingopbrengsten	1,38
Positief jaarrekening saldo 2017 (voor resultaatbestemming)	6,18

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)	
<u>Lasten:</u>	
Minder kapitaallasten	1,17
Lagere personeelslasten	0,41
Goederen en diensten vallen lager uit dan begroot	0,61
Lagere deelnemersbijdrage BSOB	0,67
Lagere kosten voor bijdragen aan derden en mutaties reserves en voorzieningen	0,58
	3,44
<u>Baten:</u>	
Hogere incidentele opbrengsten (gronden; overige ontvangsten)	1,16
Hogere vergoeding detachering personeel	0,12
Hogere financiële baten en mutaties reserves en voorzieningen	0,07
	1,35
<u>Belastingopbrengsten</u>	
De belastingopbrengsten over voorgaande jaren zijn hoger	1,38
	1,38
Positief jaarrekening saldo 2017 (voor resultaatbestemming)	6,18

Voorstellen binnen deze Jaarrekening

In het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening wordt in het kader van de resultaatbestemming voorgesteld de begrote kosten voor het informatiebeleidsplan, die niet zijn uitgegeven in 2017, middels een resultaatbestemming te reserveren voor toekomstige uitgaven.

In de begroting 2017 is rekening gehouden was met een loonontwikkeling van 1%. Er is echter geen Cao akkoord afgesloten. Hierdoor is mede het overschot op de salarislaster ontstaan. Het overschot wordt in 2017 toegevoegd aan de reserves. Wanneer de gevolgen van de Cao definitief zijn wordt het juiste bedrag aan de reserves bij de vaststelling van het Bestuursverslag 2018 onttrokken.

Leeswijzer

Met betrekking tot de gepresenteerde tabellen kan het voorkomen dat door afronding de optelling niet in overeenstemming is met de gepresenteerde totalen.

Daar waar sprake is van investeringen, zijn deze in te delen in drie categorieën, namelijk:

A-investeringen: Kredieten zijn volledig geautoriseerd (via een investeringsbesluit) door het AB.

B1-investeringen: De 'vervangingsinvesteringen' inclusief bijbehorende afspraken en kaders. Voor een aantal B1 investeringen, geldt dat via de programmabegroting het Algemeen Bestuur goedkeuring wordt gevraagd voor autorisatie door het Dagelijks Bestuur van deze investeringen ten behoeve van Watersysteembeheer, Zuiveringsbeheer en de Algemene Dienst. De hiervoor gehanteerde richtlijnen zijn:

- Watersysteembeheer; maximaal € 3 miljoen per jaar en € 350.000 per project;
- Zuiveringsbeheer; maximaal € 10 miljoen per jaar en € 1 miljoen per project.

Voor de overige B1 investeringen zal via een investeringsbesluit goedkeuring gevraagd worden aan het AB.

B2-investeringen: Het 'uitvoerings'-deel behorende bij een al toegekend A krediet.

Er is een besluit genomen over de start van het project. Er is echter maar een deel van het krediet toegekend. Over het toekennen van het uitvoeringsdeel moet het AB nog een besluit nemen.

C-investeringen: Een door het AB toe te kennen krediet. Er is nog geen besluit genomen over de start van het project of toekenning van het krediet.

In de Functionele Commissies zal de Jaarverslaglegging integraal aan de orde gesteld worden .

Waarbij geldt dat in de Commissie AFZ alle hoofdstukken behandeld worden en in de Commissies EB en WB enkele hoofdstukken conform onderstaande tabel.

Document	Hoofd-stuk	Omschrijving	Pagina	Cie AFZ	Cie EB	Cie WB
Waterschapsblad / voorstel				X	X	X
Jaarverslaglegging 2017	alle	Jaarverslaglegging 2017		X		
	1.1	Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	13-18			X
	1.2	Voldoende Water en Robuust Watersysteem	19-25			X
	1.3	Gezond en Natuurlijk Water	27-35		X	X
	1.4	Schoon Water	37-45		X	
	1.5	Water in Bebouwd Gebied	47-50		X	X
	1.6	leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarden	51-57	X	X	X
	1.7	De paragrafen	59-90		X	X
	2.1	Kostenverdeelstaat	93	X	X	X
	2.2.1	Exploitatierekening naar kostendrager WSB	94-99			X
	2.2.2	Exploitatierekening naar kostendragers ZB	100-103		X	
		Voorstel en besluit	129-131		X	X
Accountantsverslag				X	X	X
Reactie DB op accountantsverslag				X	X	X
Controllersparagraaf				X	X	X

1 Jaarverslag 2017

Het hoofdstuk Jaarverslag 2017 is opgebouwd conform het Waterschapsbesluit. Het begint met een overzicht van de programma's naar de kostendragers watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Vervolgens worden per programma de realisatiecijfers toegelicht ten opzichte van de Programmabegroting 2017 voor zowel de output als de input. Het laatste deel van het hoofdstuk bevat de toelichting op de verplichte paragrafen.

Programmarealisatie 2017

Exploitatie

Per programma zijn de gemaakte kosten toe te delen aan de taken c.q. kostendragers van het waterschap. Voor watersysteembeheer betreft dit per programma onder andere:

- Veilig en Bewoonbaar Beheergebied: de keringswerkzaamheden, voorkomen wateroverlast en oplossen knelpunten stedelijk gebied;
- Voldoende Water en Robuust Watersysteem: het aanleggen en onderhouden van de waterlopen, het onderhouden van de kunstwerken, het wegwerken van baggerachterstanden en verdrogingsbestrijding;
- Gezond en Natuurlijk Water: de kwaliteitsmaatregelen oppervlaktewater, het aanleggen en onderhouden van EVZ's, natuurvriendelijke oevers, vispassages, beekmondingen, uitvoeren beekherstel en recreatie.

Voor de taak c.q. kostendrager zuiveringsbeheer geldt: binnen het programma Schoon Water worden alle zuiveringsactiviteiten verantwoord van het transporteren en zuiveren van afvalwater en het verwerken van het zuiveringsslib.

De gerealiseerde input met betrekking tot de subprogramma's Water in Bebouwd Gebied en Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde zijn verwerkt in de vier hoofdprogramma's.

Onder de dekkingsmiddelen zijn de belastingopbrengsten 2017 verantwoord.

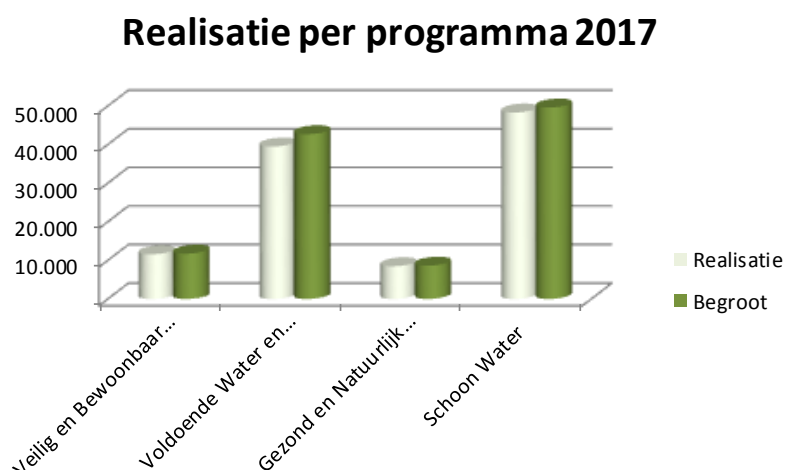
Voor 2017 ziet de totale realisatie op de programma's er als volgt uit:

Tabel 1: Programma's naar taken c.q. kostendragers (bedrag * € 1.000)

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2017	Totaal Begroting 2017	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2017 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.587		11.587	11.061	680	11.741	V	154
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	39.490		39.490	42.693		42.693	V	3.203
Gezond en Natuurlijk Water	8.468		8.468	8.629		8.629	V	161
Schoon Water		48.315	48.315	46.681	2.912	49.593	V	1.278
Dekkingsmiddelen	-62.461	-51.578	-114.039	-109.064	-3.592	-112.656	V	1.382
Eindtotaal	-2.916	-3.263	-6.178					6.178

De realisatie op de programma's verdeeld naar beleidsvelden worden in de bijlagen weergegeven.

Grafiek 1: Programmarealisatie 2017 (bedrag * € 1.000)

Investeringsen

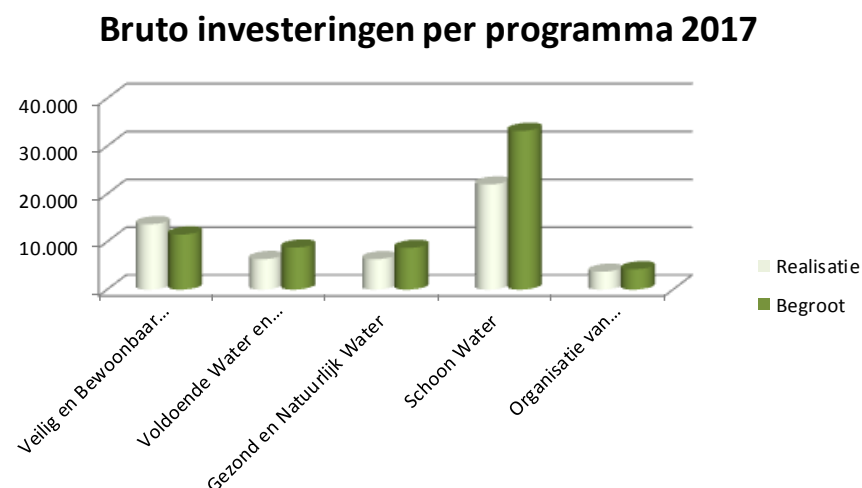
De realisatie van de bruto investeringen 2017 ten opzichte van de begroting wordt in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 2: Bruto investeringen naar programma (bedrag * € 1.000)

Totaal bruto investering programma's	Realisatie	Begroot	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	13.657	11.513	N	-2.144
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	6.364	8.779	V	2.415
Gezond en Natuurlijk Water	6.342	8.689	V	2.346
Schoon Water	21.979	33.188	V	11.209
Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde	3.718	4.240	V	521
TOTAAL*	52.061	66.408	V	14.347

*Binnen de investeringen zijn de investeringen/mutaties vanuit de grondbank niet meegenomen. Per saldo resulteert dit in een hogere uitgaven per programma van € 2,8 mln. In de uitsplitsing van de uitgaven naar de taken en de staatjes van de balans (mva) wordt wel met de overboekingen vanuit de grondbank naar de investeringen rekening gehouden.

Grafiek 2: Programmarealisatie 2017 (bedrag * € 1.000)

In § 1.1 tot en met § 1.6 wordt de realisatie per programma nader toegelicht.

1.1 Veilig en Bewoonbaar Beheergebied

Deze paragraaf gaat in op alle activiteiten van het waterschap gericht op het beschermen van het waterschapgebied en zijn inwoners tegen overstromingen vanuit de Maas en vanuit het regionale watersysteem. Ook het zo goed en snel mogelijk afhandelen van watersysteem gerelateerde calamiteiten wordt hiertoe gerekend.

De doelstellingen binnen het programma Veilig en Bewoonbaar zijn:

- Het beheergebied is veilig tegen overstromingen vanuit de Maas;
- Het gebied is voldoende beschermd tegen wateroverlast.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om ervoor te zorgen dat:

- Primaire waterkeringen aan de normen voldoen in 2050;
- Regionale keringen uiterlijk in 2018 aan de normen voldoen. Voor de kunstwerken in de regionale keringen streven we ernaar deze in 2022 naar de nieuwe eis gerealiseerd te hebben;
- Het hele gebied in 2021 aan de normen voor wateroverlast voldoet.

1.1.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2017 met de realisatie 2017.

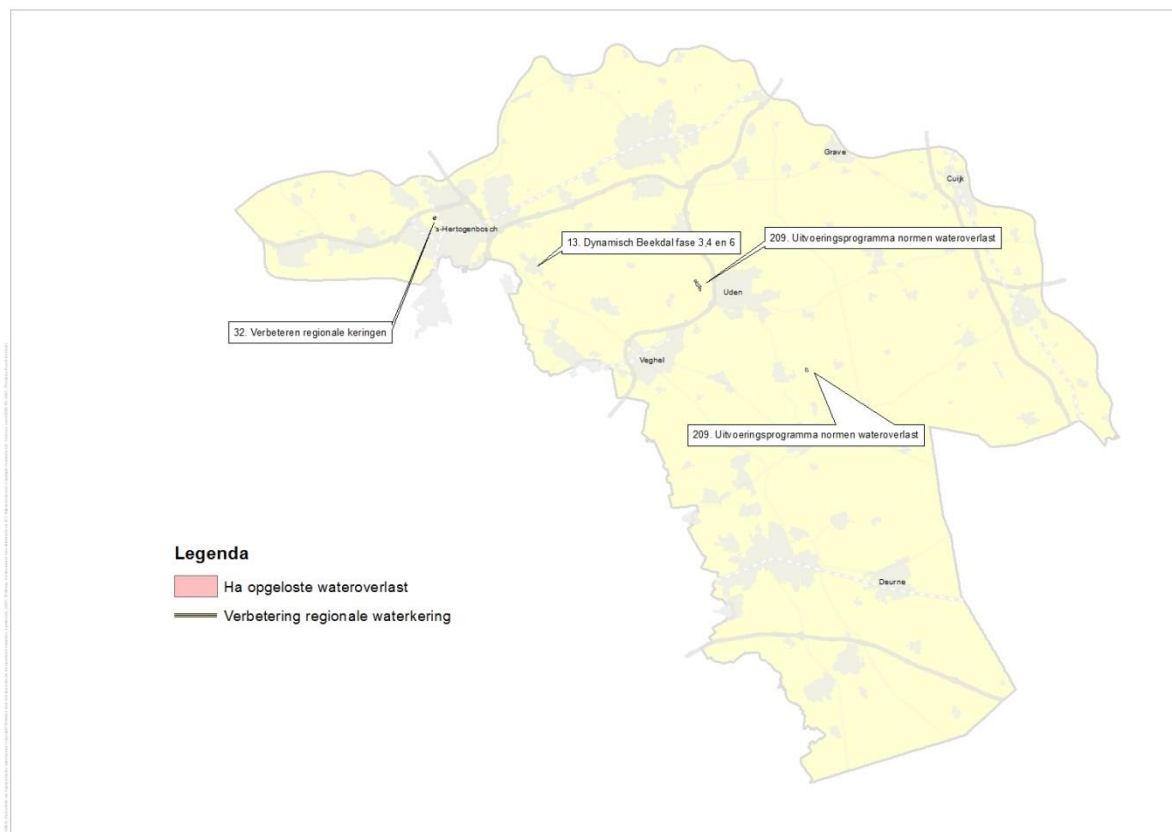
Tabel 3: Realisatie 2017

			2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal 2021	Doel 2021	Na 2021	Eenheid
Veilig en Bewoonbaar beheergebied			Prestatie planning									
Investeringsprojecten	nr. PJB	Peildatum		Begrotingsjaar	Meerjaren prognose							
Toetsing primaire keringen		Begroting 2017		110					110	110		
		Bestuursverslag 2	-	110					110	110		
		Jaarverslag 2017	-	110*					110	110		km
Verbeteren regionale keringen		Begroting 2017	3									
		Bestuursverslag 2	2,8	0,2					3	3		
		Jaarverslag 2017	2,8	0,2					3	3		km
Verbeteren regionale keringen	32			0,2								
Voorkomen wateroverlast		Begroting 2017		200	25	5	97	93	420	420		
		Bestuursverslag 2	-	155	25	51	97	108	481	420		
		Jaarverslag 2017	-	59	66	106	102	120	453	420		ha
Uitvoeringsprogramma normen wateroverlast	209			9								
Dynamisch beekdal fase 3,4, en 6	13		-	50								
Oplossen knelpunten stedelijk gebied		Begroting 2017	1	2		2			5	-		
		Bestuursverslag 2	1		2	2			5	-		
		Jaarverslag 2017	1		2				3	-		Stuks
Ei van Drunen	36				2							

* In 2017 is 25 km. in het kader van het project Ravenstein-Lith getoetst. In 2018 wordt het traject Cuijk-Ravenstein en Boxmeer-Cuijk getoetst. Uiterlijk 2021 zal de volledige toetsing plaatsgevonden hebben

Veilig en Bewoonbaar beheergebied	
Verkenningen en beleid voor 2017	
Veiligheidsoordeel Ravenstein-Lith	Opstellen
Plan van aanpak verkenning en start verkenning Ravenstein Lith	Opstellen
Plan van aanpak implementatie nieuw waterveiligheidsbeleid	Implementatie
Plan van aanpak verbetering kunstwerken regionale keringen	Opstellen
Evacuatiestrategie 's-Hertogenbosch	Opstellen
Invulling activiteiten evaluatie wateroverlast	Uitvoeren
Watak	Opstellen

Kaart 1: Weergave van de gerealiseerde prestaties

Toelichting kaart:

In 2017 zijn de volgende projecten gerealiseerd ten behoeve van het programma *Veilig en Bewoonbaar Beheergebied*:

- 13. Dynamisch Beekdal (waterberging);
- 32. Verbeteren regionale keringen;
- 209. 2^e Uitvoeringsprogramma normen wateroverlast.

Voortgang beleidsontwikkeling

Deltaprogramma Rivieren Maas

De voorkeursstrategie 'Bedijkte Maas' bestaat uit een mix van rivierverruimingsmaatregelen en dijkverbetering tot 2050. In 2017 is door de overheden in de regio onder leiding van de provincie Noord-Brabant de heroverweging van dit maatregelenpakket gestart. Directe aanleiding hiervoor is de nieuwe normering. Onderzoek naar bijzondere dijktrajecten is uitgevoerd voor de ruimtelijke afweging. Ook lopende MIRT onderzoeken leveren hierin belangrijke input voor de Maas. Om de afweging en (financiële) haalbaarheid te onderbouwen is gestart met een MKBA per riviertak onder regie van het Rijk. Over governance, financiering en de onderliggende waterstandslijn zullen voor een kortere termijn dan 2050 afspraken worden gemaakt.

Nieuwe normering primaire waterkeringen, Beoordeling, HWBP en HWBP-verkenning

Per 1 januari 2017 is de nieuwe normering wettelijk vastgelegd. Het normtraject Ravenstein – Lith is beoordeeld en de goedkeuring hiervoor is verkregen van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Op basis van deze goedkeuring en het plan van aanpak voor Ravenstein – Lith is de HWBP-beschikking (Hoogwaterbeschermingsprogramma) aangevraagd en goedgekeurd voor de eerste fase van het verkenningsdeel. In 2017 is een totaalbedrag van € 4,6 miljoen ontvangen. Het AB heeft een investeringskrediet ten behoeve van deze verkenning beschikbaar gesteld. Daarnaast is de formatie

voor Ravenstein-Lith uitgebreid (met 90% gesubsidieerd vanuit HWBP) om hier invulling aan te geven. Op pagina 127 wordt de balansmutatie van de ontvangen subsidie en verder toegelicht. Voor Cuijk-Ravenstein is de veiligheidsbeoordeling in concept afgerond. Deze wordt begin 2018 ter goedkeuring aangeboden aan respectievelijk de ILT.

Meerlaagsveiligheid

Het waterschap heeft het beeldmateriaal van een zestal doorbraakscenario's van de keringen voor de directe omgeving van 's-Hertogenbosch aan de veiligheidsregio Brabant Noord beschikbaar gesteld. Op basis hiervan gaan de diensten van de veiligheidsregio samen met haar netwerkpartners (waaronder het waterschap) in de komende jaren (2017-2020) verder met het uitwerken van draaiboeken voor de bijbehorende evacuatie's.

Het onderzoek naar meerlaagse veiligheid voor kleine dijkeringen (Keent en Groeningen) wordt mede gebaseerd op de uitkomsten van de geoptimaliseerde VKS (voorkeursstrategie) Maas. Het onderzoek zal als gevolg van vertraging bij de studie voor de optimalisatie van de VKS pas medio 2018 vervolgd kunnen worden.

Rijkstoezicht Zorgplicht primaire waterkeringen

Per 1-1-2014 is het algemene toezicht op de primaire waterkeringen opgedragen aan het Rijk, de Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT). Op basis van het **Kader zorgplicht** beoordeelt de inspectie de borging van activiteiten voor de primaire keringentaak door het waterschap. Op basis hiervan heeft de ILT eind 2015 geoordeeld over de uitvoering van de beheertaak en de ontwikkelopgave van het waterschap. In 2017 zijn evaluaties uitgevoerd, is een interne audit uitgevoerd en zijn waar nodig verbeteringen in gang gezet.

Extra verwachte kosten voor beheer en onderhoud Keringen

In 2017 is in beeld gebracht welke financiële middelen nodig zijn om primaire keringen in overeenstemming te brengen met de zorgplicht (ILT) en regionale keringen in overeenstemming met de afspraken met Provincie Noord-Brabant. Voor 2017 is dit bedrag bepaald op € 300.000, hiervoor is een begrotingswijziging aangevraagd en deze is gehonoreerd (AB 17 november, Burap-II). Deze kostenoverschrijding hangt met name samen met het uitvoeren van werkzaamheden om onvolkomenheden die naar voren zijn gekomen uit inspecties te herstellen.

Regionale keringen (plan van aanpak verbetering kunstwerken)

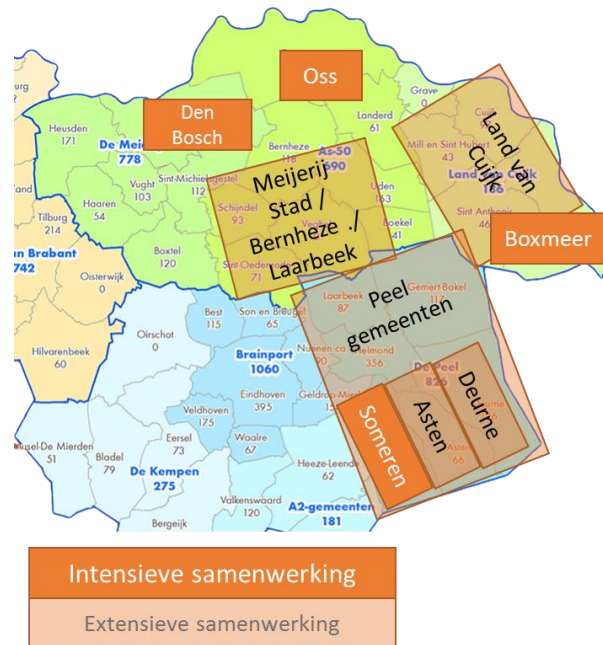
Bescherming tegen overstromingen vanuit het regionale systeem wordt onder meer geboden door regionale keringen. In 2014 en 2015 zijn deze keringen en de kunstwerken gedetailleerd getoetst. Hieruit bleek dat nog 3 km verbetering behoeft. De verbeteringen aan deze keringen kwamen eind 2016 grotendeels gereed, een klein traject is begin 2017 nog verbeterd.

Het onderzoek naar de kunstwerken is afgerond. De intentie om nog in 2017 een plan van aanpak op te stellen voor de noodzakelijke verbeteringen is vertraagd. De kunstwerken zijn tevens onderdeel van de watersystemen van de waterschappen De Dommel en Brabantse Delta en de afstemming vraagt meer tijd dan in eerste instantie voorzien.

'Weer, een uitdaging!'

In de programmabegroting 2017 is aangekondigd dat er extra activiteiten/maatregelen nodig zijn naar aanleiding van de wateroverlast in juni 2016. In de exploitatie was hier nog geen rekening mee gehouden, omdat niet duidelijk was om welke activiteiten het zou gaan en welke kosten ermee samen zouden hangen. De strategiebepaling 'Weer, een uitdaging' is vastgesteld (AB 7 juli) en uitgewerkt, waarmee er meer inzicht bestaat in wat Aa en Maas wil doen (in samenwerking met andere partijen) aan klimaatadaptatie. Een deel van deze activiteiten is in 2017 uitgevoerd, het gaat om extra maaibeurten, Slimmer sturen, start met het gebiedsproces 'Weer een Uitdaging' en inzet op gezamenlijke regionale klimaatadaptatie (waaronder 'Rainproof').

In 2017 hebben we samen met gemeenten een aantal 'weerdialogen' gestart in Someren, Oss en Sint Anthonis. Deze zijn gericht op het samen met andere partijen ('burgers, boeren en buitenlui') aanpakken van de klimaateffecten in Oost-Brabant. Deze weerdialogen hangen samen met andere lopende processen in het gebied zoals GGOR of de aanpak van specifieke knelpunten naar aanleiding van de wateroverlast 2016. Eind 2017 is het beeld van samenwerking rond 'Weer, een uitdaging' in onderstaand figuur weergegeven.

In het AB van 10 februari is een begrotingswijziging inzake afhandeling schadeclaims goedgekeurd.

Wateroverlast

In de voortgangsrapportage watersysteem Aa en Maas van 30 januari 2017 is aangegeven dat circa 460 ha. van het beheergebied van Aa en Maas niet voldoet aan de normen voor wateroverlast. In 2017 is circa 59 ha. in het kader van het project Dynamisch Beekdal en het Tweede Uitvoeringsprogramma Wateroverlast (PJB 209) dat in december 2016 is vastgesteld. Dat laatste is circa 141 ha. minder dan in de begroting 2017 werd verwacht. Deze hectares worden in 2018 gerealiseerd. De verschuiving is gemaakt vanuit efficiency overwegingen (combinatie van uitvoering andere projecten en programma's zoals Raam en Vismigratie).

De wateroverlast in juni 2016 is geëvalueerd. Hieruit zijn extra maatregelen om het beheergebied van Aa en Maas beter te beschermen tegen wateroverlast. Hiervoor is in oktober 2016 € 245.000 (PIB 221) en in april 2017 € 700.000 ter beschikking gesteld (PIB 222). Twee van deze locaties (De Breemortelweg en Verdeelwerk Balkloop) zijn in 2017 opgeleverd. De andere locaties worden in 2018 opgeleverd.

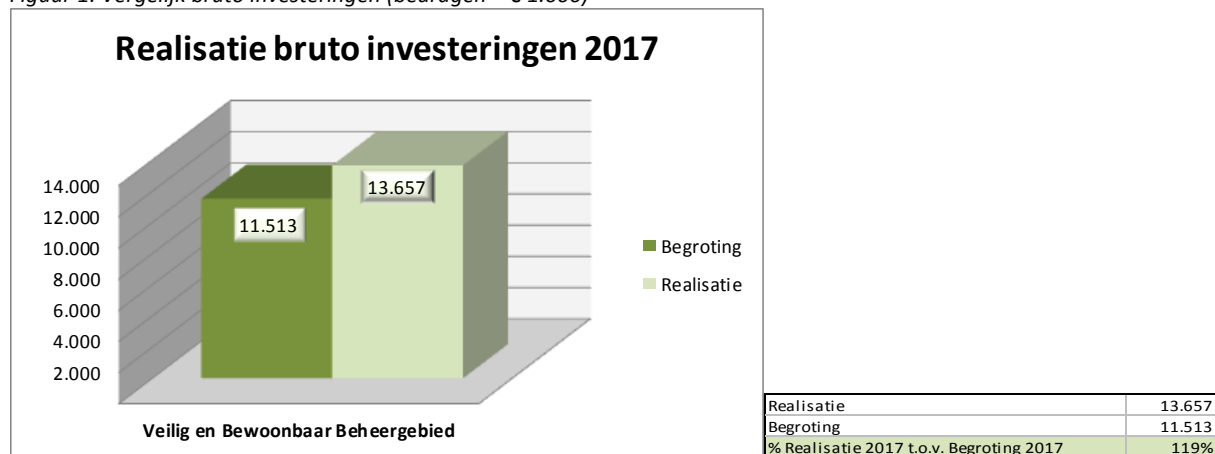
In 2017 is verder gewerkt aan een nieuw Waterakkoord voor het kanalenstelsel met Rijkswaterstaat (WATAK) met het oog op ondertekening in 2018, mits er voldoende zekerheid is over de Noordervaart. Rijkswaterstaat heeft in 2017 zowel qua beschikbare middelen als qua projectorganisatie goede stappen gezet om de vergroting van de wateraanvoercapaciteit van de Noordervaart in 2020 te kunnen realiseren in samenspraak met waterschap Limburg en Aa en Maas.

1.1.2 Input 2017

Investerings

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2017.

Figuur 1: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

Een totaal overzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

De realisatie in 2017 wordt voornamelijk bepaald door uitgaven op de investeringsprojecten Ravenstein Lith, Uitvoering Dynamisch Beekdal, Blauwe Poort, Uitvoeringsprogramma normen wateroverlast en de HWBP-bijdrage 2017 (tevens afgerond in 2017).

De realisatie is 19% hoger dan begroot, dit wordt grotendeels veroorzaakt door koploperproject Ravenstein Lith en Dynamisch Beekdal.

In tegenstelling tot bovenstaande ondervindt project Kunstwerken regionale keringen enige vertraging in het opstellen van een plan van aanpak, hierdoor zijn de hiervoor geplande uitgaven niet gerealiseerd. Dit geldt ook voor het project 26 Maatregelen wateroverlast, waarvan de laatste activiteiten (Grave, Heeswijk-Dinther, wateroverlast Ei van Drunen en Vlijmen Noord) worden afgerond in 2018.

Exploitatie

Tabel 4: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VEILIG EN BEWOONBAAR BEHEERGEBIED (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Realisatie 2017	Primaire Begroting 2017	Begrotingswijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Realisatie %	Vershil v=voordeel, n=nadeel
totaal lasten	12.086	11.262	680	11.942	101%	N -144
totaal baten	499	200		200	249%	V -298
saldo lasten en baten	11.587	11.061	680	11.741	99%	V 154

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van de baten en lasten omvat voornamelijk aanleg, verwerving en onderhoud van de waterkering, bijdrage in de gemeenschappelijke regeling voor muskusrattenbestrijding en afhandeling schadeclaims wateroverlast.

Lasten

In oktober 2016 is door het AB als gevolg van de wateroverlast in mei-juni 2016 extra budget vrijgemaakt voor de lasten die samenhangen met deze calamiteit. Deze lasten zijn verantwoord in de Jaarrekening 2016. Uit een hernieuwde inventarisatie is gebleken dat voor de afwikkeling van met

name de schadeclaims ook in 2017 extra budget nodig is. Voor de hiermee samenhangende lasten (extra personele inzet en financiële middelen) is in het AB van februari 2017 € 380.000 vrijgemaakt middels een begrotingswijziging.

De lasten ten behoeve van onderhoud aan de keringen zijn hoger dan voorzien in de begroting. Voor deze onontkoombare, onvermijdelijke en onvoorzien kosten is middels een tweede begrotingswijziging extra budget toegekend door het AB (via het Bestuursverslag II) voor een bedrag van € 300.000. Dit extra budget is ingezet om de primaire keringen in overeenstemming met de zorgplicht (ILT) te brengen en de regionale keringen in overeenstemming met de afspraken met de Provincie Noord-Brabant.

Baten

Van de Unie van Waterschappen is een incidentele bijdrage ontvangen voor Stimulering Implementatie Omgevingswet, hiermee kunnen de activiteiten worden bekostigd om tijdig voorbereid te zijn op de inwerkingtreding van deze wet (zie hiervoor ook het programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem).

Waterschap De Dommel draagt bij aan het onderhoud van het Drongelens Kanaal, hiervoor is een bijdrage ontvangen.

1.2 Voldoende Water en Robuust Watersysteem

Deze paragraaf gaat over het zorgen voor een adequate en duurzame watervoorziening voor de diverse gebruiksfuncties in hun onderlinge samenhang. Waterschap Aa en Maas doet dit door het optimale peil en debiet na te streven in beken, kanalen, sloten én in de ondergrond (voorraadbeheer). Aa en Maas wil voldoende zijn opgewassen tegen weersextremen door te blijven werken aan een robuust en veerkrachtig watersysteem als onderlegger voor een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting en landgebruik. Het waterschap maakt afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemt de inrichting en het beheer van het watersysteem hierop af.

De doelstellingen binnen het programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem zijn:

- In stand houden van het watersysteem.
Beheer en onderhoud van het watersysteem heeft als doel om de afgesproken omstandigheden voor alle gebruiksfuncties en waterdoelen te realiseren;
- Robuust en veerkrachtig watersysteem.
Het waterschap realiseert een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem: een systeem dat kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering (piekbuien en extreme droogte) en dat flexibel kan worden ingezet om voldoende water voor verschillende functies te leveren;
- Transparantie en draagvlak voor inrichting en beheer.
Waterschap Aa en Maas maakt afspraken over het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) met de omgeving en stemt inrichting en beheer van het watersysteem hierop af.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om te zorgen voor:

- Hydrologisch herstel in de Natura2000 gebieden en in de Natte Natuurparels;
- Een optimalisatieslag in de waterhuishouding via GGOR-landbouwprojecten en (streef)peilbesluiten;
- Realiseren van maatregelen uit het Werkprogramma DHZ (Deltaplan Hoge Zandgronden), waaronder uitbreiding en optimalisatie van de aanvoer via de Noordervaart;
- Implementatie van het beleid voor grondwaterberekening;
- Verder optimaliseren van beheer en onderhoud, inspeland op meer technologische ontwikkelingen en klimaatverandering.

1.2.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2017 met de realisatie 2017.

Tabel 5: Prestatietabel 2017

			2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal 2021	Doel 2021	Na 2022	Eenheid
Voldoende Water en Robuust Watersysteem												
Prestatie planning												
Investeringsprojecten	nr. PJB	Peildatum		Begrotingsjaar	Meerjaren prognose							
Natura 2000		Begroting 2017		300	753			220	1273	2250	1520	ha
		Bestuursverslag 2	150	150	753			1033	2086	2250	810	
		Jaarverslag 2017	150	150	753			1033	2086	2250	810	
Moerputten Vijlms Ven												
Natte Natuurparels	44	Begroting 2017		150		135	43	285	463	1000		ha
		Bestuursverslag 2				134	43	285	462	1000		
		Jaarverslag 2017				134	43	285	462	1000		
Overige EHS (bv Maashorst, Raamvallei)	7	Begroting 2017		500			147	4597	5244	5000	37	ha
		Bestuursverslag 2					147	5928	6075	5000	187	
		Jaarverslag 2017					147	5928	6075	5000	187	
Wijstherstel		Begroting 2017								83		ha
		Bestuursverslag 2								83		
		Jaarverslag 2017								83		
GGOR landbouw (waterconservering)*		Begroting 2017		7500	7000		10500	34000	59000	61000		ha
		Bestuursverslag 2	3500	4000	7000		2500	41000	58000	61000		
		Jaarverslag 2017	3500	4000	7000		2500	41000	58000	61000		
GGOR Leijgraaf												
Wegwerken baggerachterstand **	53	Begroting 2017	83	83	83	83	83	83	498	500		km
		Bestuursverslag 2	83	83	83	83	83	83	498	500		
		Jaarverslag 2017	83	83	83	83	83	83	498	500		
Verbreden te krappe profielen***		Begroting 2017		10	20	20	20	20	90	167		km
		Bestuursverslag 2		10	20	20	20	20	90	167		
		Jaarverslag 2017		10	20	20	20	20	90	167		
Onderhoud kunstwerken		Begroting 2017	205	205	205	205	205	205	205	205	205	stuks/jaar
		Bestuursverslag 2	205	205	205	205	205	205	205	205	205	
		Jaarverslag 2017	205	205	205	205	205	205	205	205	205	
Inspectie kunstwerken		Begroting 2017	6	12	15	15	15	15	15		15	stuks/jaar
		Bestuursverslag 2	18	1	15	15	15	15	15		15	
		Jaarverslag 2017	18	1	15	15	15	15	15		15	
Vervangen stuw Peelkanaal												
Renovatie Rovenlandse Sluis												
1												

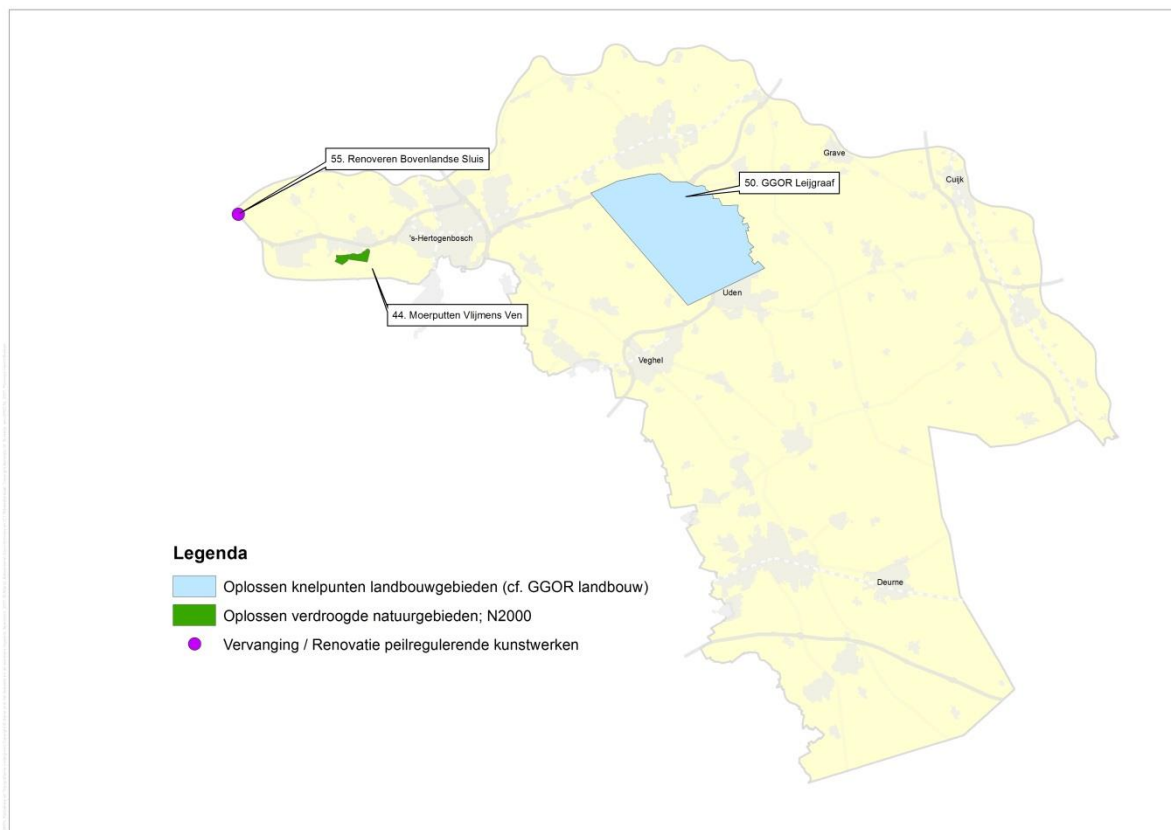
* Binnen GGOR trajecten worden vaak meerdere opgaven gecombineerd. De hier genoemde ha's zijn alleen gerelateerd aan de GGOR Landbouw zelf exclusief eventuele andere opgaven.

** Aan het wegwerken van baggerachterstanden wordt gewerkt conform de aanpak cyclisch groot onderhoud.

*** De vermelde km's voor het aanpakken van te krappe profielen betreft een eerste aanname. Door het verwijderen van krappe duikers en nog nader te bepalen maatregelen die volgen uit de evaluatie wateroverlast zullen deze km's naar verwachting toenemen.

Voldoende Water en Robuust Watersysteem	
Verkenningen en beleid voor 2017	
Nota peilbeheer	Implementatie
Beregeningsbeleid	
Keur	
Wijzer onderhoud	Uitvoeren
Online informatiesysteem	Uitbreiden
Klimaat adaptatie (DHz)	Uitvoeren
Regionale verdringingsreeks	Opstellen
Wateraanvoerstrategie	Verkennen

Kaart 2: Weergave van de gerealiseerde prestaties

Toelichting kaart:

In 2017 zijn de volgende projecten en prestaties gerealiseerd ten behoeve van het programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem:

- 50. GGOR Leijgraaf (uitvoering laatste maatregelen);
- 55. Renoveren Bovenlandse Sluis
- 44. Moerputten Vlijmens Ven;
- 59. Optimaliseren Krooshek Diepenhoekse Loop.

Toelichting prestaties/afwijkingen

Natura 2000

De realisatie van Natura 2000 valt lager uit dan in de Programmabegroting 2017 was voorzien, omdat 150 ha (Groote Peel) uiteindelijk al vorig jaar is gerealiseerd. Daarmee is de realisatie van dit jaar verminderd.

GGOR landbouw

Voor GGOR landbouw geldt dezelfde argumentatie. De realisatie van GGOR landbouw valt lager uit, omdat Groote Peel uiteindelijk toch nog vorig jaar is gerealiseerd. Dat was bij het opstellen van de Programmabegroting 2017 nog niet voorzien.

Vervanging/renovatie kunstwerken

De prestaties van het aantal te vervangen/renoveren kunstwerken valt lager uit dan in de Programmabegroting was begroot. Dit komt vooral doordat het project Vervangen Stuwen Peelkanaal (10 stuks) vertraging heeft opgelopen, omdat een meer uitgebreide procedure van de omgevingsvergunning van toepassing bleek volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De opleverdatum is daardoor naar 2018 verplaatst.

Maaibestekken

In 2017 zijn de contracten voor het regulier onderhoud waterlopen opnieuw Europees aanbesteed. Voor een aantal contracten zijn nieuwe aannemers geselecteerd waarmee in de eerste maanden van 2017 opstartproblemen zijn ontstaan. Met extra maatregelen van aannemers en het waterschap is getracht om de hinder voor de omgeving zoveel mogelijk te beperken.

Overige EHS

De oorspronkelijk in 2017 geplande prestatie van 500 ha overige EHS, die viel onder Peelse Loop Zwarte Aa, zal worden meegenomen in het project GGOR Gemert-Bakel. De realisatie schuift daarmee enkele jaren door (2021).

Voortgang beleidsontwikkeling

In stand houden watersysteem

De afgelopen jaren zijn onder andere met het vaststellen van peilbesluiten, de nota peilbeheer en het vaststellen van de legger en het beheerregister de afspraken met belanghebbenden vastgelegd. Om de naleving van afspraken op transparante wijze te realiseren, wordt het beheer en onderhoud op planmatige wijze uitgevoerd. Richtinggevend hierin is het Beheerplan Watersysteem dat in 2015 is geactualiseerd en verbeterd.

Naast het reguliere beheer en onderhoud zijn de volgende activiteiten in 2017 uitgevoerd:

- Het waterschap ontsluit steeds meer informatie en laat zien wat het doet. Dit gebeurt door het online informatiesysteem over grondwater en weersverwachting uit te breiden met informatie over oppervlaktewaterpeilen en een maaikaart. Het online informatiesysteem is raadpleegbaar en wordt verbeterd op basis van feedback van gebruikers.;
- 2017 is het 1^e jaar van de uitvoering van Wijzer Onderhoud, met als doel dat de komende jaren het onderhoud van de waterlopen, veiliger en gelijkwaardiger wordt, een grotere bijdrage levert aan de waterdoelen en de kosten voor beheer en onderhoud acceptabel blijven.

De komende jaren zal beheer en onderhoud in toenemende mate ook worden ingezet voor doelbereik van onze KRW opgaven.

Calamiteit

Het voorjaar van 2017 was behoorlijk droog. In juni is het waterschap opgeschaald om de droogte nauwlettend te monitoren en waar mogelijk maatregelen te treffen, zoals een onttrekkingsverbod uit oppervlaktewater.

Deltaplan Hoge Zandgronden

Per 1 januari 2016 is het werkprogramma 'Wel goed water geven' in uitvoering. De middelen van het Rijk (Deltafonds) en provincie (PMWP Klimaatadaptatie) dienen als subsidie-inkomsten voor de in het WBP aangekondigde maatregelen: Strategie wateraanvoer, GGOR Landbouw en overige NNB. Dat betekent een grotere ambitie in de GGOR-projecten dan voorheen. Uit de voortgangsrapportage Deltaplan Hoge Zandgronden in 2016 blijkt dat de uitvoering achterblijft op schema. Er is extra capaciteit ingezet om deze uitvoering een impuls te geven. Daarnaast zet Aa en Maas de in het WBP gereserveerde middelen voor klimaatadaptatie in als cofinanciering voor initiatieven van derden, onder andere via POP3 (landbouw), via klimaatstresstests (bebouwd gebied zo mogelijk in samenhang met landelijk gebied) en uitvoeringsmaatregelen.

Waterbeschikbaarheid en verdringingsreeks

Onderdeel van het nationale Deltaprogramma Zoetwater is dat provincies en waterschappen de waterbeschikbaarheid in beeld brengen. De provincie Noord-Brabant is in de zomer van 2016 gestart met een uitwerking van de waterbeschikbaarheid. Het waterschap levert hiervoor bouwstenen: GGOR streefpeilbesluiten, strategie wateraanvoer, nieuw beregeningsbeleid, Keur regels.

Verdrogingsbestrijding natte natuurparels

In 2017 is de planvorming van de natte natuurparel Hooge Raam als onderdeel van het project Raamvallei doorgegaan. De kleine natte natuurparel de Berken wordt meegenomen in het beekherstelproject van de Astense Aa.

Voor andere natte natuurparels geldt in afwijking van de programmabegroting dat we waar mogelijk kleine percelen grond aankopen indien zich kansen voordoen. Het waterschap is daarover in gesprek met de provincie en terreinbeheerders met als doel om zo snel mogelijk ook in andere natte natuurparels (m.n. Wijboschbroek en Sang en Goorkens) maatregelen te kunnen treffen.

GGOR Landbouw

De GGOR-projecten worden breed ingestoken. Waar mogelijk worden ook maatregelen getroffen ten behoeve van het voorkomen van wateroverlast, (overige) EHS, klimaatadaptatie, instandhouding en waterkwaliteit.

In 2017 zijn de laatste maatregelen gerealiseerd die zijn afgesproken in het project GGOR - Leijgraaf. Daarnaast zijn enkele GGOR-projecten in planvorming:

- Biezenloop (jaar 3);
- Snelle, Peelse en Goorloop (jaar 2);
- Odiliapeel, als 1e tranche van het integrale project Raamvallei (jaar 2);
- Aa-dal Zuid, integraal met het beekherstel project Aa-dal Zuid;
- Sint Anthonis – Boxmeer (nieuw).

Strategie en optimalisatie wateraanvoer

Naar aanleiding van de kredietaanvraag voor extra wateraanvoer via de Noordervaart heeft de commissie Watersysteembeheer een extra opiniërende vergadering gehad over de samenhang aanvoer / conservering. Geconstateerd is dat waterconservering moeilijk van de grond komt en daar waar maatregelen worden genomen, het lastig is om het effect te kwantificeren. Zie ook de tekst onder Deltaplan Hoge Zandgronden.

Beleidsontwikkeling beregening, peilbeheer, keur en Wijzer Onderhoud

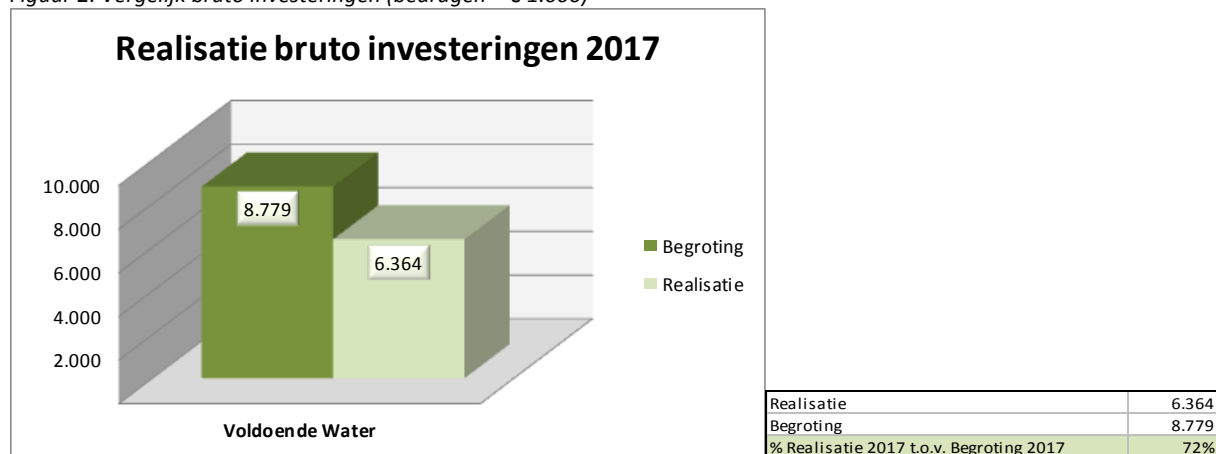
Het beregeningsbeleid, beleid peilbeheer, Wijzer Onderhoud en de nieuwe Keur zijn recent vastgesteld. De overgangperiode van het beregeningsbeleid is met het verstrijken van 2017 voorbij.

1.2.2 Input 2017

Investerings

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2017.

Figuur 2: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

Een totaal overzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

De realisatie ligt 28% onder het begrote niveau. Onder andere als gevolg van lagere uitgaven voor het vervangen cq. renoveren van diverse kunstwerken. Dit geldt met name voor de projecten vervangen stuwen Peelkanaal (zie toelichting prestaties/afwijkingen) en voor renovatie waterbeheersingsgemaal Bosschesloot. Het renoveren van waterbeheersingsgemaal Groenendaal is sneller afgerond dan gepland. De grootste uitgaven hebben hierdoor plaatsgevonden in 2016, waardoor de realisatie in 2017 lager uitvalt.

Het baggeren Hertogswetering wordt integraal opgepakt met EVZ Roode Wetering en heeft daardoor enige vertraging opgelopen.

Om invulling te geven aan activiteiten voor klimaatadaptatie is in het Projectenboek krediet gereserveerd, onder andere bedoeld voor cofinanciering voor initiatieven van derden. Hierop hebben nog geen uitgaven plaatsgevonden.

In het kader van strategie optimaliseren wateraanvoer (Noordervaart) is een voorbereidingskrediet toegekend, hierop hebben nog geen uitgaven plaatsgevonden (zie toelichting prestaties/afwijkingen).

De voornaamste uitgaven zijn gedaan op de investeringsprojecten GGOR Leijgraaf, verdrogingsbestrijding Wijstgronden Sint Annabos, renoveren waterbeheersingsgemaal Bovenlandse Sluis en wegwerken Cyclisch Groot Onderhoud.

Met het project verdrogingsbestrijding Wijstgronden Sint Annabos zijn maatregelen uitgevoerd om de hydrologische randvoorwaarden voor de 'wijst' zoveel mogelijk te herstellen, hierbij is een overschrijding ontstaan. Via de besluitvorming bij deze jaarrekening zal goedkeuring gevraagd worden voor deze overschrijding. In § 1.7.10 is hierop een toelichting gegeven.

De projecten Afdamschotten Crèvecoeur, verdrogingsbestrijding Wijstgronden Sint Annabos en Renovatie waterbeheersingsgemaal Groenendaal zijn in 2017 afgerond en afgesloten.

Exploitatie

Tabel 6: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING VOLDOENDE WATER EN ROBUUST WATERSYSTEEM (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Realisatie 2017	Primaire Begroting 2017	Begrotingswijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Realisatie %	Verskil v=voordeel, n=nadeel
totaal lasten	40.316	43.114		43.114	94%	V 2.798
totaal baten	826	421		421	196%	V -405
saldo lasten en baten	39.490	42.693		42.693	92%	V 3.203

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van baten en lasten bestaat voornamelijk uit Baggeren en herprofiëren van waterlopen, alsmede aanleg en onderhoud aan waterlopen en onderhoud aan (peilregulerende) kunstwerken.

Lasten

Minder onderhoud aan de waterlopen, de lagere bijdrage aan de gemeenten voor onderhoud aan de stedelijke waterlopen en de aanleg en verbetering van waterlopen, hebben geleid tot lagere uitgaven. Daarnaast zijn de kapitaallasten en doorberekende uren lager uitgevallen.

Zoals in 2016 zijn ook in 2017 de baggerwerkzaamheden voortvarend opgepakt en nagenoeg volgens planning uitgevoerd. De lasten voor Waternavel (€ 150.000) zijn in 2017 aanzienlijk lager dan in het voorgaande jaar.

Baten

Van de Unie van Waterschappen is een incidentele bijdrage ontvangen voor Stimulering Implementatie Omgevingswet, hiermee kunnen de activiteiten worden bekostigd om tijdig voorbereid te zijn op de inwerkingtreding van deze wet (zie hiervoor ook het programma Veilig en Bewoonbaar). Vanuit STOWA is een bijdrage ontvangen voor het project 'Bio-raffinage groenresten'. Daarnaast heeft boekwinst op verkoop van (strategische) grond geresulteerd in hogere baten.

1.3 Gezond en Natuurlijk Water

Deze paragraaf gaat in op alle activiteiten van het waterschap die bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen op het gebied van gezond en natuurlijk water.

De doelstelling voor dit programma is:

- Een ecologisch goed functionerend watersysteem.

Waterschap Aa en Maas streeft naar oppervlaktewateren die een goede leefomgeving vormen voor planten en dieren, die zich langs en in het water kunnen verplaatsen tussen (natuur)gebieden en waarin het watersysteem voldoet (in 2027) aan de normen voor stoffen en soortensamenstelling. Dit vraagt ook om een goede waterkwaliteit, waarin geen problemen optreden door hoge gehalten van zware metalen, gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten, resistente bacteriën, hormonen etc.

Concreet vertaalt zich dit naar een opgave om te zorgen voor:

- Een verbeterde ecologische waterkwaliteit door beekherstel, EVZ's, natuurvriendelijke oevers en vispassages en aangepast beheer en onderhoud;
- Een verbeterde chemische waterkwaliteit (ook gericht op gezond water voor de mens);
- Mooi en beleefbaar water.

1.3.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2017 met de realisatie in 2017. Tevens geeft het een bijgestelde prognose voor de rest van de WBP-periode.

Tabel 7: Prestatietabel 2017

Deel 1.1: Prestatietabel 2017

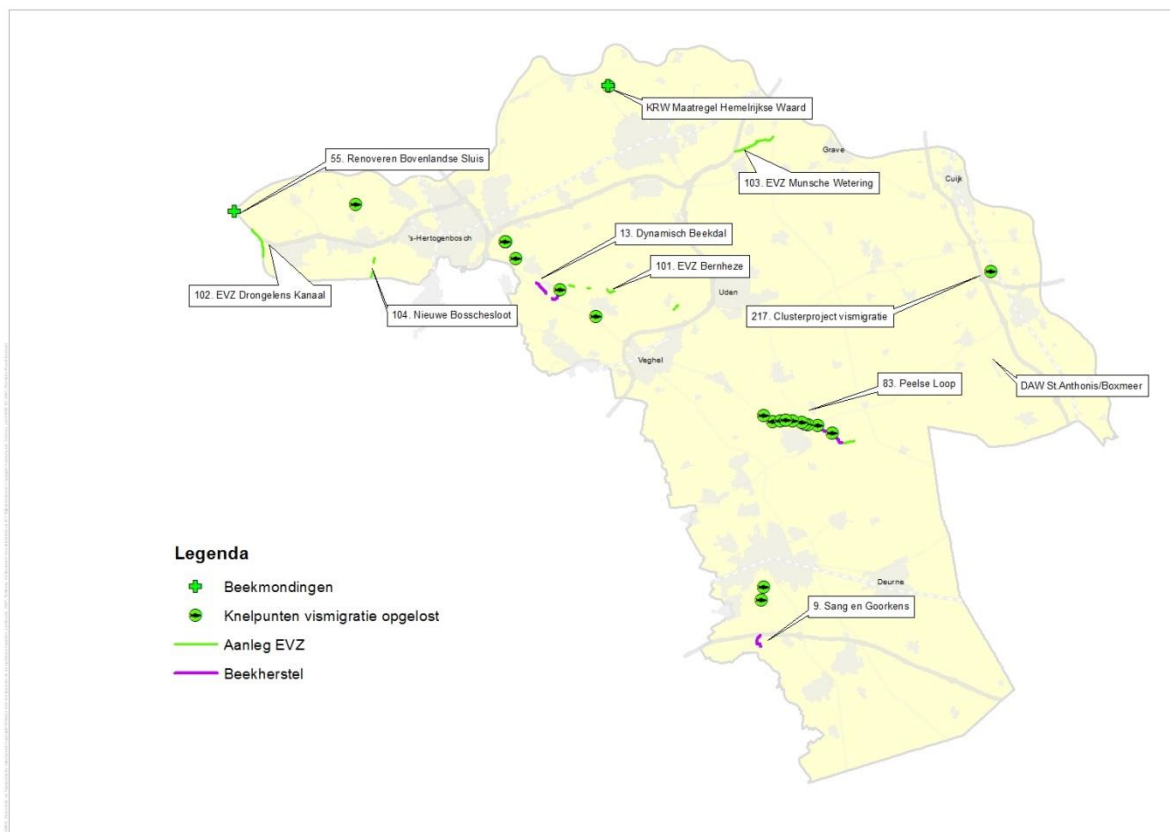
2016											2017	2018	2019	2020	2021	Totaal 2021	Doel 2021	Na 2021	Eenheid
Gezond en Natuurlijk Water			Prestatie planning																
Investeringsprojecten	nr. PJB	Peildatum		Begrotingsjaar	Meerjaren prognose														
Beekherstel*		Begroting 2017	10,5	15,3	8	0,6	15	56	104	60	17								
		Bestuursverslag 2	9,7	15	3,6	6	14	44	92	60	15								
		Jaarverslag 2017	9,7	10,6	11,4	8	15	46	101	60	15								
	Dynamisch Beekdal	13		2,1	3,5							km							
	Peelse Loop	83		7,2															
	Sang en Goorkens	9		1,3															
Totaal aanpak Helmond	81		0,8																
Ecologische verbindingzones*		Begroting 2017	8,7	16	14	12	4	41	95	80	13								
		Bestuursverslag 2	7,8	20,5	4	13	16	30	91	80	6								
		Jaarverslag 2017	7,8	16,2	9	17	14	31	96	80	5								
	Dynamisch beekdal	13		2,1								km							
	Peelse Loop	83		3,9															
	Nieuwe Boschesloot	104		0,8															
	Totaal aanpak Helmond	81		0,8															
	Sang en Goorkens	9		1,3															
	EVZ Bernheze	101		2,2															
	Drongelens kanaal	102		2,4															
	Munsche Wetering	103		3,4															
Natuurvriendelijke oevers		Begroting 2017	0,6	10	20	20	20	20	90	90		km							
		Bestuursverslag 2	0,6		10	15	30	35	90	90									
		Jaarverslag 2017	0,6		10	15	30	35	90	90									
Vispassages*		Begroting 2017	6	31	22		9	22	90	80	5								
		Bestuursverslag 2	4	25	8	22	9	32	94	80	5								
		Jaarverslag 2017	4	20	8	15	9	34	95	80									
	Dynamisch Beekdal	13		2								stuks							
	Clusterproject vismigratie	217	4	5															
	Hemelrijkse Waard		1																
	Sang en Goorkens	9	2																
	Peelse Loop	83	10																
	Beekmondningen		Begroting 2017	1	1				1	3	2		stuks						
		Bestuursverslag 2	1	1				1	3	2									
		Jaarverslag 2017	1	2				1	3	2									
Hemelrijkse Waard			1									stuks							
	Renoveren Bovenlandse Sluis	55	1																
Recreatie **		Begroting 2017	23	13	12	12	12	12	84	12	12	Obj. / jaar							
		Bestuursverslag 2	16	28	12	12	12	12	84	12	12								
		Jaarverslag 2017	16	20+	12	12	12	12	84	12	12								

* De prognoses voor deze maatregelen zijn hetzelfde als die in de commissie watersysteembeheer van 17 maart 2016 zijn gepresenteerd. Voor beekherstel, EVZ en vispassage's zijn de totalen tm 2021 groter dan het doel omdat prestaties uit de vorige planperiode nog in deze planperiode worden afgerond. Voor beekherstel is er ook sprake van een overprogrammering. De ervaring leert dat de realisatie ervan in de praktijk lager uitvalt.

** Aan recreatie wordt zowel binnen investeringsprojecten als vanuit exploitatiewerkzaamheden invulling geven. Het aantal werken per jaar kan verschillen maar blijft binnen de vastgestelde financiële kaders.

Gezond en Natuurlijk Water	
Verkenningen en beleid voor 2017	
Watersysteem analyses	Uitvoeren
Beleidsnota Ecologische Verbindingszones	Actualiseren
Beleidsnota Visstand- en visserijbeheer	
Beleidsnota Oeververdediging	
Beleidsnota Beekherstel	
Toetsingskader Mooi en Beleefbaar water	Uitvoeren
Kennisontwikkeling kleinschalige beheer- en inrichtingsmaatregelen	Uitvoeren
Strategie Landbouw	Opstellen
Afvalwaterstrategie - schoon water	
Waterverdeling - voldoende water	
Kennisontwikkeling waterkwaliteit	Uitvoeren
Beïnvloeden en stimuleren aanpak diffuse bronnen	Uitvoeren

Kaart 3: Weergave van de gerealiseerde prestaties

Toelichting kaart:

In 2017 zijn de volgende projecten prestaties gerealiseerd ten behoeve van het programma Gezond en Natuurlijk Water:

- 9. Sang en Goorkens
- 13. Dynamisch Beekdal
- 55. Beekmonding bij Bovenlandse Sluis
- 83. Peelse loop Zwarte Water
- 101. EVZ Bernheze
- 102. EVZ Drongelens Kanaal
- 103. EVZ Munsche Wetering
- 104. EVZ Nieuwe Bossche Sloot
- 217. Clusterproject vismigratie
- KRW Maatregel Hemelrijkse Waard

Toelichting prestaties/afwijkingen

Realisatie inrichtingsprojecten in 2017

Beekherstel

In 2017 is 10,6 kilometer beekherstel gerealiseerd. Dit betreffen trajecten binnen de projecten Dynamisch Beekdal, Peelse Loop en Sang en Goorkens. De lagere prestatie (beoogd was 15 km) komt vooral doordat een deel van het traject van Dynamisch Beekdal pas in 2018 zal plaatsvinden. Een deel van de prestaties van Sang en Goorkens zijn komen te vervallen, daar het niet gelukt is om de benodigde gronden te verwerven.

NVO

In 2017 is de planvoorbereiding gestart van het clusterproject natuurvriendelijke oevers (NVO). Hierbij wordt de koppeling gezocht met knelpunten in het watersysteem ten aanzien van waterlopen die intensief onderhoud vragen door een krap profiel. Op 17 november 2017 heeft het AB krediet verleend om in de periode 2018-2019 circa 25 kilometer tot uitvoering te brengen. Er wordt ingezet op cofinanciering voor nvo's vanuit de provincie (STUW) en vanuit POP3.

EVZ

In 2017 is 16,2 kilometer EVZ gerealiseerd binnen een zevental projecten (waaronder Dynamisch Beekdal en Peelse Loop). Dat is iets meer dan in de programmabegroting 2017 was voorzien. De EVZ Nieuwe Bossche Sloot draagt bij aan het volledig ontsluiten van eerder gerealiseerde stukken. De prestaties binnen het project EVZ Bernheze dragen ook bij aan het verbinden van eerder aangelegde trajecten. Gemeenten zijn bevraagd op ambities t.a.v. realiseren van EVZ vanuit de verruimde provinciale subsidie. Dit leidt tot een gezamenlijk bod aan de provincie in 2018.

Vismigratie

Begin 2016 is gestart met het clusterproject vismigratie, waarin zo'n 37 vismigratieknelpunten binnen één project worden opgelost in de komende jaren. In 2017 zijn in totaal 20 knelpunten aangepakt. Dit betreft tien knelpunten binnen het project Peelse Loop en vijf knelpunten die binnen het clusterproject vismigratie vallen. Daarnaast zijn twee knelpunten bij het project Sang en Goorkens, twee knelpunten bij Dynamisch Beekdal en één knelpunt bij de Hemelrijkse Waard opgelost.

Beekmondingen

De aanpak van beekmondingen gebeurt in samenwerking met Rijkswaterstaat binnen het Convenant Beekmondingen. Dit convenant is in juli 2017 geactualiseerd op basis van de WBP-opgave met waterschap Limburg en Rijkswaterstaat. Hiermee is de financiële bijdrage vanuit RWS voor het realiseren van beekmondingen tot 2021 geborgd. In 2017 is in het project van de Renovatie Bovenlandse Sluis één beekmonding gerealiseerd en heeft Rijkswaterstaat daarnaast begin 2017 in de Hemelrijkse Waard een knelpunt opgelost.

Recreatie en participatie

In 2017 zijn er 15 watergerelateerde recreatieve objecten gerealiseerd binnen de projecten Peelse Loop, Dynamisch Beekdal en Sang en Goorkens. Het betreft diverse bruggen, paden, een picknicktafel, banken en een kano-uitstapplaats. Via de exploitatie is door Aa en Maas bijgedragen aan 5 recreatieve objecten. Het betreft een wandelbrug bij Holthees, een trekvlot bij Rijkevoort, 2 objecten die verwijzen naar de Beerse Overlaat en een waterspeelvoorziening in Megen. Ook is bijgedragen aan het op de kaart zetten van de Zuiderwaterlinie met bijbehorende informatievoorzieningen.

Vanaf dit jaar worden particuliere initiatieven via een kernteam begeleid, dat deze toetst aan bestaand beleid en het budget bewaakt. Qua teamsamenstelling en interne collegiale verbindingen is er ook aandacht voor een gebiedsgerichte recreatieve invulling van particuliere initiatieven.

Om zoveel mogelijk meerwaarde te creëren is het de grote uitdaging om participatie-initiatieven zo goed mogelijk op onze doelen aan te laten sluiten. Naast ondersteuning met budget faciliteert het waterschap participatie ook door de inbreng van kennis of via een faciliterende beheermaatregel.

Voortgang beleidsontwikkeling

Wateroverlast en inrichting robuust watersysteem

Vanuit de wateroverlast in juni 2016 is in 2017 zorgvuldig bekeken hoe watersysteemherstel integraal kan worden opgepakt. De bestaande ruimteclaim vanuit de ecologische opgave vormt hiervoor een eerste basis. De ruimtelijke en overige randvoorwaarden krijgen hun beslag in de

omgevingsvisie van de provincie Noord-Brabant. De ruimtelijke opgave vanuit natuurlijk water wordt, als onderdeel van het realiseren van een klimaatrobuust watersysteem, meegenomen in het proces van de omgevingsvisie.

Innovatie en onderzoek ecologische instandhouding

Aa en maas neemt deel in Brabant brede kennisontwikkelingsprojecten rondom ecologisch waterbeheer. Er lopen enkele kleinschalige proeven (o.a. Lactariabeek en de Vlier) om de wetenschappelijke inzichten te toetsen aan de praktijk. Over de tussenresultaten is de STOWA publicatie 'Kennisoverzicht Kleinschalige Maatregelen in Brabantse Beken' verschenen, een leidraad voor het behalen van KRW-doelstellingen via aangepast beheer- en onderhoud.

Derde Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)

Kennisoverdracht: Er zijn in 2017 vier kennisoverdracht projecten gestart, ter verbetering van de waterkwaliteit, betaald uit POP3-subsidie t.b.v. kennisoverdracht. Deze projecten lopen door tot en met 2019. In december 2017 is voor dit POP3 onderdeel subsidie beschikt voor de tweede tranche van het clusterproject vismigratie.

Blauwe diensten: Voor het uitvoeren van agrarisch natuur- en waterbeheer in 2018 is in 2017 met het Collectief Oost-Brabant intensief samengewerkt aan de voorbereiding van de gebiedsaanvraag. Gezamenlijk is gekozen om nog een keer deelnemers te werven voor akkerrandenbeheer. De collectieven Oost en Midden Brabant hebben deelnemers geworven voor het realiseren van akkerranden voor de periode 2018-2021. Het afgesproken jaarbudget is in twee tranches door de collectieven weggezet. Het totaal beschikbare subsidie budget in 2017 voor blauwe diensten is hiermee nog niet volledig benut. In 2018 wordt hier voor het laatst naar alternatieven gezocht.

Watersysteemanalyses

In een systeemanalyse wordt in een stroomgebied onderzocht hoe het watersysteem werkt en wat de stuurfactoren zijn m.b.t. het behalen van de wateropgaven. Ook worden hiermee keuzes over doelen en maatregelen voor de volgende planperiode (2022-2027) voorbereid. In 2017 is de watersysteemanalyse voor de Raamvallei opgeleverd en zijn de WSA's voor enkele andere gebieden in uitwerking. De planning voor het realiseren van alle watersysteemanalyses verloopt conform schema (eind 2018 gereed voor alle stroomgebieden).

Instandhouden natuurlijk ingerichte gebieden

Uit de evaluatie van de wateroverlast in juni 2016 zijn ook enkele aanbevelingen voor beheer en onderhoud voort gekomen. Eén van de verbeteringen is dat het natte profiel van de waterloop, ook als dit onderdeel uitmaakt van een natuurlijk ingericht gebied, door één aannemer wordt gemaaid. Hiermee wordt het doorstroomprofiel van de totale waterloop geborgd. Dit kan betekenen dat in sommige gevallen de maaifrequentie voor het natte profiel verhoogd wordt t.o.v. voorgaande jaren. In 2017 is de aanbesteding voor het onderhoud van natuurlijk ingerichte gebieden voorbereid door nieuwe maaibestekken op te stellen. Deze zijn uniform voor de districten en bieden ruimte voor maatwerk op waardevolle locaties binnen de natuurlijk ingerichte gebieden.

Monitoring

In de Programmabegroting 2017 was aangekondigd dat er een monitoringsplan opgesteld zou worden voor het monitoren van de hydrologische en maatschappelijke effecten bij projecten waar "bouwen met natuur" wordt toegepast. Wegens personele onderbezetting is deze activiteit in 2017 niet opgepakt en verschoven naar 2018.

Actualisatie beleidsnota's

In 2017 is de nota beekherstel geactualiseerd. De aanbevelingen betreffen vooral de ambtelijke organisatie. Enkele bestuurlijke aandachtspunten zijn opgenomen in o.a. het spoor "ruimte voor water" in het koersdocument Weer, een uitdaging.

Waterkwaliteit en emissiebeheer

In 2017 is specifiek voor rwzi Oijen het effect van een verbeterde zuivering op de biologische en chemische waterkwaliteit bepaald. In 2018 wordt deze aanpak uitgerold naar de andere RWZI's als input voor het opstellen van emissiebeheer en effluentbeleid.

Delta aanpak waterkwaliteit en zoetwater

We hebben ons actief ingezet om op diverse niveaus (provinciaal, stroomgebied en nationaal) mee te sturen en mee te werken aan een goede uitwerking van de Delta aanpak. Zo is begonnen met de uitvoering van regionale analyses in de Maasregio: de bronnenanalyse is bijna afgerond. Tevens zijn de voorbereidingen getroffen om te starten met de pilot Verkenning gebiedsgerichte aanpak nutriënten. Als pilot vanuit het beheergebied van Aa en Maas is het circulaire landbouw project St. Tunnis Boxmeer aangedragen.

Juridisch instrumentarium KRW: het landelijke vervolg op het rapport van Bastmeijer is gestart en zal naar verwachting in de eerste helft van 2018 door de Stuurgroep Water worden vastgesteld.

Terugdringen emissies van nutriënten

Over de nutriëntenproblematiek is op 4 april 2017 een speciale themacommissie georganiseerd met externe en interne sprekers. De belangstelling was groot en de avond was geslaagd; er waren veel vragen en geanimeerde discussies.

De afvalwaterstrategie is opgesteld en in juli vastgesteld door het AB. Hierin is de ambitie opgenomen om door middel van no regret maatregelen in de zuivering een bijdrage te leveren aan het halen van de KRW doelen in het oppervlaktewater. Specifiek voor RWZI Oijen is modelmatig berekend wat het effect is van no-regret maatregelen m.b.t. nutriënten die bijdragen aan een verbeterde effluentkwaliteit, op de biologische en chemische waterkwaliteit van het ontvangende oppervlaktewater. Zie verder Schoon Water.

Daarnaast is gestart met de uitvoering van landbouwprojecten en pilots, al dan niet met POP3 subsidies, gericht op de verbetering van de waterkwaliteit. Voorbeelden zijn de eergenoemde pilot circulaire landbouw St Tunnis Boxmeer en 'grondig boeren met mais'. In 2017 is ook geparticipeerd in Lumbricus, zoals de proeftuin-acties van Dommel en Aa en Maas, het Vredepeelonderzoek en activiteiten van STOWA.

Bij de verdeling van het extra inlaatwater via de Noordervaart wordt rekening gehouden met de aanwezige kwaliteit van het kanaalwater én het ontvangende oppervlaktewater. Er is gezamenlijk met Waterschap Limburg een studie uitgevoerd naar de mate van beïnvloeding van ons oppervlaktewater door wateren die vanuit Limburg ons gebied instromen.

Medicijnresten uit water

Met betrekking tot geneesmiddelen is er ingezet op zowel bronaanpak als end-of-pipe maatregelen. De bronaanpak omvat een breed spectrum aan activiteiten: van het stimuleren van preventieve gezondheidszorg (voorkomen dat mensen ziek worden zoals Blue Zone Hub Oss) tot voorkomen dat medicijnen in het riool terechtkomen (bijv. afspraken over medicijninzameling tussen gemeente en apothekers stimuleren). Ook bewustwording en communicatie zijn belangrijke thema's binnen de bronaanpak. End-of-pipe richt zich op de zuivering van medicijnresten bij rwzi's. In 2017 is door Stowa een hot spot analyse uitgevoerd naar medicijnresten in effluenten. Resultaat van de modelberekeningen in de deze landelijke analyse is dat alle rwzi's van Aa en Maas in enige mate hotspot zijn door effect op het waterleven en/of drinkwaterbereiding uit Maaswater of door infiltrerend, belast oppervlaktewater naar grondwaterwinningen. Ter verfijning van de modelberekeningen is in juli begonnen met een meetcampagne van een jaar specifiek gericht op

medicijnresten bij rwzi's. Tegelijk is gestart met voorbereiden van informatienota nadere duiding hotspotanalyse. Er zijn twee informatienota's gemaakt: één over bron-aanpak en één over de technologiepilot. De pilot betreft het onderzoeken van (nieuwe) technieken om medicijnresten te kunnen verwijderen uit afvalwater. Zie hiervoor ook afvalwaterstrategie bij Schoon Water en lopende activiteiten rondom de Schone Maas Waterketen.

Bestuurlijke aandachtspunten

In 2017 heeft waterkwaliteit vaak in de bestuurlijke belangstelling gestaan:

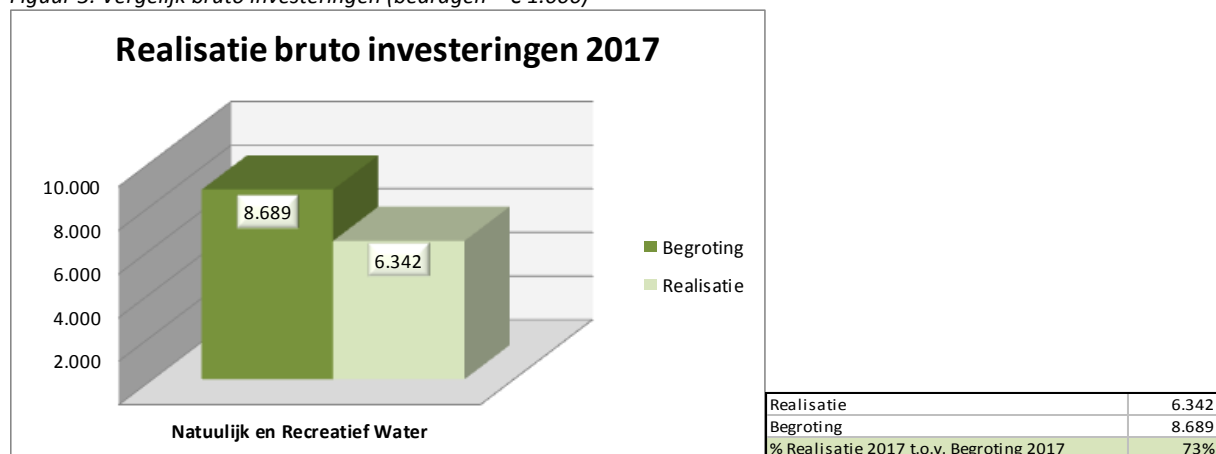
- Brabant InZicht is een website met feiten, cijfers en kaarten over de toestand van natuur, water en milieu in Noord-Brabant die in 2017 online is gegaan. Dit is een gezamenlijk product van de Provincie en de Brabantse waterschappen. Vanuit waterkwaliteit zijn de gegevens van de toestandrapportages gedeeld.
- In november 2017 kwam n.a.v. berichtgeving in NRC mestfraude in Brabant en Limburg aan het licht. Om meer zicht te krijgen op de relatie tussen mestgift en waterkwaliteit heeft Aa en Maas initiatief genomen om een meetpilot hoogfrequent meten met sensoren te ontwikkelen. Separaat wordt deelgenomen aan het NVWA-traject 'gebiedsgericht handhaven'.
- lozing GenX.
N.a.v. lozing van GenX door Chemours is grootschalige monitoring opgezet en zijn (ook) op RWZI Aarle Rixtel verhoogde gehalten GenX aangetroffen. In samenwerking met de gemeente Helmond is er verder onderzoek gedaan in het rioolstelsel om de bron te lokaliseren. Gemeente en de Omgevingsdienst zijn in gesprek met het bedrijf om toekomstige lozingen en uitstoot te voorkomen. Bij het ministerie van I&W is erop aangedrongen om snel met actuele richtwaarden voor oppervlaktewater te komen en GenX op te nemen als Zeer Zorgwekkende Stof.
- Ammoniumlozing;
Door een bedrijfslozing met vloeibare ammonium raakte RWZI Aarle Rixtel overbelast, waardoor de zuivering enkele dagen moest worden stilgezet. Hierdoor is veel ammonium geloosd op de Aa. Ondanks dat de ammoniumwaarden in het oppervlaktewater boven de norm waren, is weinig directe ecologische schade geconstateerd (enkele kleine dode vissen). Het zuiveringsproces op de RWZI ondervond ook negatieve effecten van de ammoniumlozing. Dit is ondertussen hersteld.
- Kunstgrasvelden en microplastics komen in het nieuws n.a.v. uitzending Zembla. In eerste instantie is er aandacht voor mogelijke effecten volksgezondheid op de velden (m.n. jeugd). Later komen ook vragen rondom effecten op bodem en water. RIVM en STOWA pakken dit op in onderzoekstraject: effect van m.n. zink en microplastics in milieu. AM is hier ook bij betrokken (1 onderzoekslocatie in Den Bosch).
- Governance onderzoek in kader van Lumbricus. Er is een eerste rondje interviews gedaan onder ambtenaren naar knelpunten in mogelijke wet- en regelgeving. In een tweede ronde interviews zullen naast ambtenaren ook bestuurders worden betrokken.
- Blauwalgbloei in stromende wateren. In augustus wordt blauwalgenbloei in Graafse Raam waargenomen. In stromend water komt dit niet vaak voor. In deze periode was de watertoevoer en dus stroomsnelheid laag én er waren langdurig hoge temperaturen. In 2017 waren veel meer blauwalg bloeien t.o.v. andere jaren. Door extra water in te laten in de Graafse Raam, is meer doorstroming gecreëerd en is de blauwalgbloei verdwenen.

1.3.2 Input 2017

Investerings

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2017.

Figuur 3: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

Een totaal overzicht met betrekking tot de stand van zaken van de investeringen is opgenomen in § 1.7.10.

De voornaamste uitgaven hebben plaatsgevonden op de investeringsprojecten EVZ Goorloop Zuid deeltraject Helmond, Dynamisch Beekdal, clusteraanpak vismigratie en beekherstel Peelse Loop ZW Aa.

De realisatie is 27% lager dan begroot, dit wordt onder andere veroorzaakt doordat de realisatie van het aantal knelpunten binnen de clusteraanpak vismigratie lager is dan voorzien, waardoor ook de uitgaven achterblijven ten opzichte van de begroting. Daarnaast ondervinden enkele EVZ's enige vertraging in de planning cq. uitvoering (bijvoorbeeld EVZ Groote Wetering, EVZ Meerkensloop, EVZ Roode Wetering, Totaalaanpak Helmond en EVZ Goorloop Laarbeek).

De uitgaven op investeringsproject beekherstel Peelse Loop ZW Aa zijn hoger dan geraamd als gevolg van onvoorziene kosten. Op dit project kan in 2018 mogelijk een overschrijding ontstaan, afhankelijk van de hoogte van de kosten voor nazorg en herstelwerkzaamheden. In §1.7.10 Investerings wordt een gemotiveerd voorstel gedaan voor het toekennen van dit aanvullend investeringskrediet.

Exploitatie

Tabel 8: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDDING GEZOND EN NATUURLIJK WATER (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Realisatie 2017	Primaire Begroting 2017	Begrotings-wijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Realisatie %	Verschil v=voordeel, n=nadeel
totaal lasten	8.827	8.813		8.813	100%	N -13
totaal baten	358	184		184	195%	V -175
saldo lasten en baten	8.468	8.629		8.629	98%	V 161

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Het saldo van baten en lasten bestaat voornamelijk uit monitoring watersysteem, aanleg en onderhoud EVZ's en het maken van plannen.

Lasten

Eenzijds zorgt de toename van het areaal voor hogere lasten voor onderhoud aan EVZ's en beekherstel. Ook een bijdrage aan STOWA voor deelname aan het project SESAM 2017 zorgt voor hogere lasten voor monitoring watersysteem.

Anderzijds zijn de doorberekende kosten lager dan begroot. Met name de kapitaallasten als gevolg van een lagere boekwaarde per 1 januari 2017, een lagere waarde dan waarmee bij het opmaken van de begroting is gerekend.

Baten

Vanuit het Rijk en STOWA is een bijdrage ontvangen voor het project 'Bio-raffinage groenresten'.

Daarnaast is vanuit de subsidieregeling Streeknetwerken een bijdrage ontvangen van Agrifood Capital voor de Verkenning Meanderende Maas.

Tevens zijn extra bijdragen ontvangen van diverse gemeenten voor uitgevoerd onderhoud aan EVZ's.

1.4 Schoon Water

Deze paragraaf gaat in op het transporteren en zuiveren van afvalwater. Het zuiveren van afvalwater draagt bij aan het realiseren van een gezond en natuurlijk watersysteem. De samenhang met het programma Gezond en Natuurlijk Water is hiermee gelegd.

De doelstelling voor dit programma is:

- Een duurzame en efficiënte afvalwaterketen.

Concreet vertaalt zich dit in een opgave om:

- Rwwi's, rioolgemalen en transportleidingen in stand te houden door risico gestuurd onderhoud en renovatie op basis van asset management;
- Aan de afnameverplichting te voldoen en de huidige dienstverlening op basis van afspraken met gemeentes in stand te houden (waaronder beheer en onderhoud van rioolgemalen);
- Een bijdrage te leveren aan het realiseren van kwaliteitsdoelstellingen voor het ontvangende oppervlaktewater, door te voldoen aan de lozingseisen voor de rwwi's en de noodzaak te verkennen om N en P verder te verlagen en in de toekomst nieuwe stoffen te verwijderen;
- De bedrijfsvoering waar mogelijk te verbeteren door inzet van 5S, Lean Six Sigma, procesautomatisering, nieuw type sensoren en regelingen;
- De zuiveringen te optimaliseren op effluentkwaliteit, kosten, energie en chemicaliën;
- Kostenbesparingen te realiseren conform de afspraken in het Bestuursakkoord Water (13% kostenbesparing ten opzichte van 2010) en kosten te beheersen zodat de lasten niet meer stijgen dan het inflatieniveau;
- Het energiegebruik te reduceren conform de MJA-3 (Meerjarenafspraken energie-efficiency) en zelf energie op te wekken conform het klimaatakkoord;
- De productie en bestemming van slib te optimaliseren in samenwerking met partners in de slibketen;
- Mogelijkheden te verkennen om grondstoffen en energie terug te winnen conform de routekaart afvalwaterketen. Belangrijk aspect hierin is het zoeken naar geschikte afzetmogelijkheden voor de geproduceerde energie en grondstoffen als rendabele bijdrage aan een circulaire economie, Samenwerken met verschillende partners in de verwaardingsketen is noodzakelijk;
- Afkoppelen van hemelwater door gemeentes te stimuleren om minder schoon water op de rwwi's te krijgen. Dit is met name relevant op het moment dat grootschalige renovaties plaatsvinden, omdat aanvoer van hemelwater mede de benodigde hydraulische capaciteit bepaalt.

1.4.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2017 met de realisatie 2017.

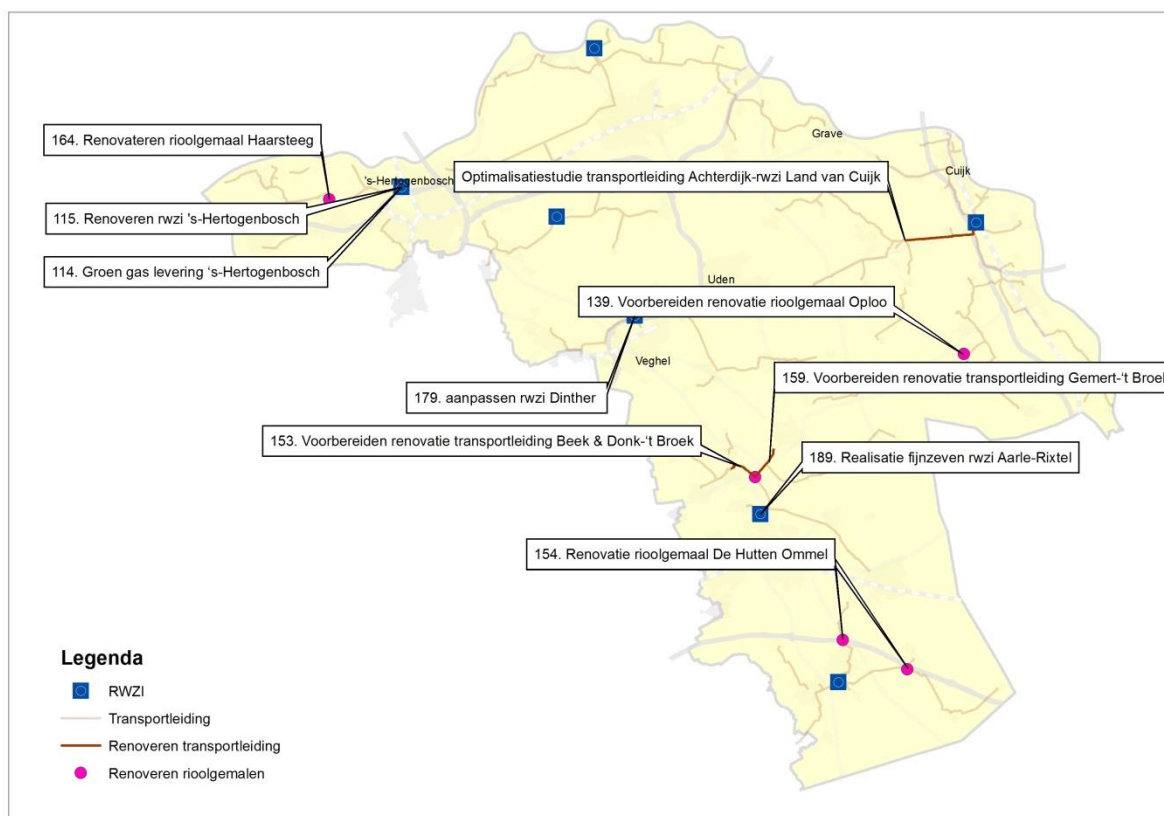
Tabel 9: Prestatietabel 2017

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal 2021	Doel 2021	Eenheid
Schoon water		Prestatie planning								
Prestaties	Peildatum	Begrotingsjaar		Meerjaren prognose						
Uitvoering wettelijke taak: Zuiveren van afvalwater		Begroting 2017	>98	>98						
		Bestuursverslag 2		*						
Voldoen aan afname afspraak, operationele beschikbaarheid		Jaarverslag 2017		100						%
		Begroting 2017	j	j						
Voldoen aan lozingseis tav P per rwzi		Bestuursverslag 2		j						j/n
		Jaarverslag 2017		j						
		Begroting 2017	j	j						
Voldoen aan lozingseis tav N per rwzi		Bestuursverslag 2		j						j/n
		Jaarverslag 2017		n						
		Begroting 2017	>85	>85						
		Bestuursverslag 2		91,1						%
		Jaarverslag 2017		88,4						
Verwijdering P over alle rwzi's		Begroting 2017	>80	>85						
		Bestuursverslag 2		86,8						%
		Jaarverslag 2017		83,1						
Doelmatige bedrijfsvoering		Begroting 2017	>22	>22						
		Bestuursverslag 2		23,5						% droge stof
		Jaarverslag 2017		23,7						
Duurzame bedrijfsvoering		Begroting 2017	16	23	23	30				
		Bestuursverslag 2		*				30	30	% tov 2005
		Jaarverslag 2017		22						
		Begroting 2017	20	23	30	40		40	40	%
		Bestuursverslag 2		*						
		Jaarverslag 2017		8						
Winnen energie en grondstoffen		Nr. PJB								
Gasopwekking en levering rwzi Den Bosch		114		In gebruik nemen						
Full-scale installatie fijnzeven, winnen cellulose rwzi Aarle-Rixtel		189		Onderzoek effect op zuivering						
Afzetmogelijkheden cellulose				Realisatie						
Investeringsprojecten										
Uitvoeren renovatie Den Bosch		115	Conform planning	Uitloop	Gereed			Gereed		
Uitvoeren renovatie rioolgemaal				Conform planning						
Uitvoeren werkzaamheden transportleiding en persleidingen				Conform planning						
Reguliere activiteiten										
Optimalisering zuiveringen										
Optimaliseren slibproductie en slibafvoer										
Verbeteren bedrijfsvoering: Implementatie SS en Lean Six Sigma										
Uitvoeren risico gestuurd onderhoud met behulp van assetmanagement										
Samenwerken met gemeentes in de afvalwaterketen										
Actualiseren lozingsvergunningen										

* Prestaties worden vastgesteld bij Jaarrekening 2017.

Schoon water	
Verkenningen en beleid voor 2017	
Strategie behandeling afvalwater (zuiveringsstrategie)	Uitwerken
Uitvoeren nadere studies renovatie en uitbreiding rwzi's	Opstellen
Optimalisatie Slibafvoer	Implementeren
Slibstrategie herzien in samenhang met visie op SNB	Opstellen
Energiebeleid	Uitwerken
Inspectieplan transportleidingen	Opstellen
Doorontwikkeling in samenwerking met gemeentes	Uitwerken
Strategie instandhouden rwzi Oijen	Verkennen
Plan van aanpak vervanging procesautomatisering	Implementeren

Kaart 4: Weergave van de gerealiseerde prestaties

Toelichting kaart:

In 2017 zijn de volgende projecten prestaties gerealiseerd ten behoeve van het programma Schoon Water:

- 154. Renovatie rioolgemaal De Hutten en Ommel;
- 160. Vervangen persleiding rioolgemaal De Hutten;
- 170. Aanleg transportleiding bedrijventerrein Laarakker – rwzi Land van Cuijk;
- 176. Vervangen besturingsinstallatie rwzi Dinther;
- 179. Aanpassen rwzi Dinther.

De volgende projecten waren daarnaast op dit moment in voorbereiding of in uitvoering:

- 114. Groen Gas levering 's-Hertogenbosch (start begin 2018);
- 115. Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch;
De renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch heeft verdere vertraging opgelopen, de verwachting is nu dat de renovatie begin 2019 opgeleverd wordt, waarna gedurende 1 volledig jaar de prestaties getest worden zoals ze zijn toegezegd door de aannemer.
- 150. Renoveren transportleiding rioolgemaal Cuijk-Haven (uitgesteld aan de hand van nieuwe inzichten over de oorzaak);
- 149. Renovatie Stamriool Oss fase 2 (gedeeltelijk opgeleverd);
- 159. Voorbereiden renovatie transportleiding Gemert-'t Broek (vertraagd);
- Voorbereiding renovatie diverse rioolgemaalen (RG Oijen, RG Teeffelen, RG 't Wild, RG de Peel, Rg Vorstenbosch en RG Loosbroek).

De voorbereiding van de volgende projecten start in 2018:

- Optimalisatiestudie voor transportleiding Achterdijk-rwzi Land van Cuijk (door personele wisselingen uitgesteld naar 2018)

Toelichting/afwijkingen

Toelichting Prestatietabel 2017

In het programma Schoon Water zijn belangrijke stappen gezet op het gebied van verkenningen en beleid. De afvalwaterstrategie is vastgesteld door het AB. Dit document geeft richting aan de activiteiten op het gebied van afvalwaterbehandeling de komende jaren. Hierin zijn ambities verwoord op het gebied van effluentkwaliteit ten aanzien van nutriënten en medicijnresten. Daarnaast zijn ook andere thema's zoals uitvoeren wettelijke taak, verwaarden van afvalwater en samenwerking in de afvalwaterketen uitgewerkt. Daarnaast hebben we uitgewerkt hoe de slibtransporten naar de biogas installatie van rwzi Den Bosch geoptimaliseerd kunnen worden. Met SNB zijn nieuwe afspraken gemaakt over het aanleveren van slib de komende jaren. Tot slot hebben we de ambitie uitgewerkt om als waterschap (met een overgroot aandeel van de zuivering) energieneutraal te worden.

De renovatie van rwzi Den Bosch beïnvloedt de prestaties van het programma schoon water op verschillende manieren. De nieuwe objecten zijn bijna allemaal gebouwd, maar nog niet in gebruik genomen. De zuiveringsprestaties zijn gemiddeld lager doordat de rwzi minder presteert door de ombouw van de bestaande zuivering. Doordat de slibgisting later is opgestart dan gepland blijft de begrote eigen energieproductie achter en zijn er extra kosten voor elektriciteit-inkoop gemaakt. Er is dus netto meer energie ingekocht. Er is nog geen biogas aan Heineken geleverd, daarmee hebben we niet aan onze contractuele verplichtingen richting Heineken kunnen voldoen, waarvoor we een boete betalen. De begrote extra chemicaliënkosten voor slibontwatering zijn daardoor ook achterwege gebleven. Ook is de renovatie een belasting voor de organisatie (tijd en aandacht) waardoor realisatie van andere werkzaamheden onder druk staat. Vanaf begin 2018 wordt wel gas geleverd aan Heineken. De renovatie wordt naar verwachting begin 2019 afgerond, waarna een meetjaar volgt om de door de aannemer beloofde prestaties te toetsen.

Prestaties

- Voor de KPI voldoen aan afname afspraak scoren we 100%, dit betreft de operationele beschikbaarheid van rioolgemaal en transportleidingen. Conform de berekening behorende bij de landelijke benchmark scoren we voor voldoen aan de afname-afspraak 95%. Dit komt omdat de benchmark uitgaat van de basisinspanning. Aa en Maas wijkt hier in overleg met gemeenten van af om onnodige investeringen in transportcapaciteit te voorkomen. Wij streven naar >98% operationele beschikbaarheid van ons transportstelsel.
- We voldoen ruimschoots aan de huidige lozingsseisen voor stikstof en fosfaat, behalve bij rwzi Den Bosch. Voor de gemiddelde N verwijdering is de doelstelling bijna gehaald (83,1% ipv >85%);
- In Bestuursverslag II is melding gemaakt van een industriële nitraatlozing op rwzi Dinther, hierdoor zijn tijdelijk de effluent-eisen niet gehaald. De problemen zijn intussen opgelost, het jaargemiddelde voor verwijderingsrendement N en P voor rwzi Dinther zit zelfs boven streefcijfers, respectievelijk 86% voor N en 95% voor P;
- De hoeveelheid aangeleverde slibkoek aan de SNB is veel groter (26% meer) dan begroot en iets groter dan de bijgestelde raming in Bestuursverslag II. Dit wordt veroorzaakt doordat de slibgisting op rwzi Den Bosch pas eind 2017 is opgestart;
- Het droge stof gehalte van het slib is groter dan begroot omdat geprobeerd is het totale slibvolume te reduceren. Dit is bijvoorbeeld op rwzi Aarle-Rixtel gedaan door extra dosering van PE (Polyelectrolyt), hierdoor stijgen chemicaliekosten voor PE;
- De energiebesparing van 22% is conform de doelstellingen van het Energy Efficiency Plan (EEP). Het specifieke energieverbruik (energieverbruik per ie) is gedaald in 2017, met name door een groter aanbod aan ie's, uitdaging is om dit in 2018 vast te houden en waar mogelijk nog te verbeteren, gekoppeld aan de energie-doelstelling van het waterschap.

- Het elektriciteitsgebruik van de zuiveringen voldoet aan de doelstellingen, realisatie 37,1 GWh/j vgl 37,3 begroot. In 2017 is het Energie Efficiency Plan (EEP) voor 2017-2020 vastgesteld, voor deze periode is 18,7% aan energiebesparende maatregelen opgenomen, dat is inclusief maatregelen in de keten.

Winning energie en grondstoffen

- De energieproductie (biogas uit de slibgisting) is sterk achter gebleven op de begroting (8% in 2017) omdat de slibgisting in Den Bosch pas eind 2017 is opgestart. Op rwzi Asten en Land van Cuijk is wel biogas geproduceerd en geleverd aan de WKK installaties aldaar. Hierbij moet opgemerkt worden dat er minder stortgas is afgenomen van Attero (veroorzaakt door de stortplaats). In 2018 wordt een energieproductie van 28% verwacht;
- De praktijkproeven met de full scale fijnzeef installatie op rwzi Aarle Rixtel zijn intussen afgerond. De capaciteitsvergroting van 10% voor de zuivering is gerealiseerd. Het winnen van cellulose door middel van de fijnzeven heeft geen aantoonbaar negatief effect op de zuiveringsprestaties. De hoeveelheid zeefmateriaal is minder dan op basis van de pilotproeven werd verwacht. De zoektocht naar een afnemer voor het cellulose heeft nog niet geleid tot een positief (financieel) resultaat;
- De Pilot (proof of design) superkritisch vergassen is voorbereid, in 2018 volgt het onderzoeksprogramma en een go/no go beslissing voor de demonstratiefase;
- Aa en Maas is aandeelhouder geworden van Aqua Minerals voor het op de markt brengen van struviet, cellulose, zand en later ook andere grondstoffen.

Reguliere activiteiten

- Het AB heeft ingestemd met het plaatsen van biotectoren voor het meten van organische stof, stikstof en fosfor op het influent van al onze zuiveringen; op basis van de online meetgegevens kan de besturing van de zuivering verder worden geoptimaliseerd. Realisatie van de fijnzeven op rwzi Aarle Rixtel en het beluchten van extern slib op rwzi Dinther dragen eveneens bij aan een betere bedrijfsvoering. Tenslotte is een traject opgestart op de Demon deelstroombehandeling op rwzi Land van Cuijk te optimaliseren;
- Op het gebied van Asset Management is een maturity scan gemaakt. Hieruit is gebleken dat grote voortgang gemaakt is om de 'basis op orde' te krijgen, maar dat nog verbeteringen mogelijk zijn in de communicatie en het uitwisselen van informatie. Er is een proef gedaan met een zogenaamde 'smartpig' om de conditie van transportleidingen te inspecteren, dit is toegepast tussen de rioolgemalen Grave en Wachthuis, resultaten zijn positief. In 2018 wordt het inspectieplan afgerond;
- In de samenwerking met gemeentes valt op dat de aandacht van de afvalwaterketen wordt verbreed naar klimaatadaptatie en bronaanpak medicijnresten en de komst van de Omgevingswet. Daarnaast is er een toenemende aandacht voor meten en monitoren als opstap naar RTC (Real Time Control). Verder wordt het 2^e lijnsonderhoud van gemeentelijke rioolgemalen verder opgepakt.
- Het bestuursakkoord Water (BAW) is geëvalueerd en er zijn nieuwe samenwerkingsovereenkomsten opgesteld. In drie van de vier werkeenheden zijn de samenwerkingsovereenkomsten in 2016 afgesloten. De samenwerkingsovereenkomst met de gemeenten Asten, Someren, Laarbeek en Deurne (Peelgemeenten) is eind 2017 getekend. In de regio Land van Cuijk is het beheer en onderhoud van rioolgemalen geëvalueerd;
- In 2016 heeft het AB maatwerkvoorschriften vastgesteld voor P-gehalten in het effluent van rwzi's Oijen, Land van Cuijk en Dinther om per 1 maart 2017 te voldoen aan de eisen van het Activiteitenbesluit Milieubeheer. Intussen worden maatregelen genomen om deze maatwerkvoorschriften overbodig te maken. De slibscheiding op rwzi Oijen is één van deze maatregelen en is eind 2017 aanbesteed, realisatie volgt begin 2018. Wat betreft rwzi Dinther zijn er afspraken gemaakt met een industriële lozer in samenhang met het verlenen van anti-

afhaaksubsidie, deze anti-afhaaksubsidie is goedgekeurd door het AB en per juli 2017 in werking getreden.

- Het account en contractmanagement bedrijven is opgepakt, dit wordt in 2018 verder ingevuld door aanvullende capaciteit;
- In het Bestuursverslag II is melding gemaakt van problemen met roosterharken op rwzi Oijen. De problemen hebben zich daarna niet meer voorgedaan. Voor Oijen wordt een instandhoudingskrediet aangevraagd voor extra kosten als gevolg van de renovatie, eventuele aanpassingen kunnen hieruit gefinancierd worden;
- De kosten die gemaakt zijn voor de calamiteit op rwzi Aarle-Rixtel zijn verhaald op de veroorzaker, de resulterende schikking wordt in 2018 geëffectueerd;
- Compliance, ofwel het voldoen aan alle van toepassing zijnde wet- en regelgeving, maakt onderdeel uit van de certificering ISO9001, ISO14001 en OHSAS18001. Zuiveren heeft compliance volledig en aantoonbaar geborgd binnen de bedrijfsvoering. Dit is tijdens de externe audit (KIWA) getoetst en bevestigd. Om snel te kunnen anticiperen op veranderende wet- en regelgeving wordt gebruik gemaakt van de applicatie MakeOnline. Het betreft hier ruim 300 wetten en regels inclusief door het waterschap vastgesteld beleid.

Verkenningen en Beleid

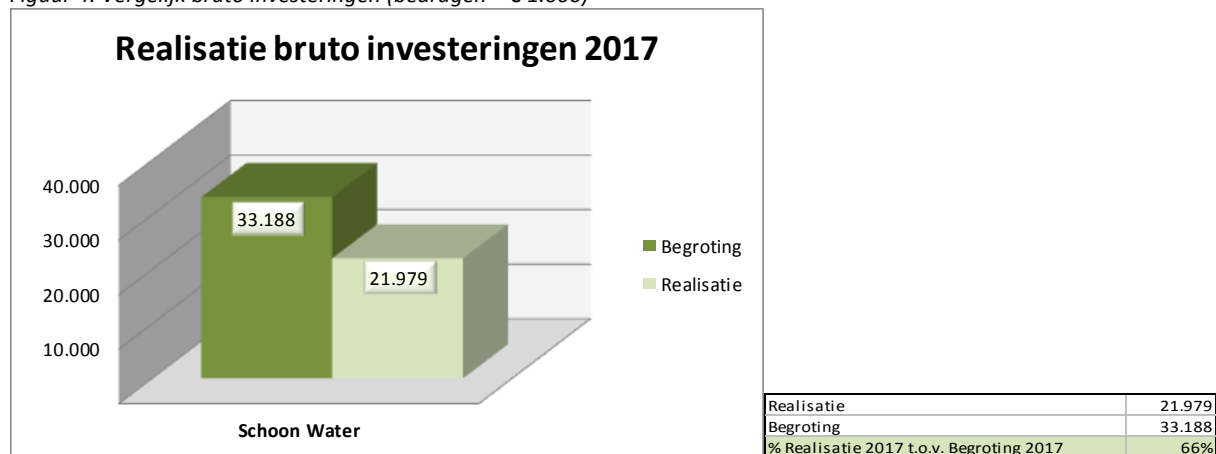
- Het AB heeft in juli 2017 de afvalwaterstrategie vastgesteld, inclusief een uitvoeringsprogramma voor het in stand houden van de zuiveringen en het verbeteren van de effluentkwaliteit. In 2017 is een begin gemaakt met de implementatie van de strategie;
- Voor rwzi Land van Cuijk is een scenariostudie uitgevoerd om de zuiveringscapaciteit uit te breiden vanwege de toename van het aanbod van industrieel afvalwater. De te treffen maatregelen zijn bekend en gedeeld met het AB. Een kredietvoorstel voor verdere uitwerking van de maatregelen is goedgekeurd, echter door vertraging en opgetreden onzekerheden met betrekking tot aanbod extra industrieel afvalwater wordt uitwerking op hold gezet;
- Het plan om de slibafvoer vanuit de verschillende rwzi's naar rwzi Den Bosch te optimaliseren is afgerond. Implementatie loopt parallel met het opstarten van de slibgisting op rwzi Den Bosch. Hierbij wordt rekening gehouden met verschillen in eigenschappen van de verschillende slibstromen (ten aanzien van vergistbaarheid);
- De visie op de slibafvoer naar SNB is afgerond. Bij gebrek aan reële alternatieven blijft het slib naar SNB gaan. Hierbij worden de investeringen over een langere periode afgeschreven zodat de jaarlijkse kapitaallasten dalen. Hierdoor heeft SNB ook meer zekerheid om investeringen te plegen;
- De ambitie om als waterschap in 2030 energie-neutraal te zijn is uitgewerkt. In 2018 worden de plannen verder concreet gemaakt;
- Voor rwzi Oijen zijn de benodigde renovatie en de mogelijkheden om de kwaliteit van het effluent te verbeteren in kaart gebracht. In 2017 is een voorbereidingskrediet aangevraagd en goedgekeurd. De project scope voor de renovatie is voorbereid, deze wordt medio 2018 bestuurlijk vastgesteld;
- Het aanpassen van de procesautomatisering van rwzi Dinther is afgerond. Gezien het voorspoedige verloop is versneld begonnen om ook de procesautomatisering voor rwzi's Aarle-Rixtel en Asten op te pakken;
- In het kader van het Schone Maaswaterketen project zijn de proeven met poederkooldosering op rwzi Papendrecht afgerond, definitieve rapportage volgt begin 2018;
- De voorbereiding van de technologiepilot verwijderen medicijnresten is gestart en de pilot wordt in tweede kwartaal 2018 aanbesteed. Een vergelijkende proef met ozon en UV/H₂O₂ wordt in de tweede helft 2018 uitgevoerd.

1.4.2 Input 2017

Investeringsen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2017.

Figuur 4: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

De realisatie in 2017 wordt voornamelijk bepaald door de uitgaven voor de investeringsprojecten: Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch, Renovatie stamriool Oss fase 2, Aanleg tpl Laarakker rwzi LvC, Vervangen besturing rwzi Dinther, Renovatie Rg De Hutten Ommel.

De realisatie bedraagt 66%, dit wordt veroorzaakt door vertraging in het voorbereidingstraject van investeringsprojecten (TPL Cuijk Haven, sliblijn Oijen, TPL Beek en Donk-Broek en Gemert-Broek), aanbestedingsvoordelen (TPL Beek en Donk en Gemert), uitgaven werkelijk gedaan in 2016 in plaats van 2017 (project sneller afgerond dan gepland: TPL de Hutten) en door dat een project niet door gaat (Aqualine Dinther).

Het investeringsproject Superkritisch vergassen fase 1 wordt in boekjaar 2017 afgesloten en het budget is met 2% overschreden. Zie paragraaf 1.7.10 Investeringsen.

Exploitatie

Tabel 10: Exploitatie

INPUT-VERANTWOORDING SCHOON WATER (bedragen * € 1.000)						
Omschrijving	Realisatie 2017	Primaire Begroting 2017	Begrotingswijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Realisatie %	Verschil v=voordeel, n=nadeel
totaal lasten	54.999	54.652	1.599	56.251	98%	V 1.252
totaal baten	6.684	7.971	-1.313	6.658	100%	V -26
saldo lasten en baten	48.315	46.681	2.912	49.593	97%	V 1.278

Belangrijkste onderwerpen binnen de lasten en baten

Binnen het saldo van lasten en baten zijn de kosten en opbrengsten verantwoord voor met name het uitvoeren van het totale zuiveringsproces (transporteren, zuiveren en slibverwerking) en kosten inzake rioleringsplannen en anti-afhaaksubsidies.

De uitvoering van het project **Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch** kent zijn weerslag in de gerealiseerde exploitatielasten. Bij de aanbesteding van dit project is voor een vorm gekozen die veel vrijheid biedt voor de aannemer. De aannemer bepaalt in welke volgorde activiteiten worden opgepakt. De volgorde van de activiteiten heeft in 2017 een grote impact gehad op de beheerskosten die waterschap Aa en Maas heeft gemaakt.

Zo heeft het uit bedrijf nemen van de slibgisting op rwzi 's-Hertogenbosch er toe geleid dat in 2017 geen biogas is opgewekt wat door de wkk's kan worden omgezet in elektriciteit. Het effect hiervan was dat hierdoor voor € 203.000 meer elektriciteit ingekocht moest worden. Daarnaast heeft de vertraging van het opstarten van de slibgisting ertoe geleid dat de productie van groen gas achter blijft op de planning. Het niet na kunnen komen van deze leveringsverplichting uit het contract met Heineken heeft een boete van € 120.000 tot gevolg. Ter dekking hiervoor is in het Bestuursverslag II 2017 middels een begrotingswijziging een bedrag van € 100.000 goedgekeurd.

De vertraging van de renovatie heeft ertoe geleid dat de centrale slibverwerking in 2017 niet, zoals verwacht, in bedrijf is gesteld. De kosten voor de benodigde chemicaliën zijn hierdoor € 537.000 lager uitgevallen. Tevens is het slib van rwzi Dinther en Aarle-Rixtel rechtstreeks naar de SNB afgevoerd. Daar staat tegenover dat het polyelectrolyetverbruik (PE) ten behoeve van de ontwatering van het zuiveringsslib op rwzi Aarle-Rixtel hoger is uitgevallen. Gestuurd is op een hoger droge stof gehalte om de slibkoek afvoer naar de SNB te beperken in verband met de capaciteitsproblemen bij SNB.

De kosten voor reguliere slibverwerking bij de **SNB** zijn in 2017 aanzienlijk toegenomen. Onder andere als gevolg van de hierboven beschreven vertraging van de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch. Daarnaast heeft de vertraging in de oplevering van enkele Energiefabrieken bij de waterschappen geleid tot een fors hogere slibaanvoer. Mede hierdoor heeft SNB in 2017 146.000 ton meer slibkoek aangeleverd gekregen dan het zelf kan verwerken. Voor opslag en externe verwerking zijn aanzienlijke kosten gemaakt. Deze kosten zijn voor een deel doorberekend aan waterschap Aa en Maas.

In 2017 heeft SNB, na aanscherping van interne controles, geconstateerd dat in het verleden teveel BTW is teruggevorderd over de transportkosten. Naar aanleiding van deze constatering is ook twijfel gerezen over de behandeling van de BTW over de externe verwerkingskosten. De maximaal mogelijke BTW terugvordering bedraagt in totaal € 2.000.000 wat in de eerste concept jaarrekening SNB 2017 is opgenomen en wat voor een deel wordt doorbelast aan waterschap Aa en Maas. Zodra de Jaarrekening SNB 2017 is vastgesteld zal zoals gebruikelijk het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas hiervan in kennis worden gesteld.

Een groot deel van de hierboven beschreven punten zijn in Bestuursverslag I gerapporteerd. Aan de hand van actuele inzichten is via Bestuursverslag II 2017 een begrotingswijziging van € 2.159.000 voorgesteld. Op basis van de eerste conceptcijfers in de jaarrekening SNB 2017 zal het totale budget voor de SNB in 2017 met € 576.700 worden overschreden.

Ook heeft er een aanpassing van de afschrijvingstermijn van de slibverbrandingsinstallatie van SNB plaatsgevonden wat in 2017 een voordeel heeft opgeleverd. Via de begrotingswijziging bij Bestuursverslag II 2017 is dit positieve effect van € 1.000.000 door vertaald naar de verwachte kosten van de SNB.

Ten gevolge van het besluit tot voortijdige beëindiging van de Switch Transaction is een opbrengst van € 3.657.000 ontvangen. In de begroting 2017 is een opbrengst opgenomen van € 4.970.000. De voortijdige beëindiging leidt derhalve tot lagere opbrengst van € 1.313.000 welke middels een begrotingswijziging is opgenomen in Bestuursverslag II 2017.

Anti-afhaaksubsidie

Een van de aangesloten grote bedrijven levert een aanzienlijk aandeel van de vuillast op rwzi Dinther. Voor zowel dat bedrijf als het waterschap is het doelmatiger dat zij het afvalwater niet zelf gaat zuiveren (lees afhaken).

Voor Aa en Maas levert het niet afhaken voordelen in de vorm van inkomsten wegens de heffing, maar ook vanwege warmte en nutriënten in het afvalwater. Om de kans op afhaken te verkleinen

wordt met ingang van 2017 een anti-afhaaksubsidie verstrekt conform een regeling, waarin ook bepalingen zijn opgenomen omtrent het naleven van de vergunningseisen, inclusief boetes. Bij het opstellen van de Begroting 2017 was de anti-afhaakregeling nog niet voorzien. Aangezien de afspraken met ingang van 10 juli 2017 van kracht zijn geworden is een begrotingswijziging opgenomen in de Bestuursrapportage II 2017 van € 340.000.

In de periode 10 juli 2017 tot en met 31 december 2017 heeft dit bedrijf meer geloosd dan verwacht maar ook enkele malen de vergunningseisen overschreden. Conform de anti-afhaakregeling resulteert dit in een inhouding van € 97.000 op de anti-afhaaksubsidie. De anti-afhaaksubsidie bedraagt op basis van de meetgegevens en inhouding naar verwachting € 308.581.

Compliance

Ofwel het voldoen aan alle van toepassing zijnde wet- en regelgeving, maakt onderdeel uit van de certificering ISO9001, ISO14001 en OHSAS18001. Zuiveren heeft compliance volledig en aantoonbaar geborgd binnen de bedrijfsvoering. Dit is tijdens de externe audit (KIWA) getoetst en bevestigd. Om snel te kunnen anticiperen op veranderende wet- en regelgeving wordt gebruik gemaakt van de applicatie MakeOnline.

Met betrekking tot de overige reguliere exploitatie kosten zijn de uitgaven voor energie op de rwzi's € 290.000 hoger uitgevallen als gevolg van een hogere kWh prijs en meer energie inkoop met name op rwzi 's-Hertogenbosch, minder stortgas op rwzi Land van Cuijk door een lager aanbod van de stortplaats en door de lagere calorische inhoud van het stortgas diende voor het bijstoken van de wkk extra aardgas en elektriciteit ingekocht te worden.

Temporiseren van het uitgevoerde civieltechnisch en bouwkundig onderhoud (CTBO) en risico gestuurd onderhoud leiden tot lagere onderhoudskosten € 307.000 op de rwzi's.

Als gevolg van extra onderzoek bij Aquon zoals het medicijnonderzoek, is de verwachte meevaller van € 250.000 bijgesteld naar € 92.000 voor het programma Schoon Water.

1.5 Water in Bebouwd Gebied

In het bebouwde gebied spelen onderwerpen van alle programma's. Er ligt een opgave om de kans op wateroverlast te beperken, er liggen opgaven rond voldoende water om te komen tot een gezond en robuust watersysteem en er ligt een sterke link met de afvalwaterketen. Bij de diverse programma's wordt al her en der ingegaan op de opgaves in bebouwd gebied. In deze paragraaf wordt het samenhangende geheel van de activiteiten van het waterschap in het bebouwde gebied geschetst. Er wordt niet apart ingegaan op de financiën rond dit onderwerp, dit zit verwerkt in de financiële paragrafen van de eerder beschreven programma's.

In het Waterbeheerplan 2016-2021 is de waterschapsambitie met betrekking tot het bebouwd gebied als volgt verwoord: "Ook in bebouwd gebied streven wij naar het hebben en houden van een gezond, robuust en veerkrachtig watersysteem. Een watersysteem dat onze inwoners kunnen beleven, waar ze van kunnen genieten. Steeds vaker voorkomende extreme neerslag, periodes van droogte en problemen als gevolg van extreme warmte (bijvoorbeeld hittestress) raken direct aan de belangen van veel inwoners van het beheergebied. In de planperiode verkent het waterschap met zijn partners hoe de problemen in bebouwd gebied opgevangen kunnen worden. Hier liggen direct raakvlakken met de inrichting van de openbare ruimte (gemeenten, projectontwikkelaar) en hoe burgers en bedrijven omgaan met hemelwater in en op hun percelen. Hoewel de formele taak in het beheer daarvan niet bij het waterschap ligt, wil het waterschap zijn steentje bijdragen aan een verbeterde leefomgeving in dorp en stad."

1.5.1 Prestaties en activiteiten

Onderstaande tabel confronteert de geplande prestaties in de Programmabegroting 2017 met de realisatie 2017.

Tabel 11: Prestatietabel 2017

			2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal 2021	Doel 2021	Eenheid
Water in Bebouwd Gebied											
Prestaties	Nr. PJB	Bron	Begrotingsjaar					Meerjaren prognose			
Actualiseren beleidskaders water in bebouwd gebied		Jaarverslag 2017	1	1	1	1	1	1	6		stuks
Klimaatstresstesten		Jaarverslag 2017	1	1					2		
Agrifood Capital			1								Stuks
Metropoolregio Eindhoven				1							
Oplossen knelpunten riooloverstorten		Jaarverslag 2017	-	-	1	1	1	1	4		Stuks
Waterkwaliteit, gezondheid en beleving en bebouwd	111	Jaarverslag 2017	-	1	1	1	1	1	5		Maatregel
Oplossen knelpunten stedelijk gebied		Jaarverslag 2017									Stuks
<i>Zie prestaties onder Programma Veilig & Bewoonbaar</i>											
Water in Bebouwd Gebied											
Verkenningen en beleid voor 2017											
Brabantse Healthdeal		Verkennen									
Regiodeal MRE / Citydeal Eindhoven/Helmond		Verkennen									
Regiodeal AFC / Citydeal 's Hertogenbosch		Verkennen									
Innovaties bebouwd gebied		Verkennen									
Koppeling klimaat aan Nul Op de Meter-traject energie		Verkennen									
Monitoringsplannen met gemeenten		Opstellen									
Ambitiebepaling & Strategie bebouwd gebied		Opstellen									
Beleidskader bebouwd gebied		Actualiseren									
Waterkwaliteitspoor onderdeel riooloverstorten		Onderdeel Weer een Uitdaging									
Waterkwaliteit en beleving in bebouwd gebied		Onderdeel Weer een Uitdaging									
Klimaatactieve maatregelen in bebouwd gebied		Uitvoeren									
Klimaatbestendigheid Land van Cuijk		Uitvoeren									
Visie klimaatadaptatie de Peel		Opstellen									
Deelname Prins Bernard Wijkwaterfonds		Uitvoeren									
Stimuleringsregeling Klimaatactief Bebouwd Gebied		Uitvoeren									

Toelichting/afwijkingen

Bewustwording (Participatie en Partnerschappen)

Er wordt gewerkt aan een maquette voor bij evenementen. Hierbij wordt een rij van vijf huizen getoond met enerzijds een compleet betegelde tuin tot een compleet groene tuin. Dit om de bewustwording bij onze inwoners te vergroten.

Via het Buurtnatuur- en Buurtwaterfonds Noord-Brabant heeft Aa en Maas samen met de andere waterschappen en de Provincie twaalf projecten van in totaal € 80.000 gefinancierd voor het

vergroenen en klimaat bestendig maken van buurten en woonwijken. Hier is door waterschap Aa en Maas € 40.000 aan bijgedragen. Het totale beschikbare budget van provincie, waterschappen en Prins Bernhard Cultuurfonds voor 2017 is daarbij volledig benut en uitgekeerd. Ook voor 2018 wordt een zelfde bijdrage gedaan.

Extra aandacht is uitgegaan naar het bekend maken van onze eigen stimuleringsregeling klimaat. In zijn totaliteit zijn binnen de regeling nu een dertig tal projecten gefinancierd, waaronder: 3 schoolpleinen, 2 waterspeeltuinen, 2 buurtspeeltuinen, 1 industrieterrein, 1 groene gevel de rest betreft afkoppelprojecten en groene daken.

Ook is in 2017 het project 250 schoolpleinen van de toekomst gestart. Dit betreft een Brabant breed traject met de provincie, waterschappen, GGD, IVN, Prins Bernhard Cultuurfond en gemeenten. Met een aantal maatregelen kunnen schoolpleinen zo worden ingericht dat ze jongeren stimuleren om te bewegen, een bijdrage leveren aan de klimaat adaptieve steden en de lokale biodiversiteit vergroten. Waterschap Aa en Maas gaat vanaf 2018 hierin jaarlijks € 40.000 investeren voor de komende vijf jaar. De regeling wordt eind maart 2018 opengesteld.

Daarnaast zijn diverse gemeenten ondersteund, met onder andere “operatie steenbreek” waaronder de gemeente Laarbeek die dit jaar de Entente Florale heeft gewonnen. Samen met de As 50 + gemeenten zijn we zelf ook aangesloten bij operatie steenbreek.

In oktober vond de Dutch Design Week plaats, waar de gezamenlijke Brabantse en Limburgse waterschappen en provincies samen met Eindhoven, Breda, Tilburg, Boxmeer, Unie van Waterschappen, I&M, aanwezig waren met de thema's gezondheid (vanuit de Brabantse Health Deal) en klimaat (vanuit de uitnodiging DPRA zuid). Het thema klimaat is onderdeel van de eerste stappen in een gezamenlijke design-thinking-aanpak.

Gezondheid (Waterkwaliteit en beleving)

In het kader van het project Waterkwaliteit, Gezondheid en beleving is voor de gemeente 's-Hertogenbosch in 2017 een advies uitgebracht voor de Wielen in de Heinis. Op basis van een watersysteem- en bronanalyse heeft het waterschap de gemeente geadviseerd over de oorzaken van de waterkwaliteitsproblemen en welke maatregelen effectief kunnen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren.

Waterschap Aa en Maas is samen met Brabant Water aan het verkennen of ijzerkalkslib als restproduct ingezet kan worden om de waterkwaliteit van stadswateren met blauwalgproblemen te verbeteren. Samen met onderzoeksbureau B-ware is een pilot gestart.

Voor de ketenaanpak van o.a. medicijnresten zijn gesprekken gestart met de gemeenten Helmond en Oss om via wijkaanpak of een Blue Zone samen met huisartsen, bewoners en apotheken het medicijngebruik en het doorspoelen van medicijnen terug te dringen.

In de Heiakker vijver in Deurne is in de zomer van 2017 vissterfte opgetreden en is er de afgelopen jaren vaker sprake geweest van blauwalgen en verdenking van botulisme. Het waterschap heeft de gemeente Deurne geadviseerd over de waterkwaliteitsproblemen (o.a. oorzaak van de recente vissterfte). In dit kader zijn er ook vragen gesteld vanuit de omgeving over de waterspeelplaats nabij de Heiakkervijver in relatie tot gezondheid.

Samen met gemeenten worden kaders opgesteld voor het monitoren van water in bebouwd gebied. Doel hiervan is om meer zicht te krijgen op de waterkwaliteit in bebouwd gebied en de interactie tussen de (afval) waterketen en het watersysteem. De huidige strategische visie voor monitoring bebouwd gebied vormt een basis voor deze monitoring.

Waterschap Aa en Maas monitort nu ook de waterkwaliteit van stedelijke wateren. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Signaleringsmonitoring: signaleren van kwaliteitsproblemen;
- toestand & trendmonitoring: volgen van problemen waar regelmatig vragen over komen dan wel ontwikkelingen zijn;
- effectmonitoring: monitoring van stadswateren waar maatregelen zijn uitgevoerd of maatregelen uitgevoerd gaan worden.

Klimaat (Mitigatie en Adaptatie)

‘Water in de stad’ is één van de vier pijlers van de in juli vastgestelde aanpak voor klimaatadaptatie ‘Weer, een Uitdaging!’.

Met Oss, Den Bosch en Boxmeer is een start gemaakt met verkenning van intensievere samenwerking. Als partner in de regio Noord Oost Brabant hebben we gewerkt aan het opzetten van een programma voor klimaatadaptatie vanaf 2018 van totaal 6,5 ton per jaar met provinciale financiering (WAM draagt 150 k€ per jaar bij). Wij sturen erop dat ook het gedachtengoed van een Rainproof-aanpak hierin wordt opgenomen. Met de werkeenheden afvalwaterketen As 50+ en Meierij zijn afspraken gemaakt om de klimaat stress testen en bewustwording bij inwoners en bedrijven op lokaal niveau verder te brengen.

Met de gemeente Someren is in de Brabantse Peel een intensief traject aangegaan rondom de wateroverlast. Daarnaast is een koppeling gemaakt tussen de watersysteemanalyse Deurne/Asten/Someren en het NBW-toetsingsproces. Ook via de samenwerking afvalwaterketen Brabantse Peel, Het IGA en Innovatiehuis de Peel is het thema Klimaat Adaptatie op de agenda gezet. In samenwerking met Waterschap De Dommel en de Metropoolregio Eindhoven (MRE) hebben we een klimaatstresstest uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn opgenomen in de Integrale Ruimtelijke Strategie die deze regio heeft ontwikkeld.

2017 is in district Raam het klimaat bestendig land van Cuijk project fase 2 afgerond met een aantal uitvoeringsonderdelen. Een tuinvergroeningsactie, bezoek van de minister, een lezing voor hoveniers en de ontwikkeling van een klimaatspel stonden hierin centraal. Het eind van het jaar is gebruikt om de zoektocht naar een nieuwe ambitie uit te voeren en te kijken hoe de ontwikkelingen en inzichten van afgelopen jaren vragen om een bijstelling om het land van Cuijk in 2030 klimaatproof te krijgen. Vanuit het waterschap wordt er ingezet op het klimaat bestendigheidsproject om zo, samen met reguliere projecten zoals de verborgen raamvallei en de GGOR in Raam zuid, invulling te geven aan de strategie “Weer, een uitdaging”.

We hebben enige tijd een vaste stand gehad in het energiehuis Helmond waar inwoners worden geïnformeerd over energiebesparende maatregelen en nu dus ook klimaat adaptieve maatregelen in en rond het huis.

Op dit moment is een ‘Klimaattoets’ in ontwikkeling samen met de HAS, diverse Brabantse gemeenten en waterschappen. Deze toets dient er toe om bij (her)ontwikkeling van gemeentelijke openbare ruimte de juiste keuzes te kunnen maken bij het ontwerp en daarmee het klimaat adaptief inrichten.

Tenslotte is waterschap Aa en Maas nog toegetreden tot het klimaat-verbond Nederland.

Circulair (Water, Energie en Grondstoffen)

Een nieuwe aanpak is ontwikkeld voor het account bedrijven. Hierbij gaan we niet zozeer enkel meer in op de grootste lozers, maar is de nieuwe aanpak vooral gericht op het grijpen van kansen samen met bedrijven die open staan voor het sluiten van kringlopen en duurzaam investeren in Water,

Energie en Grondstoffen. Voor het bedrijventerrein Pettelaarpark zijn gesprekken gestart rondom verduurzaming van het bedrijventerrein in brede zin.

In het nieuwe landelijke programma Smart City Living Lab gaan zeven steden deelnemen: Helmond, waar Brainport Smart District wordt ontwikkeld, is er één van. Het waterschap is hier via Helmond en Eindhoven op aangehaakt. Hiervoor zijn door het waterschap een aantal ideeën aangedragen. Nieuwe vormen van sanitatie, de mogelijkheid om het concept “big brown data” riooldata in relatie tot gezondheid verder te ontwikkelen en klimaat adaptief bouwen.

Groen / Blauw (water, natuur en ruimte)

Met de gemeente Oss hebben we meegedaan met de week van de natuur in de gemeente Oss. Daarin is aandacht gevraagd voor Groen / Blauw, natuur en ecologie in en om de stad.

In 2017 is tenslotte ook nog de “Green deal groene daken” getekend, tijdens de Dutch Design Week.

1.6 Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde

Het realiseren van de inhoudelijke doelstellingen zoals die aan bod zijn gekomen in voorgaande paragrafen vraagt wat van onze organisatie. Naast het realiseren van waterdoelen heeft Aa en Maas ook een maatschappelijke rol. Hier gaat deze paragraaf op in.

1.6.1 Prestaties en activiteiten

Tabel 12: Begrotingstabel 2017

Maatschappelijk meerwaarde

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Doel 2021	Totale opgave	Eenheid
Prestatie planning									
Reguliere activiteiten	Begrotingsjaar		Meerjaren prognose						
Watertoets	Continu								
Afhandeling vergunningverlening en handhaving binnen wettelijke proceduredit	100	100	100	100	100	100	100	100	%/jaar

Maatschappelijk meerwaarde

Verkenningen en beleid voor 2017

Organisatieontwikkeling MOOI	Implementatie
Communicatiebeleid	Implementatie
Omgevingswet	Voorbereiden
Beleid preventie, toezicht en handhaving 2015-2021	Implementatie
Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en handhaving	Uitvoeren
Landelijke handhavingsstrategie	Uitvoeren

Samenwerking met partners/Externe ontwikkelingen

In de eerste helft van 2017 is de Midterm Review van het Bestuursakkoord van Aa en Maas opgesteld. Op hoofdlijnen ligt Aa en Maas op koers om de doelen uit het Bestuursakkoord te halen. Op onderdelen (o.a. natte natuurschone, evz's, natuurschone oevers) is extra inzet nodig om de doelen te halen. Bovendien liggen er expliciete extra opgaven ten opzichte van het Bestuursakkoord vanuit klimaatverandering (Deltaplan Ruimtelijke adaptatie), waterkwaliteit (Deltaplan zoetwater en waterkwaliteit) en duurzaamheid (Investeringsagenda IPO/VNG/Unie van Waterschappen voor energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie).

De interpretatie van de Samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering waterdoelen (STUW) tussen provincie en Brabantse waterschappen is verruimd. Dit betekent dat de provincie de komende jaren ook 50% van de kosten voor realisatie van natuurschone oevers meefinanciert. Dit levert ons in de periode tot en met 2021 zo'n € 1 miljoen extra cofinanciering op.

In het eerste half jaar is via de regio Noordoost Brabant (partner in Agrifood Capital) een meerjarige Strategie en uitvoeringsprogramma Klimaat opgesteld. Hierin staan de activiteiten die de partners (gemeenten, waterschappen, ZLTO) samen met andere organisaties en partijen in de regio Noordoost Brabant op regionale schaal willen oppakken. De provincie draagt financieel bij en gemeenten hebben ook hun intentie uitgesproken voor deelname en bijdrage (moet in 2018 nog worden geconcretiseerd in de begrotingen).

In het tweede deel van 2017 is in opdracht van de bestuurlijke regiegroep (algemeen bestuur) van de regio Noordoost Brabant een Mid Term Review opgesteld. Er is in die Midterm Review gekozen voor de focus van capaciteit en middelen van het regiofonds op drie prioritaire thema's: energie & klimaat, transitie landbouw, voeding & gezondheid. Deze keuze biedt voldoende aanknopingspunten en perspectief voor het waterschap om te blijven participeren in de regionale samenwerking. De drie prioritaire thema's zullen in de loop van 2018 verder worden geconcretiseerd tot uitvoeringsprogramma's.

In 2017 is het Innovatiehuis De Peel opgericht. Dit is een netwerkorganisatie waarin ondernemers, overheden en (kennis)instellingen samenwerken aan innovatie in De Peel. Economie en ruimte vormen de pijlers van het Innovatiehuis.

De zes peelgemeenten en waterschap Aa en Maas hebben de ruimtelijke agenda voor de Peel opgesteld, als uitwerking van de Strategische Visie “De Peel maakt het in Brainport.” De ruimtelijke agenda is ondergebracht in het Innovatiehuis van de Peel.

Een greep uit andere samenwerkingsprogramma's/gebiedsontwikkelingen:

- In het kader van ‘Weer, Een Uitdaging’ is met de gemeenten Someren, St. Anthonis en Oss een aantal lokale en open bijeenkomsten georganiseerd gericht op het werken aan een klimaatrobuust gebied (landelijk en bebouwd);
- Binnen de ‘Verborgten Raamvallei’ wordt volgens de MGA (mutual gains approach) aanpak samen met belanghebbenden gewerkt aan het Gebiedsplan Raam. In 2017 zijn het concept MER Hoogwateraanpak Grave en het concept GGOR-voorstel voor de Raam opgesteld. Daarnaast zijn vooruitlopend op het totale gebiedsplan al de eerste maatregelen getroffen of voorbereid, zoals de voorbereidingen voor de aanleg van de EVZ langs het Peelkanaal. Ook het onderzoeksprogramma Lumbricus heeft een plek gekregen binnen de Raamvallei;
- In het land van Cuijk is er, in samenwerking met gemeentes Cuijk, Grave, Mill, Boxmeer en St. Anthonis, doorgepakt op het Klimaatbestendig Land van Cuijk project (impact- en voorbeeldproject ministerie van I&M). Het einddoel is een klimaatbestendig land van Cuijk in 2030. In samenwerking met partners als de woningbouw, zorg en agrarische sector wordt er gezocht naar verbreding en verdieping van maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie;
- Binnen de gebiedssamenwerking Agro As de Peel is een proeflocatie voor nieuwe gewassen geopend. De ambitie is om deze locatie verder te laten groeien en ontwikkelen tot een proeftuin op het vlak van eiwittransitie, die bijdraagt aan de transitie van de veehouderij en landbouw in het gebied en daarbuiten;
- Via de MIRT-verkenningen “Ruimte voor de Maas bij Oeffelt” en “Maasoeverpark” wordt onderzoek gedaan naar waterstandsverlaging op de Maas;
- De gemeente 's-Hertogenbosch heeft medio 2017 de visie Zuid Willemspark (met als onderdeel ook sluis 0) vastgesteld voor de stadstraverse van de Zuid-Willemsvaart. De gemeente is gestart met de voorbereidingen voor realisatie van een verkleinde sluis 0. Ons waterschap participeert hierin voor wat betreft het meer geschikt maken van sluis 0 voor hoogwater doorvoer;
- In het kader van de Bossche Waterweek heeft ons waterschap samen met de gemeente 's-Hertogenbosch op 14 september 2017 een WaterWerksymposium georganiseerd en hebben we op 16 en 17 september deelgenomen aan Kindermaritiem;
- In het kader van de Beedeal Oss heeft het waterschap samen met haar partners weer enkele stappen gezet. Zo is de rwzi Oijen bijvriendelijker gemaakt en is een infobord geplaatst.

Communicatie en participatie

Ter ondersteuning van het halen van de doelen uit het WBP en Bestuursakkoord is in 2016 nieuw Communicatiebeleid uitgewerkt. Kern van het nieuwe beleid is dat we mensen willen raken met onze communicatie, dat we onze communicatie meer richten op de beleving van onze inwoners. Dit betekent meer direct contact, meer luisteren en minder zenden. Er is actief vorm gegeven aan deze uitgangspunten in alle vervolgesprekken naar aanleiding van de wateroverlast in 2016. Vooral in combinatie met de gemeente Someren en waterschap De Dommel is het een prima traject om te leren werken met deze insteek voor communicatie.

In 2017 heeft Aa en Maas participatie in tientallen gevallen (>28) ondersteund in de vorm van particuliere initiatieven, maar ook door participatie een volwaardige plek te geven binnen grote projecten. Hiertoe zijn financiële bijdragen geleverd uit het hiervoor bestemde exploitatiebudget, het communicatiebudget, projectkredieten en is in sommige gevallen afgeweken van de bestaande

bedrijfsprocessen. Een bijzonder voorbeeld vormt de inzet van burgerdijkwachten naast waterschappers om onze dijken te monitoren. In de Week van de natuur hebben initiatiefnemers (ondernemers en clubs) een platform gekregen om met hun klimaatadaptieve initiatieven bezoekers te informeren en enthousiasmeren. Verder draagt het initiatief Voedselbos Snoertseplak bij aan duurzaam bodembeheer (water vasthouden bij de bron). In het project Meanderende maas - Ravenstein – Lith worden 40 participanten intensief betrokken bij het project.

Omgevingswet / Water en ruimte

In 2017 is veel aandacht geschonken aan de implementatie van de Omgevingswet. Op verschillende thema's zijn door onze organisatie de landelijke ontwikkelingen gevolgd, is er een actieve bijdrage aan deze ontwikkelingen geleverd (businesscase Informatiehuis Water, UIVO-W, DSO), is deelgenomen aan en/of pilots gestart (STOWA DNA van de omgeving/omgevingsvisie, klimaatbestendig Someren) en zijn de veranderingen voor de eigen organisatie verkend. Intern zijn enkele projecten gestart, veelal gericht op het actualiseren van data en werkprocessen (Leggers, Zicht, Zaakgericht werken, Powerbrowser). Extern is (ambtelijk en bestuurlijk) bijgedragen aan interbestuurlijke- en waterschapsimpactsessies. Landelijk is de discussie over waterkwaliteit geïnitieerd. In Noord Brabant is de 'Wateragenda 2030' als bouwsteen voor de provinciale omgevingsvisie afgerond en actief en effectief ingebracht in het provinciale voorbereidingsproces en de regionale ruimtelijke visies van Noordoost Brabant en de Metropoolregio Eindhoven. Er is actief deelgenomen aan regionale netwerkbijeenkomsten (RNOBN, MRE), bijgedragen aan regionale 'Koersdocumenten' en er zijn bijdragen geleverd aan ontwikkeling van 'kerninstrumenten van derden' (As50+, Omgevingsvisie Oss, Omgevingsvisie en –verordening Provincie Noord Brabant, Peelgemeenten). De inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld tot 1 januari 2021, maar dit heeft vooralsnog weinig consequenties voor planning en tempo van de implementatie. De voor 2017 gereserveerde budget- en capaciteitsruimte is nagenoeg geheel besteed.

Crisisbeheersing

- In 2017 is de crisisorganisatie 6 maal opgeschaald. Over de interne evaluaties wordt op hoofdlijnen gerapporteerd in het Portfolio 2017/2018 crisisbeheersing. Naar dit Portfolio 2017/2018 verwijzen we ook voor meer informatie over onze activiteiten en calamiteiten;
- De implementatie van het Netcentrisch Werken (NCW) is Brabant breed gestart. Het doel is dat eind 2018 alle informatie rondom een calamiteit, te allen tijde beschikbaar is in één actueel en betrouwbaar gedeeld waterbeeld voor alle betrokkenen. Dit draagt bij aan een snellere en betere oordeels- en besluitvorming. Daarmee gaan wij voldoen aan de landelijke afspraken tussen de waterschappen uit het Uitvoeringsprogramma Crisisbeheersing.

Vergunningverlening en handhaving

In 2017 hebben wij voldaan aan de eisen van het interbestuurlijk toezicht van de provincie voor VTH. De highlights voor 2017 zijn:

- Voor de Keur liggen we op koers, de update wordt in 2018 vastgesteld;
- De livegang van SAW@ op 27 november 2017 is succesvol verlopen. De periode daarna tot en met 2018 staat in het teken van goed gebruik, doorgronden mogelijkheden, nazorg en doorontwikkeling;
- Wij hebben 414 ruimtelijke plannen getoetst in 2017. Het aantal watervergunningen (238) en meldingen (259) waren dit jaar lager dan verwacht en lager dan voorgaande jaren. Daardoor wordt, ondanks de veelheid aan werkzaamheden rondom de Omgevingswet en de implementatie van SAW@, toch aan vrijwel alle normen voor het verlenen van vergunningen voldaan;
- Het Uitvoeringsprogramma 2017 verliep verschillend op de taken preventie, toezicht en handhaving. Er werden minder toezichtcontroles gedaan dan gepland. De reden hiervoor is de extra capaciteit die er nodig was voor repressie, inzet op het onttrekkingsverbod en de

implementatie van SAW@. Desondanks is de nieuwe insteek, projectmatig toezicht, heel succesvol gebleken. Alle overtredingen hebben een passend gevolg gekregen;

- In 2016 werd het koersdocument Effectief Preventief bestuurlijk besproken en vastgesteld. Het was de bedoeling begin 2017 te starten met een integraal activiteitenprogramma. De voorbereiding en uitvoering zijn echter vertraagd. Ook hier is beperkte capaciteit debet aan (o.a. uitstroom en impact wateroverlast). Daarom is pas half 2017 gestart met het opzetten van preventie. De looptijd verschuift daarmee van 2017-2019 naar half 2017 t/m half 2020;
- Ook in 2017 is toezicht gehouden op meetbedrijven. Er is € 42.000 aan extra heffing opgelegd op basis van de geconstateerde extra vervuilingseenheden. Daarnaast zijn wij vanaf september gestart met het toezicht op bronneringen. Voor 2014 wordt er vooralsnog nog voor zo'n € 92.000 aan heffing geïnd. De inhaalslag voor 2015, 2016 en 2017 volgt in 2018;
- De implementatie van het beregeningsbeleid is succesvol geweest en in haar allerlaatste fase beland. Het handhavingsproces op illegale putten is afgerond, op een enkele bezwaarprocedure na. Wat nog rest zijn de bedrijfswaterplannen. Het is de bedoeling dat de bedrijfswaterplannen in 2017 zijn opgesteld door bedrijven en gemeld. Eind 2017 is er een flinke piek binnengekomen. Begin 2018 verwachten wij echter ook nog een flinke stroom. Verwerking gebeurt zorgvuldig en zo snel mogelijk, maar duurt door de grote aantallen mogelijk langer dan gewenst. Voor 2018 is voor deze uitloop nog een klein deel van het budget voor implementatie beschikbaar.
- Voor meer informatie over onze resultaten en activiteiten wordt verwezen naar het Jaarverslag Vergunningverlening, Preventie, Toezicht en Handhaving 2017, dat eerder met het AB is gedeeld.

Kennisontwikkeling en innovatie

Zowel waterketen als watersysteem blijven ontwikkelen om continu te verbeteren en vernieuwen. Voor het watersysteem heeft een accent gelegen op de waterveiligheidsopgave waarbij samenwerking met HWBP een belangrijke rol speelt en een procesaanpak met de omgeving is opgestart. Verder is het door Aa en Maas geïnitieerde landelijke onderzoek voor bioraffinage afgerond voor de verwerking en aanpak van maaisel en waternavel (rapportage eerste kwartaal 2018). In samenwerking met de afvalwaterketen zijn de kansen voor kunstmatige intelligentie, drones en big data in kaart gebracht voor een gezamenlijke projectaanpak in 2018. Deze moet uitmonden in een Aa & Maas Datalab waarmee we allerlei werkprocessen gaan 'verslimmen'.

Als mede-initiatiefnemer van programma Lumbricus (www.programmalumbricus.nl), anticipeert Aa en Maas op de klimaatuitdagingen. Vanuit vier deelthema's, (bodem, water, beekdalen en governance), wordt gestreefd naar een klimaatrobuust bodem- en watersysteem. Het programma bestaat hiervoor uit diverse pilots en onderzoeken. Inmiddels zijn daarbij provincie en waterschap Limburg volledig aangehaakt. Met de beide Brabantse waterschappen en ZLTO zijn we in gesprek. Verbindingen tussen "Weer een uitdaging" waarin er op innovatieve wijze oplossingen voor klimaatopgaven worden gezocht met de omgeving en Blue Zone Brabant, leverden nieuwe kansen op voor burgerparticipatie die in 2018 worden voortgezet.

Voor de afvalwaterketen heeft de nadruk gelegen op de toetreding tot AquaMinerals B.V. voor de afzet van herwonnen grondstoffen zoals cellulose, struviet en zand. Het ontwikkelen van een cellulose afzetketen wordt nu samen met nog vijf waterschappen opgepakt (landelijke koplopergroep). Ten aanzien van energie zijn icoonprojecten voor zonnepanelen bepaald en is de bouw van de installatie voor superkritisch vergassen gestart (operationeel tweede kwartaal van 2018).

Verder lag een belangrijke focus op de aanpak van nieuwe stoffen: afronding van het onderzoeksproject Schone Maaswaterketen (rapportage eerste kwartaal 2018), oprichting van consortium Blue Zone Brabant, verdere uitrol van bronaanpak medicijnresten en de projectstart voor full-scale medicijnverwijdering op één rwzi. Tot slot zijn de kansen verkend om kunstmatige

intelligentie toe te gaan passen voor de besturing van een rwzi. Een demonstratie zal naar verwachting in het derde kwartaal 2018 operationeel kunnen zijn.

Intern zijn in 2017 de winnaars (en meerdere andere ideeën) van de eigen campagne Beste Idee Boven Water succesvol tot uitvoering gebracht, zoals: beluchten extern slib (minder fosfaatemissie rwzi) en de eerste stap van Energieneutraal WSK (energieneutrale stuw bij Vorstenbosch). Ook won Aa en Maas eind 2017 in drie van de vier categorieën de landelijke Waterinnovatieprijs van de Unie van Waterschappen: innovatieve sonderingstechniek dijken (waterveiligheid), EQA-waterkrachtcentrale (energie) en de ontwikkeling van de Multiflexmeter (meerdere partijen, thema voldoende water).

De resultaten van de kennis- en innovatieprojecten zijn nadrukkelijk benut voor het versterken van de positionering van waterschap Aa en Maas. Onder meer door diverse artikelen in landelijke bladen, nieuwsuitzendingen op Nieuwsuur en Omroep Brabant en door gebruik van maaiselpapier voor communicatiedoeleinden. Ook intern wordt aandacht besteed aan innovaties via toiletpapieren en MOOI.

Duurzaamheid en energie

Onze omgeving, onze medewerkers én de motie van het Algemeen Bestuur eind 2016 over ons energieverbruik, vragen van ons om goed na te denken over keuzes en invulling te geven aan onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat willen wij doen vanuit focus, effectiviteit en samenhang. Daarom hebben we in 2017 het koersdocument *Naar een duurzaam waterschap* ontwikkeld. Dit biedt een kapstok om te werken aan onder meer onze energiedoelen, verduurzaming van Grond Weg en Waterbouw (Duurzaam GWW) en Maatschappelijk Verantwoord inkopen. De voorbereidingen zijn getroffen om in 2018 hieraan een impuls te geven, zowel aan energieneutraliteit als duurzaamheid. Op het gebied van energietransitie is een plan van aanpak gemaakt, en is door het Algemeen Bestuur de ambitie uitgesproken om in 2030 energieneutraal te zijn door derden te faciliteren en zelf te investeren in duurzame energie.

Winnend Samenwerken

In 2017 hebben de drie Brabantse Waterschappen in het kader van Winnend Samenwerken een aantal grote projecten opgepakt. Er wordt gewerkt aan verdere samenwerking op het gebied van personeels- en salarisadministratie. Het doel is om op een zodanige manier te kunnen samenwerken dat er een bredere basis voor deze activiteiten ontstaat. Hetzelfde geldt voor een gezamenlijk Document Management System (DMS), waarmee ingespeeld wordt op toekomstige ontwikkelingen zoals de Omgevingswet (en het daarbij behorende 'zaak-gericht werken'). Ook is de Meervoudige Centrum Regeling (MCR) in het leven geroepen, als samenwerkingsmodel om gezamenlijk taken uit te voeren. In de MCR wordt geregeld dat één waterschap taken uitvoert voor de drie waterschappen, en de regeling legt ook de financiering vast. Dit is een nieuwe stap in het proces van samenwerking. De MCR is toegepast voor onder andere één gemeenschappelijke CISO (Certified Information Security Officer) die voor de drie Brabantse waterschappen werkzaam is.

Organisatieontwikkeling

In het kader van MOOI zijn weer flinke stappen gezet. Om de klant beter te bedienen, werken we sinds 2017 in gebiedsteams. Hierin worden integraal de opgaven in één gebied bekeken, van planvorming tot in stand houding. Met de afronding van het eerste Leiderschapstraject, en de start van het tweede, wordt geïnvesteerd in medewerkers. Ook op andere plekken in de organisatie wordt gewerkt aan ontwikkeling. Een MOOI voorbeeld is de opleiding die de waterbeheerders in de districten samen opgepakt hebben.

Met de nieuwe strategie voor duurzaamheid en de groeiende aandacht voor technologische ontwikkelingen was 2017 een belangrijk jaar om de interne organisatie weer een stap verder te brengen.

Bedrijfsvoering en P&O

De aanpassing van de klimaatinstallatie van het pand in 's-Hertogenbosch verloopt voorspoedig en volgens bijgestelde planning. De eerste verdiepingen zijn reeds opgeleverd. Medio 2018 wordt dit project afgerond.

De BIWA (Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen) is de standaard voor waterschappen op het gebied van informatiebeveiliging. In zowel 2016 als in 2017 heeft Waterschap Aa en Maas een audit gehad voor de BIWA. In beide jaren zijn de audits met succes afgerond. In 2017 is een binnen Winnend Samenwerken een gezamenlijke functionaris voor de BIWA aangesteld.

Bedrijven en overheden verwerken grote hoeveelheden gegevens die te herleiden zijn tot personen. De Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) geeft mensen daarom meer rechten en organisaties meer plichten om zorgvuldig met persoonsgegevens om te gaan. De Autoriteit Persoonsgegevens houdt toezicht op de naleving van de AVG. Vanaf 25 mei 2018 hebben alle organisaties een verantwoordingsplicht. Dat betekent dat zij een privacy-administratie moeten bijhouden, welke persoonsgegevens zij verwerken en met welk doel. Er is een privacydesk opgericht waar alle privacy vragen beantwoord worden. Ook zijn de voorbereidingen projectmatig opgestart om invulling te geven aan de verantwoordingsplicht van 2018.

Het programma Digitaal 2017 draagt bij aan ambities voor de overheidsbrede dienstverlening. De focus van het programma ligt bij het realiseren van de mogelijkheid voor burgers en ondernemers om zaken via een digitaal kanaal aan te kunnen vragen. Waterschap Aa en Maas heeft de mijlpalen 2017 voor dit programma tijdig gerealiseerd. Vanaf 2018 zal dit programma vervolgd worden met de aangepaste programmaam van digitale overheid.

In 2017 zijn, volgens planning, de Regeling Budgethouderschap en Financieel Beleid en de Nota Financieel Beleid geactualiseerd en vastgesteld door het bestuur. In beide documenten is meteen ingespeeld op onderstaande ontwikkelingen:

- In verband met gewijzigde wet- en regelgeving (o.a. Wet DBA (deregulering beoordeling arbeidsrelaties) zijn de definities van inhuur op personeelslasten (inleen van personen) en inhuur op goederen en diensten (uitbesteding, resultaatverplichting) aangescherpt;
- In 2017 is het nieuw financieel systeem Unit4 Financials ingericht en volgens planning geïmplementeerd. Nieuwe procesbeschrijvingen en werkinstructies zijn opgesteld. In 2018 vindt de nazorg van deze implementatie plaats inclusief de doorontwikkeling.

Het waterschap hanteert vastgestelde Algemene Inkoopvoorwaarden met onder andere een betaaltermijn van 30 dagen. Vaak ontvangt het waterschap van leveranciers, nog voordat de 30 dagen gepasseerd zijn, een (geautomatiseerde) betalingsherinnering, ondanks het feit dat de leverancier onze inkoopvoorwaarden vooraf geaccepteerd heeft. In 2017 zijn 52 terecht aanmaningen ontvangen op 14.367 facturen. De meest voorkomende redenen hiervoor zijn: de factuur klopte niet of de levering was niet conform afspraak.

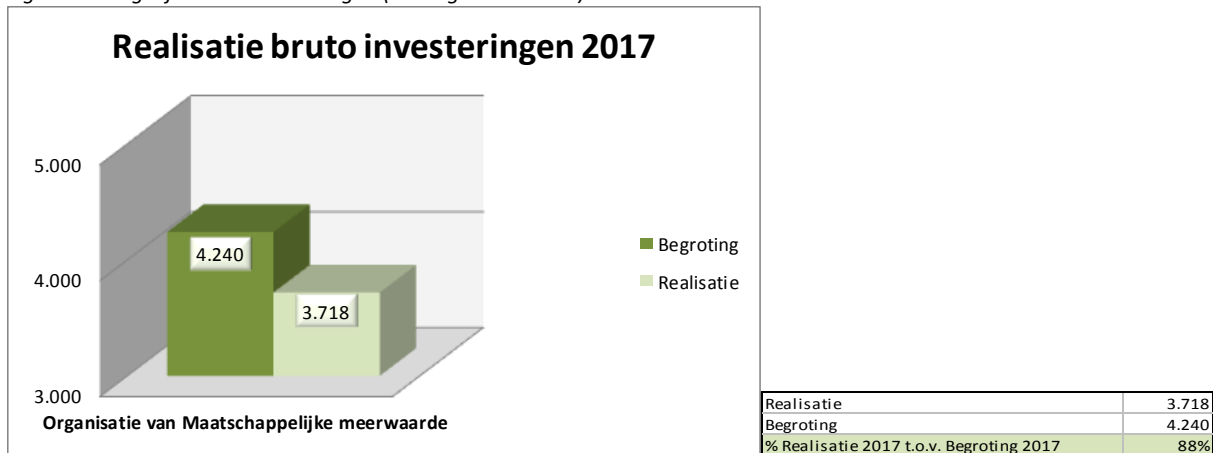
Daarnaast is de norm voor de gemiddelde doorlooptijd voor verwerking van facturen in 2017 ruimschoots gehaald namelijk 3,98 dagen in plaats van 5 dagen.

1.6.2 Input 2017

Investeringsen

Onderstaande grafiek geeft de vergelijking van de gerealiseerde bruto investeringen ten opzichte van de begroting 2017.

Figuur 5: Vergelijk bruto investeringen (bedragen * € 1.000)

Het achterblijven van de realisatie ten opzichte van het geactualiseerde projectenboek wordt voornamelijk veroorzaakt door het project Vervangen klimaatinstallatie, waarbij de uitgaven achter blijven ten opzichte van de geplande uitgaven. De uitgaven voor de vervanging van vervoermiddelen en gereedschappen zijn conform planning uitgevoerd. Het project SAW@ laat een overschrijding zien, waarvoor in paragraaf 1.7.10 een aanvullend krediet wordt gevraagd.

1.7 De verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit

Hieronder wordt nader ingegaan op de verplichte paragrafen volgens het Waterschapsbesluit. De paragrafen bevatten de verantwoording van hetgeen in de overeenkomstige paragrafen in de begroting is opgenomen.

1. Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar;
2. Incidentele baten en lasten;
3. Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen;
4. Waterschapsbelastingen;
5. Weerstandsvermogen;
6. Financiering;
7. Verbonden partijen;
8. Bedrijfsvoering;
9. EMU-saldo;
10. Investerings.

1.7.1 Ontwikkelingen in het vorig begrotingsjaar

Het waterschap is volop in beweging en heeft in 2017 ingespeeld op veranderende wet- en regelgeving, heeft grote projecten uitgevoerd zoals de renovatie van de RWZI van Den Bosch. Ook werd in 2017 gestart met een intern project zoals de implementatie van een nieuw financieel systeem en een nieuw HRM-systeem.

Ook met de vervanging van de klimaatinstallatie van het kantoor in 's-Hertogenbosch is in 2017 een aanvang gemaakt.

In deze dynamiek hebben zich ook externe ontwikkelingen voorgedaan met mogelijke consequenties voor Aa en Maas:

- Gebleken is dat er extra capaciteit nodig is voor de Veiligheidsbeoordeling en het opstarten van het HWBP-project Ravenstein - Lith.
- Ook in 2017 is meegedacht in koploperprojecten die anderen trekken en voor kennisontwikkeling (personele en financiële impact).
- De extra opgave voor waterkwaliteit binnen de Delta aanpak waterkwaliteit en zoet water is gestart.
- De Omgevingswet als mogelijk speerpunt voor 2017, waarvoor extra middelen en capaciteit nodig zijn voor de transitie naar de nieuwe wetgeving, is uitgesteld.

Wateroverlast

De grootste calamiteit is de wateroverlast die eind juni 2016 heeft plaatsgevonden. De gevolgen hiervan hebben in 2017 geleid dat op diverse gebieden extra inzet van de organisatie is gevraagd. Vooral het afhandelen van de schadeclaims moet hier worden genoemd.

De strategiebepaling "Weer een uitdaging" is in 2017 vastgesteld. Hiermee moet meer inzicht worden verkregen wat Aa en Maas gaat doen betreffende klimaatadaptatie.

HWBP

Inmiddels is per 1 januari de nieuwe normering wettelijk vastgelegd. Het normtraject Ravenstein – Lith is beoordeeld en de goedkeuring hiervoor is verkregen van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Op basis van deze goedkeuring en het plan van aanpak is de HWBP-beschikking (Hoogwaterbeschermingsprogramma) aangevraagd en is door het AB een investeringskrediet ten behoeve van de verkenningsfase beschikbaar gesteld. In 2017 vindt een uitbreiding van de formatie plaats (90% gesubsidieerd vanuit HWBP).

Voor Ravenstein-Lith en Cuijk-Ravenstein is het bepalen van de waterveiligheidsopgave gestart. Verder is ook begonnen met de veiligheidsbeoordeling van Cuijk – Ravenstein

Overzicht realisatie uitgangspunten ten opzichte van vastgestelde norm bij de Programmabegroting 2017

Tabel 13: Verschil norm en werkelijk

Variabelen / uitgangspunten / normen	Norm 2017	Werkelijk 2017
Inflatiecorrectie	1,00%	1,40%
Formatie omvang * **	397,68 fte	410,72 fte
Loonontwikkeling	1,00%	0,00%
Rente toerekening reserves	1,00%	0,81%

* de werkelijke formatie omvang is inclusief het gedetacheerde personeel (ca. 9 fte)

** de werkelijke formatie is inclusief het gesubsidieerde personeel in het kader van het HWBP (ca. 5 fte)

1.7.2 Incidentele lasten en baten

In onderstaande staat worden de incidentele lasten en baten weergegeven (geselecteerd op bedragen > € 25.000) welke gerealiseerd of deels gerealiseerd zijn in 2017.

Tabel 14: Incidentele lasten (*€ 1.000)

Omschrijving	Begrote incidentele last	Realisatie incidentele last	Uitgevoerd ja / nee / deels
Technische adviezen monitoring waterkwaliteit gedurende 3 jaar ten behoeve van watersysteemanalyses	€ 200.000	€ 85.000	deels
Beregeningsbeleid	€ 115.000	€ 30.000	deels
Planvorming transportsysteem (beheerplan)	€ 30.000	€ 77.570	deels
Ultimo plus adviezen aanpassen OBS	€ 30.000	€ -	nee
Inrichting gerenoveerd bedrijfsgebouw rwzi Den Bosch	€ 80.000	€ -	nee
Vervangen puntbeluchters rwzi Oijen t.b.v. reductie energieverbruik	€ 100.000	€ -	nee
Aanpassingen P-stripper rwzi Dinther	€ 50.000	€ 70.730	ja
Voorzieningen rwzi Cuijk tbv aansluiting Laarakker	€ 35.000	€ 35.000	ja
Vervangen 2 debietmeters en 3 airco's MCC rwzi Cuijk	€ 70.000	€ 25.000	deels
	€ 710.000	€ 323.300	

Voor een deel zijn de geplande incidentele uitgaven in 2017 uitgevoerd (zelfs goedkoper), waarbij sommige een vervolg krijgen in 2018. De niet uitgevoerde incidentele lasten zijn voor het merendeel uitgesteld naar 2018.

De grootste begrote incidentele last ("Technische adviezen monitoring waterkwaliteit ...") kan als volgt worden toegelicht. Er zijn minder kosten gemaakt doordat het desbetreffende personeelslid wat belast was met het ontsluiten van de digitale gegevens en watersysteemanalyses uit dienst is gegaan en vervanging pas later heeft plaatsgevonden.

Daarnaast zijn niet begrote incidentele baten ontvangen. De voornaamste zijn:

Tabel 15: Incidentele baten (*€ 1.000)

Omschrijving	Begrote incidentele baat	Realisatie incidentele baat	Uitgevoerd ja / nee / deels
Personeelsbaten a.g.v. uitkeringen AAW ZW	€ -	€ -112.000	ja
Personeelsbaten a.g.v. uitlening van personeel	€ -726.000	€ -721.000	ja
Boekwinst op grondverkoop (vanuit grondbank en / of via exploitatie)	€ -	€ -248.000	ja
Verkoop duurzame goederen (voertuigen en hardware)	€ -	€ -72.000	ja
Afkoopsommen dubbelfunctie gemalen	€ -	€ -81.000	ja
Stimuleringsbijdrage implementatie Omgevingswet	€ -	€ -162.000	ja
Opbrengst SNB Switch Transaction	€ -4.970.000	€ -3.656.803	ja
	€ -5.696.000	€ -5.052.803	

1.7.3 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Tabel 16: Bestemmingsreserves (* € 1.000)

Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne			Bedrag
		Rente	Mutaties	Rente	Mutaties		
Bestemmingsreserves							
Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal	857	7				864	
Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal	559	5				564	
Afkoopsommen waterkering	128	1		1		128	
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950	24		24		2.950	24
Reserve grondverkoppen	256	2		2		256	
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439	12		12		1.439	12
Extra afschrijving renovatie rwzi Den Bosch	2.063	17		17	833	1.231	17
Bestemmingsreserve PBB	1.938	16		16	256	1.682	16
Bestemmingsreserve IBP2016-2021	149	1		1		149	
Totaal bestemmingsreserves	10.340	84		73	1.089	9.263	73

Tabel 17: Voorzieningen (* € 1.000)

Tabel 17: Voorzieningen (€ 1.000)							
Omschrijving	Stand aan het begin van het dienstjaar	Mutaties in dienstjaar				Stand aan het einde van het dienstjaar	Bespaarde rente welke niet is toegevoegd
		Vermeerderingen		Verminderingen			
		Interne		Interne	Externe		
		Rente	Overige				
Voorzieningen							
Vz arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	172	1		1	107	66	
Vz arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	429	3	23	3	40	413	
TOTAAL VOORZIENINGEN	601	5	23	5	146	478	

Onder bestemmingsreserves wordt verstaan: een reserve waaraan het algemeen bestuur een bepaalde bestemming heeft gegeven. In het algemeen houdt het instellen en opbouwen van een bestemmingsreserve verband met een gewenste ontwikkeling waarvoor het waterschap gedurende een aantal jaren geld opzij wil leggen.

In 2017 zijn met betrekking tot de vermeerderingen/verminderingen van de overige bestemmingsreserves en voorzieningen de volgende boekingen gedaan:

Overige bestemmingsreserve

- Conform de vastgestelde begroting heeft de rentetoerekening op de bestemmingsreserves Vernieuwing kunstwerken Peelkanaal en Vernieuwing kunstwerken Afleidingskanaal plaatsgevonden;
- Jaarlijks vindt een extra afschrijving plaats op het project Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch met als doelstelling dat deze per 31-12-2018 volledig afgeschreven is. In 2017 is een bedrag van € 832.539 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve;
- De kosten die zijn gemaakt voor het Persoonsgebonden budget (PBB), worden gedekt uit de bestemmingsreserve. Totaal is dit in 2017 € 256.099.

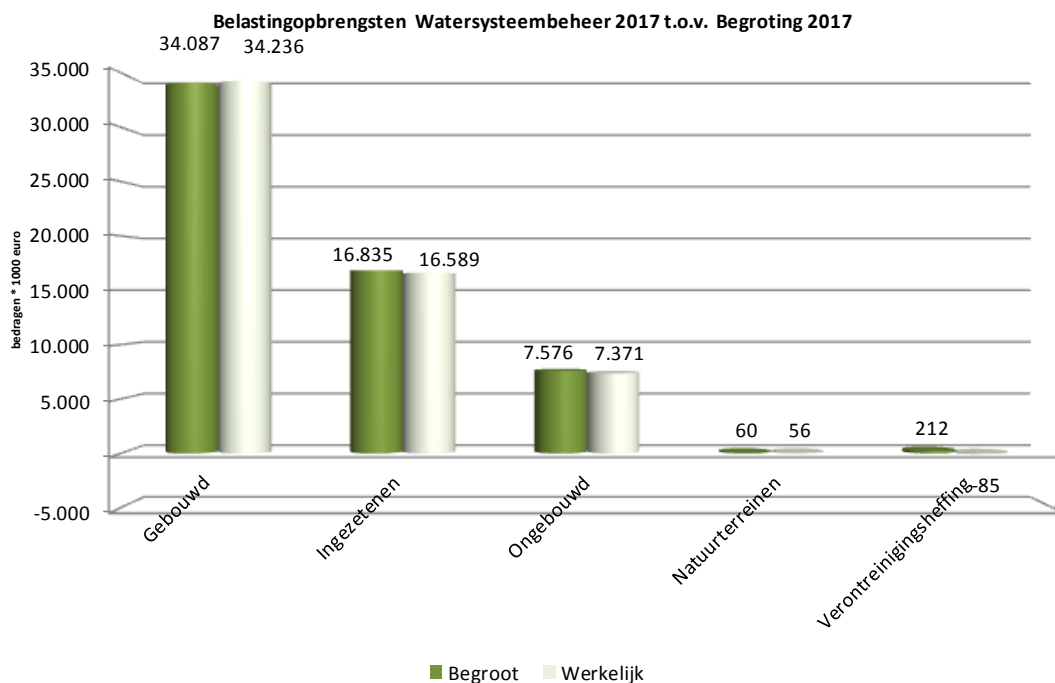
Voorzieningen

- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld betreft enerzijds de rechtstreekse uitkeringen in 2017 van € 97.745 en anderzijds de onttrekking van € 8.802 om de voorziening op het gewenste peil te brengen conform de laatst bekende informatie;
 - De rechtstreekse uitkeringen bestaan uit wachtgeld voor oud-bestuurders (€ 31.176) en uit WW-uitkeringen voor voormalig personeel (€ 66.569);
- De mutatie op de voorziening arbeidsgerelateerde verplichting pensioen bestaat uit de betaling van rechtstreekse uitkeringen in 2017 van € 39.666. Daarnaast heeft een toevoeging van € 23.155 plaatsgevonden, waarmee de voorziening voldoet aan de toekomstige verwachting van uitgaven;
 - De rechtstreekse uitkeringen betreft pensioengeld aan oud-bestuurders (€ 39.666).

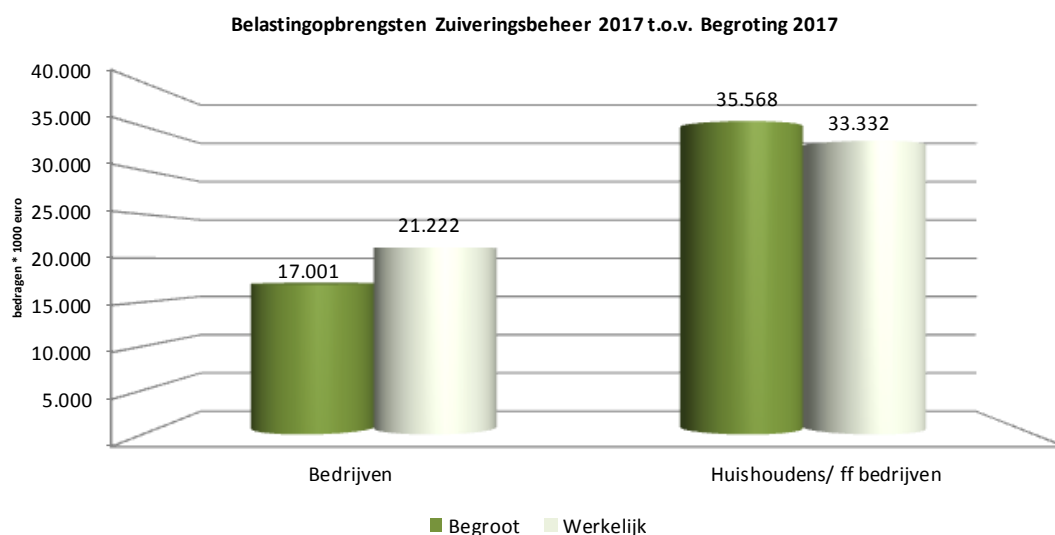
1.7.4 Waterschapsbelastingen

In onderstaande tabellen worden de belastingopbrengsten van de taken weergegeven.

Figuur 6: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer 2017

Figuur 7: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer 2017

Extra definitieve aanslagopleggingen 2015 veroorzaakt de toename bij bedrijven.

In hoofdstuk 2 Jaarrekening 2017 wordt bij de toelichting van de realisatie per taak de belastingopbrengst per categorie nader toegelicht.

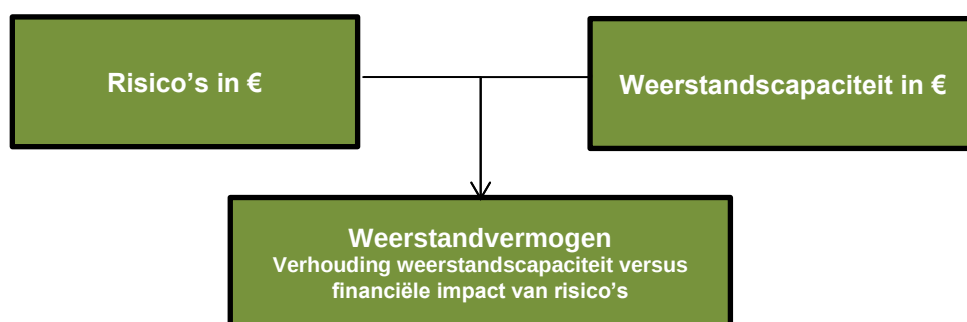
1.7.5 Weerstandvermogen

1.7.5.1 Weerstandvermogen

Gedurende 2017 zijn de risico's geactualiseerd en dit heeft niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves.

Voor de bepaling van het weerstandvermogen wordt de risico-inventarisatie periodiek herijkt. Hierbij wordt een methode gehanteerd waarbij de geïnventariseerde risico's vertaald zijn naar financiële omvang op basis van kans en financiële impact.

Voor de bepaling van het weerstandvermogen wordt de weerstandscapaciteit vergeleken met de financiële omvang van de geïnventariseerde risico's. Schematisch:

Uitgaande van de kans van het optreden van risico's zijn drie scenario's doorerekend (optimistisch, gematigd en pessimistisch). Afhankelijk van het gekozen rekenscenario is de totale financiële impact van de geïnventariseerde risico's na het nemen van preventieve, repressieve en correctieve maatregelen als volgt:

Financiële impact van de risico's:

Scenario	Financiële omvang van alle risico's
Optimistisch	€ 1.548.500
Gematigd	€ 2.306.000
Pessimistisch	€ 3.063.500

1.7.5.2 Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit van Aa en Maas in 2017 bestaat uit de volgende componenten:

- Een reserve van € 3.350.000 als specifiek aangemerkte weerstandsreserve;
- Overige algemene reserves;
- Het vermogen om extra inkomsten te genereren door het verhogen van de belastingen;
- Het vermogen om uitgaven te verminderen door middel van bezuinigingen/temporiseren (creëren van extra begrotingsruimte).

Dit levert het volgende beeld op waarbij voor het gemak de weerstandscapaciteit beperkt is tot de specifiek gehanteerde weerstandsreserves. De weerstandscapaciteit is afgezet tegen de geldwaarde

van de risico's. Een weerstandsvermogen <1 is dan als onvoldoende te kwantificeren. Een weerstandsvermogen >1 is dan als voldoende aan te merken.

Scenario	Financiële weerstandsvermogen
Optimistisch	2,16
Gematigd	1,45
Pessimistisch	1,09

Conclusie

De specifieke gevormde weerstandsreserve van € 3.350.000 is ook in het pessimistische scenario toereikend voor de geïnventariseerde risico's.

1.7.5.3 Risico's

Van onderstaande risico's is waar mogelijk een indicatieve schatting gegeven van de hoogte van het risicobedrag. Daarnaast kan nog het volgende worden opgemerkt.

De risico's die in 2017 van belang zijn, worden hieronder nader toegelicht. Deze worden verdeeld in drie categorieën, namelijk;

1. Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar;
2. Lopende het jaar nieuw ontstane risico's;
3. Gedurende boekjaar afgeronde risico's.

Risico's die doorlopen in het nieuwe jaar

Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)

Waterschap Aa en Maas is voor 28,8% aandeelhouder in N.V. Slibverwerking Noord-Brabant (SNB). SNB verwerkt zuiveringsslib in een slibverbrandingsinstallatie (SVI). SNB is een naamloze vennootschap, wat inhoudt dat de aansprakelijkheid van de aandeelhouders in beginsel beperkt is tot hun verplichting om de door hen gehouden aandelen vol te storten.

Cross-border-lease (CBL)

In 1999 is SNB een CBL transactie aangegaan. De terreinen, gebouwen en installaties zijn verhuurd aan een Amerikaanse investeerder voor een periode van 75 jaar. De investeerder heeft dezelfde activa terugverhuurd aan de vennootschap voor een periode van circa 22 jaar. De vennootschap heeft aan het einde van de termijn van de terughuur de optie om de verhuur af te kopen dan wel om een servicecontract aan te gaan. De voorwaarden en condities van genoemde opties zijn reeds nu vastgelegd en beschreven. In verband met de verplichtingen onder de CBL transactie is er een recht van hypotheek gevestigd op de terreinen. Waterschap Aa en Maas staat hoofdelijke garant voor deze transactie samen met twee andere aandeelhouders. Deze garantstelling heeft een contractuele omvang van in totaal € 41,1 miljoen. Onderling hebben de waterschappen die garant staan een verdeling afgesproken inzake bovenstaande garantie. Waterschap Aa en Maas is voor 25,2% aansprakelijk. Dit is vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst tussen de aandeelhouders.

Afspraak met nieuwe aandeelhouders

De oorspronkelijke aandeelhouders, waaronder ook waterschap Aa en Maas, hebben de aandeelhouders die na 1 januari 2009 aandeelhouder in SNB zijn geworden, gevrijwaard van enige

aansprakelijkheid en schade inzake alle fiscale en financiële transacties die SNB vóór toetreding van de desbetreffende aandeelhouder is aangegaan, waaronder de genoemde lease.

Onderbezetting SVI

In de komende jaren wordt een afname van de slibproductie verwacht door de ombouw van zuiveringen tot energie- en grondstoffenfabrieken, waardoor een onderbezetting van de SVI dreigt. Onderbezetting van de SVI leidt tot hogere verwerkingskosten voor de aandeelhouders. In de afgelopen jaren is dit risico sterk afgenomen door nieuwe acquisities. Hierdoor is er op dit moment geen sprake van onderbezetting. Dit kan evenwel veranderen als het rendement van de Energiefabrieken op orde komt. De ontwikkelingen op dit gebied worden nauwgezet in het oog gehouden.

Terugwinnen van grondstoffen

Terugwinnen van grondstoffen op de zuivering heeft (mogelijk) gevolgen voor de verduurzamingsstrategie van SNB ten aanzien van de slibeindverwerking. Terugwinnen van grondstoffen is een belangrijk onderdeel om te komen tot een verdere verduurzaming van de totale afvalwaterketen. In de keten zullen partijen meer afstemming moeten gaan zoeken om sub-optimalisaties in de keten te vermijden. SNB tracht deze afstemming met haar aandeelhouders te vinden. Dit is nodig om (toekomstige) besparingen veilig te stellen.

Afhankelijkheid van derden

SNB is in redelijke mate afhankelijk van derden voor de toevoer van grondstoffen, onderhoudsbedrijven en afvoer van reststoffen om de continuïteit van het verwerkingsproces te garanderen. Beheersing van dit risico wordt gemitigeerd door een adequate regievoering, screening van externe contractpartijen en contractbeheer. Een deel van de reststoffen zet SNB af in Duitsland in de zogenaamde Versatzbau. Mogelijk komt aan die toepassing een einde omdat Nederland, als enige in de EU, dit niet meer ziet als een nuttige toepassing. Er loopt momenteel een procedure bij de Raad van State dienaangaande.

Fluctuatie in slibaanvoer

Het is mogelijk dat slibtoevoer in de komende jaren sterk kan fluctueren indien de Energiefabrieken niet stabiel genoeg kunnen functioneren. De Energiefabrieken zorgen voor een sterke afname in de slibproductie bij sommige klanten van SNB. Evenwel ontstaan mogelijk operationele problemen in verwerking dan wel opslag van slib indien de Energiefabrieken niet stabiel genoeg kunnen draaien. Dit vraagt om overleg met de klanten op welke wijze in dat geval meer aanvoer opgevangen kan worden. SNB heeft hier onvoldoende voorzieningen voor. In 2018 gaat SNB hierover afspraken maken.

Fiscale wetgeving

Wijzigingen en toepassing van fiscale wetgeving kunnen van redelijke invloed zijn op het resultaat van de slibeindverwerking. In het regeerakkoord wordt aangegeven dat per 2019 de vrijstelling voor de afvalstoffenbelasting vervalt voor de verwerking van zuiveringsslib. SNB staat in nauw contact met de Unie van Waterschappen om te voorkomen dat deze vrijstelling gaat vervallen. Daarnaast neemt de complexiteit toe inzake de juiste toepassing van de afspraken met de Belastingdienst ten aanzien van de omzet- en vennootschapsbelasting. Om de risico's op dit gebied te beperken, zijn in 2017 de interne controlemaatregelen verder aangescherpt.

Afhaakproblematiek

Waterschap Aa en Maas is zich er van bewust dat het wegvallen van inkomsten, als grote bedrijven zelf gaan zuiveren, een negatieve invloed kan hebben op de zuiveringsheffing van de overige belastingbetalers. Om dit risico te reduceren is gekozen voor een actieve benadering van industriële

lozers. Samen met de bedrijven worden problemen geïnventariseerd en wordt indien nodig advies gegeven, waarbij gestreefd wordt naar win-win situaties.

Eind 2017 heeft het Algemeen Bestuur een anti-afhaak subsidie toegekend aan één van de aangesloten bedrijven.

Calamiteiten / handhavingszaken

Het waterschap loopt het risico op onvoorziene kosten die handhavingszaken met zich meebrengen, zoals het opruimen van afvalstoffen (onder andere drugsafval).

Aanleg EVZ

In 2017 is door de provincie de gemeentelijke bijdrage voor de aanleg van EVZ's tijdelijk verhoogd van 50% naar 75%. Naar aanleiding van deze verhoging zijn alle gemeenten benaderd om opnieuw de ambitie te bepalen. Voor een aantal gemeente biedt de verruiming inderdaad nieuwe mogelijkheden. Deze worden in een gezamenlijk bod aan de provincie aangeboden. Het effect van de verhoging in de uitvoering zal pas over enkele jaren zichtbaar worden, afhankelijk van de snelheid van vooral grondverwerving en uitsluitend mits de verhoogde provinciale bijdrage de komende jaren blijft bestaan.

Schadevergoeding waterberging

Voor schade bij inzet van onze waterbergingsgebieden (Diesdonk, Bakelse Beemden, Groene Peelvallei, Ham-Havelt, Dynamisch Beekdal, Howabo) is een schadevergoedingsregeling in het leven geroepen (Vergoeding van schade bij waterberging (inundatieschade) DB vergadering 14 februari 2012). Vooraf is niet in te schatten of in een bepaald jaar inzet van waterbergingsgebieden en daarmee uitkering van schadevergoedingen nodig is.

Subsidierisico's

Diverse projecten van het waterschap ontvangen subsidies op basis van Europese, nationale of provinciale regelingen. Bij een aantal projecten wordt ook samengewerkt met andere partners. Daarbij moet voldaan worden aan de (soms aanvullende) voorwaarden die de subsidiegever stelt. In veel gevallen zijn separate accountantsverklaringen nodig. De definitieve uitbetaling van de subsidiegelden is gekoppeld aan tijdige uitvoering, voldoen aan inhoudelijke randvoorwaarden en een accurate financiële verantwoording.

Maasboulevard Cuijk en gemaal van Sasse

Bij de aanpassing van de dijk in Cuijk in 2012 en de reconstructie van het gemaal van Sasse is vanwege het werk met werk maken geanticipeerd op de toekomst en is voor de Maasboulevard een bedrag van € 400.000 en voor het gemaal een bedrag van € 900.000,- door het waterschap voorgefinancierd. Op basis van de nieuwe beoordelingsronde wordt getoetst en geconstateerd of de onverbeterde situatie voldeed aan de nieuwe norm. In geval van afkeuring wordt deze alsnog opgenomen in het HWBP. Zodra de beoordeling gereed is en deze door de inspectie is goedgekeurd, wordt een verzoek gedaan om Cuijk en van Sasse op het HWBP te plaatsen. Tot die tijd vormt dit een risico.

Exoten

De kosten voor het verwijderen van exoten zoals de Grote Waternavel variëren jaarlijks sterk. De bestrijding wordt gezien als calamiteit. Daarom wordt in de begroting hiermee geen rekening gehouden en vindt de verantwoording hierover achteraf plaats in de MARAP / Bestuursverslag. Na een aantal zachte winters groeit de Grote Waternavel massaal. Dit was o.a. het geval in 2016, de bestrijding leverde toen een bedrag van € 300.000 aan extra kosten op. De kosten voor 2017 vallen significant lager uit, deze bedragen € 150.000.

Een zachte winter of nieuwe exoten kunnen voor 2018 weer een heel ander beeld opleveren.

Planschade

De 2 beroepsprocedures bij de rechtbank met betrekking tot planschade in het waterbergingsgebied Ham-Havelst bij Veghel zijn beëindigd. Beide verzoeken zijn na overleg ingetrokken. Er lopen momenteel geen planschadeprocedures meer.

Risico's rond renovatie rwzi 's-Hertogenbosch

Bonus/Malus regeling

De Bonus/Malus condities zoals die als procesgarantie zijn opgenomen in de basisovereenkomst "Uitbreiding en realisatie rwzi Den Bosch".

De bandbreedte is een uit te keren bonus gemaximeerd op 2,5% van de aanneemsom exclusief BTW is ca. € 1.210.000 incl. BTW aan het einde van de onderhoudsperiode (na een meetperiode om de hoogte van de bonus/malus te bepalen) (die waterschap Aa en Maas daarna zelf in de dan volgende 14 jaar gaat terugverdienen) of een te ontvangen malus gemaximeerd op 10% van de aanneemsom exclusief BTW is € 4.840.000 incl. BTW (waarvoor waterschap Aa en Maas dus in de dan volgende 14 jaar uitgaven kan doen om de installatie we de gewenste output te laten genereren). De bonus/malus zal worden verrekend na het verstrijken van de onderhoudstermijn en worden gefinancierd binnen de exploitatie.

Stagnatie bedrijfsvoering als gevolg van renovatie

Bij nieuwe investeringsprojecten en scope-wijzigingen in bestaande projecten moet rekening gehouden worden met de consequenties voor onderhoud en beheer. De ervaring leert dat bij uitzonderlijk grote projecten zoals de renovatie van rwzi Den Bosch, om te blijven voldoen aan wetgeving en verwachtingen, substantieel extra inzet (uren) nodig is van onze eigen medewerkers. Deze uren zitten onder andere in: het aanwezig zijn bij testen, advies/informatieverstrekking, aan/afschakelen van apparatuur, beoordelen van ontwerpen, afname als installatieverantwoordelijke, opnemen van nieuwe/gewijzigde objecten in het OBS, etc. Verder kunnen door in het renovatie-traject proactief te zijn diverse meerwerkkosten na oplevering worden voorkomen.

Om de voortgang van de dagelijkse bedrijfsvoering (Beheer & Onderhoud) en van andere projecten (O&R) op rwzi 's-Hertogenbosch niet in gevaar te brengen zal mogelijk extra inhuur nodig zijn.

Risico's als gevolg van aanbestedingsvorm

Bij de aanbesteding van de renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is voor een vorm gekozen die veel vrijheid biedt voor de aannemer. De aannemer bepaald in welke volgorde activiteiten worden opgepakt. De volgorde heeft impact op de kosten die Aa en Maas maakt voor energie, chemicaliën, slibafzet, etc. Hier bestaat dus het risico dat er meer- of minderkosten uit voortvloeien.

In de loop van januari 2018 zal de slibvergisting gefaseerd in bedrijf genomen. Hierbij wordt opgemerkt dat de opstart van een gisting niet één moment is, maar een periode van ruim 12 maanden beslaat, waarbij gewerkt wordt met bacteriën die moeten wennen aan het opvoeren van de slibhoeveelheid in de vergistingstanks. Indien de start van de inbedrijfname opschuift of er in de gehele opstartperiode tegenvallers optreden heeft dit direct een stijging van de aan te leveren slibhoeveelheid naar SNB tot gevolg.

Groen gas levering

Onderdeel van de renovatie van de rwzi Den Bosch is de realisatie van een groen gas-installatie. Enerzijds voor het leveren van groen gas aan Heineken en anderzijds voor het leveren van groen gas aan de afvalstoffendienst van de gemeente 's-Hertogenbosch. De levering van het biogas aan Heineken zal in januari 2018 opgestart worden en zal gaandeweg opgeschaald worden. Aangezien het leveren van groen gas aan derden door de fiscus bestempeld wordt als ondernemersactiviteit zal over de opbrengst van de leveringen BTW dienen te worden afgedragen. De keerzijde is dat de aan het waterschap gefactureerde BTW die betrekking heeft op de bouw en exploitatie van de installatie met de fiscus verrekend kan worden.

Technologie

De opdrachtnemer heeft voor de renovatie van de RWZI Den Bosch ingeschreven met een nieuwe technologie. De ontwikkeling van deze technologie en de ervaringen daarmee op referentie-locaties heeft enige vertraging opgelopen. Daarmee wordt een belangrijk deel nu full-scale toegepast en getest op RWZI Den Bosch. Contractueel ligt het risico voor de realisatie van RWZI binnen de eisen bij de opdrachtnemer en daarmee ook het risico van de werking van de technologie.

Inregelen rwzi Den Bosch

Ofschoon de juridische oplevering van rwzi Den Bosch pas in het eerste kwartaal van 2019 plaatsvindt start de ingebruikname van gerenoveerde procesonderdelen (zoals de slibvergisting) in 2017. In 2018 wordt aan de opgeleverde onderdelen regulier onderhoud uitgevoerd ten laste van de exploitatie. Er is sprake van nieuwe installaties, met in de eerste jaren lagere onderhoudskosten, maar ook van uitbreiding van installaties (zoals het vergroting van de slibontwateringscapaciteit en groen gas levering etc.) die leiden tot een uitbreiding van de onderhoudskosten. Naar verwachting heeft dit geen consequenties voor het totale onderhoudsbudget binnen Schoon Water. Binnen de exploitatie is vooralsnog geen rekening gehouden met modificaties van opgeleverde installaties op rwzi 's-Hertogenbosch die niet aan de eisen voldoen.

Claim varkenshouder

Een varkenshouder die stelt dat hij als gevolg van onrechtmatige besluitvorming van het waterschap zijn bedrijf niet heeft kunnen uitbreiden, heeft een claim van € 465.560 exclusief advieskosten ingediend bij het waterschap. Na advies te hebben ingewonnen bij een advocaat heeft het waterschap de claim afgewezen. De varkenshouder heeft laten weten zich te beraden over eventuele vervolgstappen.

De laatste schriftelijke reactie van wederpartij is eind 2015 ontvangen door het waterschap. Begin januari 2016 is daarop gereageerd door ons DB. Afwijzing aansprakelijkheid is gehandhaafd omdat er geen nieuwe feiten en omstandigheden zijn aangevoerd. De zaak loopt echter nog en krijgt mogelijk een vervolg. Afgelopen najaar is door de advocaat van de varkenshouder om nadere informatie gevraagd uit het dossier. Een vervolg van de procedure is nog steeds niet uitgesloten.

Vpb-plicht

Het waterschap is per 1 januari 2016 vpb-plichtig geworden. Dit houdt in dat er winstbelasting afgedragen dient te worden over ondernemersactiviteiten. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het uitlenen en detacheren van personeel, het vermarkten van reststromen (levering biogas aan een bedrijf, levering groen gas aan een afvalstoffendienst, levering struviet, levering elektriciteit aan het net), het overnemen van beheer en onderhoud gemeentelijke kunstwerken etc. Hoewel het waterschap zelf geen winst maakt, is op activiteitsniveau fiscaal gezien wel sprake is van winst (fiscale winstbepaling kent andere waarderingsgrondslagen).

Inmiddels is over 2016 een definitieve aanslag ontvangen van ca € 12.000. De voorlopige aanslag over 2017 is even hoog. Zowel de aanslag over 2016 als de voorlopige aanslag over 2017 zijn verwerkt in de jaarcijfers over 2017. De definitieve aanslag over 2017 is echter nog niet bekend het verschil met de voorlopige aanslag 2017 zal verwerkt worden in 2018.

AQUON

AQUON heeft in 2015 door een deskundig adviseur, op basis van taxaties, een marktwaarde laten bepalen van de drie productielocaties die AQUON in bezit heeft (Breda, Leiden en Tiel). De taxaties gaven aan dat de marktwaarde van de panden in Breda en Tiel lager is dan de boekwaarde waarvoor de panden zijn opgenomen op de balans bij AQUON.

De boekhoudkundige verslaggevingsregels geven aan dat een verschil tussen actuele marktwaarde en boekwaarde van een pand niet financieel verwerkt hoeft te worden indien de panden voor haar bedrijfsvoering worden aangehouden.

In juli 2016 heeft het Algemeen Bestuur van AQUON opdracht gegeven aan het Dagelijks Bestuur om het pand in Breda te gaan verkopen. Indien het pand wordt verkocht kan de verkoopprijs in zowel positieve als negatieve zin afwijken van de huidige boekwaarde (eind 2017 is het nog niet gelukt een koper te vinden voor het pand). Het Algemeen Bestuur van AQUON heeft op dit moment geen voornemen om ook de locatie Tiel af te stoten. Mocht op enig moment het Algemeen Bestuur alsnog een besluit nemen om de locatie Tiel af te stoten, dan zal op basis van de externe waardebeoordeling een bijzondere waardevermindering worden berekend van circa € 700.000 in de situatie dat het pand een laboratoriumfunctie behoudt. In het geval dat het pand een kantoorfunctie krijgt zal op basis van de externe waardebeoordeling een bijzondere waardevermindering van circa € 2,5 miljoen worden berekend (te verdelen over de 9 eigenaren van AQUON).

Wateroverlast

Als gevolg van de extreem hevige neerslag in de periode mei – juni 2016 is met name in het zuidoosten van het beheergebied van Aa en Maas veel schade ontstaan door wateroverlast. Naar aanleiding hiervan heeft het waterschap 267 schadeclaims ontvangen van of namens gedupeerden. Een grove inschatting van de totaal geclaimde schade (vooral gewasschade) komt uit op circa € 8 miljoen met een bandbreedte van € 2 miljoen. Inmiddels is een groot deel van de schadeclaims (circa 261) door het waterschap en/of de verzekeraar beoordeeld. 6 claims staan nog open. Van de beoordeelde schadeclaims is in het merendeel van de gevallen de aansprakelijkheid afgewezen. In drie gevallen is aansprakelijkheid erkend en in vier gevallen is besloten om tot vergoeding van nadeelcompensatie over te gaan. Totaal is circa € 58.000 uitgekeerd. Inmiddels heeft het waterschap naar aanleiding van de afwijzingen 8 dagvaardingen ontvangen en 8 verzoeken om nadeelcompensatie op grond van artikel 7.14 Waterwet.

Lopende het jaar nieuw ontstane risico's

Tariefdifferentiatie wegen

Op 28 december 2016 heeft de rechtbank Overijssel in een belastingprocedure tussen de provincie Flevoland en het belastingkantoor Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus-Tricijn (GBLT) dat namens Waterschap Zuiderzeeland de heffing van de waterschapsbelastingen verzorgt, overwogen dat het begrip 'verharde openbare wegen' zoals dat in artikel 122, derde lid, onder b, van de Waterschapswet voor de tariefdifferentiatie wegen wordt gebruikt, beperkt moet worden uitgelegd. De rechtbank oordeelde dat onverharde wegedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Volgens de rechter mag de tariefdifferentiatie wegen zich dus alleen uitstrekken over verharde wegedeelten. Het gaat om een principiële uitspraak, met in potentie grote financiële gevolgen voor de waterschappen. Het is namelijk zo dat alle waterschappen een tariefdifferentiatie wegen hanteren en hierbij uitgaan van de ruime interpretatie van het begrip 'verharde openbare wegen'. GBLT heeft inmiddels hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank. Het kan nog enige tijd duren voordat het Gerechtshof of –indien cassatie wordt ingesteld, de Hoge Raad- een definitief oordeel in deze kwestie velt. Omdat het niet ondenkbeeldig is dat (alle) wegbeheerders als gevolg van de uitspraak met ingang van dit jaar bezwaar tegen hun belastingaanslag zullen maken, breekt voor de waterschappen een periode van onzekerheid met betrekking tot de belastingopbrengsten aan. Op basis van de verwachting dat alle eigenaren van wegen in ons gebied bezwaar zullen maken tegen hun belastingaanslag, bedraagt de omvang van het risico over 2017 ca. € 115.000.

Aansprakelijkstelling voor schade aan monumentale muur

Medio februari 2017 heeft het waterschap een aansprakelijkstelling ontvangen voor schade aan een monumentale muur. De schade zou het gevolg zijn van ophoging van een dijk en opvulling van talud. De schade is door de wederpartij begroot op € 1.006.000 (zijnde de kosten van: herstel schade,

schade beperkende maatregelen en kosten juridische bijstand). Het waterschap heeft een externe jurist in geschakeld. Aansprakelijkheid is vooralsnog afgewezen met een beroep op verjaring. Verder heeft het waterschap aangegeven dat gelet op het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en het project Meanderende Maas, er een kans bestaat dat de kloostermuur daarvan onderdeel kan uitmaken, respectievelijk daarbij kan worden betrokken. Partijen (Orde der Minderbroeders, gemeente Oss en waterschap Aa en Maas) hebben afgesproken op dit moment geen actie te ondernemen, afgezien van een mogelijke constructie met als doel de muur tijdelijk te ondersteunen, met de bedoeling om op deze wijze eventuele verdere schade te voorkomen c.q. te beperken.

Cao onderhandelingen

Waterschap Aa en Maas wil niet voor de mogelijke Cao effecten weglopen. Door het opnemen in de risicoparagraaf wordt door het waterschap erkend dat er een latente verplichting kan ontstaan t.a.v. de effecten van de Cao onderhandelingen.

Het overschot op de salarislasten bedraagt € 407.000 ten opzichte van de begroting en is voor overgrote deel ontstaan doordat in de begroting 2017 rekening gehouden was met een loonontwikkeling van 1%. Het overschot wordt in 2017 toegevoegd aan de reserves. Wanneer de gevolgen van de Cao definitief zijn wordt het juiste bedrag bij de vaststelling van het Bestuursverslag aan de reserves onttrokken.

Kostenverdeelsleutels SNB

In de jaarrekening 2017 van waterschap Aa en Maas is voor de verantwoording van de kosten aansluiting gezocht met de voorlopige cijfers van de concept jaarrekening 2017 van SNB. Hierbij zijn voor de verdeling van het resultaat van SNB en met name het resultaat van verwerking van slib voor derden de kostenverdeelsleutels gehanteerd, zoals deze in het verleden zijn afgesproken en zijn herbevestigd in 2016.

Mede onder invloed van het behaalde incidentele negatieve resultaat op slibverwerking van derden, als gevolg van de meer dan begrote aanleveringen vanuit onder andere waterschap Aa en Maas, lopen er gesprekken over de houdbaarheid van deze afspraken voor de verdeling van het jaarrekeningresultaat tussen de aandeelhouders. De resultaten van deze gesprekken en de financiële gevolgen ervoor voor de aandeelhouders zijn bij het opmaken van de jaarrekening nog onzeker. Afhankelijk van de afspraken over de te hanteren kostenverdeelsleutels kunnen extra kosten voor rekening van waterschap Aa en Maas komen.

Afgeronde risico's

Pachtvrij krijgen van percelen ten behoeve van EVZ

In januari 2016 is een tussenvonnis (nog geen definitieve uitspraak) geweest inzake het in eigendom krijgen van verpachte gronden voor aanleg en een stuk ecologische verbindingszone. Het gepachte is inmiddels ontruimd. De rechter heeft wel geoordeeld dat de berekening van de schadeloosstelling aangepast moet worden met bedrijfsspecifieke gegevens van de pachters. Er is een akkoord bereid met de pachters over de schadeloosstelling. Deze is reeds uitbetaald en de rechtszaak is ingetrokken.

Natschade Peelvenen

Schade zou zijn geleden aan eigendommen als gevolg van maatregelen uit het Landinrichtingsplan Peelvenen waarvan de projecten Koningshoeven Natuur en Cultuur deel uitmaken.

Uit eigen onafhankelijk onderzoek door verzoeker blijkt een waardedaling van de gronden en een derving van pachtinkomsten. Het DB heeft hierover een uitspraak gedaan en deze is aan verzoeker kenbaar gemaakt. Partijen zijn in gesprek en zijn in minnelijk overleg tot overeenstemming gekomen.

Boete Groengas levering

In het gesloten leveringscontract voor groen gas is een minimum leveringshoeveelheid per jaar opgenomen. Indien het waterschap vanaf 1 januari 2017 tot 31 december 2018 minder dan 3 miljoen Nm³ biogas levert is de boete € 40.000 per miljoen Nm³ biogas/jaar met een maximum van € 100.000 per jaar. Gezien de eerder genoemde vrijheid van de opdrachtnemer in de planning van de werkzaamheden en de verwachte uitloop van het onderdeel slibgisting is de boeteclausule in 2017 in werking getreden.

WOZ-waardering Dijkwoningen

Recent is door de Hoge Raad een uitspraak gedaan over de WOZ-waardering van dijkwoningen. De uitspraak van de Hoge Raad schrijft voor dat de grond van dijkwoningen (in ieder geval de grond van de kernzone) moet worden vrijgesteld in de WOZ-waardering. Dit betekent dat de waarde van deze grond niet in de WOZ-waarde mag worden meegenomen. Voor woningen op dijken betekent dit dus een verlaging van de WOZ-waardes. Omdat de WOZ-waarde de grondslag is voor de watersysteemheffing Gebouwd heeft dit ook gevolgen voor de belastingopbrengst Gebouwd. Na inmeting van de betreffende objecten blijken de implicaties van de uitspraak in tegenstelling tot de eerdere verwachting zeer marginaal te zijn.

1.7.6 Financiering

Met betrekking tot het financieringsbeleid is dit in 2017 uitgevoerd conform de voorwaarden van de Wet financiering decentrale overheden (Fido) 2001. Voor het beheersen van de financiële (rente)risico's zijn de volgende twee instrumenten gehanteerd:

- Kasgeldlimiet (renterisico vlottende schuld);
- Renterisiconorm (renterisico vaste schuld).

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is ingesteld om het risico bij korte termijnfinanciering (< 1 jaar) te beperken. De limiet geeft de grens aan tot welk bedrag lagere overheden hun activiteiten met korte middelen mogen financieren. Voor waterschappen is die limiet bepaald op 23% van de totale nettolasten. Elk kwartaal wordt de gemiddelde kortlopende schuld getoetst aan de kasgeldlimiet. Indien voor het derde achtereenvolgende kwartaal de kasgeldlimiet wordt overschreden, dient de Provincie daarvan op de hoogte te worden gesteld en dient een plan om binnen de kasgeldlimiet te blijven ter goedkeuring voor aan de Provincie te worden voorgelegd. Voor 2017 was de limiet € 25,1 miljoen. In verband met een (verwachte) structurele overschrijding van de limiet is er in juni 2015 een lang lopende geldlening groot € 180 miljoen afgesloten met uitgestelde stortingen. Voor 2017 betekende dit op 15 januari € 30 miljoen en 15 april € 20 miljoen. De hoogte van de rekening-courant overeenkomst staat los van de hoogte van het kasgeldlimiet zolang er maar voldaan wordt aan een gemiddelde kasgeldlimiet van € 25,1 miljoen per jaar. De vastgestelde rekening-courantlimiet van € 36 miljoen is voor 2017 ruim voldoende gebleken.

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2017 gold voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 838.000. Gedurende het jaar zijn er diverse opnames en afstortingen verricht op de RC Rijksschatkist, zodat wij, de aan ons opgelegde drempel van € 836.000 (gem. per 3 maanden), niet hebben overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is ingesteld om het risico bij lange termijnfinanciering (> 1 jaar) te beperken. Voor alle lagere overheden geldt een risiconorm van 30% van de nettolasten. Het verschuldigde jaarbedrag aan aflossingen, vermeerderd met het lening bedrag dat voor renteherziening in aanmerking komt, mag niet hoger zijn dan de risiconorm.

Tabel 18: Berekening en toetsing renterisiconorm

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in jaar 2017 (bedragen x € 1.000)			
		Begroot	Werkelijk
1.	Renteherzieningen	€ 0	€ 0
2.	Aflossingen	€ 21.952	€ 21.952
3.	Renterisico (1+2)	€ 21.952	€ 21.952
4.	Renterisiconorm (4a*4b)	€ 33.524	€ 32.358
5a = (4>3)	ruimte onder renterisiconorm	€ 11.572	€ 10.406
5b= (3>4)	Overschrijding renterisiconorm		
Berekening			
4a	Begrotingstotaal	€ 111.745	€ 107.860
4b	Bij ministerie vast gesteld %	30%	30%

In bovenstaande tabel wordt het feitelijke renterisico op het begrotingstotaal bepaald (3). Dit gebeurt door de bepaling van de netto renteherziening (zie 1) en de aflossingen (2) te sommeren. De renterisiconorm (4) wordt vastgesteld door het begrotingstotaal (4a) te vermenigvuldigen met een door het ministerie vastgesteld percentage van 30% (4b).

Financiering van de toekomstige investeringen

Middels de in 2015 afsloten geldlening van € 180,0 miljoen (met uitgestelde stortingen), is de financiering van de toekomstige investeringen voor het uitvoeren van het voorkeursscenario van het WBP en de uitgaven voor renovatie rwzi 's-Hertogenbosch tijdens de bestuursperiode 2015-2019 gedekt. In 2017 zijn de volgende stortingen geweest:

15 januari 2017 € 30,0 miljoen rente 1,739%, 20 jaar linear.

15 april 2017 € 20,0 miljoen rente 1,78%, 20 jaar linear.

Gedurende 2017 is gebleken dat deze gelden ruim voldoende waren ter dekking van de investeringsuitgaven.

Rentevisie

De beschouwing van de renteontwikkelingen is gebaseerd op de rentepercentages zoals gehanteerd door de Nederlandse Waterschapsbank. Hierna worden de verwachte renteontwikkelingen nader toegelicht.

Geldmarkt

Op de geldmarkt vinden transacties plaats met een korte looptijd (< 1 jaar). Bij de begroting is uitgegaan van een rente percentage van gemiddeld 0,21% (september 2016 Euribor). Het werkelijke rentepercentage op 31 december 2017 was -0,08% (12 maands Euribor).

Kapitaalmarkt

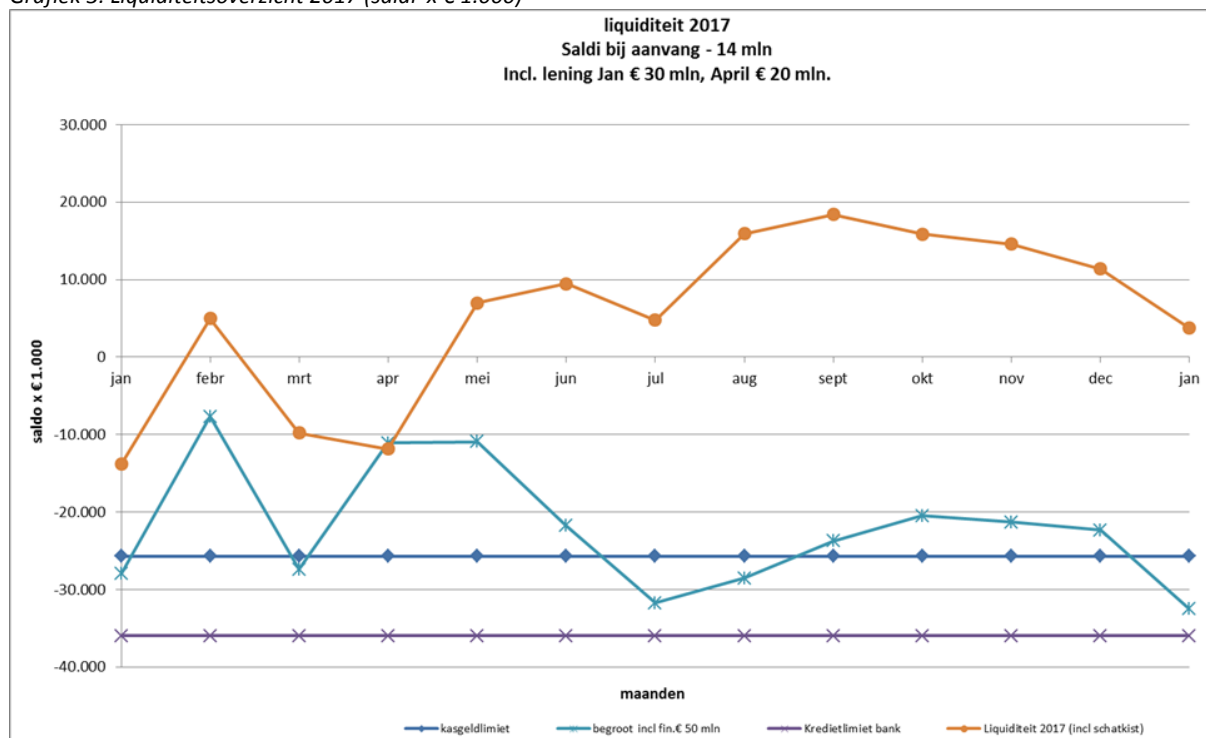
Op de kapitaalmarkt worden financieringsmiddelen met een lange looptijd (> 1 jaar) verhandeld. Bij de begroting was de verwachting dat de rente licht zou stijgen tot 0,8% (cijfer per september 2016). Het werkelijke gemiddelde rentepercentage voor 2017 voor lening met looptijd 10 jaar is uitgekomen op 1,74%.

Liquiditeitsprognose

De liquiditeitsprognose is vervaardigd om adequaat op de lopende ontwikkelingen ten aanzien van de kapitaalmarkt te kunnen reageren.

In onderstaande grafiek wordt per maand het eindsaldo van de liquide middelen weergegeven ten opzichte van de toegestane kasgeldlimiet en schatkistbankieren.

Grafiek 3: Liquiditeitsoverzicht 2017 (saldi x € 1.000)

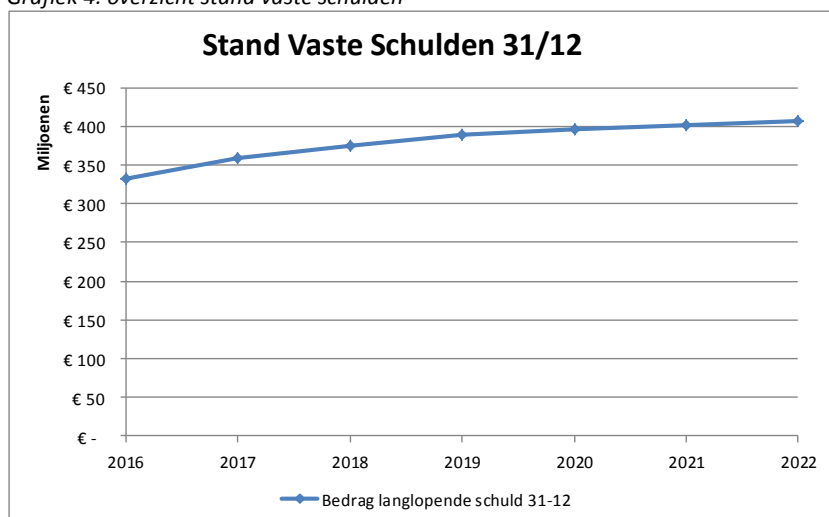
Uit bovenstaande grafiek kan men afleiden dat de begroting incl fin € 50 (blauwe lijn) t.o.v. de werkelijk uitgaven (oranje lijn) tonen een vergelijkbaar patroon, echter wel met een duidelijk positief verschil wat wordt veroorzaakt door een hoger startsaldo dan begroot (i.v.m. mindere uitgaven in 2016 en de lagere uitgaven in 2017). Tevens kan hieruit afgeleid worden dat de banklimiet van € 36 mln. (paarse lijn) ruim voldoende is gebleken.

Schuldenpositie

Als gevolg van de in 2015 afgesloten lening van € 180 miljoen met uitgestelde betalingen (zie toelichting "**Financiering van de toekomstige investeringen**"), ten behoeve van de financiering van het WBP en de renovatie van de waterzuivering Den Bosch, zal de schuldenpositie geen verandering ondergaan, mits er gedurende het jaar nog een aanvullende lening noodzakelijk is. Dit was voor 2017 niet van toepassing.

Rekening houdend met bovenstaande wordt in onderstaande grafiek de ontwikkeling van schulden positie tot en met 2022 weergegeven.

Grafiek 4: overzicht stand vaste schulden

De verhouding tussen langlopend vreemd vermogen en de belastinginkomsten voor 2017 in vergelijking met de begroting ziet er als volgt uit:

Omschrijving	Realisatie 2017	Begroet 2017
Bedrag langlopende schuld 31-12	€ 359.621.087	€ 359.621.087
Belastinginkomsten	€ 112.721.139	€ 111.339.631
Verhoudingsgetal	3,19	3,23

Er bestaat geen norm voor bovengenoemd verhoudingsgetal van 3,19. Voor alle waterschappen gezamenlijk (bron: Waterschapspiegel 2016) was over het jaar 2015 het verhoudingsgetal 2,8. Redenen dat het verhoudingsgetal voor waterschap Aa en Maas enigszins hoger is komt doordat in 2015 is geanticipeerd op toekomstige uitgaven door het aangaan van een lening van 180 miljoen. Daarnaast heeft Aa en Maas fors geïnvesteerd in rwzi Den Bosch.

1.7.7 Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn rechtspersonen waarmee het waterschap een bestuurlijke en financiële band heeft. Een *bestuurlijk belang* wordt gekenmerkt door een bestuurszetel en/of stemrecht. Er is sprake van *financieel belang* wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico loopt die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op het waterschap.

Ons beleid ten aanzien van verbonden partijen is vastgelegd in de beleidsnota Verbonden partijen/Good Governance, vastgesteld door het AB op 16 december 2011.

De volgende rechtspersonen kunnen worden aangemerkt als verbonden partij:

- Gemeenschappelijke Regeling Afvalwater Vught met waterschap De Dommel;
- AQUON;
- Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC);
- Belasting samenwerking Oost-Brabant (BSOB);
- Het Waterschapshuis (HWH);
- Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant;
- Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB);
- Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank);

- NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB);
- STOWA (Stichting toegepast onderzoek water);
- Unie van Waterschappen (UVW).

In navolging van de implementatie van de Nota Verbonden partijen wordt u jaarlijks in de laatste AB-vergadering in een afzonderlijk bestuurlijk voorstel geïnformeerd over de ontwikkelingen van de verbonden partijen.

De eventueel aanwezige financiële risico's t.a.v. de verbonden partijen zijn verder uitgewerkt in § 1.7.5 weerstandsvermogen.

GR Afvalwater Vught met waterschap De Dommel				
Vestigingsplaats			's-Hertogenbosch	
Rechtsvorm			Gemeenschappelijke Regeling	
Ingangsdatum			1 januari 1995	
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)			Aa en Maas ontvangt en behandelt voor waterschap De Dommel het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi te 's-Hertogenbosch	
Bestuurlijk belang			Commissie van overleg waarvoor de DB's van beide waterschappen een lid en een plaatsvervangend lid aanwijzen	
Deelnemende partijen			Waterschappen Aa en Maas en De Dommel	
Relatie met programma			Schoon water	
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij			Doelmatige behandeling van het afvalwater dat door de gemeente Vught wordt ingezameld en een optimale benutting van de beschikbare verwerkingscapaciteit op de rwzi 's-Hertogenbosch.	
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij			Geen	
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage			Aa en Maas ontvangt een vergoeding van De Dommel die bestaat uit het aantal aangeboden ve's vermenigvuldigd met het tarief per ve (Aa en Maas)	
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	n.v.t.	€ 1.551.200 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.548.235 (opbrengst)
2017	n.v.t.	€ 1.561.330 (opbrengst)	n.v.t.	€ 1.567.014 (opbrengst)
Door voortgang definitieve aanslagen bij De Dommel kan tussen de jaren een verschuiving optreden in realisatie.				

Aquon				
Vestigingsplaats		's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 juli 2011		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Aquon verricht laboratoriumonderzoek en heeft als doel te komen tot vergroting van efficiency, vermindering van kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van innovatiekracht.		
Bestuurlijk belang		Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht		
Deelnemende partijen		Waterschappen Aa en Maas, De Dommel, Brabantse Delta, Schieland en Krimpenerwaard, Delfland, Rijnland, Hollandse Delta, Rivierenland en De Stichtse Rijnlanden.		
Relatie met programma		Schoon water		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Aquon verricht monstername- en laboratoriumwerkzaamheden t.b.v. de kwalitatieve monitoring (KRW) van het watersysteem, de monitoring van de zuiveringsinstallaties, hydrobiologie (ecologie), waterbodemonderzoek, grondwateronderzoek en t.b.v. handhavingsactiviteiten en calamiteiten. In 2018 worden nog specifieke analysewerkzaamheden verricht t.b.v. baggeren en de projecten “Renovatie rwzi Den Bosch”, “Superkritisch vergassen”, “Fractionering zuiveringen”, “Geneesmiddelen zuiveringen en watersysteem” en “Prioritaire stoffen Toestand en Trend”.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partijen		Geen, de bestuurlijke en bedrijfsmatige focus is gericht op een stabiele bedrijfsvoering en verlaging van de kosten. Om dit te bereiken is een strategische herijking uitgevoerd. Daarbij is een nieuwe visie ontwikkeld (Aquon 2.0) en een ombouwplan met implementatieplan gemaakt. Dit proces wordt door het AB van waterschap Aa en Maas gesteund. Tevens heeft het AB besloten om de deelname van Aa en Maas in Aquon te continueren.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Op basis van Ilow-punten, waarbij geldt dat tot en met 2017 een garantieregeling wordt toegepast. Tot en met 2013 is tevens een vereveningsbijdrage toegepast.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 2.447.564	€ 14.740.341	€ 1.165.101	€ 17.173.929
2017	€ 1.165.101	€ 17.173.929	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 21.387.000	€ 1.422.000	€ 20.754.439	€ 1.429.000
2017	€ 20.494.000	€ 1.516.000	€ 20.504.984 (concept)	€ 1.597.512 (concept)
T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:				
1. Het AB van Aquon heeft besloten om het positieve resultaat over 2015 van € 529.240 geheel toe te voegen aan de eerder gevormde bestemmingsreserve. Dit betekent dat Aquon begin 2016 beschikt				

over een bestemmingsreserve van in totaal € 2.447.564. In 2016 is € 1.282.463 van de bestemmingsreserve ingezet, waardoor per 1 januari 2017 nog € 1.165.101 beschikbaar is.

2. Voor 2016 is een begrotingswijziging doorgevoerd. De primitieve begroting voor 2016 kende een begrotingstotaal van € 20.065.400 met een aandeel daarin voor waterschap Aa en Maas van € 1.420.956. Dat de deelnemersbijdrage nagenoeg gelijk is gebleven, terwijl het begrotingstotaal is gestegen, komt doordat in 2016 € 1.480.000 wordt aangewend uit de bestemmingsreserve.
3. Voor 2017 is een begrotingswijziging doorgevoerd naar aanleiding van de uitgevoerde strategische herijking Aquon 2.0. De primitieve begroting voor 2017 had een begrotingstotaal van € 20.439.400 met een aandeel daarin voor Aa en Maas van € 1.472.000.

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)				
Vestigingsplaats		's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm		Gemeenschappelijke Regeling		
Ingangsdatum		1 januari 2005		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Het BHIC heeft als doel het behartigen van de belangen van de deelnemende partijen bij alle aangelegenheden betreffende de archiefbescheiden en collecties in rijksarchiefbewaarplaats in de Provincie Noord-Brabant en de archiefbewaarplaatsen van de deelnemende gemeenten en waterschappen.		
Bestuurlijk belang		Het AB bestaat uit 8 leden, het DB uit 4 leden. Niet alle deelnemers (waaronder Aa en Maas) hebben zitting in het bestuur. Wel hebben alle deelnemers de mogelijkheid hun standpunten in te brengen middels het (adviserende) portefeuillehoudersoverleg waarin alle deelnemers zijn vertegenwoordigd.		
Deelnemende partijen		Waterschap Aa en Maas, Waterschap De Dommel, het Rijk en diverse Brabantse gemeenten (Bernheze, Boekel, Boxmeer, Cuijk, Grave, Haaren, Landerd, Meierijstad, Mill, Oss, Sint-Anthonis, Sint-Michielsgestel, Uden en Vught).		
Relatie met programma		Bedrijfsvoering		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Beheer van de overgebrachte archiefbescheiden en het toezicht op het beheer van niet-overgebrachte archiefbescheiden.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Bijdrage op basis van bedrag per inwoner		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 2.033.518	€ 2.780.180	€ 2.906.805	€ 2.880.888
2017	€ 2.906.805	€ 2.880.888	€ 3.818.059 (concept)	€ 2.474.301 (concept)
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 5.062.000	€ 116.100	€ 4.358.487	€ 116.100
2017	€ 4.945.700	€ 107.200	€ 4.287.052 (concept)	€ 107.200 (concept)
In 2014 is de huur met € 797.700 verlaagd. Dit was niet begroot. De rijksbijdrage die het BHIC voor de huur ontving is niet overeenkomstig verlaagd, omdat het Rijkshuisvestingsstelsel mogelijk aangepast wordt. Conform afspraak met het ministerie is het teveel ontvangen bedrag in een				

bestemmingsfonds gestort, in afwachting van verdere besluitvorming. Hierdoor is het eigen vermogen eind 2014 sterk toegenomen. Besluitvorming heeft nog niet plaatsgevonden. Daarom is ook het in 2015, 2016 en 2017 teveel ontvangen bedrag in het bestemmingsfonds gestort en het eigen vermogen sterk toegenomen (de totale omvang bestemmingsfonds eind 2017 bedraagt € 3.303.8499).

Belastingsamenwerking Oost-Brabant (BSOB)

Vestigingsplaats	Oss
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2011

Beleidsinformatie

Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	BSOB verzorgt de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke heffingen en stelt de WOZ-waarde voor woningen en bedrijfspanden vast
Bestuurlijk belang	Zetel in het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Waterschap Aa en Maas, gemeenten Boekel, Deurne, Landerd, Oss, Meierijstad en Uden
Relatie met programma	Maatschappelijke rol en bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het behalen van een kwalitatief hoogwaardig en efficiënt niveau van belastingheffing en –invordering. Dit zou moeten leiden tot een adequate dienstverlening aan de deelnemers en belastingplichtigen en het reduceren van de maatschappelijke kosten.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Toezien op het opstellen van een strategie voor toetreden van potentiële nieuwe deelnemers en het dientengevolge bereiken van financieel voordeel voor de huidige deelnemers.

Financiële gegevens

Financieel belang/basis van de bijdrage	Aantal WOZ objecten, aantal aanslagregels en aantal aanslagbiljetten.
---	---

Vermogen van de verbonden partij

Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 542.000	€ 11.516.000	€ 1.414.000	€ 9.402.000
2017	€ 1.414.000	€ 9.402.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend

Het resultaat van de verbonden partij

	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 8.257.565	€ 2.932.472	€ 7.871.000	€ 2.187.163
2017	€ 8.309.750	€ 3.154.824	€ 5.995.184 (concept)	€ 2.514.637 (concept)

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

1. In 2016 is een begrotingswijziging doorgevoerd. De primitieve begroting voor 2016 kende een begrotingstotaal van € 7.190.000 met een aandeel voor Aa en Maas van € 2.921.985. Het totaal van de deelnemersbijdragen wijzigt niet vanwege een verhoging van de opbrengst vervolgingskosten en de aanwending van de resultaatbestemming 2015. Door een actualisatie van de productieaantallen van de deelnemers op basis van de werkelijke cijfers 2015 is wel een verschuiving opgetreden in de onderlinge deelnemersbijdragen;
2. In 2016 heeft BSOB een positief resultaat gehaald t.o.v. de begroting van € 1.414.000. Bij de vaststelling van de Jaarrekening 2016 is besloten dit resultaat te verrekenen met de deelnemers.
3. In 2017 is een begrotingswijziging doorgevoerd. De primitieve begroting voor 2017 kende een begrotingstotaal van € 7.997.180 en een deelnemersbijdragen voor Aa en Maas van € 3.183.135.
4. Op basis van de concept jaarafrekening 2017 komt de bijdrage voor Aa en Maas uit op € 2.514.637.

5. In bovenstaande cijfers is geen rekening gehouden met de van BSOB ontvangen vergoedingen voor door Aa en Maas te leveren ondersteunende diensten (ICT en Financiën).

Het Waterschapshuis (HWH)	
Vestigingsplaats	Amersfoort
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 juli 2010
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	HWH is de regie-, beheer- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van Informatievoorziening. De regeling is getroffen om de informatie- en bedrijfsprocessen van de waterschappen te ondersteunen en daarmee te voorzien in een behoefte van algemeen belang.
Bestuurlijk belang	Zetel in het Algemeen Bestuur met stemrecht
Deelnemende partijen	Alle Nederlandse waterschappen
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verbeteren van informatie- en bedrijfsprocessen met behulp van ICT ter bevordering van de kwaliteit en efficiëntie van de taakuitvoering. Dit behelst onder andere: - Kennis samenbrengen en onderzoeken van kansen om te komen tot samenwerking bij nieuwe ICT projecten; - Efficiënte ICT ondersteuning door levering, beheer en onderhoud van gemeenschappelijke voorzieningen voor onder andere: • Informatievoorziening voor de waterketen (Z-info, BZV (bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer)); • Beheren van kerngegevens die nodig zijn voor het primaire proces en aansluiten op eisen en wensen die daar wettelijk en organisatorisch aan gesteld worden (o.a. DAMO (datamodel) keringen, transport, watersysteem), SAW@ (systeem voor vergunningverlening, toezicht en handhaving); • Toegankelijke en transparante waterschapsinformatie om te voldoen aan wettelijke datastromen en andere externe dataverplichtingen (o.a. omgevingswet (t.b.v. Laan van Leefomgeving, een nieuw, samenhangend stelsel van gegevensvoorzieningen over de leefomgeving), Waterschapsnet (website), centrale distributielaag (geovoorziening); • Generieke informatievoorziening voor diverse bedrijfsfuncties (b.v. actueel hoogtebestand 2014-2019 (landsdekkend hoogtebestand)), beeldmateriaal 2016-2018 (landelijke set luchtfoto's).
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Deelname aan (nieuwe) projecten van HWH wordt per project bekeken, mede op basis van een businesscase.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Bij HWH wordt onderscheid gemaakt tussen instandhouding (betreft instandhouding van de basisinfrastructuur van HWH en

de beschikbare capaciteit) en programma's/ projecten. Alle deelnemers dragen conform de unieverdeelsleutel bij aan het instandhoudingsdeel. Dit betekent dat aan 45% van de instandhoudingskosten door elk waterschap gelijk wordt bijgedragen. De overige 55% van de instandhoudingskosten wordt naar rato van de omvang van de belastingopbrengst van elk waterschap verdeeld. Tussen instandhouding en programma's/projecten en tussen programma's/projecten onderling wordt het "Loden deur principe" gehanteerd. Deelnemers dragen alleen de kosten en risico's voor projecten waaraan zij deelnemen. De kostenverdeling bij de verschillende projecten is in deelnameovereenkomsten geregeld. De mogelijke verdeelsleutels zijn vastgelegd in het programmareglement.				
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 1.273.317	€ 7.438.213	€ 37.255	€ 9.588.869
2017	€ 37.255 (concept)	€ 9.588.869 (concept)	€ 0 (concept)	€ 11.358.875 (concept)
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 13.816.026	€ 562.508	€ 18.107.250	€ 636.591
2017	€ 15.902.950	€ 605.660	€ 17.683.881 (concept)	€ 933.353 (concept)
T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden: • De begrotingsbedragen betreffen steeds de primitieve begroting. Gedurende het jaar vinden er bij HWH begrotingswijzigingen plaats (zowel met als zonder zienswijzeprocedure). • De afrekening 2015 voor Aa en Maas bedraagt € 41.124. Dit is in 2016 ontvangen. • De afrekening 2016 voor Aa en Maas bedraagt € 81.702 (€ 51.883 afrekening projecten, -/- € 664 onverdeeld resultaat 2015 en € 30.482 afrekening bestemmingsreserves). Dit is in 2017 ontvangen. • De afrekening 2017 (concept) voor Aa en Maas bedraagt € 127.683. Dit wordt in 2018 verrekend. • In verband met een in 2017 verwerkte stelselwijziging (conceptjaarrekening 2017) zijn de cijfers voor het eigen en vreemd vermogen per 31/12/2016 afwijkend van eerdere rapportages.				

Muskusrattenbestrijding Noord-Brabant	
Vestigingsplaats	Breda
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Ingangsdatum	2010
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Doelmatige bestrijding van de muskusrat en beverrat en het voorkomen van schade door deze soorten aan waterstaatswerken in het bijzonder.
Bestuurlijk belang	Ieder waterschap wordt vertegenwoordigd door één lid van het dagelijks bestuur
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel en Aa en Maas
Relatie met programma	Veilig en bewoonbaar beheergebied
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskusrat en beverrat.

Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		In de vergadering van 9 oktober 2015 heeft het AB van waterschap Aa en Maas ingestemd met een verlenging van de gemeenschappelijke regeling met minimaal 5 jaar.		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		De waterschappen nemen ieder deel voor één derde (1/3). Dit geldt eveneens ten aanzien van de risico's.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 2.256.000	€ 752.000	€ 2.333.659	€ 754.011
2017	€ 2.259.300	€ 753.100	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Voor de uitvoering van de regelingen Sociaal Statuut Overdracht muskusrattenbestrijding is in 2010 een afkoopsom van € 1,7 miljoen ontvangen van de provincie Noord-Brabant. Uit de afkoopsom is een voorziening gevormd waaruit de verplichtingen, die uit het Sociaal Statuut voortkomen, in de toekomst worden voldaan. Op 31 december 2015 is de voorziening nog € 940.000 groot. Vanwege de verhoging van de AOW-leeftijd is de omvang van de huidige voorziening in de toekomst niet toereikend. Uitgaande van de nieuwe AOW-leeftijd is een toevoeging aan de voorziening nodig van € 168.000. Vanwege een aantal financiële meevallers in 2016 kon de toevoeging nagenoeg geheel worden gedekt binnen de begroting van 2016. Door deze extra toevoeging is er per 1-1-2017 nog € 993.747 in de voorziening aanwezig.				

Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB)	
Vestigingsplaats	Breda
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	1928
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NBWB behartigt de gemeenschappelijke belangen van de waterschappen in de provincie Noord-Brabant
Bestuurlijk belang	- Bestuurslid (1 van de 4) - Stemrecht in de algemene ledenvergadering
Deelnemende partijen	Waterschappen Brabantse Delta, De Dommel, Rivierenland en Aa en Maas
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	De behartiging van de belangen van de waterschappen vindt vooral plaats door: 1. Sterke en efficiënte (bestuurlijke) afstemming met partners; 2. Werk met werk maken: organisatie van cofinanciering op regionaal en landelijk niveau; 3. Beleidsmatige afstemming en gezamenlijke aanpak, zoals bijvoorbeeld het grondwaterbeleid; 4. Bij te dragen aan kennisontwikkeling t.b.v. de realisatie van waterdoelen door o.a. de leerstoel Natuurbeschermingswetgeving; 5. Participatie in het GroenOntwikkelfonds Brabant.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Continuering huidige koers.
Financiële gegevens	

Financieel belang/basis van de bijdrage			De algemene ledenvergadering stelt ieder jaar op voordracht van het bestuur de contributie voor ieder lid vast op basis van de door het bestuur aangeboden ontwerpbegroting. Waterschap Aa en Maas betaalt 4/13 ^e deel van de totale contributie.	
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 75.000	€ 39.194	€ 75.000	€ 14.640
2017	€ 75.000	€ 14.640	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 121.000	€ 37.231	€ 106.360	€ 32.726
2017	€ 116.000	€ 35.692	Nog niet bekend	Nog niet bekend

De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank)	
Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Ingangsdatum	1954
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	De NWB Bank is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB Bank financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van een zeer sterke vermogenspositie en triple-A ratings van Moody's en Standard & Poor's. Doelstelling van de bank is het zo gunstig mogelijk en exact op maat aanbieden van de gewenste financieringen. Maatschappelijke relevantie, hoge kwaliteit, een sterke financiële positie en integriteit zijn de hoekstenen van het beleid van de bank.
Bestuurlijk belang	Middels algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem, ieder aandeel B op 4 stemmen.
Deelnemende partijen	35 overheden (provincies, waterschappen en de Staat der Nederlanden)
Relatie met programma	Bedrijfsvoering
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Bij de NWB Bank kan het waterschap vreemd vermogen aantrekken tegen een gunstigere rente dan elders in de markt. Daarnaast is de verwachting dat er op termijn weer sprake is van een te ontvangen dividenduitkering, welke ten gunste komt van de exploitatie van het waterschap.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	Actief participeren in de algemene vergadering van aandeelhouders.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Aandelenbezit: 627 aandelen A à € 115,- en 301 aandelen B à € 460,-

			(Totale aandelenuitgifte bedraagt: 50.478 aandelen A en 8.511 aandelen B). De nominale waarde van het totale aandelen-bezit van Aa en Maas bedraagt € 210.565. (2,12%)	
Vermogen van de verbonden partij (in miljoenen euro's)				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 1.399	€ 89.915	€ 1.507	€ 92.907
2017	€ 1.507	€ 92.907	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij (in duizenden euro's)				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Resultaat na belastingen	Aandeel Aa en Maas (dividend)
2016	n.v.t.	n.v.t.	€ 107.400	€ 0
2017	n.v.t.	n.v.t.	Nog niet bekend	Nog niet bekend

NV Slibverwerking Noord-Brabant (SNB)	
Vestigingsplaats	Moerdijk
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap
Ingangsdatum	14 september 1994
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het tot stand brengen van en het in stand houden van de duurzame exploitatie van een slibverwerkingsinstallatie voor de verwerking van zuiveringsslib dat in beginsel afkomstig is van waterschappen.
Bestuurlijk belang	Ieder aandeelhouder waterschap benoemt een vertegenwoordiger die de belangen van het waterschap behartigt (stemrecht) in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Waterschap Aa en Maas wordt in de AvA vertegenwoordigd door DB-lid de heer Ketelaars. Het geplaatste aandelenkapitaal van de NV bedraagt € 4.538.000 en is volledig volgestort. Aa en Maas is de grootste aandeelhouder met een aandelenbezit van 28,8%.
Deelnemende partijen	Waterschappen Aa en Maas (28,8%), De Dommel (25,9%), Brabantse Delta (22,1%), Rivierenland (2,1%), Vechtstromen (13,3%) en Scheldestromen (7,8%).
Relatie met programma	Schoon water
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Het verwerken van zuiveringsslib tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten met minimale emissies naar het milieu en maximale terugwinning van energie en grondstoffen.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	De aandeelhouders hebben in de periode juli 2016 - juli 2017 een gezamenlijke slibstrategie opgesteld. In oktober 2017 heeft het AB van waterschap Aa en Maas de slibstrategie vastgesteld. De slibstrategie houdt op hoofdlijnen in dat de komende 10 jaar in beginsel wordt vastgehouden aan de huidige route van SNB.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	De bijdrage van waterschap Aa en Maas bestaat uit onderstaande componenten: • Vaste kosten o.b.v. aandelenbezit; • Variabele kosten o.b.v. calorische waarde slib;

			• Ontwerpovercapaciteit o.b.v. aandelenbezit en individuele overcapaciteit.	
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 43.499.000	€ 48.414.000	€ 75.898.000	€ 4.071.000
2017	€ 75.898.000	€ 4.071.000	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 30.198.000	€ 7.300.000	€ 32.908.000	€ 7.600.369
2017	€ 32.672.000	€ 6.161.000	€ 36.113.611 (concept)	€ 7.700.673 (concept)

Stowa (Stichting toegepast onderzoek waterbeheer)	
Vestigingsplaats	Den Haag (cf statuten)
Rechtsvorm	Stichting
Ingangsdatum	1971
Beleidsinformatie	
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)	Het (doen) verrichten van toegepast onderzoek ten dienste van instellingen belast met het beheer van watersystemen en waterketen, alsmede het vergaren en verankeren van deze kennis bij de deelnemers.
Bestuurlijk belang	Geen
Deelnemende partijen	Alle waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat
Relatie met programma	Alle programma's
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij	Kennisontwikkeling & innovatie staan bij Aa & Maas hoog in het vaandel. De kennis die wordt ontwikkeld door STOWA wordt afgetapt en vertaald naar de eigen organisatie. Deels door een actieve inbreng in bestuur, commissies en werkgroepen, maar ook doordat STOWA co financiert in projecten van Aa & Maas.
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij	STOWA heeft een belangrijke taak om het waterbeheer in Nederland te voorzien van adequate kennis op met name tactisch en strategisch niveau. Daarbij zien we dat nieuwe thema's als wateroverlast, hitte stress, maar ook bijvoorbeeld de informatisering binnen ons waterbeheer, de traditionele domeinen (watersystemen, keringen, keten) ontstijgen. Wij verwachten derhalve dat parallel aan de nieuwe strategienota, die in 2018 wordt opgesteld, een commissiestructuur wordt ontworpen die beter past bij deze nieuwe thema's. Om bovendien de beperkte hoeveelheid middelen doelmatig te kunnen inzetten, verwachten wij dat de verschillende onderzoekslijnen binnen de nieuwe kennisprogramma's op transparante wijze worden geprogrammeerd, inclusief bijbehorende budgettering.
Financiële gegevens	
Financieel belang/basis van de bijdrage	Wordt elke 5 jaar opnieuw bepaald bij een nieuwe strategienota. Op dit moment betaalt Aa en Maas 5,01%
Vermogen van de verbonden partij	
Stand 1-1-xxxx	
Stand 31-12-xxxx	

Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	€ 6.592.113	€ 2.004.280	€ 6.522.101	€ 2.017.407
2017	€ 6.522.101	€ 2.017.407	Nog niet bekend	Nog niet bekend
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas
2016	€ 11.762.000	€ 392.751	€ 10.383.108	€ 392.751
2017	€ 8.524.000	€ 397.666	Nog niet bekend	€ 397.666
T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:				
- Op basis van inkomsten van derden aan projecten wordt gedurende het jaar de begroting bijgesteld. - Naast de contributie dragen wij aan enkele projecten separaat bij. Dit betreft projecten als Kennisprogramma Bouwen met Natuur in Stromende Wateren, SESAM (Stroomgebied brede systeemanalysemethodiek), Wetenschappelijke Onderbouwing en het ontwikkelen van de Waterwijzer Landbouw binnen onderzoeksprogramma Lumbricus.				

Unie van Waterschappen (UvW)				
Vestigingsplaats		Den Haag		
Rechtsvorm		Vereniging		
Ingangsdatum		1927		
Beleidsinformatie				
Openbaar belang (doelstelling, activiteiten en prestaties)		Behartiging van de belangen van de Nederlandse waterschappen op nationaal, Europees en internationaal niveau, alsmede de ontwikkeling van een gezamenlijke visie en het bepalen van gezamenlijke standpunten van haar leden en het verlenen van service aan haar leden.		
Bestuurlijk belang		Stemrecht in de algemene ledenvergadering (evenredige vertegenwoordiging)		
Deelnemende partijen		Alle Nederlandse waterschappen		
Relatie met programma		Alle programma's		
Doelstelling(en) waterschap die worden gerealiseerd door deelneming in de verbonden partij		Nationale en internationale behartiging van de waterschapsbelangen. Binnen de Unie ligt de nadruk op lobby, communicatie en regievoering over het beleidsthema regionaal waterbeheer. Daarnaast kennisuitwisseling en samenwerking op een veelheid aan onderwerpen.		
Beleidsvoornemens waterschap omtrent verbonden partij		geen		
Financiële gegevens				
Financieel belang/basis van de bijdrage		Contributie welke jaarlijks in de algemene ledenvergadering tegelijk met de begroting wordt vastgesteld. Bij ontbinding van de Unie zijn de waterschappen naar rato van contributiebetaling aansprakelijk voor eventuele tekorten na vereffening.		
Vermogen van de verbonden partij				
Stand 1-1-xxxx			Stand 31-12-xxxx	
Jaar	Eigen vermogen	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
2016	-/- € 169.857	€ 11.700.523	€ 718.128	€ 11.110.405
2017	€ 718.128	€ 11.110.405	€ 827.232 (concept)	€ 11.445.219 (concept)
Het resultaat van de verbonden partij				
	Begrotingstotaal	Aandeel Aa en Maas	Realisatietotaal	Aandeel Aa en Maas

2016	€ 9.228.735	€ 405.103	€ 8.760.250	€ 405.103
2017	€ 9.355.166	€ 410.052	€ 14.125.379 _(concept)	€ 410.052

T.a.v. bovenstaande financiële gegevens dient het volgende opgemerkt te worden:

- Naast de contributie int de Unie ook onderstaande bedragen:

	muskus/beverratten- bestrijding	contributie blad Het Waterschap (excl BTW)	waarderingskamer	SIKB
2016	€ 50.460	€ 9.091	€ 29.797	€ 5.000
2017	€ 54.972	€ 9.524	-	€ 5.000

- Vanaf 2016 is de bijdrage inclusief compensatie financieringstekort (ca. € 10.280).
- Vanaf 2017 worden de kosten voor de waarderingskamer separaat gefactureerd en niet meer in de begroting v/d Unie opgenomen.
- Realisatietotaal 2017 is inclusief € 4.189.553 kosten waar extra opbrengsten van subsidies tegenover staan. Exploitatieresultaat voor bestemming bedraagt € 109.104.

1.7.8 Bedrijfsvoering

De stand van zaken ten aanzien van de bedrijfsvoering is opgenomen binnen het subprogramma Leveren en Organiseren van Maatschappelijke Meerwaarde § 1.6.

1.7.9 EMU-saldo

In onderstaand overzicht wordt het EMU-saldo van de Rekening 2017 en de Begroting 2017 weergegeven. De referentiewaarde 2017 is voor het waterschap vastgesteld op € 18.900.000 (afgerond). Onder- of overschrijding van de referentiewaarde geeft aan dat het waterschap een positieve, dan wel negatieve bijdrage heeft geleverd in EMU-saldo.

OPBOUW EMU-SALDO (bedragen x € 1.000)		Rekening 2017	Begroet 2017
1 <u>EMU-exploitatiesaldo:</u>		€ 6.178	€ 2.275
2 <u>Invloed investeringen:</u>			
bruto-investeringsuitgaven	-/-	€ 46.326	€ 65.200
investeringsubsidies	+	€ 5.071	€ 5.787
verkoop materiële en immateriële activa	+		
afschrijvingen	+	€ 26.788	€ 27.896
3 <u>Invloed voorzieningen:</u>			
toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	+	€ 23	
onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-/-	€ 9	
onttrekkingen rechtstreeks uit voorzieningen	-/-	€ 148	
4 <u>Deelnemingen en aandelen:</u>			
boekwinst	-/-		
boekverlies	+		
EMU-SALDO		-€ 8.423	-€ 29.242
Toegestaan EMU-Saldo volgens referentiewaarde Unie		-€ 18.100	-€ 18.100
Verschil		€ 9.677	-€ 11.142

Met het positieve verschil (lager EMU-saldo dan referentiewaarde) levert het waterschap een positieve bijdrage aan het EMU-saldo. De lagere realisatie van de investeringen, lagere afschrijvingskosten en het hogere EMU-exploitatiesaldo (inclusief de verwerking van de mutaties uit de reserves conform vastgestelde begroting) bepalen met name het resultaat. De invloed van de voorzieningen bestaat uit de toevoegingen en onttrekkingen van de gevormde arbeid gerelateerde voorzieningen voor pensioenen en wachtgeld.

1.7.10 Investeringsprojecten

In 2017 zijn diverse investeringsprojecten uitgevoerd en afgewerkt. Bij de toelichting op de programma's wordt inhoudelijk ingegaan op de gerealiseerde output van deze investeringen. In onderstaande staat wordt algemene informatie weergegeven omtrent de investeringen 2017.

Tabel 19: Algemene informatie investeringen 2017 (* € 1.000)

omschrijving	aantal	bruto bedrag
Gevoteerde kredieten door AB in 2017	29	44.337
Gevoteerde kredieten door AB in 2017 via bestuursverslag	3	365
Gestarte B1 kredieten gevoteerd door DB	6	2.334
Vorbereidingskredieten algemeen	0	
Totaal geblokkeerd aanbestedingsvoordeel per 31-12-2017	4	683
Onderhandenwerken per 31-12-2017	105	144.205
Afgewikkelde projecten 2017	23	18.089
Investeringsprojecten met kredietoverschrijding (overschreden bedrag)	4	-235

Bij de goedkeuring van de Programmabegroting 2017 heeft het AB autorisatie gegeven voor de uitvoering van een aantal B-kredieten voor een totaal bedrag van € 13,5 miljoen. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- € 4,8 miljoen voor B1 investeringen. Dit betrof een 12-tal projecten ten behoeve van Zuiveringsbeheer;
- € 0,4 miljoen voor het investeringsproject Vervangen vervoermiddelen en gereedschappen;
- € 8,3 miljoen voor de bijdrage aan het HWBP.

Met betrekking tot de B1 investeringen zijn er lopende het jaar zes kredietaanvragen geweest. De B1 investering met het voorbereidingskrediet van € 90.000 voor de Renovatie Rg Oijen, Rg Teeffelen en Rg Het Wild is door het DB goedgekeurd.

De B1 investering voor het voorbereidingskrediet van € 114.000 en uitvoeringskrediet van € 456.000 is totaal € 570.000 voor de Renovatie van Rg Vorstenbosch en Rg Loosbroek is door het DB goedgekeurd.

De overige B1 investeringen zijn in 2017 opnieuw beoordeeld en vervanging is vooralsnog uitgesteld. Op de B1 investering Vervanging vervoermiddelen en gereedschappen 2017 is voor een bedrag van € 355.000 gerealiseerd.

Aan bijdrage HWBP is € 8,2 miljoen betaald en volledig afgewikkeld in 2017.

Onderstaand overzicht geeft de vergelijking van de bruto investeringen per taak in 2017 weer, tussen Begroting 2017 en de Realisatie 2017.

Figuur 8: Totale Realisatiecijfers 2017

De realisatie per taak 2017 ziet er ten opzichte van het vastgestelde Projectenboek 2017-2022 als volgt uit:

Tabel 20: Realisatie per taak (* € 1.000)

Taak	Uitgaven			Inkomsten		
	PJB bedrag	Realisatie	%	PJB bedrag	Realisatie	%
Watersysteembeheer	29.064	23.560	81%	4.162	3.151	76%
Waterzuiveringsbeheer	33.104	21.989	66%	2.825	190	7%
Algemeen	4.240	3.718	88%			

Realisatie Grondbank 2017

De Grondbank valt onder de taak watersysteembeheer. Over 2017 valt het volgende te melden. Voor het verwerven van gronden ten behoeve van diverse waterschapsdoelstellingen is een Grondbank opgericht. Het krediet hiervoor bedroeg sinds 2010 € 17,5 miljoen. In oktober 2017 heeft het Algemeen bestuur ingestemd met een voorstel tot verhoging van het krediet met € 5 miljoen. Hoofdrede hiervoor was de gestegen grondprijs sinds 2010 en vergroting van de slagkracht om ook zo nodig een geheel bedrijf te kunnen aankopen. Hierbij is de randvoorwaarde dat niet meer dan € 13,75 miljoen van het krediet benut mag worden voor strategische grondaankopen.

Stand van zaken per 31 december 2017

Op 31 december 2017 was circa 226,0 ha grond verworven, waarvoor € 16,9 miljoen is betaald of als verplichting opgenomen. Aan subsidies, verkoopopbrengsten en bijdrage van derden is een bedrag verantwoord van € 2,99 miljoen. Dit leidt tot een beslag van € 13,92 miljoen op de grondbank. Van deze 226,0 ha ligt 86,8 ha op de goede plaats, is 129,1 ha strategisch en is 10,1 ha. aangemerkt als aangegane verkoopverplichting. Aan de strategische voorraad van 129,1 ha. wordt een waarde van € 7,94 miljoen toegekend, dit is ruimschoots binnen de gestelde grens van € 13,75 miljoen.

Tabel 21: Stand van zaken 31 december 2017 Grondbank

Omvang in ha.	Investeringen	Subsidie/ Verkoop / Bijdrage derden	Totaal	Investeringsruimte
226,0 ha.	€ 16.906.000	€ 2.990.000	€ 13.916.000	€ 8.584.000

Tabel 22: Wijziging ten opzichte van 1 januari 2017

Stand	Omvang in ha.	Investerings	Ontvangst bijdrage derden	Totaal	Budget ruimte
1-1-2017	228,1 ha.	€ 19.345.000	€ 5.920.000	€ 13.425.000	€ 4.075.000
Wijziging omvang gronden bedragen in Euro	- 2,1 ha.	-€ 2.439.000	-€ 2.930.000	€ 491.000	€ 4.509.000
Stand 31-12-2017	226,0 ha.	€ 16.906.000	€ 2.990.000	€ 13.916.000	€ 8.584.000

Per saldo is de Grondbank in vergelijking met 1 januari 2017 met ca. 1% in omvang afgenomen tot 226,0 ha.. De gemaakte kosten zijn, rekening houdend met bijdragen van derden met bijna 4% toegenomen. Per saldo betekent dit dat de gemiddelde prijs per eenheid met 5% is gestegen.

Door de verkoop van gronden, aan terrein behorende instanties in een drietal natte natuurparels, waarop al 85% subsidie was ontvangen, is de post 'ontvangst bijdrage derden' sterk verminderd.

Aankoopplan Blauwe Poort-Snelle Loop vormt op dit moment met een grondpositie van ca. 34 ha., waarvan 10 ha. inrichtingsgrond, en aankoopbedrag van € 2,5 miljoen het grootste project binnen de Grondbank.

Het afgelopen jaar is voor een waarde van € 155.833 aan boekwinsten vanuit de Grondbank binnen de exploitatie verantwoord.

De aanwezige 226,0 ha zijn als volgt te verdelen.

Tabel 23: Verdeling aanwezige ha Grondbank

Doel	Ha. direct in te brengen	Ha. compensatie
EVZ	33,3 ha.	39,3 ha.
Beekherstel	38,4 ha.	25,9 ha.
Natuur Vriendelijke Oever	2,7 ha.	0,9 ha.
Waterberging	1,4 ha.	40,5 ha.
Natte Natuur Parel	2,5 ha.	0,0 ha.
Waterkering	0,3 ha.	0,0 ha.
Overige stroken	0,0 ha.	0,7 ha.
Compensatiegrond voor meerdere doelstellingen	8,2 ha.	31,9 ha.
Totaal per 31-12-2017	86,8 ha.	139,2 ha.

Investeringsprojecten met (verwachte) kredietoverschrijdingen

Na behandeling van het Bestuursverslag II 2017 is bij een viertal investeringsprojecten het krediet overschreden. Tevens wordt er voor een project een kredietoverschrijding in 2018 verwacht. In onderstaand overzicht worden deze projecten weergegeven en nader toegelicht. Via het Voorstel en Besluit punt 3 en 4 wordt goedkeuring gevraagd aan het AB voor de afhandeling van ontstane en verwachte overschrijdingen.

Tabel 24: Kredietoverschrijding investeringen (* € 1.000)

Nummer	Projectomschrijving	Krediet of investeringsbesluit	Totaal uitgaven incl uren	Openstaande verplichtingen	Totaal realisatie	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
73510451	Superkritisch vergassen fs 1	174	177		177	-3	
74210801	HWBP bijdrage 2017	8.282	8.314		8.314	-32	
72310301	Aanpak ver St Annabo Wijst	765	883		883	-118	
Afgeronde projecten		9.221	9.374		9.374	-154	
70410651	Implementatie saw@	600	659	22	681	-81	97
72360911	Bhs Peelse Loop ZWV Aa	2.180	2.026	102	2.128	52	50
Niet afgeronde projecten		2.780	2.685	124	2.809	-29	147
TOTAAL REGEL		12.001	12.059	124	12.184	-183	147

Toelichting afgeronde projecten met kredietoverschrijding

Superkritisch vergassen fs 1

De overschrijding van € 3.268 wordt veroorzaakt doordat uren van de afdeling Ontwerp & Realisatie op dit project zijn gekapitaliseerd. Bij de aanvang van fase 1 is geen rekening gehouden met inzet vanuit de afdeling Ontwerp & Realisatie.

HWBP bijdrage 2017

De definitieve bijdrage aan het Deltaprogramma HWBP valt € 11.000 hoger uit. Tezamen met de hogere rentelasten van € 21.000 (als gevolg van een hogere rente-omslagpercentage) zorgt dit voor een overschrijding van € 32.000.

Aanpak verdrogingsbestrijding wijstgronden St. Annabos

Met dit project zijn maatregelen uitgevoerd om de hydrologische randvoorwaarden voor de 'wijst' zoveel mogelijk te herstellen. Tijdens de uitvoering van het project werd het mogelijk om gronden aan te kopen met 85% subsidie. In verband met de tijdelijkheid van deze subsidie zijn deze gronden voorgefinancierd en later doorgeleverd aan een terrein behorende instantie. De grondaankoop heeft gezorgd voor een overschrijding op het bruto toegekende krediet.

Toelichting doorlopende projecten met verwachte kredietoverschrijding

SAW@

SAW@ heeft een overschrijding van € 81.000 op het totaal van € 600.000. Er is extra energie gestoken in het project om het SAW@ zo goed mogelijk aan te laten sluiten op de DSO van de omgevingswet en Digitaal 2017. Inclusief interne toegerekende rente is het aanvullend benodigd krediet € 97.000.

EVZ Peelse Loop deeltraject Zwarte Water – Aa

Aan het project is in 2013 € 2.180.000 aan bruto-krediet toegekend voor zowel planvorming alsook de uitvoering. De voordelen hiervan waren destijds het meeliften met de versnellingsopgave Brainport-Oost en de gemeentelijke bijdragen voor de recreatieve voorzieningen. Dit brengt ook het risico met zich mee dat minder goed is in te schatten wat na besluitvorming van de planfase aan aanvullende kosten ontstaan, zoals aanpassing plan naar aanleiding van zienswijzen, verwijdering stuwen, monitoring etc.

Weerstand uit de streek en lastige grondverwerving hebben geresulteerd in een langere ontwerp- en voorbereidingsfase. Extra onderzoek en studie, opsplitsing in diverse projectplanprocedures, afgeven Watervergunning Middenloop en extra voorlichtingsbijeenkomsten waren benodigd om het project in uitvoering te brengen. Dit alles heeft geleid tot onvoorziene kosten binnen het project. Eind 2017 is het werk opgeleverd en de uitvoeringsfase afgerond en bedraagt het restantkrediet € 53.674. Dit bedrag is naar alle waarschijnlijkheid onvoldoende voor de nazorgfase en ontwikkeling van beheer. Derhalve wordt aan het bestuur gevraagd om hiervoor een extra investeringskrediet van € 50.000 beschikbaar te stellen bedoeld om de afrondende activiteiten, de diverse restpunten en de onvoorziene herstelwerkzaamheden in de nazorgfase te kunnen uitvoeren.

2 Jaarrekening 2017

In de navolgende hoofdstukken wordt de toelichting van de jaarrekening 2017 gepresenteerd.

Tabel 25: Realisatie exploitatie begroting naar Programma's

(Bedrag * € 1.000)	Veilig en Bewoonbaar Beheergebied			Voldoende Water en Robuust Watersysteem			Gezond en Natuurlijk Water			Schoon Water		
	Rekening 2017	Begroting 2017*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2017	Begroting 2017*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2017	Begroting 2017*	% Rekening t.o.v. Begroting	Rekening 2017	Begroting 2017*	% Rekening t.o.v. Begroting
Totaal lasten	12.086	11.942	101%	40.316	43.114	94%	8.827	8.813	100%	54.999	56.251	98%
Totaal baten	499	200	249%	826	421	196%	358	184	195%	6.684	6.658	100%
Saldo netto lasten	11.587	11.741	99%	39.490	42.693	92%	8.468	8.629	98%	48.315	49.593	97%

*Inclusief begrotingswijzigingen

Toelichting:

Programma overstijgend :

De lagere uitgaven aan personeelslasten; de lagere bijdragen aan verbonden partijen (BSOB en AQUON) en de lagere realisatie van de doorberekende kosten betreffende ondersteuning hebben effect op alle programma's.

Daarnaast zijn de ontvangen stimuleringsbijdrage voor de Implementatie Omgevingswet; de bijdrage van STOWA inzake Bio raffinageproject groenresten en de opbrengsten inzake afwikkeling BTW-suppletie verantwoord naar alle programma's.

Per programma:

Veilig en bewoonbaar Beheergebied

In 2017 is extra budget (begrotingswijziging € 380.000) vrijgemaakt en besteedt voor het afwikkelen van de schadeclaims. Daarnaast is ten behoeve van onderhoud aan de keringen via een begrotingswijziging extra budget € 300.000 aangevraagd en besteedt.

De extra baten zijn het gevolg van de programma overstijgende opbrengst voor Stimulering Implementatie Omgevingswet. Deze opbrengst was niet begroot. Ook is van waterschap De Dommel een bijdrage ontvangen voor het onderhoud van het Drongelens Kanaal.

Voldoende en Robuust Watersysteem

Minder onderhoud aan de waterlopen, de lagere bijdrage aan de gemeenten voor de onderhoudskosten aan de stedelijke waterlopen en de aanleg en verbetering van de waterlopen hebben geleid tot de lager lasten. De baggerwerkzaamheden zijn nagenoeg volgens planning uitgevoerd. Ook de lasten voor Waternavel zijn in 2017 aanzienlijk lager uitgevallen dan in het voorgaande jaar. De extra baten worden veroorzaakt door de incidentele programma-overstijgende bijdrage voor Stimulering Implementatie Omgevingswet en de bijdrage van de STOWA voor het project 'Bio-raffinage groenresten'. Daarnaast heeft boekwinst op verkoop van (strategische) grond geresulteerd in hogere baten.

Gezond en Natuurlijk Water

Toename van het areaal heeft geleid tot hogere lasten voor onderhoud aan EVZ's en beekherstel. Een bijdrage aan STOWA voor deelname aan het project SESAM 2017 zorgt voor hogere lasten voor monitoring van het watersysteem. De doorberekende kapitaallasten zijn lager dan begroot als gevolg van een lagere boekwaarde per 1 januari 2017 (een werkelijk lagere boekwaarde dan waarmee bij het opmaken van de begroting was gerekend).

Er zijn extra ontvangen baten verantwoord die programma overstijgend zijn. Dit betreft bijdragen vanuit het Rijk en STOWA voor het project 'Bio-raffinage groenresten' en de bijdrage van Agrifood Capital vanuit de subsidieregeling Streeknetwerken voor de Verkenning Meanderende Maas. Daarnaast zijn extra bijdragen ontvangen van diverse gemeenten voor uitgevoerd onderhoud aan EVZ's.

Schoonwater

Vertraging van de renovatie van de rwzi Den Bosch heeft geleid tot hogere bijdrage aan de SNB voor het afvoeren en verwerken van slib. Door de vertraging zijn extra energiekosten ontstaan en moet een boete betaald worden voor niet geleverd groengas. Anderzijds heeft de vertraging, doordat geen centrale slibverwerking heeft plaatsgevonden, geleid tot lagere kosten voor chemicaliën.

De afrekening van de Switch Transaction (begrote baten) en de aanpassing van het afschrijvingsbeleid bij de SNB hebben zijn impact binnen dit programma. Voor de extra kosten van slibafvoer en de hierboven genoemde effecten is een begrotingswijziging opgesteld ter dekking van deze kosten. De verwachting is dat de definitieve afrekening 2017 van de SNB hoger uit zal vallen. In 2017 werd een anti-afhaaksubsidie verstrekt om een grote lozer aangehaakt te houden voor de toekomst. Ter dekking van deze extra kosten is een begrotingswijziging opgesteld en zijn de kosten volledig verantwoord.

Temporiseren van het uitgevoerde civieltechnisch- en bouwkundig onderhoud (CTBO), inclusief risico gestuurd onderhoud, leiden tot lagere onderhoudskosten op de rwzi's.

Als gevolg van additioneel onderzoek bij Aquon, zoals het medicijnonderzoek, is de verwachte meevaller neerwaarts bijgesteld.

Binnen de baten zijn, naast de programma overstijgende opbrengsten, de ontvangen bijdragen van gemeenten voor de dubbelfunctie van rioolgemalen verantwoord. Van waterschap De Dommel is de afrekening ontvangen voor het verwerken van het afvalwater van de gemeente Vught op de rwzi 's-Hertogenbosch. De onttrekking uit de gevormde bestemmingsreserve voor de extra afschrijving renovatie rwzi 's-Hertogenbosch is verantwoord als opbrengst.

Concluderend kan gesteld worden dat de analyse van de gerealiseerde overschrijdingen per programma vallen binnen de kaders van de vastgestelde financiële verordening. Binnen deze verordening is het Dagelijks Bestuur gemandateerd tot een overschrijding van de netto lasten per programma van 10% tot een maximum van € 1.000.000.

De kostenverdeelstaat van de programma's naar de kostendragers wordt in onderstaande staat gepresenteerd.

Tabel 26: Realisatie Programma's naar kostendragers (* € 1.000)

Programma	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal Rekening 2017	Totaal Begroting 2017	Begrotings-wijziging	Totaal Begroting 2017 incl. wijziging	Verschil v=voordeel, n=nadeel	
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied	11.587		11.587	11.061	680	11.741	V	154
Voldoende Water en Robuust Watersysteem	39.490		39.490	42.693		42.693	V	3.203
Gezond en Natuurlijk Water	8.468		8.468	8.629		8.629	V	161
Schoon Water		48.315	48.315	46.681	2.912	49.593	V	1.278
Dekkingsmiddelen	-62.461	-51.578	-114.039	-109.064	-3.592	-112.656	V	1.382
Eindtotaal	-2.916	-3.263	-6.178					6.178

2.1 Kostenverdeelstaat

Deze paragraaf presenteert de financiële effecten naar kostendrager. Vanuit de totale kostenverdeelstaat wordt per kostendrager een nadere toelichting gegeven.

Tabel 27: Kostenverdeelstaat

(Bedrag x € 1.000)	Totaal	Afdelingskosten- plaats	Ondersteuning	Watersysteem- beheer	Zuiverings- beheer	Geactiveerde kosten
Totaal lasten	120.390	1.009	213	61.228	54.999	2.941
Totaal baten	12.530	1.009	213	1.683	6.684	2.941
Netto lasten	107.860			59.545	48.315	
Totaal belastingopbrengsten	112.721			58.167	54.554	
Saldo resultaat voor bestemming	4.861			-1.378	6.239	
Totaal resultaatbestemming	1.317			4.294	-2.976	
Nog te bestemmen resultaat	6.178			2.916	3.263	

Ten opzichte van de vastgestelde begrote nettolasten (€ 109.065.000) aangevuld met de goedgekeurde begrotingswijzigingen (€ 3.592.000) in totaal dus € 112.657.000, komt de realisatie van € 107.860.000 uit op 96%.

2.2 Exploitatierekening naar kostendragers

2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer

Tabel 28: Kostenverdeelstaat Watersysteembeheer

(Bedrag x € 1.000)	Watersysteembeheer				
	R2017	Primaire Begroting 2017	Begrotingswijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Vershil tov B2017 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	14.436	14.857		14.857	421
Personeelslasten (direct)	530	426	280	706	176
Personeelslasten (uren verantwoording)	20.922	21.625		21.625	703
Goederen en diensten van derden	15.821	16.169	400	16.569	748
Bijdragen aan derden	3.847	3.866		3.866	20
Reserveringen	61	68		68	7
Voorzieningen	12				-12
Onvoorzien		150		150	150
Doorberekende kosten ondersteuning	5.600	6.028		6.028	428
Totaal lasten	61.228	63.189	680	63.869	2.641
Baten					
Financiële baten	193	206		206	13
Personeelsbaten	84	59		59	-25
Goederen en diensten aan derden	727	275		275	-452
Bijdragen van derden	536	39		39	-497
Beschikking bestemmingsreserves	128	225		225	97
Onttrekkingen aan voorzieningen	15				-15
Totaal baten	1.683	805		805	-878
Netto lasten	59.545	62.384	680	63.064	3.519
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-919	-795		-795	124
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-211				211
Opbrengst omslag gebouwd	34.329	34.087		34.087	-243
Opbrengst ingezetenenomslag	17.620	17.630		17.630	10
Opbrengst omslag ongebouwd	7.376	7.576		7.576	200
Opbrengst natuurterreinen	56	60		60	4
Opbrengst verontreinigingsheffing t.b.v. WB	-84	212		212	296
Totaal belastingopbrengsten	58.167	58.770		58.770	603
Dekkingsmiddelen					
Beschikking categoriereserve ingezetenen	742	742		742	
Beschikking categoriereserve gebouwd	1.309	1.309		1.309	
Beschikking categoriereserve ongebouwd					
Beschikking categoriereserve natuurterreinen	1	1		1	
Beschikking egaliseringsreserve watersysteembeheer	2.242	1.562	680	2.242	
Totaal resultaatbestemming	4.294	3.614	680	4.294	
Nog te bestemmen resultaat	-2.916				2.916

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Watersysteembeheer een positief exploitatieresultaat van € 2.915.523. De afwijkingen ten opzichte van de Begroting 2017 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.1.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 421.000 lager)

De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De werkelijke boekwaarde per 01-01-2017 is lager in vergelijking met de boekwaarde die bij de begroting als uitgangspunt is genomen, dit als gevolg van lagere uitgaven in eerdere jaren op de investeringen. Hierdoor lagere afschrijvings- en rentelasten.

Directe Personeelslasten (€ 176.000 lager)

Het afwikkelen van met name de schadeclaims als gevolg van de wateroverlast in mei – juni 2016 heeft gevraagd om extra inzet/inlenen van personeel van derden. De hiervoor toegekende begrotingswijziging is ten dele nodig gebleken.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 703.000 lager)

Ondanks de verhoging van de pensioenpremie zijn de personeelslasten lager dan begroot. Deze afname wordt met name veroorzaakt doordat:

- De begrote loonstijging van 1% niet is gerealiseerd door uitblijven nieuwe CAO-afspraken;
- Het lagere saldo van het aantal verlofuren zorgt voor een lagere reservering.

Verder wordt de afname in de personeelslasten (uren verantwoording) veroorzaakt door het niet geheel benutten van de begrote formatie en een lagere realisatie van het beschikbaar gestelde Persoonsgebonden Basis Budget (PBB). Als gevolg hiervan is de post salarissen en de sociale lasten lager uitgevallen dan begroot.

Goederen en diensten en Bijdragen aan derden (€ 768.000 lager)

Het saldo van goederen en diensten en de bijdragen aan derden wordt veroorzaakt door:

- Lagere uitgaven (€ 781.000) voor met name het onderhoud aan en het herprofilen van waterlopen, daarnaast is in het 1ste jaar van Wijzer Onderhoud het budget ten dele benut. Ook de bijdragen aan gemeenten voor onderhoud aan stedelijke waterlopen zijn lager dan begroot;
- De lagere uitgaven (€ 183.000) op het beheer van de hoeveelheid water vindt met name plaats op het onderhoud door derden aan de kunstwerken actieve waterbeheersing en op de beheer- en onderhoudskosten voor peilbeheer;
- Hogere uitgaven (€ 120.000) ten behoeve van onderhoud door derden aan de keringen, naast de extra middelen die middels een begrotingswijziging zijn aangevraagd en toegekend;
- Hogere uitgaven (€ 169.000) voor baggerwerkzaamheden;
- Daarnaast zijn er onvoorziene uitgaven binnen Calamiteitenbestrijding watersysteem.

Reserves, voorzieningen en onvoorzien (€ 145.000 lager)

Voor de jaarlijkse dotatie vanuit de taak Watersysteembeheer en Zuiveren is een voorziening opgenomen voor arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen van in totaal € 23.150 waarvan € 11.575 ten laste van de taak Watersysteembeheer.

Uit de aanwezige gelden voor onvoorzien is in 2017 € 38.000 onttrokken voor nazorgkosten voor het project De Bult.

Doorberekende kosten (€ 428.000 lager)

Naast de doorberekende kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering, Geografisch Informatie Systeem (GIS), huisvesting en overhead, zijn hierin de uitgaven van de ondersteunende producten verdisconteerd. De daling wordt veroorzaakt door lagere uitgaven op de ondersteunende producten.

2.2.1.2 Baten

Baten (€ 878.000 hoger)

De (incidentele) baten voor Watersysteembeheer zijn hoger met name als gevolg van:

- Hogere baten voor goederen en diensten aan derden, met name boekwinst op verkoop van grond en verkoop van duurzame goederen. Daarnaast een incidentele bijdrage ontvangen van de Unie van Waterschappen voor Stimulering Implementatie Omgevingswet;
- Hogere bijdragen van andere overheden in de kosten voor planvorming, onderhoud aan waterlopen en EVZ's (bijvoorbeeld van waterschap De Dommel voor onderhoud aan Drongelens Kanaal en van enkele gemeenten voor onderhoud aan EVZ's).

2.2.1.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten (€ 603.000 lager)

De hogere netto belastingopbrengsten 2017 voor watersysteembeheer heeft te maken met de bestands optimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 steeds meer gestalte heeft gekregen. Hiermee is BSOB nog steeds druk doende en naar verwachting zal de optimalisatieslag nog gedurende heel 2018 voortduren.

Inzake de posten oninbaar en dubieuze belastingdebiteuren heeft BSOB geadviseerd de voorziening hieromtrent te verhogen. Het advies is ook uitvoerig besproken met het waterschap. Doordat de voorziening dubieuze belastingdebiteuren is verhoogd, heeft dit geresulteerd in een negatieve totale belastingopbrengst watersysteembeheer.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 29: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Totaal		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017	59.914	59.565	349
Oninbaar	-6		-6
Dubieus	-46		-46
Kwijtschelding	-848	-795	-54
Netto belastingopbrengst 2017	59.014	58.770	243
Belastingopbrengst vgj	190		190
Oninbaar vgj	-205		-205
Dubieus	-761		-761
Kwijtschelding vgj	-70		-70
Netto belastingopbrengst vgj	-846		-846
Totaal netto belastingopbrengst	58.168	58.770	-603

Watersysteemheffing Ingezetenen

Tabel 30: Belastingopbrengsten Watersysteembeheer

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Ingezetenen		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017	17.837	17.630	207
Oninbaar	-1		-1
Dubieus	-34		-34
Kwijtschelding	-849	-795	-54
Netto belastingopbrengst 2017	16.953	16.835	118
Belastingopbrengst vgj	64		64
Oninbaar vgj	-112		-112
Dubieus	-247		-247
Kwijtschelding vgj	-69		-69
Netto belastingopbrengst vgj	-364		-364
Totaal netto belastingopbrengst	16.589	16.835	-246

In de begroting is uitgegaan van een bruto aantal eenheden, vóór kwijtschelding, van 310.500. Het geraamde aantal eenheden kwijtschelding is 14.000, waarmee het netto geraamde aantal ingezetenen uitkomt op 296.500.

Op basis van vervaardigde aanslagen is het bruto aantal ingezetenen voor kwijtschelding 313.854. In 2017 is aan 15.183 eenheden kwijtschelding verleend. Dit is ruim 8% hoger dan de prognose.

Het verhogen van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren heeft op de totale netto belastingopbrengst watersysteemheffing ingezetenen een negatief effect.

Watersysteemheffing Gebouwd

Tabel 31: Belastingopbrengsten Gebouwd

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Gebouwd		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017	34.583	34.087	496
Oninbaar	-5		-5
Dubieus	-10		-10
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2017	34.568	34.087	482
Belastingopbrengst vgj	98		98
Oninbaar vgj	-88		-88
Dubieus	-342		-342
Kwijtschelding vgj	-1		-1
Netto belastingopbrengst vgj	-332		-332
Totaal netto belastingopbrengst	34.236	34.087	150

Ten aanzien van de Watersysteemheffing gebouwd is bij de begroting de totale waarde in het economisch verkeer van alle onroerende zaken (WOZ-waarde) in het gebied geraamd op € 90,78 miljard.

De werkelijke WOZ-waarde, binnen de Watersysteemheffing gebouwd in 2017 bedroeg € 91,13 miljard. De afwijking bedraagt 0,4% ten opzichte van de begrote WOZ-waarde.

Gemeenten kunnen tot drie jaar na het belastingjaar nog aanvullingen en correcties aanleveren. Een en ander heeft geresulteerd in hogere belastingopbrengst van € 456.000.

Watersysteemheffing Ongebouwd

Tabel 32: Belastingopbrengsten Ongebouwd

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Ongebouwd		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017	7.435	7.576	-141
Oninbaar			
Dubieus	-1		-1
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2017	7.434	7.576	-142
Belastingopbrengst vgj	-12		-12
Oninbaar vgj	-5		-5
Dubieus	-47		-47
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	-63		-63
Totaal netto belastingopbrengst	7.371	7.576	-205

Bij de begroting is uitgegaan van 105.445 herleide ha voor de berekening van de Watersysteemheffing ongebouwd.

Het werkelijk aantal herleide ha dat in de aanslag betrokken is bedraagt 103.340. Het verschil wordt veroorzaakt door een vermindering van het aantal ha binnendijs ten opzichte van voorgaande jaren. Ten opzichte van de begroting komt deze categorie ruim 2.000 ha lager uit.

Watersysteemheffing Ongebouwd Natuurterreinen

Tabel 33: Belastingopbrengsten Natuurterreinen

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Natuurterreinen		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017	59	60	-1
Oninbaar			
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2017	59	60	-1
Belastingopbrengst vgj	-2		-2
Oninbaar vgj			
Dubieus	-1		-1
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	-3		-3
Totaal netto belastingopbrengst	56	60	-4

Bij de begroting is uitgegaan van 24.978 ha voor de berekening van de watersysteemheffing natuurterreinen. Het werkelijk aantal ha dat in de aanslag betrokken is bedroeg 24.566. Het aantal opgelegde aanslagen ten aanzien van Natuurterreinen sluit nagenoeg aan bij de begroting; echter ook hier veroorzaakt de post dubieuze debiteuren een licht nadeel.

Verontreinigingsheffing ten behoeve van Watersysteembeheer

Tabel 34: Belastingopbrengsten voh t.b.v. Watersysteembeheer

Watersysteembeheer Bedragen * € 1000	Verontreinigingsheffing		
	Rekening	Begroting	Vershil
Belastingopbrengst 2017		212	-212
Oninbaar			
Dubieus	-1		-1
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2017	-1	212	-213
Belastingopbrengst vgj	42		42
Oninbaar vgj	-1		-1
Dubieus	-124		-124
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	-83		-83
Totaal netto belastingopbrengst	-84	212	-296

Bij de begroting is uitgegaan van 4.500 ve voor de berekening van de opbrengst verontreinigingsheffing. Met betrekking tot de bronneringen is bekend dat er substantieel minder aangeleverd wordt aan BSOB ten opzichte van wat begroot is. Hetgeen dat aangeleverd is, is opgelegd door BSOB.

Om een verbeterslag te maken, zijn hierover separate afspraken gemaakt.

Een discrepantie in de informatieoverdracht over de bronneringen en saneringen tussen het waterschap en BSOB veroorzaakt de lage opgelegde aanslagen. Hetgeen aangeleverd wordt aan bronneringen en saneringen is opgelegd door BSOB. In overleg met BSOB zijn in 2016 afspraken gemaakt om tot een oplossing voor de aanslagoplegging bij bronneringen/saneringen te komen. In 2018 moeten er nog steeds aanslagen over 2016 en 2017 opgelegd worden. De verwachting is dat BSOB in de loop van 2018 helemaal bij is met de aanslagoplegging.

2.2.1.4 Resultaatbestemming

Beschikking categorie- en egalisatiereserves (nihil)

De beschikking van de categorie- en egalisatiereserves heeft geheel conform begroting (inclusief begrotingswijziging) plaatsgevonden, waarbij het volgend is verantwoord.

- € 741.568 toevoeging categorie Ingezetenen;
- € 1.309.396 toevoeging categoriereserve Gebouwd;
- € 663 toevoeging Natuurterreinen.
- € 2.242.184 toevoeging egalisatiereserve watersysteembeheer (inclusief twee begrotingswijzigingen € 680.000).

2.2.1.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Watersysteembeheer resulteert een voordelig saldo van € 2.915.523. Bestemming van dit saldo wordt in onderstaande staat weergegeven.

Tabel 35: Saldobestemming (* € 1.000)

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	16.589	16.835	-246	742	988	-246
Gebouwd	34.236	34.087	149	1.309	1.160	149
Ongebouwd	7.371	7.576	-205		205	-205
Natuurterreinen	56	60	-4	1	4	-4
Egalisatiereserve Watersysteembeheer*				2.242	-5.273	3.222
Totaal Watersysteembeheer	58.252	58.558	-306	4.294	-2.916	2.916

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 4.294) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

Toelichting resultaatbestemming: Een positief getal geeft aan dat er een onttrekking plaats vindt uit de reserves. Een negatief bedrag is een toevoeging aan de reserves.

De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 129 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer

Tabel 36: Kostenverdeelstaat Zuiveringsbeheer

(Bedrag x € 1.000)	Zuiveringsbeheer				
	R2017	Primaire Begroting 2017	Begrotings-wijziging	Begroting 2017 incl. wijziging	Vershil tov B2017 incl. wijziging)
Lasten					
Kapitaallasten	19.442	19.674		19.674	232
Personeelslasten (direct)	54	105		105	51
Personeelslasten (uren verantwoording)	10.250	10.418		10.418	167
Goederen en diensten van derden	20.122	18.999	1.259	20.258	136
Bijdragen aan derden	1.976	2.010	340	2.350	374
Voorzieningen	12				-12
Onvoorzien		150		150	150
doorberekende kosten ondersteuning	3.145	3.297		3.297	153
Totaal lasten	54.999	54.652	1.599	56.251	1.252
Baten					
Financiële baten	122	123		123	2
Personeelsbaten	25	18		18	-7
Goederen en diensten aan derden	288	206		206	-83
Bijdragen van derden	5.284	6.567	-1.313	5.254	-30
Beschikking bestemmingsreserves	961	1.058		1.058	97
Onttrekkingen aan voorzieningen	4				-4
Totaal baten	6.684	7.971	-1.313	6.658	-26
Netto lasten	48.315	46.681	2.912	49.593	1.278
Belastingopbrengsten					
Gederfde baten agv kwijtscheldingen	-1.495	-1.297		-1.297	198
Gederfde baten agv oninbaarverklaringen	-288				288
Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	19.163	17.001		17.001	-2.161
Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens / ff bedrijven	37.174	36.865		36.865	-309
Totaal belastingopbrengsten	54.554	52.569		52.569	-1.985
Dekkingsmiddelen					
Beschikking egaliseringsreserve zuiveringsbeheer	-2.976	-5.888	2.912	-2.976	
Totaal resultaatbestemming	-2.976	-5.888	2.912	-2.976	
Nog te bestemmen resultaat	-3.263				3.263

De totaal te dekken lasten vermindert met de totale dekkingsmiddelen geeft voor de taak Zuiveringsbeheer een positief exploitatieresultaat van € 3.262.879. De verklaring van de verschillen ten opzichte van de Begroting 2017 worden in onderstaande toelichting nader verklaard.

2.2.2.1 Lasten

Kapitaallasten (€ 232.000 lager)

De lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2017 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.

Directe Personeelslasten (€ 51.000 lager)

De toegerekende personeelslasten aan de taak zuiveringsbeheer betreffen de directe personeelskosten voor zuiveringsbeheer. Dit zijn onder andere de uitkeringen voormalig personeel, uitkeringen pensioenen voormalig personeel en Bestuur en zijn lager dan begroot.

Personeelslasten (urenverantwoording) (€ 167.000 lager)

Ondanks de verhoging van de pensioenpremie dalen de personeelslasten.

Deze afname wordt met name veroorzaakt door:

- Begrote loonstijging van 1% niet gerealiseerd door uitblijven cao;
- Lager benodigde kosten voor te reserveren saldo uren verlof / vakantie.

Verder wordt de afname in de personeelslasten (uren verantwoording) veroorzaakt door het niet geheel benutten van de begrote formatie en een lagere realisatie van het beschikbaar gestelde Persoonsgebonden Basis Budget (PBB). Als gevolg hiervan is de post salarissen en de sociale lasten lager uitgevallen dan begroot.

Goederen en diensten inclusief Bijdragen aan derden (€ 510.000 lager)

De realisatie van de Goederen en diensten van derden en Bijdragen aan derden bedraagt inclusief de begrotingswijzigingen (zie programma Schoon Water) 97,7%. Enerzijds zijn er minder uitgaven:

- Als gevolg van uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud, met name op rwzi's;
- Op de post chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi 's-Hertogenbosch nog niet in bedrijf is gesteld;
- Door temporisering civiel technisch en bouwkundig onderhoud en risico gestuurd onderhoud;
- In verband met lager uitvallen van de verwachte afrekening Aquon;
- Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het voordelig saldo wordt uitgekeerd aan de deelnemers.

Anderzijds zijn de volgende posten hoger uitgevallen:

- Energiekosten als gevolg van het stopzetten van de slibgisting. Hierdoor is geen biogas geproduceerd op rwzi 's-Hertogenbosch. Tevens zijn de energiekosten hoger uitgevallen door niet begrote inkoop restwarmte van de Afvalstoffendienst.
- Kosten SNB als gevolg van meer slibkoek dan begroot en extra kosten door capaciteitsproblemen bij SNB en terugvordering BTW door de Belastingdienst.
- Toename door niet voorziene anti-afhaaksubsidie.

Beschikking Reserves / voorzieningen en onvoorzien (€ 138.000 lager)

De bij de begroting vastgestelde post onvoorzien van € 150.000 voor de taak Zuiveringsbeheer is niet aangewend. Voor de jaarlijkse dotatie vanuit de taak Zuiveren en Watersysteembeheer is een voorziening opgenomen voor arbeid gerelateerde verplichtingen wachtgeld en pensioenen van in totaal € 23.150 waarvan € 11.575 ten laste van de taak Zuiveringsbeheer.

Doorberekende kosten ondersteuning (€ 153.000 lager)

In de doorberekende kosten zitten naast de doorberekende kosten in het kader van informatiebeleid en automatisering, Geografisch Informatie Systeem (GIS) stations, huisvesting en overhead de uitgaven op de ondersteunende producten verdisconteerd. De daling wordt veroorzaakt door lagere uitgaven op de ondersteunende producten.

2.2.2.2 Baten

Baten (€ 26.000 hoger)

De baten zijn hoger in verband met salarissen als gevolg van niet begrote UWV-uitkeringen en de afkoop van een rioolgemaal met een dubbelfunctie door een gemeente. Daar staat tegenover lagere opbrengsten door de voortijdige beëindiging van de Switch Transaction SNB, hiervoor is ter dekking bij het Bestuursverslag II 2017 een begrotingswijziging opgesteld en goedgekeurd.

2.2.2.3 Belastingopbrengsten

Belastingopbrengsten, incl. kwijscheldingen en oninbaarverklaringen (€ 1.985.000 hoger)

De hogere belastingopbrengsten zuiveringsheffing voor zowel bedrijven als woningen hebben voor een groot deel te maken met de bestandsoptimalisatie die door BSOB in 2016 is ingezet en gedurende 2017 steeds meer gestalte heeft gekregen. Hiermee is BSOB nog steeds druk doende en naar verwachting zal de optimalisatieslag nog gedurende heel 2018 voortduren.

Inzake de posten oninbaar en dubieuze belastingdebiteuren heeft BSOB geadviseerd de voorziening hieromtrent te verhogen. Het effect van de voorziening heeft geleid tot een negatief effect op de totale netto belastingopbrengst. Daarnaast zijn in de 2017 de definitieve aanslagen voor 2015 opgelegd wat weer een positief effect heeft op de netto belastingopbrengsten.

De bruto/netto berekening ziet er als volgt uit:

Tabel 37: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Totaal		
	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2017	54.405	53.866	538
Oninbaar	-3		-3
Dubieus	-65		-65
Kwijschelding	-1.366	-1.297	-69
Netto belastingopbrengst 2017	52.970	52.569	401
Belastingopbrengst vgj	2.516		2.516
Oninbaar vgj	-285		-285
Dubieus	-519		-519
Kwijschelding vgj	-129		-129
Netto belastingopbrengst vgj	1.584		1.584
Totaal netto belastingopbrengst	54.554	52.569	1.985

Zuiveringsheffing Woningen en Forfaitaire bedrijven

Tabel 38: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Gezinnen / ff bedrijven		
	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2017	37.445	36.865	581
Oninbaar	-3		-3
Dubieus	-65		-65
Kwijschelding	-1.366	-1.297	-69
Netto belastingopbrengst 2017	36.011	35.568	443
Belastingopbrengst vgj	313		313
Oninbaar vgj	-215		-215
Dubieus	-519		-519
Kwijschelding vgj	-129		-129
Netto belastingopbrengst vgj	-549		-549
Totaal netto belastingopbrengst	35.462	35.568	-106

Voor de woningen geldt dat de grondslag voor de heffing is gerelateerd aan het aantal bewoners conform de inschrijving in GBA. Er is voor meer woningen kwijtschelding aangevraagd en verleend dan begroot.

Zuiveringsheffing bedrijven

Tabel 39: Belastingopbrengsten Zuiveringsbeheer

Zuiveringsbeheer Bedragen * € 1000	Bedrijven		
	Rekening	Begroting	Verschil
Belastingopbrengst 2017	16.959	17.001	-42
Oninbaar	-1		-1
Dubieus			
Kwijtschelding			
Netto belastingopbrengst 2017	16.959	17.001	-43
Belastingopbrengst vgj	2.203		2.203
Oninbaar vgj	-70		-70
Dubieus			
Kwijtschelding vgj			
Netto belastingopbrengst vgj	2.133		2.133
Totaal netto belastingopbrengst	19.092	17.001	2.090

In 2017 is voor een substantieel bedrag opgelegd is voor het belastingjaar 2015. De reden hiervan was dat de software het niet eerder toeliet om de (bulk) aanslagoplegging van 2015 in het jaar 2016 te realiseren. Een en ander is nu in 2017 wel gerealiseerd.

Normaliter is het zo dat de definitieve aanslagen in het jaar daarop worden opgelegd. Het is dus een bijzonderheid dat voor 2015 voor een groot deel gerealiseerd is twee jaar na voorlopige aanslag oplegging.

2.2.2.4 Resultaatbestemming

Beschikking egaliseriereserve (nihil)

De beschikking van de egaliseriereserve betreft de toevoeging aan de egaliseriereserve Zuiveringsbeheer van € 5.888.370 en onttrekking van € 2.912.000 heeft geheel conform begroting plaatsgevonden.

2.2.2.5 Nog te bestemmen resultaat

Na verwerking van alle gegevens ten behoeve van Zuiveringsbeheer resulteert een voordelig saldo van € 3.262.879.

De resultaatbestemming is binnen het Voorstel en Besluit pagina 129 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.3 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten

Lasten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
Kapitaallasten	37.078	38.247	34.456
Personeelslasten*	31.963	32.370	30.803
Duurzame gebruiksgoederen	1.588	2.081	2.098
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	2.428	2.814	2.275
Energie	4.177	3.971	4.222
Huren en rechten	1.719	1.735	1.913
Pachten en erfpachten	5	5	5
Verzekeringen	224	238	211
Belastingen	182	140	130
Onderhoud door derden*	15.306	16.511	15.995
Overige diensten door derden*	19.046	18.462	20.592
Bijdragen aan bedrijven*	644	735	305
Bijdragen aan overheden	5.387	5.904	4.710
Bijdragen aan overigen	560	255	94
Onvoorzien		300	
Voorzieningen	23		199
Reserveringen	61	68	28
Totaal	120.392	123.836	118.036
Toevoeging categoriereserve ingezetenen			421
Toevoeging categoriereserve gebouwd			768
Toevoeging categoriereserve ongebouwd			165
Toevoeging categoriereserve natuurterreinen			3
Toevoeging egaliseriereserve watersysteembeheer			
Toevoeging egaliseriereserve zuiveringsbeheer	5.888	5.888	679
Toevoeging bestemmingsreserves			
Totaal incl. storting in reserves	126.281	129.724	120.072

Baten (x € 1.000)

Omschrijving	Jaarrekening 2017	Begroting 2017	Jaarrekening 2016
Externe rentebaten	2		
Interne rentebaten	315	330	208
Baten ivm salarissen en sociale lasten	842	726	872
Verkoop van grond	248		32
Verkoop van duurzame goederen	72		27
Verkoop van overige goederen	6	5	7
Opbrengst uit grond en water	312	310	322
Huuropbrengst uit overige eigendommen	11	15	15
Diensten voor derden	422	152	580
Bijdragen van overheden	2.347	2.022	2.690
Bijdragen van overigen*	3.906	3.657	693
Belastingopbrengsten	112.721	111.340	109.729
Onttrekking aan voorzieningen	19		
Geactiveerde lasten	2.941	2.679	1.958
Totaal	124.165	121.235	117.134
Onttrekking categoriereserve ingezetenen	742	742	
Onttrekking categoriereserve gebouwd	1.309	1.309	
Onttrekking categoriereserve ongebouwd			
Onttrekking categoriereserve natuurterreinen	1	1	
Onttrekking egalisereserve watersysteembeheer*	2.242	2.242	4.499
Onttrekking egalisereserve zuiveringsbeheer*	2.912	2.912	
Onttrekking bestemmingsreserves	1.089	1.283	4.195
Totaal incl onttrekking	132.459	129.724	125.828

*inclusief 3 begrotingswijzingen in 2017 € 3.592.000

Totaal baten	124.165
Totaal lasten	120.392
Saldo baten en lasten	3.772
Mutaties reserves	2.406
Voordelig saldo	6.178

Met betrekking tot de toelichting op de exploitatierekening naar kosten- en opbrengstensoorten wordt verwezen naar paragraaf 2.2.1 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Watersysteembeheer en paragraaf 2.2.2 Toelichting kostenverdeelstaat naar kostendrager Zuiveringsbeheer. In deze paragrafen wordt per kosten- en opbrengstengroep een toelichting per taak gegeven op de realisatie ten opzichte van de begroting.

In onderstaand overzicht is voor de kostensoorten met een afwijking > € 100.000 ten opzichte van de Programmabegroting 2017, een korte toelichting gegeven.

Tabel 40: Toelichting afwijking kostensoorten (* € 1.000)

Kostensoort	Verschil	Verklaring
Kapitaallasten	-€ 1.169	Lagere kapitaallasten worden veroorzaakt door de werkelijke lagere boekwaarde per 01-01-2017 ten opzichte van het uitgangspunt van de begroting (lagere realisatie van de investeringsuitgaven veroorzaken deze daling). Daarnaast is de verwachte uit te voeren afschrijving betreffende de instandhouding Den Bosch lager uitgevallen dan begroot.
Personeelslasten*	-€ 407	Ondanks de verhoging van de percentage OP/NP en VPL dalen de personeelslasten. Deze afname wordt met name veroorzaakt door: • Begrote loonstijging van 1% niet gerealiseerd door uitblijven cao; • Lager benodigde kosten voor te reserveren saldo uren verlof / vakantie.
Duurzame gebruiksgoederen	-€ 493	Lagere kosten door uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud, met name op rwzi's en lagere kosten implementatie automatisering.
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	-€ 386	Lagere kosten chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi DB nog niet in bedrijf is gesteld.
Energie	€ 206	Door stopzetten van de slibgisting is geen biogas geproduceerd op rwzi DB. De toename wordt ook veroorzaakt door niet begrote inkoop restwarmte.
Onderhoud door derden*	-€ 1.205	Lagere kosten veroorzaakt door met name: • Temporisering CTBO en Wijzer Onderhoud; • Risico gestuurd onderhoud o.b.v. asset management. Het beheer en onderhoud keringen valt hoger uit door zorgplicht en afspraken met de Provincie.
Overige diensten door derden*	€ 584	De overige diensten door derden vallen hoger uit, voornamelijk door: • Meer juridische ondersteuning i.v.m. wateroverlasten en overige procedures; • Overschrijding schadeuitkeringen i.v.m. wateroverlast; • Meer slibkoek dan begroot en extra kosten door capaciteitsproblemen bij SNB. Daarentegen valt de verwachte afrekening Aquon lager uit.
Bijdragen aan overheden	-€ 517	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het voordelig saldo wordt uitgekeerd aan de deelnemers. Lagere kosten onderhoud waterlopen en hogere kosten bijdrage baggeren.
Bijdragen aan overigen	€ 305	Met name niet begrote bijdrage Lumbricus.
Onvoorzien	-€ 300	Van het begrote bedrag voor onvoorziene zaken is in 2017 € 38.000 onttrokken voor nazorgkosten voor project De Bult.

*inclusief 3 begrotingswijzingen in 2017 € 3.592.000

Tabel 41: Toelichting afwijking opbrengstsoorten (* € 1.000)

Opbrengstsoort	Vershil	Verklaring
Baten ivm salarissen en sociale lasten	€ 116	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door niet begrote UWV-uitkeringen.
Verkoop van grond	€ 248	Niet begrote opbrengsten als gevolg van gerealiseerde boekwinsten van uit de grondbank verkochte gronden en overige verkochte gronden niet opgenomen in de grondbank.
Diensten voor derden	€ 270	Betreft met name de niet begrote Stimuleringsbijdrage Implementatie Omgevingswet. Tevens betreft het de afkoop van gemalen met dubbelfunctie in een gemeente.
Bijdragen van overheden	€ 324	De bijdragen van overheden vallen hoger uit, voornamelijk door incidentele ontvangsten inzake: • Bijdrage van de Provincie inzake restauratie gemaal van Sasse; • Bijdrage De Dommel Drongelens Kanaal; • Bijdragen in onderhoud door diverse gemeenten.
Bijdragen van overigen*	€ 249	Lagere opbrengsten door de voortijdige beëindiging van de Switch Transaction SNB.
Belastingopbrengsten	€ 1.382	Zie toelichting dekkingsmiddelen § 2.2.
Onttrekking aan reserves/bestemming resultaat	-€ 194	Lagere onttrekking bestemmingsreserve PBB door lagere realisatie.

*inclusief 3 begrotingswijzingen in 2017 € 3.592.000

Tabel 42: Specificatie aanslagen (bedragen * € 1.000)

	Begroting 2017	Opgelegd 2017	Opgelegd vgj	Totaal opgelegd	Vershil
<u>Watersysteemheffing</u>					
Ingezetenen	16.835	16.953	-364	16.589	-246
Gebouwd	34.087	34.568	-332	34.236	150
Ongebouwd	7.576	7.434	-63	7.371	-205
Natuur	60	59	-3	56	-4
Verontreinigingsheffing indirecte lozingen	212	-1	-84	-85	-297
Totaal Watersysteemheffing	58.770	59.013	-845	58.168	-603
<u>Zuiveringsheffing</u>					
Huishoudens en forfaitbedrijven	35.568	36.011	-549	35.462	-106
Bedrijven (meet en tabel)	17.001	16.959	2.133	19.092	2.090
Totaal Zuiveringsheffing	52.569	52.970	1.584	54.554	1.985
Totaal netto	111.340	111.983	739	112.722	1.382

2.4 Balans voor resultaatbestemming

ACTIVA	31-12-2017	31-12-2016
bedragen x € 1.000		
<u>Vaste activa</u>		
Materiële vaste activa	335.453	322.108
Immateriële vaste activa	49.200	45.027
Financiële vaste activa	18.823	18.933
Totaal vaste activa	403.476	386.068
<u>Vlottende activa</u>		
Vorderingen en overlopende activa		
Belastingdebiteuren	10.581	11.363
Debiteuren algemeen	689	1.261
Overlopende activa	7.778	9.504
Liquide middelen	5.524	21
Totaal vlottende activa	24.573	22.149
TOTAAL ACTIVA	428.049	408.217

PASSIVA	31-12-2017	31-12-2016
bedragen x € 1.000		
<u>Eigen Vermogen</u>		
Totaal reserves	35.834	32.423
Saldo van baten en lasten	6.178	5.756
Totaal eigen vermogen	42.012	38.179
<u>Voorzieningen</u>		
Voorzieningen	478	602
<u>Vreemd vermogen</u>		
Langlopende Schulden		
Langlopende schulden	359.622	331.574
Kortlopende schulden		
Crediteuren	7.320	8.418
Schuld in rekening-courant	1.777	13.833
Overlopende passiva	16.838	15.611
Totaal kortlopende schulden en overlopende passiva	25.936	37.862
TOTAAL PASSIVA	428.049	408.217

2.4.1 Grondslagen bij de balans en resultaatbepaling

Algemeen

De waardering van de activa, reserves en voorzieningen heeft plaatsgevonden conform de door het Algemeen Bestuur goedgekeurde Verordening op de uitgangspunten voor het beleid, voor het beheer en voor de inrichting van de beleids- en verantwoordingsfunctie van waterschap Aa en Maas. Deze verordening is opgesteld met inachtneming van artikel 108 van de Waterschapswet en hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Tevens is met de effecten van het nieuwe Financieel Beleid 2014, vastgesteld door het Algemeen bestuur op 21 februari 2014, rekening gehouden.

Bij besluit van het Algemeen Bestuur van 11 december 2015 is het financieel beleid herijkt en aangescherpt met betrekking tot het activeren van uren. Hiertoe is artikel 2.3 Activering loonkosten eigen personeel gewijzigd. Vanaf 2016 worden voor vigerende projecten de loonkosten van de afdelingen O&R en G&I niet meer geactiveerd voor de fasen initiatiefase, definitiefase, ontwerpfasen en evaluatiefase. In afwijking van het financieel beleid zijn conform besluit van het Algemeen Bestuur van 7 april 2017 alle aan het HWBP (Hoog Water Beschermings Programma) verkenning Ravenstein-Lith te bestede interne en externe kosten, en dus ook de door de projectafdelingen en primaire afdelingen bestede uren, geactiveerd. Dit ten behoeve van een goed en volledig totaalinzicht in de kosten van de onderhavige investering.

Waarderingsgrondslagen

De vaste activa worden gewaardeerd tegen de historische kostprijs van de investeringen, verminderd met eventuele afboekingen wegens directe bijdragen van derden en met afschrijvingen. Vorderingen en schulden worden gewaardeerd op nominale waarde. Ten behoeve van de vorderingen van belastingen is een voorziening dubieuze debiteuren gecreëerd. Voorzieningen wegens oninbaarheid van vorderingen worden in mindering gebracht op de desbetreffende vorderingen.

De in de balans opgenomen reserves dienen voor een gelijkmatige ontwikkeling van de belastingtarieven. De jaarlijkse dotaties of eventuele verminderingen van de reserves worden bepaald aan de hand van de werkelijke uitgaven ten opzichte van de vastgestelde normen.

Resultaatbepaling

Bij de bepaling van het resultaat wordt het stelsel van baten en lasten gehanteerd. Dit houdt in dat rekening wordt gehouden met de per eind van het jaar nog te ontvangen en te betalen bedragen over het dienstjaar.

Ten aanzien van de belastingopbrengsten zijn de mutaties (hoeveelheidsverschillen) met betrekking tot de eenheden in het resultaat meegenomen. De afwijkingen per belastingcategorie van het watersysteembeheer zijn gecompenseerd door onttrekkingen/toevoegingen aan de categoriereserves.

Voor wat betreft de zuiveringsheffing zal het positieve / negatieve resultaat volledig ten laste / ten gunste van de bestemmingsreserve tariefegalisatie Zuiveringsbeheer geboekt worden.

Afschrijvingen

Afschrijvingen vinden plaats op basis van economische levensduur via de lineaire afschrijvingsmethode uitgaande van de werkelijke aanschafprijs. De afschrijvingen van de investeringen worden voor het eerst in de exploitatierekening opgenomen in het jaar volgend op het gereedkomen van de investering. Uitzondering hierop zijn de investeringen voor watersysteembeheer, betreffende de aanleg van waterlopen. Voor deze investeringen geldt, dat indien de looptijd langer is dan twee jaar, gestart wordt met afschrijven in het eerste jaar na aanvang van het project. Vanaf het tweede jaar worden de uitgaven op het betreffende project weer afgeschreven voor de volledige afschrijvingstermijn.

Vaste activa

In de nota Financieel Beleid 2014 zijn de afschrijvingstermijnen van de vaste activa als volgt vastgelegd:

Tabel 43: Afschrijvingstermijnen

	Onderwerp	Termijn verordening Aa en Maas
a.	Vervoermiddelen, machines, apparaten, automatisering *) en werktuigen	5
b.	Bedrijfsgebouwen en woonruimten	40
c.	Technische installaties in bedrijfsgebouwen en woonruimten	15
d.	Veiligheidsvoorzieningen, telefooninstallaties, kantoormeubilair in bedrijfsgebouwen en woonruimten	10
e.	Primaire waterkeringen	40
f.	Overige waterkeringen	40
g.	Waterlopen en eenvoudige watersysteemkunstwerken	40
h.	Bouwkundig deel watersysteemgemalen	40
i.	Mechanisch deel watersysteemgemalen	15
j.	Transportleidingen en bouwkundig deel transportgemalen	30
k.	Mechanisch deel transportgemalen	15
l.	Bouwkundig deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	30
m.	Mechanisch deel zuiveringsinstallaties en slibverwerkingsinstallaties	15
n.	Telemetrie t.b.v. de aansturing van gemalen, zuiveringsinstallaties en eventueel andere voorzieningen	15
o.	Wegen	25
p.	Vaarwegen en havens	35
q.	Peilbesluiten en waterakkoorden	10
r.	Legger en beheersregister	5
s.	Beschoeiing	15
t.	Depot berging saneringsspecie	10
u.	Meerjarige strategische beleidsplannen	5
v.	Overige materiële vaste activa	verwachte gebruiksduur
w.	HoogWaterBeschermingsProgramma	30

*) automatisering met een economische levensduur < vijf jaar wordt via de exploitatie verantwoord (bijvoorbeeld vervanging van pc's om de drie jaar)

Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven tenzij de gronden een onverbreekbaar onderdeel vormen van een object. Dergelijke gronden worden conform het object afgeschreven.

Vlottende activa

De vlottende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

In het kader van oninbaarheid van belastingdebiteuren is hiervoor een voorziening dubieuze debiteuren gevormd. Deze voorziening is op de belastingdebiteuren in mindering gebracht.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het nog te bestemmen resultaat. De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rentetoerekening aan reserves

Bij de bepaling van het resultaat wordt rekening gehouden met bijschrijving van rente op de stand van reserves aan het begin van het jaar. Aan de reserves wordt niet het geraamde rentepercentage (1,00%) toegerekend, maar de gemiddelde werkelijke marktrente (0,81%).

Langlopende schulden

Hier zijn de schulden opgenomen met een rente typische looptijd van een jaar of langer. De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden

De schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.4.2 Toelichting activa

Voor een nadere specificatie van de totale staat van vaste activa per project wordt verwezen naar de Uitvoeringsinformatie Jaarverslaglegging 2017.

De gebouwde eigendommen zijn voor zover deze daarvoor in aanmerking komen, tezamen met de inboedels op uitgebreide voorwaarden verzekerd. Per balansdatum beliep de verzekerde waarde € 150,1 miljoen (brandopstal € 135,2 miljoen, bedrijfsmiddelen € 14,8 miljoen, € 100.000 kunst). In 2017 is door het AB een bedrag van € 66,4 miljoen (€ 42,8 miljoen A, € 9,9 miljoen B1, € 6,4 miljoen B2 en € 7,3 miljoen C) goedgekeurd aan kredieten.

2.4.2.1 Materiële vast activa

Tabel 44: Staat van Materiële vaste activa (* € 1.000)

Materiële vaste activa	31-dec-16	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-17
Gronden	14.548	-2.794	-2.777	16	0	14.515
Vervoermiddelen	964	570		305	0	1.230
Machines, apparaten en werktuigen	2.265	3.148		1.258	0	4.155
Bedrijfsgebouwen	13.594			506	0	13.089
Waterkering	10.154	2.480	2.343	498	0	9.793
Watersysteembeheer						
* Kunstwerken	44.498	3.756	2	2.725	0	45.527
* Watergangen	63.202	10.509	4.526	2.701	0	66.484
Zuiveringsbeheer						
* Transportriolen en gemalen	55.215	4.818	31	4.128	0	55.874
* Zuiveringsinstallaties	103.125	14.156	149	8.858	0	108.274
* Slibverwerkingsinstallaties	10.299	2.924	7	905	0	12.311
Overige materiële vaste activa	4.243	1.220	760	503	0	4.201
Totaal	322.108	40.788	5.041	22.402	0	335.453

In onderstaand overzicht wordt de verdeling van de geactiveerde boekwaarde en boekwaarde onderhanden werk weergegeven.

Tabel 45: Boekwaarde materiële vast activa (* € 1.000)

Materiële vaste activa	Totale Boekwaarde 31-12-2016	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2017	Boekwaarde onderhanden- werk 31-12-2017	Totale boekwaarde per 31-12-2017
Gronden	14.548	637	13.878	14.515
Vervoermiddelen	964	526	703	1.230
Machines, apparaten en werktuigen	2.265	248	3.907	4.155
Bedrijfsgebouwen	13.594	13.089		13.089
Waterkering	10.154	9.423	370	9.793
Watersysteembeheer				
* Kunstwerken	44.498	35.715	9.813	45.527
* Watergangen	63.202	30.143	36.340	66.484
Zuiveringsbeheer				
* Transportriolen en gemalen	55.215	42.126	13.749	55.874
* Zuiveringsinstallaties	103.125	61.869	46.405	108.274
* Slibverwerkingsinstallaties	10.299	5.260	7.051	12.311
Overige materiële vaste activa	4.243	1.047	3.155	4.201
Totaal	322.108	200.083	135.370	335.453

Per categorie worden de diverse mutaties 2017 op hoofdlijnen toegelicht.

Gronden

De mutaties op de Grondbank betreffen overboekingen van aangekochte gronden naar gestarte investeringsprojecten en de correctie van verkochte gronden inclusief gerealiseerde boekwinsten naar de exploitatierekening. Voor wat betreft een verdere toelichting van de stand van de Grondbank wordt verwezen naar § 1.7.10 Investeringsprojecten.

Vervoermiddelen

De investering betreft een veertiental dienstvoertuigen.

Machines apparaten en werktuigen

De investeringen zijn onder andere gedaan voor de aanschaf van de beveiligingsinstallatie; digitalisering Aa en Maas fase 2 en implementatie SAW@ en de vervanging van de klimaatinstallatie.

Waterkering

De voornaamste uitgaven hebben betrekking op het project Voorbereiding op de 4^e ronde veiligheidstoetsing primaire kering en Ravenstein Lith Verkenning. Het normtraject Ravenstein – Lith is beoordeeld en de goedkeuring hiervoor is verkregen van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Op basis van deze goedkeuring en het plan van aanpak is de HWBP-beschikking (Hoogwaterbeschermingsprogramma) aangevraagd en is door het AB een investeringskrediet ten behoeve van de verkenningsfase beschikbaar gesteld. De ontvangen subsidies betreffen eveneens Ravenstein Lith Verkenning. In 2017 vindt een uitbreiding van de formatie plaats (90% gesubsidieerd vanuit HWBP). Het project Afdamschotten Crèvecoeur is in 2017 volledig afgewikkeld.

Watersysteembeheer kunstwerken

De uitgaven zijn onder andere gedaan voor het robuust maken van het watersysteem; renoveren Bovenlandse Sluis, clusteraanpak vismigratie, 26 maatregelen wateroverlast en beperken wateroverlast. Dit geldt ook voor de volgende projecten die tevens in 2017 zijn afgesloten; renovatie inlaatgemaal Engelen en renovatie waterbeheersingsgemaal Groenendaal. In 2017 zijn de projecten duiker Peelkanaal 't Huis en afstoten bruggen afgesloten.

Watersysteembeheer watergangen

Onder deze activa vallen de projecten die uitgevoerd worden in het kader van aanleg ecologische verbindingzones, verdrogingsbestrijding, beekherstel, waterlopen en waterberging.

De voornaamste uitgevoerde projecten per maatregel zijn:

- Aanleg EVZ's;
 - Dynamisch Beekdal, Goorloop Zuid deeltraject Helmond, Bernheze, Drongelens Kanaal en Munsche Wetering;
- Verdrogingsbestrijding;
 - Moerputten Vlijmen, Sang en Goorkens, Sint-Annabos Wijstgronden Uden en aanpakken verdrogingsbestrijding Groote Peel peilopzet;
- Beekherstel;
 - Peelse Loop ZW-Aa en Vierlingsbeekse Molenbeek;
- Waterberging;
 - HoWaBo uitvoering;
- Waterlopen;
 - Aa Asten Someren en Blauwe Poort;
 - Wegwerken achterstanden cyclisch groot onderhoud 2017-2019, Groot onderhoud kanaal van Deurne.

De inkomsten die zijn gegenereerd betreffen met name de BO2 subsidie, subsidie Life Plus en subsidie DHZ verdrogingsbestrijding. Daarnaast zijn ontvangen bijdragen van gemeenten en waterschappen verantwoord naar de projecten.

De projecten Afdamschotten Crèvecœur, verdrogingsbestrijding Wijstgronden Sint Annabos en Renovatie waterbeheersingsgemaal Groenendaal zijn in 2017 afgerond en afgesloten.

Zuiveringsbeheer transport en gemalen

De voornaamste uitgaven 2017 hebben plaatsgevonden voor de Renovatie stamriool Oss fase 2, Aanleg transportleiding Laarakker rwzi Land van Cuijk, Renovatie Rg De Hutten - Ommel, Transportleiding Rg 't Broek rwzi Aarle-Rixtel en Renovatie rg Lithoijen.

In 2017 zijn onderstaande investeringsprojecten opgeleverd:

- Renovatie stamriool Oss
- Renovatie RG Lithoijen, Geffen en Asten (De Hutten en Ommel)
- Aanleg TPL Laarakker rwzi LvC

Zuiveringsbeheer zuiveringsinstallaties

De grootste uitgaven hebben plaatsgevonden op de projecten Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch, Vervangen besturing rwzi Dinther, Realisatie fijnzeven rwzi Aarle-Rixtel, Instandhouding rwzi Den Bosch, Renovatie wkk installatie rwzi Cuijk en Vervangen voortstuwers rwzi Dinther.

Er zijn in 2017 onderstaande investeringsprojecten opgeleverd:

- Aanpassen rwzi Dinther
- Vervangen besturing rwzi Dinther

Zuiveringsbeheer Slibverwerkingsinstallaties

De uitgaven hebben betrekking op het project Ombouw externe slibbuffer rwzi Dinther, Ombouw sliblijn rwzi Oijen, Superkritisch vergassen fase 1 en 2.

Het project superkritisch vergassen fase 1 is afgerond in 2017.

Overige materiële vaste activa

Binnen deze categorie zijn de voornaamste uitgaven geweest voor de volgende projecten: GGOR Leijgraaf en GGOR de Biezenloop, Verbeterplan Regionale waterkering en Uitvoering beleid omgaan met Hemelwater.

In 2016 zijn geen projecten afgesloten.

2.4.2.2 Immateriële vast activa

Tabel 46: Immateriële vaste activa (* € 1.000)

Immateriële vaste activa	31-dec-16	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-17
Onderzoek en ontwikkeling	3.278	165	30	2.409	0	1.003
Bijdragen aan activa eigendom derden	785			43	0	742
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	31.689	8.314		1.129	0	38.875
Overige immateriële activa	9.276			695	0	8.581
Totaal	45.027	8.479	30	4.276	0	49.200

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt.

Tabel 47: Boekwaarde immateriële vaste activa (* € 1.000)

Immateriële vaste activa	31-dec-16	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2017	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2017	Totale boekwaarde per 31-12-2017
Onderzoek en ontwikkeling	3.278	483	520	1.003
Bijdragen aan activa eigendom derden	785	742		742
Geactiveerde bijdragen aan het Rijk	31.689	30.560	8.314	38.875
Overige immateriële activa	9.276	8.581		8.581
Totaal	45.027	40.366	8.835	49.200

Onderzoek en ontwikkeling

Voor de hieronder opgenomen planvormingsprojecten is de restant-boekwaarde in 2017 geheel afgeschreven. Dit heeft geleid tot een correctie-afschrijving in 2017 van € 1,5 miljoen.

De lopende projecten zijn het gezamenlijke beleidsproject DHZ/BB/NRW/WBG en het Superkritisch vergassen fase 1 en 2, OV.

Geactiveerde bijdragen aan het Rijk.

Dit betreft de jaarlijkse verantwoording van de bijdrage aan het HWBP. Het project HWBP-bijdrage 2017 is afgerond in 2017.

Overige immateriële activa

In 2017 hebben geen investeringen in de overige immateriële activa 2017 plaatsgevonden.

2.4.2.3 Financiële vaste activa

Tabel 48: Financiële vaste activa (* € 1.000)

Financiële vaste activa	31-dec-16	Investering	Subsidie	Afschrijving	Desinvestering / Verkoop	31-dec-17
Kapitaalverstrekkingen	18.826			111	0	18.715
Overige uitzettingen	107				0	107
Totaal	18.933			111	0	18.823

De verdeling van de geactiveerde boekwaarde en de boekwaarde onderhanden werk is als volgt:

Tabel 49: Boekwaarde financiële vaste activa (* € 1.000)

Financiële vaste activa	31-dec-16	Geactiveerde boekwaarde per 31-12-2017	Boekwaarde onderhanden werk 31-12-2017	Totale boekwaarde per 31-12-2017
Kapitaalverstrekkingen	18.826	18.715		18.715
Overige uitzettingen	107	107		107
Totaal	18.933	18.823		18.823

Kapitaalverstrekkingen

In de vergadering van 20 april 2015 heeft de RvC van de SNB besloten op basis van de verstrekte liquiditeitsbegroting en wettelijke regels om in 2016 weer agiostorting te doen. De agiostorting is in 2016 hervat, waarbij in zeven jaar (tot en met 2022) de gehele agio terugbetaald zou worden. In afwijking hiervan is, op basis van de liquiditeitspositie van SNB op 30 november 2017, in 2017 nog

geen agiostorting gedaan. Een besluit over een agio-uitkering over 2017 wordt genomen bij de algemene vergadering in 2018.

Uitzettingen in 's Rijks schatkist

In 2017 zijn geen wijzigingen uitzettingen geweest.

Overige uitzettingen

Effecten

De effecten bestaan grotendeels uit aandelen Nederlandse Waterschapsbank NV en zijn gefinancierd door gebruik te maken van de toenmalige egaliseringsreserve kering, kwantiteit en kwaliteit.

Tabel 50: De effectenportefeuille

Type	MK/AA	Aantal	Storting	Nominaal bedrag	Totaal bedrag
A	MK	188	100%	€ 113	€ 21.328
A	MK	16	200%	€ 113	€ 3.630
B	MK	81	25%	€ 454	€ 9.189
					€ 34.147
B	AA	220	25%	€ 454	€ 24.958
A	AA	423	100%	€ 113	€ 47.987
					€ 72.945
Totaal aandelen		928			€ 107.092

Tabel 51: Verdeling dividend naar taken

Verdeling dividend naar kostendrager in %						
MK/AA	Watersysteembeheer		Zuiveringbeheer			
MK	60%		40%			
AA	100%					
Verdeling dividend naar kostendrager in €						
MK/AA	Watersysteembeheer		Zuiveringbeheer	Totaal		
MK	€	20.488	€	13.659	€	34.147
AA	€	72.945	€	-	€	72.945
Totaal	€	93.433	€	13.659	€	107.092
% aandeel in totaal	87%		13%			

2.4.2.4 Vlottende activa

Tabel 52: Belastingdebiteuren (* € 1.000)

Belastingdebiteuren	31-dec-17	31-dec-16
Leges/pachten/schouwvoering	58	155
Watersysteembeheer	4.777	5.155
Zuiveringsbeheer	5.747	6.053
Totaal	10.581	11.363

Tabel 53: Specificatie belastingdebiteuren (* € 1.000)

Belastingdebiteuren	2017	2016
Watersysteembeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	4.888	3.796
Debiteuren over vorige dienstjaren	825	1.489
Totaal	5.713	5.285
Reservering dubieuze debiteuren	-937	-130
Boekwaarde	4.777	5.155
Zuiveringsbeheer		
Debiteuren over huidig dienstjaar	3.677	3.722
Debiteuren over vorige dienstjaren	2.793	2.469
Totaal	6.469	6.192
Reservering dubieuze debiteuren	-723	-139
Boekwaarde	5.747	6.053
Leges/pachten/schouwvoering	58	155
Totaal	10.581	11.363

De belastingdebiteuren betreft het saldo van de openstaande posten van de werkelijk door de BSOB opgelegde aanslagen in 2017 en zijn ten opzichte van het beginsaldo met € 0,6 miljoen toegenomen. Het definitief oninbaar verklaren van een aantal openstaande vorderingen voor een bedrag van € 499.700 zijn hierin meegenomen. Ten opzichte van 2016 is dit een afname van € 261.800 voornamelijk veroorzaakt door de definitieve afboeking van debiteuren over de jaren 2012 – 2015. Binnen de BSOB is geconstateerd dat de systematiek met betrekking tot het invorderen van debiteuren niet naar behoren is uitgevoerd. Dit heeft ertoe geleid dat de debiteurenstand de afgelopen jaren substantieel niet is gecorrigeerd met een realistische voorziening dubieuze debiteuren. Eind 2017 is een en ander in beeld gebracht en doorgevoerd in de aangeleverde cijfers bij de BSOB. Het saldo van de reservering dubieuze debiteuren met betrekking tot watersysteembeheer en ook zuiveringsbeheer zijn dan ook aangezuiverd.

Tabel 54: Verloop debiteuren algemeen (* € 1.000)

Debiteuren algemeen	31-dec-17	31-dec-16
Debiteuren algemeen	689	1.271
Voorziening dubieuze debiteuren		-10
Totaal	689	1.261

Het saldo van debiteuren algemeen betreft vorderingen die per 31 december 2017 nog niet zijn ontvangen. De te vorderen bedragen hebben betrekking op onder andere BSOB 4^e kwartaal voor geleverde diensten; waterschap De Dommel voor uitgevoerd onderhoud Drongelens kanaal 2017, waterschap Limburg projecten en detachering 2017 alsmede voorschot projectkosten van Rijksdienst ondernemend Nederland.

Voorziening dubieuze debiteuren: Een dubieuze debiteur is tot uitbetaling overgegaan. Daarom is de voorziening dubieuze debiteuren vrijgevallen.

Tabel 55: Overlopende activa (* € 1.000)

Overlopende activa	31-dec-17	31-dec-16
Nog te ontvangen inkomsten overige openbare lichamen	766	2.131
Nog te ontvangen belastingopbrengsten BSOB	5.218	5.226
Vooruitbetaalde kosten	1.770	148
Waarborgsommen	9	9
Overige transitoria	16	1.990
Totaal	7.778	9.504

Nog te ontvangen inkomsten

Tabel 56: Nog te ontvangen inkomsten (* € 1.000)

Nog te ontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Ontvangen bedragen	Stand per 31-12-2017
Het Rijk	563		576	-13
Overige openbare lichamen	1.568	770	1.559	779
Totaal	2.131	770	2.135	766

Het bedrag onder Het Rijk is fors lager omdat over 2017 geen agiostortingen van de SNB hebben plaatsgevonden waarvan de betaalde dividendbelasting teruggevorderd kan worden.

Het saldo per 31-12-2017 onder Overige openbare lichamen is samengesteld uit:

- Afrekening waterschap De Dommel betreffende de afvalverwerking voor gemeente Vught;
- Te ontvangen bijdrage van de Afvalstoffendienst in verband met te veel betaalde voorschotten inzake levering restwarmte.
- Saldo verwerking afrekening jaarrekening 2017 van de BSOB.

Nog te ontvangen belasting voorgaande jaren

Het saldo op deze rekening betreft de van de BSOB nog te ontvangen belastingenopbrengsten 2017, opgelegd in 2017, die in 2018 per bank zijn ontvangen. De door de BSOB in 2018 nog op te leggen aanslagen 2016 en 2017 zijn verantwoord binnen deze post.

Vooruitbetaalde kosten

De vooruitbetaalde kosten hebben grotendeels betrekking op een betaald voorschot bijdrage 2018 aan BSOB en betreffen verder premies van de diverse verzekeringen en van kosten gemalen, en telefonie abonnement 2018.

Overige transitoria

Het saldo bestaat uit verstrekte voorschotten ambtenaren, nog te verwerken salarisposten, de nog terug te vorderen btw inzake het project Groen gas levering en de voorschotten 1^e kwartaal 2017 AQUON. De daling ten opzichte van balansdatum 2016 is het gevolg van met name de afwikkeling van te vorderen btw Groen gas bij de rwzi 's-Hertogenbosch voor dit project en de afwikkeling van het voorschot inzake het Opdrachtgeversdeel en het Eigenaarsdeel aan AQUON.

Liquide middelen

De post liquide middelen is samengesteld uit de saldi van de diverse lopende betaalrekeningen bij de banken en de contante geldmiddelen.

Tabel 57: Liquide middelen (* € 1.000)

Liquide middelen	31-dec-17	31-dec-16
Kassaldi	6	8
Rekening-courant 's Rijks schatkist	5.500	
Rabobank	17	13
Totaal	5.524	21

Schatkistbankieren

Het verplicht schatkistbankieren is met ingang van 1 januari 2014 opgenomen in de Wet Fido. Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist (rekening-courant) bij het Ministerie van Financiën. De hoogte van deze drempel is afhankelijk van de financiële omvang van het waterschap. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor 2017 geldt voor waterschap Aa en Maas een drempel van € 838.000. Om te voldoen aan deze drempel staat er eind 2017 nog

een saldo op RC Schatkist van € 5.500.000. Dit saldo is ontstaan door verminderde uitgaven in de jaren 2016 en 2017 ten opzichte van de ontvangen stortingen van de lening van € 180 miljoen.

2.4.3 Toelichting Passiva

2.4.3.1 Eigen vermogen

Tabel 58: Verloop bestemmingsreserves (* € 1.000)

Totaal bestemmingsreserves	31-dec-16	Resultaat bestemming	31-dec-16	Interne vermeerderinge	Interne verminderingen	31-dec-17
Totaal	32.423	5.756	38.179	5.949	8.294	35.834

- **Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie**

Tabel 59: Verloop bestemmingsreserve tariefegalisatie (* € 1.000)

Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie	31-dec-16	Resultaat bestemming	31-dec-16	Interne vermeerderinge	Interne verminderingen	31-dec-17
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Watersysteembeheer	11.271	3.412	14.683	50	4.294	10.439
Totaal bestemmingsreserve voor tariefegalisatie Zuiveringsbeheer	7.749	2.057	9.806	5.888	2.912	12.782
Totaal	19.020	5.469	24.489	5.938	7.206	23.221

De bestemmingsreserves voor tariefegalisatie bestaan uit egalisereserves en categoriereserves. De egalisereserve heeft tot doel om de tariefontwikkelingen in relatie tot de kostenontwikkeling af te vlakken. Ingevolge het vastgesteld Financieel Beleid is de minimumgrens van deze reserve bepaald op 8% van de netto-lasten voor Watersysteembeheer en 7% voor Waterzuiveringsbeheer.

De categoriereserves van de verschillende categorieën worden aangewend om de hoeveelheid verschillen tussen de begrote belastingopbrengsten en de gerealiseerde belastingopbrengsten te dekken.

De mutaties binnen de tariefegalisatiereserves betreffen de bestemming van het resultaat volgens de vastgestelde Programmabegroting 2017 en de verwerking van de twee begrotingswijzingen 2017, ten behoeve van de dekking van de kosten wateroverlast, extra onderhoud keringen, kosten afhaaksubsidie, kosten levering biogas en voor het opvangen van de extra kosten inzake de SNB.

- **Algemene reserve**

Vanuit de Waterschapswet is de verplichting ontstaan voor het vormen van een weerstandsreserve voor Watersysteem- en Zuiveringsbeheer. Deze reserve dient om risico's bij calamiteiten op te kunnen vangen.

Tabel 60: Verloop weerstandsreserve (* € 1.000)

Weerstandsreserve	31-dec-16	Interne vermeerderingen	Interne verminderingen	Resultaat bestemming	31-dec-17
Weerstandsreserve Watersysteembeheer	1.600				1.600
Weerstandsreserve Zuiveringsbeheer	1.750				1.750
Totaal	3.350				3.350

Voor 2017 zijn de risico's in beeld gebracht maar hebben niet geleid tot het aanpassen van de gevormde reserves. De toelichting van de financiële risico's zijn verwoord in de risicoparagraaf binnen het jaarverslag.

- **Overige Bestemmingsreserves**

Tabel 61: Verloop bestemmingsreserves (* € 1.000)

Overige Bestemmingsreserves	31-dec-16	Resultaat bestemming	31-dec-16	Interne vermeerderinge	Interne verminderingen	31-dec-17
Vernieuwing Kunstwerk Peelkanaal	857		857	7		864
Vernieuwing Kunstwerk Afleidingskanaal	559		559	5		564
Afkoopsommen waterkering	128		128			128
Afkoopsommen waterbeheersing	2.950		2.950			2.950
Reserve grondverkoop	256		256			256
Schadeloosstelling Howabo						
Natschadeloket Peilopzet Maas	1.439		1.439			1.439
Extra afschr renovatie rwzi Den Bosch	2.063		2.063		833	1.231
Bestemmingsreserve PBB	1.800	138	1.938		256	1.682
Bestemmingsreserve IBP2016-2021		149	149			149
Totaal	10.053	287	10.340	12	1.089	9.263

Vernieuwen Kunstwerk Peelkanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.

Vernieuwen Kunstwerk Afleidingskanaal: Dit betreft de afkoopsom voor de toekomstige onderhoudskosten. De interne vermeerdering betreft de toegerekende rente.

Afkoopsommen waterkering: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.

Afkoopsommen waterbeheersing: Dit betreft de ontvangen afkoopsom van gemeenten voor de toekomstige onderhoudskosten. De looptijd van deze bestemmingsreserve is eeuwigdurend.

Reserve grondverkoop: De reserve grondverkoop is ontstaan uit verkopen van gronden die niet langer noodzakelijk waren voor de taakuitoefening. Hieruit worden eveneens de niet voorziene grondaankopen gedekt. In 2017 zijn geen gronden aangeschaft welke uit deze reserves gedekt konden worden.

Natschadeloket Peilopzet Maas: Doordat Rijkswaterstaat De Maaswerken maatregelen uitvoert ter verbetering van de waterhuishouding van de Maas zijn de stuwpeilen te Grave en Sambeek in 2011 en 2012 verhoogd. Deze peilverhoging zal leiden tot vernattingsschade bij agrariërs. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat waterschapactiviteiten lokaal tot vernatting kunnen leiden. Deze reserve is bedoeld om bovengenoemde schades te kunnen uitkeren. Onzeker is hoeveel natschadeclaims zullen worden ingediend en wat dit vergt aan capaciteit en middelen. In de overeenkomst met Rijkswaterstaat is hiervoor op basis van aannamen een vergoeding vastgesteld. Deze vergoeding omvat naast uit te keren schadebedragen, procedurekosten inclusief organisatorische en personele kosten. In 2017 hebben geen uitkeringen plaatsgevonden op basis van deze regeling.

Extra afschrijving renovatie rwzi 's-Hertogenbosch: In verband met het uitvoeren van het Project Renovatie rwzi 's-Hertogenbosch zal een deel van de huidige aanwezige activa niet meer terugkomen in het project. Om deze activa versneld af te kunnen schrijven is via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2014 en 2015 deze bestemmingsreserve gevormd. In 2016 is een bedrag van € 845.000 en in 2017 is € 833.000 extra afgeschreven en als interne vermindering afgeboekt van de gevormde reserve.

Bestemmingsreserve PBB: Via de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2015 is een bestemmingsreserve PBB (Persoonsgebonden budget) ad € 1.800.000 gevormd voor de periode 2017 tot en met 2020 (4 jaar). In 2017 zijn de kosten voor het persoonsgebonden budget onttrokken aan de reserve.

Bestemmingsreserve IBP 2016-2021: Bij de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2017 (pagina 130) wordt voorgesteld om voor het in 2017 niet uitgegeven deel voor de uitvoering van het Informatie BeleidsPlan (IBP) 2016-2021 een bestemmingsreserve te vormen. Voor de totale uitvoering is een bedrag van € 3,0 miljoen beschikbaar. Bij de besluitvorming van het 2^e

Bestuursverslag 2016 is besloten de uitvoering van het project binnen de exploitatie uit te voeren en worden de niet uitgegeven middelen gestort in een bestemmingsreserve.

Tabel 62: Exploitatiesaldo (* € 1.000)

Saldo van baten en lasten	31-dec-17
Exploitatiesaldo voor besluitvorming	6.178

Omtrent het nog te bestemmen saldo van de rekening van baten en lasten over 2017 moet door het AB nog een besluit worden genomen. De resultaatbestemming is binnen Voorstel en Besluit pagina 129 opgenomen in deze Jaarverslaglegging.

2.4.3.2 Voorzieningen

Tabel 63: Verloop voorzieningen (* € 1.000)

Voorzieningen	31-dec-16	Interne vermeerderinge	Interne verminderingen	31-dec-17
Arbeidsgerelateerde vpl wachtgelden	172		107	66
Arbeidsgerelateerde vpl pensioenen	429	23	40	413
Totaal	601	23	146	478

Toelichting voorzieningen:

- Arbeidsgerelateerde verplichtingen**

Deze voorziening is als gevolg van de Waterschapswet 2009 verplicht gevormd. De voorziening is te verdelen in twee componenten, te weten:

Wachtgeld verplichtingen: Gekeken is naar de uitkeringsgerechtigden en de resterende duur van de uitkeringen. Op het moment dat nieuwe bestuurders/ambtenaren recht hebben/krijgen op een wachtgelduitkering, zal het bedrag van de voorziening geactualiseerd worden. Dit geldt ook bij het stoppen van wachtgelduitkeringen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd of bij overlijden. Bij het actualiseren is onder meer rekening gehouden met de duur van de verplichtingen, waarbij gegevens en cijfers ultimo 2017 als basis hebben gediend. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2017 weergegeven.

Tabel 64: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen wachtgeld (* € 1.000)

Arbeidsgerelateerde verplichting wachtgeld	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-98
Onttrekking in verband met te hoog ingeschatte bedrag voorziening	-9
Totaal	-107

Pensioenverplichtingen: Bij het actualiseren van de voorziening is rekening gehouden met de verwachte pensioenverplichtingen ten behoeve van de oud-bestuurders of diens partners gebaseerd op een levensverwachting van de man/vrouw in Nederland (bron: CBS). Het betreft hier oud-bestuurders (tot 2008) waarvoor destijds geen pensioenverzekering is afgesloten. In onderstaande tabel worden de mutaties over 2017 weergegeven.

Tabel 65: Mutaties arbeidsgerelateerde verplichtingen pensioenen (* € 1.000)

Arbeitsgerelateerde verplichting pensioenen	Bedrag
Vermindering als gevolg van de rechtstreekse betalingen via de voorziening	-40
Toevoeging in verband met te laag ingeschatte bedrag voorziening	23
Totaal	-17

2.4.3.3 Vreemd vermogen

Tabel 66: Langlopende schulden (* € 1.000)

Langlopende schulden	31-dec-17	31-dec-16
Totaal	359.622	331.574

Tabel 67: Geldleningen (* € 1.000)

Geldleningen	31-dec-17
Geldleningen per 1-1-2017	739.601
Aflossingen tot en met 1-1-2017	-408.028
Saldo geldleningen per 1-1-2017	331.573
Opgenomen geldleningen 2017	50.000
Aflossingen 2017	-21.952
Totaal	359.621

Tabel 68: Verloop geldleningen (* € 1.000)

Hoofdsom	Stand per 1-1-2017	Vermeerderingen	Gewone aflossing	Stand per 31-12-2017	Rentelast boekjaar
491.117	331.573	50.000	21.952	359.621	9.971

Om optimaal gebruik te maken van de lage rentestand voor de financiering van de investeringen ten behoeve van het WBP 2016-2021 en de renovatie van rwzi 's-Hertogenbosch bij de NWB is in 2015 een geldlening met uitgestelde betalingen afgesloten van € 180 miljoen: Daarvan hebben in 2017 stortingen plaats gevonden voor totaal € 50 miljoen. Een lening van € 30 miljoen tegen een rentepercentage van 1,74% met een looptijd van 20 jaar, en een lening van € 20 miljoen tegen een rentepercentage van 1,78% eveneens met een looptijd van 20 jaar.

De rentelast van de totale vaste geldleningen over 2017 bedroeg € 9.971.000. De herziening van het leningenpakket en de daaruit voortvloeiende herstructurering van 2015 hebben geleid tot deze rentelast. In de Uitvoeringsinformatie Jaarrekening 2017 is een uitgebreide staat van vaste schulden opgenomen.

Tabel 69: Waarborgsommen (* € 1.000)

Waarborgsommen	31-dec-17	31-dec-16
Totaal	1	1

De waarborgsommen hebben betrekking op: Gemeente Helmond (plaatsen peilbuizen) en PostNL (twee postbussen).

Tabel 70: Kortlopende schulden (* € 1.000)

Kortlopende schulden	31-dec-17	31-dec-16
Rekening-courant met openbare lichamen	1.777	13.833
Crediteuren	7.320	8.418
Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale en pensioenpremies	53	2.061
Overlopende passiva	16.786	13.550
Totaal	25.936	37.862

Rekening-courantverhouding met openbare lichamen

Dit betreft het saldo van de rekening bij de Nederlandse Waterschapsbank.

Crediteuren

Het saldo op de crediteuren betreft de reeds ontvangen facturen per 31 december 2017.

Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale- en pensioenpremies

Het saldo van € 52.524 betreft de ingeboekte belastingen afdrachten sociale- en pensioenpremies van december 2017.

Overlopende passiva

Tabel 71: Overlopende passiva (* € 1.000)

Overlopende passiva	31-dec-17	31-dec-16
Nog te betalen kosten	10.730	8.213
Vooruitontvangen inkomsten	256	238
Vooruitontvangen subsidies sva	669	2.169
Buitenland beleid	141	141
Lumbricus	306	
Blue zone	19	
1e, 2e, 3e en 4e bestuursovereenkomst	1.175	1.498
Subsidie TKI-Gas	270	283
Subsidie HWBP	2.282	
Overige transitoria	4	
Verlofuren/eindejaarsuitkering/vakantiegeld	934	1.008
Totaal	16.786	13.550

Nog te betalen kosten

De voornaamste posten binnen het huidige saldo zijn:

- Rente diverse langlopende leningen € 7.474.253;
- Afhaaksubsidies Heineken Nederland Supply BV € 300.000 en Campina € 308.581;
- Gemeente 's-Hertogenbosch onderhoud rioolgemaal € 180.400;
- Uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden op de zuiveringen € 146.957;
- Kosten slibverwerking SNB € 1.542.253;
- Afrekening energiekosten 2017 € 211.362;
- Boete levering groengas Heineken € 120.000;
- Afrekening AQUON € 84.326;
- Diverse uitgevoerde werkzaamheden en geleverde goederen en diensten € 362.071.

Vooruitontvangen inkomsten

Tabel 72: Vooruitontvangen inkomsten (* € 1.000)

Vooruitontvangen inkomsten	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Het Rijk	211			211
Overige openbare lichamen	28	28	10	45
Totaal	238	28	10	256

Het eindsaldo 2017 van het Rijk wordt gevormd door het vooruitontvangen bedrag van RWS Utrecht voor project Grote Wetering.

Het eindsaldo 2017 Overige openbare lichamen betreft het nog resterende deel inzake de ontvangen bijdrage van diverse waterschappen voor Kring monitoring in 2017 (het vrijgevallen bedrag is verantwoord naar het desbetreffende project).

Vooruitontvangen subsidies sva

Tabel 73: Vooruitontvangen subsidies sva (* € 1.000)

Vooruitontvangen subsidies sva	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Provincies	2.149	2.135	3.669	615
Overige openbare lichamen	20	54	20	54
Totaal	2.169	2.189	3.689	669

Op deze balanspost worden de vooruitontvangen subsidies van diverse projecten verantwoord omdat de uitgaven van de betreffende projecten nog achterblijven bij de totaal ontvangen subsidie. Indien de uitgaven op het project voldoende zijn, zullen de vooruitontvangen subsidies naar de betreffende projecten verantwoord worden. Het huidige saldo wordt met name gevormd door:

- Provincie Noord-Brabant inzake subsidieregeling:
 - Gebiedsopgaven Noord-Brabant voor project Goorloop Zuid;
 - Landinrichting Peelvenen;
 - Water Noord-Brabant 2013 voor de verdrogingsbestrijding projecten Groote Peel;
- Ontvangen bijdragen diverse waterschappen en Provincie Noord-Brabant voor project Deltaplan Hoge Zandgronden.

Buitenland beleid

Voor het uitvoeren van diverse projecten in het buitenland ontvangt het waterschap subsidies. Als penvoerder van deze subsidies vinden uitkeringen plaats aan de diverse instanties op basis van gedeclareerde voorschotten of gemaakte kosten.

Tabel 74: Buitenlandbeleid (* € 1.000)

Buitenlandbeleid	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Overige openbare lichamen	141			141
Totaal	141			141

De ontvangen subsidie betreft buitenlandprojecten Egypte en Macedonië. De projecten worden voortgezet in 2018.

Lumbricus

Tabel 75: Lumbricus (* € 1.000)

Lumbricus	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Provincies		63		63
Overige openbare lichamen		325	81	244
Totaal		63		306

Als mede-initiatiefnemer van programma Lumbricus anticipeert Aa en Maas op de klimaatuitdagingen. In samenhang van vier deelthema's, (bodem, water, beekdalen en governance), is het doel de implementatie van een klimaatrobuust bodem- en watersysteem en het ontwikkelen van kennis hierover. Aa en Maas heeft hiervoor subsidies/bedragen ontvangen waarvan de niet bestede middelen naar 2018 over gaan.

Blue zone

Tabel 76: Blue zone (* € 1.000)

Blue zone	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Overige openbare lichamen		33	15	19
Totaal		33	15	19

Waterschap Aa en Maas, de provincie Noord-Brabant, BrabantZorg, RiWa en WayofNature werken mee aan dit initiatief om, samen met burgers, betrokkenen en instanties, een levensstijl en leefomgeving met BlueZone-kenmerken te stimuleren. De BlueZone kan ervoor zorgen dat de welzijn stijgt, de zorgkosten dalen, de leefomgeving als prettiger wordt ervaren en de ecologische voetafdruk kleiner wordt.

De in 2017 ontvangen bedragen zijn niet geheel besteed en het restant is in 2018 beschikbaar.

1^e, 2^e, 3^e en 4^e aanvraag 2^e Bestuursovereenkomst

Tabel 77: 2^e aanvraag 2^e Bestuursovereenkomst (* € 1.000)

2e aanvraag 2e bestuursovereenkomst	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Provincies	1.498		323	1.175
Totaal	1.498		323	1.175

De oorspronkelijk in 2016 ontvangen subsidie bedraagt € 3.105.000 en is afkomstig van de Provincie Noord-Brabant. De middelen zijn in 2016 deels aangewend ten gunste van de diverse projecten.

Voor 2017 zijn op basis van de voortgang op de projecten subsidies overgeboekt.

Door uitstel van de einddatum van de beschikking zal de totale afwikkeling van de subsidie in 2018 plaatsvinden.

TKI-Gas fase 1 en 2

Tabel 78: TKI-Gas fase 1 en 2 (* € 1.000)

Subsidie TKI-Gas	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Het Rijk	283	458	319	423
Totaal	283	458	319	423

Het ontvangen bedrag betreft de subsidie en bijdragen voor het project Super kritisch vergassen fase I en II:

Fase I

Waterschap Aa en Maas is bezig met de eindrapportage voor de subsidieverstreker, deze moet binnen 13 weken na afronding project worden ingediend (eind maart 2018).

Bij goedkeuring wordt de laatste 10% subsidie overgemaakt (€114.000). Ook worden dan de laatste declaraties voor de partners afgehandeld.

Fase2

Is in 2017 opgestart, waarbij tevens de 1^e twee termijnenbetalingen zijn ontvangen.

Subsidie HWBP

Tabel 79: Subsidie HBWP (* € 1.000)

Subsidie HWBP	Stand per 31-12-2016	Toevoegingen	Vrijgevallen bedragen	Stand per 31-12-2017
Overige openbare lichamen		4.600	2.318	2.282
Totaal		4.600	2.318	2.282

Per 1 januari 2017 is de Waterwet gewijzigd en zijn nieuwe normen voor de primaire waterkeringen opgenomen. Van alle primaire waterkeringen langs de Maas krijgen de trajecten Cuijk - Ravenstein en Ravenstein - Lith de hoogste norm. Van de ontvangen subsidie is € 2.318.000 vrijgevallen ten gunste van het project. Dit bedrag is gelijk aan de realisatie van het project tot en met 2017. De niet aangewende subsidie vanuit het Rijk wordt in 2018 ingezet.

Verlof uren/vakantiegeld/IKB

Het saldo van de verlofuren/vakantiegeld/IKB is het berekende bedrag van de per balansdatum nog te betalen bedragen aan personeelsleden. De harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden van de Brabantse Waterschappen, waardoor vanaf 2016 ook plus-/minuren onder voorwaarden in het volgend boekjaar opgenomen mogen worden zijn meegenomen bij de berekeningen. Ten opzichte van voorgaande jaren heeft een bijstelling plaatsgevonden van het te reserveren bedrag.

2.4.3.4 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Investeringsprojecten

Met betrekking tot investeringsprojecten is per ultimo 2017 voor € 24,8 miljoen aan opdrachten verstrekt.

Leaseverplichtingen

Het waterschap heeft vier leaseauto's tot haar beschikking. De leaseverplichting betreft een bedrag van € 95.108. Dit bedrag is bepaald op basis van de nog lopende contractperiode per auto (tussen de 1-3 jaar).

Waarborging / garantstellingen

AQUON heeft voor financiering van de overname in december 2011 van het laboratorium te Tiel van waterschap Rivierenland een geldlening van € 4.535.000 afgesloten bij de NWB. De geldlening is door de NWB verstrekt onder voorwaarde dat alle negen deelnemers in AQUON een garantstelling met betrekking tot de leningsovereenkomst dienen te tekenen. Het Algemeen Bestuur van Aa en Maas heeft op 28 september 2012 ingestemd met ondertekening van deze garantstelling.

Daarnaast heeft de Nederlandse Waterschapsbank aan de Gemeenschappelijke regeling AQUON een kredietfaciliteit verleend van € 7 miljoen. De garantstelling van waterschap Aa en Maas hierin is 7,15%.

Garantstelling waterschap voor hypothecaire leningen personeel

Het waterschap staat garant voor hypothecaire leningen die zijn verstrekt aan voormalig medewerkers van het waterschap op grond van de samenwerkingsovereenkomst Hypotheekfonds voor Overheidspersoneel. Dit betreft in het verleden verstrekte leningen waarvan de samenwerkingsovereenkomst met ingang van 31 december 2012 beëindigd was. Eind 2017 bedraagt de hoofdsom € 1.738.052 en de restantschuld € 1.321.234.

Garantstelling aan NWB ten behoeve van doorlopend kredietfaciliteit voor UvW

Alle waterschappen, met uitzondering van Hoogheemraadschap van Delfland, hebben een garantstelling afgegeven aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) ten behoeve van een doorlopend kredietfaciliteit voor de Unie van Waterschappen (UvW). Het maximale bedrag waarvoor een waterschap aangesproken kan worden is € 2 miljoen.

In de ledenvergadering van de Unie d.d. 16 oktober 2015 is afgesproken dat bij een eventuele aansprakelijkheidsstelling inzake het krediet het verhaalrecht (recht van regres) gebaseerd wordt op het aandeel in de reguliere contributiebijdrage. Het huidige aandeel van waterschap Aa en Maas in de contributie bedraagt 4,5%.

De Unie van Waterschappen heeft in 2017, na instemming van het Algemeen Bestuur van Aa en Maas, een lening (groot € 6.013.268) met hypothecaire zekerheid ten behoeve van het pand aan de Koningskade 40 te Den Haag omgezet in een lening met borgtochtverklaring van de waterschappen. De nieuwe lening moet gegarandeerd worden door de waterschappen. Voor de garantstelling geldt een verdeelsleutel voor de waterschappen die optelt tot 100% en als basis de verdeelsleutel conform de contributiebijdrage van de Unie heeft.

Schadeclaims wateroverlast mei/juni 2016

In de periode (mei – juni) is met name het zuidoosten van het beheergebied van Aa en Maas getroffen door hevige neerslag in korte tijd (piekbuien). Hierdoor is wateroverlast ontstaan met veel schade tot gevolg. Het waterschap heeft van/namens gedupeerden 267 schadeclaims ontvangen. De eventuele aansprakelijkheid is per individueel schadegeval beoordeeld. Daarvan is in 7 gevallen besloten tot schadevergoeding over te gaan. In drie gevallen is geoordeeld dat het waterschap zijn zorgplicht heeft geschonden (onrechtmatige daad 6:162 BW). In vier gevallen heeft het Dagelijks Bestuur besloten om schade te vergoeden op grond van nadeelcompensatie (7.14 Waterwet). Het totaalbedrag van de uitkeringen bedraagt € 58.040,72. Inmiddels zijn 8 dagvaardingen ontvangen naar aanleiding van afwijzingen van de schadeclaims en 8 verzoeken om nadeelcompensatie. In vier gevallen is een besluit (afwijzing) genomen op het verzoek om nadeelcompensatie. Tegen drie afwijzingen is een bezwaarschrift ingediend. Dit onderwerp is tevens binnen de risicoparagraaf opgenomen.

2.4.3.5 Verbonden partijen

De specifieke informatie omtrent de verbonden partijen wordt nader toegelicht in paragraaf 1.7.7 Verbonden partijen.

2.4.3.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum te vermelden. De enige onzekere factoren zijn de nog definitief vast te stellen jaarrekeningen van de diverse verbonden partijen. In de voorliggende jaarrekening zijn de meest actuele gegevens opgenomen.

2.4.4 Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Waterschap Aa en Maas. Het voor Waterschap Aa en Maas toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2017 € 181.000. Het waterschap valt onder het regime waarin de bezoldiging van de bestuurders en hoogste leidinggevendenden niet mogen uitstijgen boven het wettelijke bezoldigingsmaximum van € 181.000. Hieronder het overzicht van de beloning van de secretaris-directeur van Waterschap Aa en Maas waaruit blijkt dat deze binnen de kaders van de WNT blijft.

Tabel 80: Topfunctionarissen waterschap Aa en Maas

Bedragen x € 1	Dhr. P. Sennema
Functiegegevens	Secretaris-Directeur
Aanvang en einde functie vervulling in 2017	n.v.t.
Deeltijdfactor in fte	1
Gewezen topfunctionaris?	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	Nee
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 136.128,12
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.932,48
<i>Subtotaal</i>	<i>€ 153.060,60</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	€ 181.000,00
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	n.v.t.
Totale bezoldiging	€ 153.060,60
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Gegevens 2016	
Aanvang en einde functie vervulling in 2016	n.v.t.
Deeltijdfactor in fte	1
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 136.045,95
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 17.722,29
Totale bezoldiging 2016	€ 153.768,24

Voorstel en Besluit

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gezien het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 16 april 2018;

gehoord het advies van de commissie Algemene en Financiële Zaken, van de commissie Watersysteembeheer en de commissie Emissiebeheer;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet;

besluit:

- 1 Het Jaarverslag 2017 vast te stellen;
- 2 In te stemmen met het voorstel tot administratieve overboeking van de restantkredieten van onderhanden werk van het verslagjaar 2017 en de daarmee samenhangende geraamde bijdragen die per ultimo 2017 nog niet ontvangen waren;
- 3 Goedkeuren van de kredietoverschrijding op een drietal investeringen, die in 2017 volledig afgerond zijn en geactiveerd worden (voor toelichting zie pagina 87 e.v.). Het betreft de volgende projecten;

(* € 1.000)

Nummer	Projectomschrijving	Krediet cf investeringsbesluit	Totaal uitgaven incl uren	Openstaande verplichtingen	Totaal realisatie	Restant beschikbaar krediet
73510451	Superkritisch vergassen fs 1	174	177		177	-3
74210801	HWBP bijdrage 2017	8.282	8.314		8.314	-32
72310301	Aanpak ver St Annabo Wijst	765	883		883	-118
Afgeronde projecten		9.221	9.374		9.374	-154

- 4 In te stemmen met het beschikbaar stellen van het benodigd aanvullend krediet voor de investeringen in onderstaande tabel (zie pagina 87 e.v. voor verdere toelichting);

(* € 1.000)

Nummer	Projectomschrijving	Krediet cf investeringsbesluit	Totaal uitgaven incl uren	Openstaande verplichtingen	Totaal realisatie	Restant beschikbaar krediet	Benodigd aanvullend krediet
70410651	Implementatie saw@	600	659	22	681	-81	97
72360911	Bhs Peelse Loop ZWV Aa	2.180	2.026	102	2.128	52	50
Niet afgeronde projecten		2.780	2.685	124	2.809	-29	147

- 5 De Jaarrekening over 2017 vast te stellen;

6 In te stemmen met de volgende resultaatbestemmingen:

Jaarrekening 2017	WSB	ZB	Totaal
Resultaat jaarrekening voor bestemming	€ 2.915.523	€ 3.262.879	€ 6.178.402
<i>Bestemmingsvoorstel bij besluitvorming:</i>			
Af: Vorming van een bestemmingsreserve voor het in 2017 niet uitgegeven deel voor de uitvoering van het Informatie BeleidsPlan (IBP) 2016-2021. Voor de totale uitvoering is een budget beschikbaar gesteld van € 3,0 miljoen. Bij de besluitvorming bij het 2 ^e Bestuursverslag is besloten de uitvoering van de project binnen de exploitatie uit te gaan voeren. Om het totale beschikbaar gestelde krediet nu beschikbaar te houden wordt voor het niet uitgeven deel van 2016 een bestemmingsreserve gevormd.	€ -22.182	€ -12.652	€ -34.834
Resultaat na bestemming	€ 2.893.341	€ 3.250.226	€ 6.143.568

7 In te stemmen met het voorstel het resultaat 2017 na bestemming, per taak overeenkomstig het geldende reserveringsbeleid, als volgt te bestemmen:

Watersysteembeheer:

Soort	Ontvangsten	Begroting	Verschil	Bestemming reserve conform begroting doorgevoerd als werkelijk in jaarrekening	Resultaat bestemming	Correctie geboekte mutatie tov werkelijk
Ingezetenen	16.588.898	16.835.270	-246.372	741.568	987.940	-246.372
Gebouwd	34.235.662	34.086.719	148.943	1.309.396	1.160.453	148.943
Ongebouwd	7.371.259	7.576.223	-204.964	-	204.964	-204.964
Natuurterreinen	56.190	59.947	-3.757	663	4.419	-3.757
Egalisatiereserve Watersysteembeheer				2.242.184	-5.251.117	3.199.490
Totaal Watersysteembeheer	58.252.010	58.558.159	-306.149	4.293.811	-2.893.341	2.893.341

*om het juiste saldo te verantwoorden in de jaarverslaglegging is het saldo (€ 4.294) van de reeds doorgevoerde mutaties volgens de begroting gecorrigeerd binnen deze telling.

Bovenstaande staat resulteert in een:

- Onttrekking aan de categorie ingezetenen € 246.372;
- Toevoeging aan de categorie gebouwd € 148.943;
- Onttrekking aan de categorie ongebouwd € 204.964;
- Onttrekking aan de categorie natuurterreinen € 3.757;
- Toevoeging aan de egalisatiereserve watersysteembeheer € 3.199.490.

Waterzuiveringsbeheer:

- Het totaal saldo voor waterzuiveringsbeheer sluit op een toevoeging aan de egalisatiereserve waterzuiveringsbeheer van € 3.250.226.

Het Algemeen Bestuur voornoemd,

de secretaris

de dijkgraaf

drs. P. Sennema

drs. L.H.J. Verheijen

Aan het Dagelijks Bestuur van het waterschap Aa en Maas

Ingevolge artikel 6, onder k, van de regeling met betrekking tot de organisatie van het financieel beheer doe ik u hierbij ter vaststelling toekomen de Jaarrekening 2017 van waterschap Aa en Maas.

's-Hertogenbosch,

de financieel ambtenaar,

ir. C.T.G. van Bentveld

Ingevolge artikel 105 van de Waterschapswet bieden wij u hierbij ter vaststelling aan de Jaarrekening 2017 van waterschap Aa en Maas.

de secretaris

de dijkgraaf

drs. P. Sennema

drs. L.H.J. Verheijen

Controleverklaring van de onafhankelijke Accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Waterschap Aa en Maas te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Waterschap Aa en Maas per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de WNT.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van het Waterschap zelf en het Controleprotocol WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de exploitatierekening naar programma's, naar kostendragers en naar kosten- en opbrengstsoorten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het Algemeen Bestuur op 17 november 2017 vastgestelde controleprotocol en het Controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

De financiële rechtmatigheidscriteria zijn vastgesteld met het controleprotocol door het Algemeen Bestuur op 17 november 2017.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten. Op basis van artikel 5.2, lid 7 Waterschapsbesluit is deze goedkeuringstolerantie door het Algemeen Bestuur bij besluit van 17 november 2017 vastgesteld.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Aa en Maas zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie verenigbaar is met de jaarrekening. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in artikel 109, lid 3 onder d Waterschapswet. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit en de Beleidsregels normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van het Waterschap zelf en het controleprotocol WNT.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening, alsmede de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties, afwijkingen van materieel belang bevatten als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het Dagelijks Bestuur van het Waterschap gemaakte schattingen en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw en rechtmatig beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 16 april 2018

Crowe Horwath Foederer B.V.

w.g. mr. drs. H.W. Jansen RA RV

Bijlage realisatie naar beleidsvelden

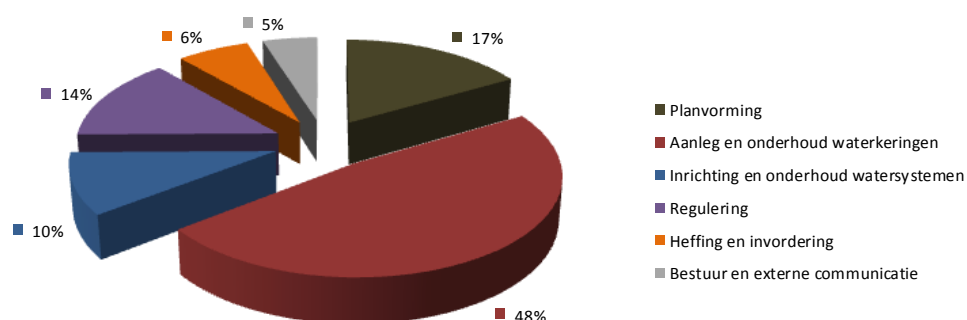
Veilig en Bewoonbaar Beheergebied

Tabel 81: Realisatie naar beleidsvelden

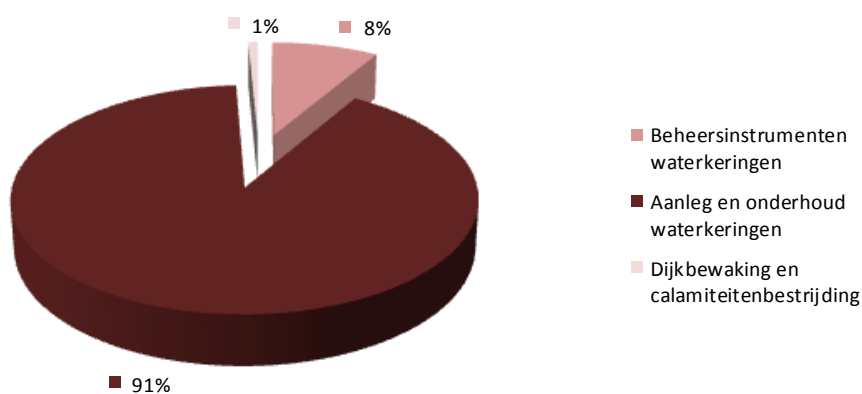
Beleidsproduct	Rekening 2017				Begroting 2017*		Rekening 2016	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.952	1.952		16,8%	2.210	18,8%	1.643	16,0%
Beheersinstrumenten waterkeringen	479	479			165		239	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	5.082	5.082			5.155		4.778	
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	42	42			10		61	
Aanleg en onderhoud waterkeringen	5.603	5.603		48,4%	5.330	45,4%	5.079	49,4%
Inrichting en onderhoud watersystemen	1.195	1.195		10,3%	971	8,3%	1.997	19,4%
Regulering	1.605	1.605		13,8%	1.759	15,0%	1.382	13,4%
Heffing en invordering	666	666		5,7%	771	6,6%	629	6,1%
Bestuur en externe communicatie	632	632		5,5%	753	6,4%	590	5,7%
Dekkingsmiddelen	-65	-65		-0,6%	-53	-0,4%	-1.036	-10,1%
TOTAAL	11.587	11.587		100,0%	11.741	100,0%	10.284	100,0%

* Inclusief begrotingswijzigingen

Grafiek 5: % Aandeel kosten per beleidsveld

Grafiek 6: Het beleidsveld Aanleg en onderhoud waterkeringen gesplitst naar beleidsproducten

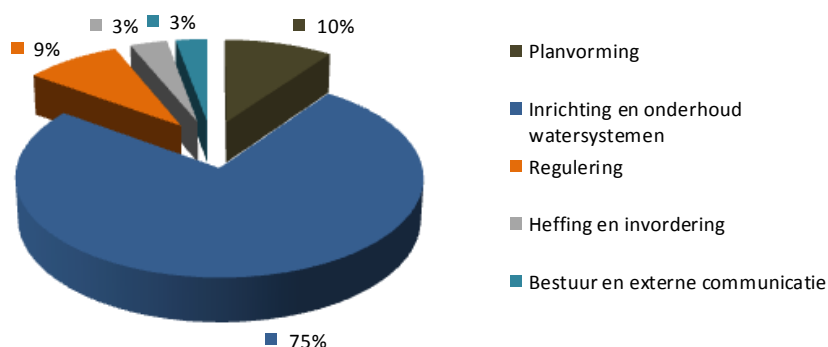

Voldoende Water en Robuust Watersysteem

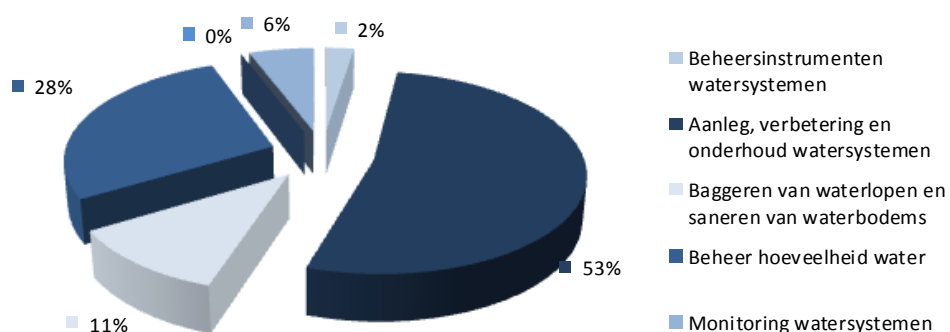
Tabel 82: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2017				Begroting 2017		Rekening 2016	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	3.903	3.903		9,9%	4.419	10,4%	3.285	9,2%
Beheersinstrumenten watersystemen	737	737			785		663	
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	15.597	15.597			17.453		15.147	
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	3.373	3.373			3.155		3.124	
Beheer hoeveelheid water	8.247	8.247			8.543		8.227	
Calamiteitenbestrijding watersystemen								
Monitoring watersystemen	1.715	1.715			1.545		2.141	
Inrichting en onderhoud watersystemen	29.669	29.669		75,1%	31.481	73,7%	29.301	82,5%
Regulering	3.453	3.453		8,7%	3.850	9,0%	2.567	7,2%
Heffing en invordering	1.332	1.332		3,4%	1.542	3,6%	1.259	3,5%
Bestuur en externe communicatie	1.264	1.264		3,2%	1.506	3,5%	1.179	3,3%
Dekkingmiddelen	-130	-130		-0,3%	-105	-0,2%	-2.071	-5,8%
TOTAAL	39.490	39.490		100,0%	42.693	100,0%	35.520	100,0%

Grafiek 7: % Aandeel kosten per beleidsveld

Grafiek 8: Het beleidsveld Inrichting en onderhoud watersystemen gesplitst naar beleidsproducten

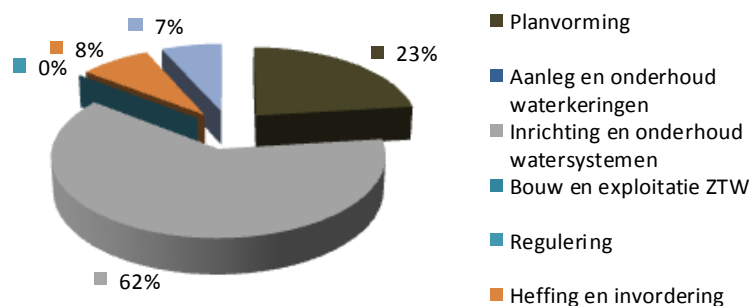

Gezond en Natuurlijk Water

Tabel 83: Realisatie naar beleidsvelden

Beleidsproduct	Rekening 2017				Begroting 2017		Rekening 2016	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	1.952	1.952		23,0%	2.210	25,6%	1.643	21,8%
Inrichting en onderhoud watersystemen	5.284	5.284		62,4%	4.948	57,3%	5.295	70,2%
Heffing en invordering	666	666		7,9%	771	8,9%	629	8,3%
Bestuur en externe communicatie	632	632		7,5%	753	8,7%	590	7,8%
Dekkingsmiddelen	-65	-65		-0,8%	-53	-0,6%	-1.036	-13,7%
TOTAAL	8.468	8.468		100,0%	8.629	100,0%	7.545	100,0%

Grafiek 9: % Aandeel kosten per beleidsveld (watersysteembeheer) in tarief per ha ongebouwd

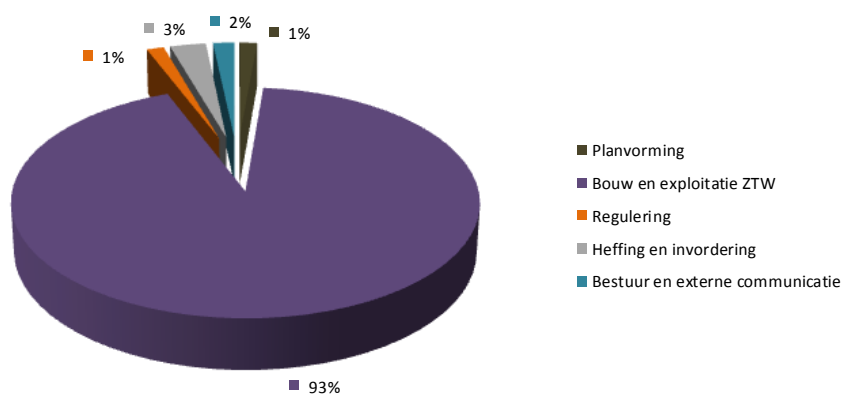
Schoon Water

Tabel 84: Realisatie naar beleidsvelden

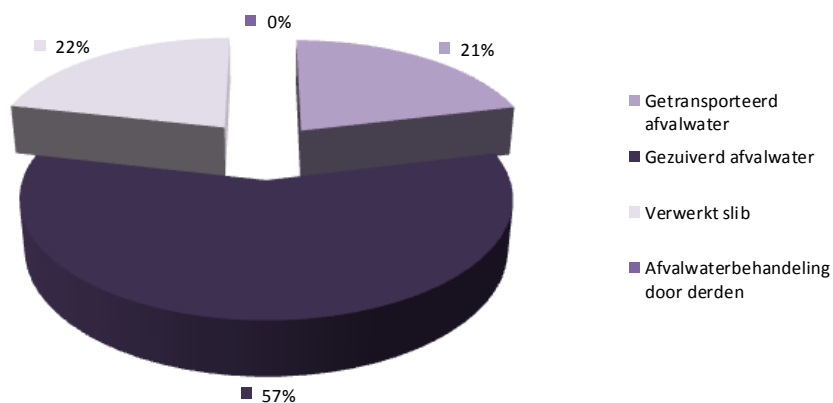
Beleidsproduct	Rekening 2017				Begroting 2017*		Rekening 2016	
	Nettolasten x € 1.000			%	x € 1.000	%	x € 1.000	%
	Totaal	Water-systeem-beheer	Zuiverings-beheer					
Planvorming	679		679	1,4%	769	1,5%	573	1,1%
Getransporteerd afvalwater	9.537		9.537		10.098		9.689	
Gezuiverd afvalwater	25.595		25.595		26.288		23.737	
Verwerkt slib	9.658		9.658		9.002		13.034	
Afvalwaterbehandeling door derden								
Bouw en exploitatie ZTW	44.791		44.791	92,7%	45.388	91,5%	46.459	91,8%
Regulering	655		655	1,4%	791	1,6%	575	1,1%
Heffing en invordering	1.372		1.372	2,8%	1.672	3,4%	1.291	2,5%
Bestuur en externe communicatie	1.060		1.060	2,2%	1.172	2,4%	1.016	2,0%
Dekkingsmiddelen	-243		-243	-0,5%	-198	-0,4%	711	1,4%
TOTAAL	48.315		48.315	100,0%	49.593	100,0%	50.624	100,0%

* Inclusief begrotingswijziging

Grafiek 10: % Aandeel kosten per beleidsveld (zuiveringsbeheer)

Grafiek 11: Het beleidsveld Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken gesplitst naar beleidsproducten

Verklarende woordenlijst en afkortingen

5S	<i>Een middel om betrokkenen in een proces bewust te laten zijn van hun werkomgeving</i>
Afkoppelen	<i>Neerslag van schone verharde oppervlakken niet meer op het riool lozen maar in de bodem of op het oppervlaktewater</i>
Afvalwaterketen	<i>Geheel van inzamelen via de riolering, transporteren en zuiveren van afvalwater van huishoudens en bedrijven</i>
AVK	<i>Aanvullend krediet</i>
AWK	<i>Afvalwaterketen</i>
Baggeren	<i>Verwijderen van de (vaak slappe) bodem onder water om een water dieper te maken, dit om de doorstroming van het water te bevorderen en/of het waterlichaam bevaarbaar te houden</i>
Beekherstel	<i>Een beek weer de ruimte geven om te kronkelen, zodat natuurlijke variatie in leefmilieus voor planten en dieren ontstaat</i>
Beheerregister	<i>Document van het waterschap met daarin de feitelijke toestand van waterlopen of waterkeringen</i>
Bestuursakkoord Water	<i>Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven, hebben besloten maatregelen voor een doelmatiger waterbeheer overeen te komen in het Bestuursakkoord Water</i>
Blue zone	<i>Het Blue Zone Brabant initiatief is een experiment met burgers, overheden, gezondheidsinstellingen, bedrijven en kennisinstituten om ook echt een Blue Zone te kunnen ontwikkelen in Brabant: een proeftuin voor een gezondere leefwijze en een betere leefomgeving</i>
Botulisme	<i>Vergiftiging veroorzaakt door de bacterie Clostridium botulinum</i>
BSOB	<i>Belastingsamenwerking Oost-Brabant</i>
CTBO	<i>Civiel Technisch en Bouwkundig Onderhoud</i>
Deltafonds	<i>Het Deltafonds is het financiële fundament onder het Deltaprogramma. Het biedt continuïteit en geeft zekerheid over beschikbare middelen, zonder dat concurrentie met andere bestedingsdoelen nodig is. Hierdoor is het mogelijk de noodzakelijke maatregelen - ook voor de lange termijn - te plannen en is het zeker dat ze in uitvoering kunnen wanneer dat nodig is</i>
DHZ	<i>Deltaplan Hoge Zandgronden; water vasthouden aan de bron</i>
Duiker	<i>Kokervormige constructie die twee waterlopen met elkaar verbindt</i>

Dijkkring	<i>Gebied dat door waterkeringen beveiligd is tegen overstroming vanuit de zee, de grote rivieren en het IJsselmeer</i>
EHS	<i>Ecologische Hoofdstructuur</i>
Emissie	<i>Uitstoot van stoffen naar water, bodem of lucht</i>
EVZ	<i>Ecologische verbindingszone</i>
GGOR	<i>Gewenste grond- en oppervlaktewaterregime</i>
Herprofileren	<i>Opnieuw op de vereiste diepte en breedte brengen (van een waterloop)</i>
HoWaBo	<i>Hoogwateraanpak 's-Hertogenbosch: maatregelen voor de berging van hoogwater rondom 's-Hertogenbosch</i>
HWBP	<i>Hoogwaterbeschermingsprogramma</i>
IKB	<i>Individueel Keuze Budget</i>
ILT	<i>De Inspectie Leefomgeving & Transport bewaakt en stimuleert de naleving van wet- en regelgeving voor een veilige en duurzame leefomgeving en transport.</i>
Keur	<i>Verordening met ge- en verboden van het waterschap</i>
Klimaatadaptatie	<i>Is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten</i>
KPI	<i>Kritieke prestatie-indicator</i>
KRW	<i>Kaderrichtlijn Water, EU-richtlijn om een goede toestand van het oppervlakte- en grondwater in de lidstaten te bereiken</i>
Kunstwerk	<i>Een door mensenhanden gemaakt infrastructureel bouwwerk (o.a. stuw, gemaal, sluis, duiker, viaduct, ecoduct)</i>
Kwel	<i>Grondwater dat onder druk uittreedt aan het grondoppervlak of in een waterloop</i>
Lean Six Sigma	<i>Methode voor het organiseren van kwaliteits- en efficiëntieverbeteringen</i>
Legger	<i>Document van het waterschap met daarin de ligging, vereiste afmetingen en toestand van waterlopen of waterkeringen</i>
Meanderen	<i>Natuurlijk kronkelen van een beek of rivier</i>

Meerlaagsveiligheid	<i>Concept waarbij de lagen preventie (1), ruimtelijke inrichting (2) en rampenbestrijding (3) bijdragen aan de totale veiligheid tegen overstromingen</i>
MGA	<i>Mutual Gains Approach, wederzijdse voordeel methodiek</i>
MIRT	<i>Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport :De Rijksoverheid werkt samen met decentrale overheden aan ruimtelijke projecten en programma's voor elke regio in Nederland. Het MIRT richt zich op financiële investeringen in deze programma's en projecten</i>
MKBA	<i>Maatschappelijke kosten-batenanalyse</i>
MOOi	<i>Meerjarenplan Organisatie Ontwikkeling, dit plan bevat de ontwikkeling die waterschap Aa en Maas wil doormaken.</i>
MRE	<i>Metropoolregio Eindhoven</i>
MVO	<i>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen</i>
Natte natuurparel	<i>Benaming voor de belangrijkste natte natuurgebieden in Brabant met bijzonder ecologische waarden. Nationaal staan deze gebieden bekend als TOP-gebieden</i>
Natura 2000	<i>Overkoepelende naam voor alle gebieden die onder de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn als te beschermen gebieden zijn aangegeven</i>
NBW	<i>Nationaal Bestuursakkoord Water</i>
NNB	<i>Natuurnetwerk Brabant</i>
PBB	<i>Persoonlijk Basis Budget</i>
Peilbesluit	<i>Besluit van het waterschap over de na te streven waterstanden in de waterlopen binnen een bepaald gebied</i>
PL	<i>Persleiding</i>
POP3	<i>Plattelandsontwikkelingsprogramma</i>
Primaire waterkering	<i>Dijk, duinen of constructie die een dijkringgebied beveiligd tegen overstroming vanuit zee, de grote rivieren en het IJsselmeer</i>
Prioritaire stof (KRW)	<i>Chemische stof die zodanig schadelijk is voor het watermilieu dat zij slechts in zeer kleine (aanvaardbare) concentraties aanwezig mogen zijn</i>
PMWP	<i>Provinciaal Milieu- en Waterplan</i>
RBVW	<i>Regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen</i>

Regionale waterkering	<i>Dijk of constructie die bescherming biedt tegen inundatie vanuit een regionaal water, of tegen overstroming van een gebied nadat een primaire waterkering heeft gefaald</i>
RG	<i>Rioolgemaal</i>
Rwzi	<i>Rioolwaterzuiveringsinstallatie</i>
SNB	<i>Slibverwerking Noord Brabant</i>
STIKA	<i>Stimuleringskader Groen Blauwe Diensten: Provinciale subsidieregeling voor de aanleg en het onderhoud van landschapselementen. Het doel van de regeling is het op duurzame wijze verbeteren van het landschap</i>
SVI	<i>Slibverwerkingsinstallatie</i>
TPL	<i>Transportleiding</i>
VTH	<i>Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving</i>
WATAK	<i>Waterakkoord</i>
Waterakkoord	<i>Beheerders van watersystemen stellen binnen een zelfde stroomgebied district waterakkoorden vast, als dat nodig is voor een samenhangend en doelmatig waterbeheer. Beheerders zijn enerzijds het Rijk en anderzijds de waterschappen</i>
WBG	<i>Waterbeheersingsgemaal</i>
WBP	<i>Waterbeheerplan</i>
Wijst	<i>Kwel op de hoge gronden van de Peelhorst door opstuwing van grondwater op het breukvlak van verschillende grondlagen</i>
WKK	<i>Warmte-krachtkoppeling</i>
ZLTO	<i>Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie</i>

Accountantsverslag Waterschap Aa en Maas

Eindhoven, 30 maart 2018

Waterschap Aa en Maas
t.a.v. het Algemeen Bestuur
Pettelaarpark 70
5216 PP 'S-HERTOGENBOSCH

Eindhoven, 30 maart 2018

Betreft: **Accountantsverslag boekjaar 2017**

Geachte leden van het Algemeen Bestuur,

Hierbij bieden wij u het accountantsverslag aan naar aanleiding van onze jaarrekeningcontrole.

Onze opdracht is het controleren van de jaarrekening van Aa en Maas op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid. Wij hebben hiervoor in oktober een interim-controle verricht. De bevindingen hieruit zijn reeds in een separate management letter aan u gerapporteerd.

Aansluitend hebben wij in maart 2018 de jaareindecontrole uitgevoerd. De jaareindecontrole is gericht op het vormen van een oordeel over getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening in overeenstemming met de Nederlandse regels voor financiële verslaggeving voor Waterschappen.

Dit accountantsverslag bevat de belangrijkste bevindingen naar aanleiding van de jaareindecontrole. Waar mogelijk doen wij aanbevelingen gericht op verdere verbetering. Deze aspecten doen geen afbreuk aan ons goedkeurend oordeel omtrent de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2017.

Wij hebben dit accountantsverslag in concept besproken met de medewerkers van Concernstaf en Informatiestaf op 30 maart jl.

Wij zullen dit verslag toelichten aan de leden van de AFZ tijdens de vergadering van 17 mei 2018 jl.

Mocht u na het lezen van dit verslag nog vragen of opmerkingen hebben vernemen wij die uiteraard graag.

Wij willen de betrokken medewerkers van Waterschap Aa en Maas bedanken voor de samenwerking gedurende de controlecyclus.

Met vriendelijke groet, namens ons hele team,

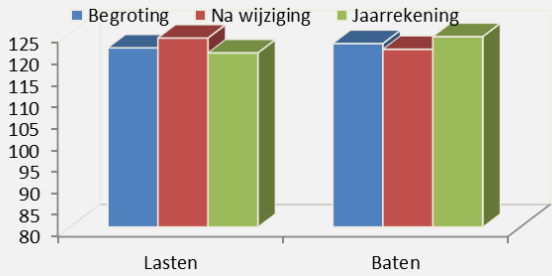
w.g. mr. drs. H.W. Jansen RA RV

Inhoudsopgave

1. Management samenvatting	1
2. Ons oordeel	3
3. Belangrijkste bevindingen 2017	5
4. Overige aanbevelingen	10
5. Overige aspecten	13
Bijlage I – overzicht van interim bevindingen	16
Totaal aantal pagina's:	17

1. Managementsamenvatting

1.1. Management samenvatting

Ons oordeel	Belangrijkste bevindingen 2017	Positief resultaat in 2017 (x € 1 miljoen)
- Een getrouw beeld van de in de jaarrekening verantwoorde exploitatie en financiële positie 2017 - Baten en lasten, alsmede balansmutaties zijn rechtmatig tot stand gekomen - Geen rechtmatigheidsfouten buiten de tolerantie geconstateerd - Geen significante tekortkomingen in de interne beheersing, wel enkele punten voor verbetering	- Voorziening dubieuze belastingdebiteuren - Zuiveringsheffing uit voorgaande jaren - Resultaatverdeling SNB - Functiescheiding inkoopproces	 The chart shows three bars for 'Lasten' (Expenses) and 'Baten' (Revenues). The legend indicates: Blue = Begroting (Budget), Red = Na wijziging (After adjustment), Green = Jaarrekening (Actual). For 'Lasten', the values are approximately 122 (Budget), 125 (After adjustment), and 120 (Actual). For 'Baten', the values are approximately 122 (Budget), 120 (After adjustment), and 125 (Actual). Het resultaat over 2017 wordt in belangrijke mate beïnvloed door incidentele posten waaronder de resultaten uit de Switch transactie (€ 3,4 miljoen) alsook als gevolg van de dotatie voorziening voor dubieuze debiteuren (€ 1,3 miljoen).
Overige opmerkingen en aanbevelingen		
- Opbrengsten vanuit Waterschap De Dommel - CAO verplichtingen	Optimalisatie financial accounting	

2. Ons oordeel

2.1. Ons oordeel

Gehanteerde controle- en rapporteringstolerantie	Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2017 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controle verordening en uw controleprotocol d.d. 17 november 2017. <table><tr><th colspan="3">Goedkeuringstoleranties</th></tr><tr><td>Fouten</td><td>1% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €</td><td>1.203.920</td></tr><tr><td>Onzekerheden</td><td>3% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €</td><td>3.611.760</td></tr></table> <table><tr><th colspan="3">Rapportagetoleranties</th></tr><tr><td colspan="3">De rapportagetoleranties voor fouten en onzekerheden zijn door u op 5% van de hoofdkostensoort gesteld, met een minimum van € 200.000</td></tr></table>	Goedkeuringstoleranties			Fouten	1% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €	1.203.920	Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €	3.611.760	Rapportagetoleranties			De rapportagetoleranties voor fouten en onzekerheden zijn door u op 5% van de hoofdkostensoort gesteld, met een minimum van € 200.000		
Goedkeuringstoleranties																
Fouten	1% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €	1.203.920														
Onzekerheden	3% van het totaal van de lasten (excl. dotatie reserves) €	3.611.760														
Rapportagetoleranties																
De rapportagetoleranties voor fouten en onzekerheden zijn door u op 5% van de hoofdkostensoort gesteld, met een minimum van € 200.000																
Goedkeurende controleverklaring	De jaarrekening 2017 geeft een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva per 31 december 2017 in overeenstemming met de Waterschapswet. De verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in de jaarrekening 2017 zijn tevens in alle van materieel zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen en zijn in overeenstemming met de wet- en regelgeving zoals opgenomen in het door het Algemeen Bestuur vastgestelde normenkader. Wij verstrekken derhalve een goedkeurende controleverklaring. Deze controleverklaring alsmede een gewaarmerkte versie van de jaarrekening doen wij u separaat toekomen.															
Jaarverslag verenigbaar	Ingevolge artikel 109 lid 3d van de Waterschapswet vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening. De programmaverantwoording hebben wij marginaal getoetst wat zoveel betekent als het signaleren van mogelijke tegenstrijdigheden. De accountantscontrole omvat derhalve geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en/of volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording.															
Interne beheersing	De kwaliteit van de administratieve organisatie en interne controle binnen het Waterschap, voor zover in het kader van de jaarrekeningcontrole van toepassing, vinden wij toereikend. Wel hebben wij enkele punten ter verbetering. We constateren dat de ambtelijke organisatie aanbevelingen uit de management letter actief oppakt en dat er continue aandacht is voor een verdere verbetering.															

3. Belangrijkste bevindingen 2017

3. Belangrijkste bevindingen 2017 (1/4)

Bevinding	
Voorziening dubieuze belastingdebiteuren	Opmerking
	In 2017 heeft de BSOB geconcludeerd dat er sprake is van forse achterstanden in het invorderen van opgelegde belastingaanslagen (over voorgaande jaren) en dat hierdoor de voorziening voor dubieuze debiteuren mogelijksterwijs te laag is ingeschat. Wij begrijpen dat inmiddels maatregelen zijn genomen uit hoofde van de invordering van deze achterstanden.
	Als gevolg hiervan is door de BSOB – in samenspraak met al haar deelnemers – besloten om de uitgangspunten/rekenregels voor het bepalen van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren te herzien. Deze aanpassing heeft als gevolg dat de voorziening dubieuze debiteuren per 31 december 2017 met € 1,4 miljoen is toegenomen ten opzichte van 2016 tot een totaal van € 1,7 miljoen. De forse stijging wordt veroorzaakt door het feit dat het Waterschap nog relatief veel oude openstaande belastingdebiteuren heeft (ultimo 2017 ouder dan 2016 ad € 2,2 miljoen).
	Wij hebben de voorziening en bijbehorende schattingen besproken met de verantwoordelijke functionarissen en hierop detailwerkzaamheden verricht. Op basis hiervan hebben wij geconstateerd dat de getroffen voorziening posities bevat (€ 100k) zonder dat hier openstaande posten tegenover staan waardoor de voorziening op dit punt te hoog wordt weergegeven.
	Tevens merken wij op dat er gedurende 2017 een relatief forse afloop van openstaande vorderingen uit oudere jaren heeft plaatsgevonden. Hierdoor bestaat de kans dat gegeven de gehanteerde (dynamische) methodiek de voorziening mogelijksterwijs te hoog is weergegeven. Wij hebben overigens geen indicatie dat de verantwoorde reservering materiële onjuistheden bevat.
Desondanks adviseren wij het Waterschap om de waardering van belastingdebiteuren periodiek te (blijven) beoordelen/monitoren mede in relatie tot de invoering van beheersmaatregelen rondom de invordering van achterstanden bij de BSOB.	

3. Belangrijkste bevindingen 2017 (2/4)

Bevinding	
	Opmerking
Zuiveringsheffing uit voorgaande jaren	In 2017 heeft de BSOB namens het Waterschap voor € 2,3 miljoen aan zuiveringsheffing opgelegd welke toe zien op de belastingjaren 2015 en 2016. Normaliter worden belastingbaten toegerekend aan het betreffende boekjaar en opgenomen in als balanspost (nog op te leggen aanslagen). Het Waterschap verantwoord soortgelijke zuiveringsheffingen- in relatie tot de bepalingen uit het financiële beleid - echter als belastingbate in het jaar waarin de voorlopige/definitieve belastingaanslag feitelijk is opgelegd.
	Wij begrijpen dat deze systematiek is gekozen door het feit dat op het moment van opstellen van de jaarrekening de definitieve aanslag c.q. eindafrekening van betreffende (meet)bedrijven nog niet definitief bekend is. Gezien het feit dat posities inherent genomen - als gevolg van conjuncturele schommelingen over tijd - moeilijk zijn in te schatten wordt hieromtrent voorzichtigheid betracht.
	Wij hebben de verantwoorde belastingbate beoordeeld en hierop detailwerkzaamheden verricht. Op basis hiervan constateren wij dat er in 2017 sprake is van een aanzienlijke toename (circa € 1,0 miljoen) van voorgenoemde belastingbaten. Tevens constateren wij dat er sprake is van positieve als negatieve afrekeningen. Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen indicatie dat de post materiele onjuistheden bevat.
	Desondanks adviseren wij het Waterschap om de voorgenoemde methodiek en de bijbehorende procedures (samen met de BSOB) periodiek te blijven beoordelen enerzijds teneinde ongewenste schommelingen in de belastingbaten te voorkomen en anderzijds om inzicht te verkrijgen/behouden in de volledigheid van de afwikkeling van de belastingstromen over voorgaande jaren.

3. Belangrijkste bevindingen 2017 (3/4)

Bevinding	
Bevinding	Opmerking
Resultaatverdeling SNB	SNB heeft over 2017 een negatieve brutomarge op slibverwerking voor derden gerealiseerd. Dit wordt met name veroorzaakt door de hoge kosten die SNB heeft moeten maken om slib van derden extern te laten verwerken. Dit laatste is het gevolg van het hogere aanbod van slib door andere waterschappen mede doordat energiefabrieken later zijn opgestart dan initieel gepland.
	De kosten van SNB moet worden verdeeld over de aandeelhouders, waaronder Waterschap Aa en Maas. Op dit moment is er discussie tussen de aandeelhouders over de wijze waarop de kosten, met name het verschil tussen de begrote positieve bruto marge derden en de gerealiseerde negatieve brutomarge moet worden verdeeld. De uitkomsten van dit overleg en de financiële gevolgen ervan voor Waterschap Aa en Maas zijn op het moment van het opmaken van de jaarrekening 2017 nog onzeker.
	Op basis van de verslaggevingsregels wordt er geen post opgenomen in de jaarrekening indien deze niet betrouwbaar kan worden ingeschat. In plaats daarvan moet de post worden toegelicht als een niet uit de balans blijkend risico. Waterschap Aa en Maas heeft in de jaarrekening een toereikende toelichting opgenomen waarin dit risico wordt geduid. Wij kunnen hiermee onder de gegeven omstandigheden instemmen.

3. Belangrijkste bevindingen 2017 (4/4)

Bevinding	
Bevinding	Opmerking
Functiescheiding inkoopproces	Tijdens onze controle hebben wij opgemerkt dat er, handelend binnen de kaders, voor inkopen van goederen en diensten bij derden op basis van de administratie niet alle inkopen lopen via de verplichtingenadministratie waardoor de functiescheiding wordt afgedwongen tussen inkopen/ bestellen, ontvangen goederen/ diensten en accorderen facturen. Voor de facturen welke zonder de inkooporder-registratie lopen gelden afzonderlijke afspraken in het kader van prestatie toetsing en het organiseren van de functiescheiding (oa op het gebied van 'blauwe kosten soorten'). Dit wordt ten dele ondervangen door een functiescheiding binnen het factuurvolgsysteem. De totale omvang van de inkooptransacties waarbij geen sprake van functiescheiding is en welke niet via de inkooporderadministratie lopen bedraagt voor boekjaar € 1,4 mln. Hiervan heeft een groot deel betrekking op ICT kosten, huisvestingskosten, verzekeringen etc. Naar aanleiding van de interim-controle hebben wij dit punt gemeld en uiteindelijk zijn er gedurende de jaareindecontrole in samenwerking met de concern controller aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om vast te stellen dat de jaarrekening 2017 geen fouten van materieel belang bevat. Wij adviseren om het nieuwe financiële systeem zodanig in te richten dat wordt gewaarborgd dat bij inkooptransacties met betrekking tot goederen en diensten in beginsel altijd tenminste twee functionarissen betrokken zijn: een functionaris die de bestelling plaatst en een functionaris die vaststelt dat de goederen of diensten aan het Waterschap zijn geleverd. Daarnaast is het van belang dat deze functiescheiding en de levering van de prestatie eenvoudig op basis van de administratie kunnen worden aangetoond.

4. Overige opmerkingen en aanbevelingen

4. Overige opmerkingen en aanbevelingen (1/2)

Bevinding	
Opbrengsten vanuit Waterschap De Dommel	Opmerking
	Buiten het reguliere belastingproces is er jaarlijks sprake van circa € 1,5 miljoen aan ontvangsten in verband met het zuiveren van afvalwater binnen het gebied van Waterschap De Dommel vanuit de gemeente Vught op de RWZI in Den Bosch. In dit gebied legt Waterschap De Dommel de zuiveringsheffing op aan bedrijven en ingezetenen. De bijdrage hieruit wordt doorgestort aan Waterschap Aa en Maas.
	Wij hebben bij de interim-controle geconstateerd dat er onvoldoende beheersing is met betrekking tot deze geldstromen. Wij hebben vastgesteld dat er in door Waterschap Aa en Maas als onderdeel van de VIC met Waterschap De Dommel aanvullende afspraken zijn gemaakt om inzicht te verkrijgen in het achterliggende belastingproces alsook in het kader van de volledigheid van belastingopbrengsten (met name VE's).
	Wij kunnen instemmen met deze aanvullende afspraken, maar willen het belang van het periodiek strikt monitoren van betreffende opbrengstenstroom nogmaals benadrukken.
Bevinding	
CAO verplichtingen	Opmerking
	De onderhandelingen over een nieuwe CAO lopen inmiddels al geruime tijd maar zijn in een impasse geraakt waarna de vakbonden de onderhandelingen afgebroken. Doordat de uiteindelijke uitkomsten van de onderhandelingen nog niet geheel duidelijk zijn, is besloten om de kosten van reeds - in het kader van de onderhandeling - gedane toezeggingen niet te voorzien in 2017. Dit feit is op adequate wijze toegelicht in de jaarrekening als onderdeel van de risicoparagraaf/weerstandsvermogen. Wij achten huidige verwerkingswijze onder de gegeven omstandigheden acceptabel.

4. Overige opmerkingen en aanbevelingen (2/2)

Bevinding	
	Opmerking
Optimalisatie financial accounting	Vanuit de eindejaarscontrole vallen ons ten aanzien van financial accounting de volgende zaken op: • Finance & control-medewerkers zijn een relatief lange periode bezig met het verzamelen en analyseren van financiële informatie die vervolgens relatief laat als jaarrekening beschikbaar komt. Dit resulteert inherent genomen in hoge kosten en het gegeven dat medewerkers met specifieke dossierkennis niet beschikbaar zijn voor andere relevante taken. Dit is niet wenselijk. Tevens worden in het financiële afsluittraject een bovengemiddeld aantal administratieve correcties verwerkt welke veelal toezien op posities met verbonden partijen. • Bepaalde paragrafen van de jaarrekening (bijvoorbeeld verbonden partijen) zijn erg uitgebreid. Gezien het risicoprofiel op dit moment is er geen aanwijsbare reden voor een dergelijke uitgebreide toelichting. Door desondanks een zeer uitgebreide toelichting op te nemen wordt het inzicht dat de jaarrekening als geheel geeft, in de financiële positie en risico's van het Waterschap, beperkt. Wij adviseren het financiële afsluitproces verder te stroomlijnen waardoor betrouwbare informatie tijdig beschikbaar komt. Dit ondersteunt het besluitvormingsproces optimaal en verbetert het verwerkingsproces rondom posities met verbonden partijen.

5. Overige aspecten in relatie tot onze controle

5. Overige aspecten in relatie tot onze controle (1/2)

Er is geen sprake van een beperking in reikwijdte van onze controle	Er zijn geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle opgetreden. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door de medewerkers van Waterschap Aa en Maas de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.
Controleverschillen	Wij hebben de volgende gecorrigeerde controleverschillen - groter dan de rapportagetolerantie - geconstateerd: Herrubricering subsidiegelden ad € 1,7 miljoen; het Waterschap is abusievelijk vergeten de ultimo 2016 aanwezige subsidieverplichtingen (BO2) naar aanleiding van de besteding in 2017 over te hevelen naar de materiele vaste activa. Er zijn geen niet-gecorrigeerde controleverschillen.
Fraude	Er zijn gedurende 2017 geen fraudegevallen geconstateerd en er zijn ons eveneens geen vermoedens van fraude bekend.
Claims en juridische procedures	Er zijn geen belangrijke (dreigende en niet gewaardeerde) claims en/of juridische procedures met een mogelijke materiele impact op de cijfers per ultimo 2017.
Gebeurtenissen na balansdatum	Er zijn geen (belangrijke) gebeurtenissen na balansdatum anders dan hetgeen opgenomen in de niet uit de balans blijkende verplichtingen.
Schattingen	De opstelling van de jaarrekening vereist dat het Dagelijks Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van de baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn in het kader van onze controleopdracht op aanvaardbaarheid beoordeeld. Hierbij hebben wij geen belangrijke tekortkomingen geconstateerd.

5. Overige aspecten in relatie tot onze controle (2/2)

Continuïteit geautomatiseerde gegevensverwerking	Wij hebben vanuit onze controle geen belangrijke bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.
Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Aa en Maas	Wij zijn onafhankelijk van uw waterschap en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels (Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (VIO)) ten aanzien van onafhankelijkheid.
WNT	Waterschap Aa en Maas dient op basis van WNT bepalingen in haar jaarrekening de bezoldigingen van haar topfunctionarissen vermelden. Op basis van de wet wordt de functie van secretaris-directeur aangewezen als topfunctionaris. De WNT verantwoording voldoet aan de daaraan te stellen vereisten. Er is geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Bijlage I - Overzicht van interim bevindingen

Bijlage I - Overzicht van interim bevindingen

Proces	Bevinding	Prioriteitstelling EJC 2017	Prioriteitstelling interim 2017
Interne beheersing	Verbijzonderde Interne Controle (VIC)	Opgelost	Hoog
Inkoop en aanbesteding	Contractenbeheer	Middel	Middel
Inkoop en aanbesteding	Inkoopmeldingsformulier	Opgelost	Middel
Inkoop en aanbesteding	Verplichtingenadministratie	Opgelost	Hoog
Personeel	Tijdsregistratie	Opgelost	Laag
Personeel	Autorisatie van vakantiedagen	Opgelost	Hoog
Personeel	Inhuur personeel	Laag	Middel
Belastingen	Bijdrage voor het zuiveren van afvalwater uit gebied 'De Dommel'	Opgelost	Middel
Belastingen	Verantwoording en controleverklaring belastingen	Opgelost	Middel
Financiële afsluiting	Tijdige en geautomatiseerde verwerking van belastingopbrengsten in de financiële administratie	Laag	Laag
Financiële afsluiting	Optimalisatie van financial accounting	Middel	Laag
Subsidies	Coördinatie subsidieproces	Middel	Middel
Opgelost	Passende opvolging gegeven aan de aanbevelingen waardoor het risico op materiële fouten in de jaarrekening tot een aanvaardbaar laag niveau is teruggebracht.		
Middel	Het risico op materiële fouten in de jaarrekening is inherent genomen aanwezig maar voor controledoeleinden tot een aanvaardbaar laag niveau teruggebracht. Het proces loopt echter niet optimaal en wij adviseren u sterk de aanbeveling op te volgen.		
Laag	Het risico op materiële fouten in de jaarrekening is beperkt. Het proces loopt nagenoeg optimaal, echter voor een verder optimalisatie adviseren wij u de aanbeveling op te volgen.		

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Algemeen Bestuur van Waterschap Aa en Maas

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Waterschap Aa en Maas te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Waterschap Aa en Maas per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de WNT.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van het Waterschap zelf en het Controleprotocol WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de exploitatierekening naar programma's, naar kostendragers en naar kosten- en opbrengstsoorten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het Algemeen Bestuur op 17 november 2017 vastgestelde controleprotocol en het Controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

De financiële rechtmatigheidscriteria zijn vastgesteld met het controleprotocol door het Algemeen Bestuur op 17 november 2017.

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten. Op basis van artikel 5.2, lid 7 Waterschapsbesluit is deze goedkeuringstolerantie door het Algemeen Bestuur bij besluit van 17 november 2017 vastgesteld.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Aa en Maas zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie verenigbaar is met de jaarrekening. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in artikel 109, lid 3 onder d Waterschapswet. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit en de Beleidsregels normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het in Nederland geldende Waterschapsbesluit.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van het Waterschap zelf en het controleprotocol WNT.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening, alsmede de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties, afwijkingen van materieel belang bevatten als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

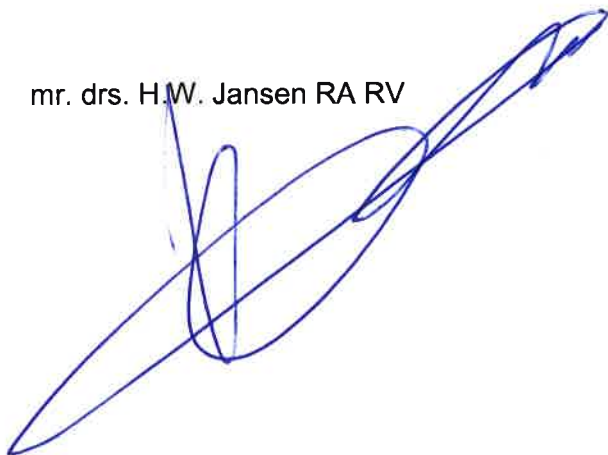
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het Dagelijks Bestuur van het Waterschap gemaakte schattingen en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw en rechtmatig beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 16 april 2018

Crowe Horwath Foederer B.V.

mr. drs. H.W. Jansen RA RV

Reactie Dagelijks Bestuur op het accountantsverslag 2017

(Accountantsverslag voor het boekjaar eindigend op 31 december 2017)

Algemeen

Naar aanleiding van de controle op de jaarrekening biedt de accountant aan het Algemeen Bestuur van het waterschap een verslag van bevindingen (accountantsverslag) aan. Het accountantsverslag treft u bijgaand aan. De accountant beoordeelt naast de getrouwheid ook de rechtmatigheid van de jaarrekening. Tevens wordt in het verslag teruggeblikt op de bevindingen n.a.v. de interimcontrole.

Onderstaand wordt analoog aan de indeling van het accountantsverslag de reactie gegeven op de door de accountant gedane bevindingen, adviezen en suggesties.

1. Belangrijkste bevindingen

Voorziening dubieuze debiteuren

De accountant constateert dat de voorziening dubieuze debiteuren fors gestegen is en er eveneens een forse afloop van openstaande vordering uit oudere jaren heeft plaatsgevonden. Hoewel de voorziening materieel gezien geen onjuistheden bevat, vraagt zij aandacht voor het blijven monitoren van de waardering van de belastingdebiteuren mede in relatie tot de door de BSOB te treffen beheersmaatregelen inzake de het wegwerken van de achterstanden in de invordering. Vanuit het regievoerdersoverleg (deelnemers en BSOB) zal hier passend aandacht voor gevraagd worden, met als specifiek aandachtspunt nog eens kritisch de grondslagen voor de vorming van de voorziening dubieuze debiteuren tegen het licht te houden.

Zuiveringsheffing uit voorgaande jaren

Het waterschap heeft in 2017 €2,3 miljoen aan zuiveringsheffing verantwoord die betrekking heeft op voorgaande jaren. Dit is een jaarlijks terugkomend fenomeen als gevolg van het verwerken van de verschillen tussen de definitieve en voorlopige aanslagen van meetbedrijven. Voor 2017 is deze post echter substantieel hoger als gevolg van de gestegen conjunctuur.

De wijze van verantwoording is geheel conform het financiële beleid. Wel vraagt de accountant om in samenspraak met de BSOB de methodiek en procedures periodiek te monitoren teneinde enerzijds ongewenste schommelingen zoveel mogelijk te voorkomen en anderzijds tijdig inzicht te krijgen en te behouden inzake de afloop van belastingstromen uit voorgaande jaren. Ook hiervoor zal vanuit het regievoerdersoverleg passend aandacht gevraagd worden.

Resultatenverdeling SNB

Op dit moment vindt er tussen de aandeelhouders een discussie plaats over de kostenverdeelstelsystematiek. De uitkomsten hiervan zijn echter nog niet duidelijk. De post is in de jaarrekening adequaat toegelicht en vereist geen verdere actie.

Functiescheiding inkoopproces

Over 2017 was er nog geen geautomatiseerd afgedwongen functiescheiding binnen het inkoop- en factuurproces omdat niet voor alle uitgaven vooraf verplichtingen worden vastgelegd vanwege evidente ondoelmatigheid (de zogenaamde “blauwe kostensoorten”). Via aanvullende interne controles achteraf is geconstateerd dat hierdoor geen fouten van materieel belang zijn ontstaan. Het advies van de accountant om het nieuwe financiële systeem zodanig in te richten dat de betreffende functiescheiding geautomatiseerd afgedwongen wordt, is inmiddels gerealiseerd.

2. Overige opmerkingen en aanbevelingen

VPB-plicht

Het waterschap is sinds 1 januari 2016 VPB-plichtig. Vanwege de onzekerheid die er lange tijd is geweest ten aanzien van de precieze reikwijdte en uitleg van de wet voor de waterschappen is voor

2016 uitstel van aangifte aangevraagd. Hierover is in de risicoparagraaf van de P&C-documenten periodiek gerapporteerd. Inmiddels is over 2016 aangifte gedaan en is ook de voorlopige aanslag over 2017 al in de jaarrekening verwerkt.

Optimalisatie financial accounting

In het kader van het jaarrekeningenwerk adviseert de accountant het jaarrekeningproces verder te stroomlijnen, enerzijds t.a.v. het beschikbaar komen van noodzakelijke gegevens en informatie en anderzijds t.a.v. de (uitgebreide) omvang van bepaalde paragrafen in de jaarrekening. Niet onvermeld mag blijven dat het jaarrekeningenwerk het afgelopen jaar verstoord is door de samenloop met de invoering van het nieuwe financiële systeem en langdurige ziekte bij een aantal sleutelfunctionarissen. Ook blijft het waterschap afhankelijk van de tijdige informatie-aanlevering van de verbonden partijen. Desondanks is het gelukt de jaarrekening, als gepland, in de juni AB-vergadering ter behandeling voor te leggen.

Desalniettemin zal het jaarrekeningproces tegen het licht worden gehouden en waar wenselijk en mogelijk zullen aanpassingen zowel procesmatig als lay-out-technisch worden doorgevoerd.

Bijlage I: Overzicht van de interimbevindingen.

In bijlage I van het accountantsverslag is een korte weergave gegeven van de bevindingen uit de interimcontrole van de accountant.

De bevindingen zijn gerubriceerd naar het risico op materiële fouten in de jaarrekening. Hoewel nog niet alle adviezen naar aanleidingen van de bevindingen volledig zijn opgevolgd, heeft het niet geleid tot consequenties voor de afgegeven verklaringen.

Vanzelfsprekend leiden de gedane adviezen ter optimalisatie van de processen tot verdere opvolging.

Vanuit de interimcontrole resteren nog de volgende aandachtspunten (gerubriceerd naar prioriteitstelling middel¹ en laag²):

Prioriteitstelling middel

Contractenbeheer

Contracten worden geregistreerd in het documentmanagementsysteem (Corsa). Dit systeem kent echter geen signaleringsfunctie. Inmiddels is een gezamenlijk contractmanagementbeleid ontwikkeld en is inmiddels is recent een contractbeheertool in gebruik genomen zodat de contracten in één systeem met de goede functionaliteiten worden beheerd.

Optimalisatie van financial accounting

Naast de bevindingen uit de jaarrekeningcontrole heeft de accountant tijdens de interimcontrole geconstateerd dat het gebruik van extracomptabele subadministraties een verhoogd risico met zich meebrengt. Bekend is dat het nieuwe financiële systeem kan voorzien in intracomptabele verwerking van deze subadministraties waarmee deze risico's afgevangen worden. De prioriteit op de korte termijn is echter gericht op het op orde hebben van de basisfunctionaliteiten van het nieuwe financiële systeem. Vervolgens wordt bezien in hoeverre deze subadministraties geïntegreerd kunnen worden.

Coördinatie van subsidieproces

De accountant heeft naar aanleiding van de interimcontrole geadviseerd de keuze rondom taken en verantwoordelijkheden van de subsidie-adviseurs te heroverwegen teneinde het risico op het mislopen van subsidiegelden te minimaliseren. Vooralsnog worden de gemaakte keuzes niet ter discussie gesteld. Wel zal bekeken wordt in hoeverre het mogelijk is de door de accountant gewenste

¹ Het risico op materiële fouten is tot een aanvaardbaar laag niveau teruggebracht, maar het proces loopt nog niet optimaal.

² Het risico op materiële fouten is beperkt, het proces loopt nagenoeg optimaal, maar kan nog verder geoptimaliseerd worden.

uitbreiding van de verantwoordelijkheden van de subsidie-adviseurs te beleggen bij een andere functionaris. Het opstellen van een subsidiekader/register wordt hierbij in samenhang met de mogelijkheden in het financieel systeem (zie hiervoor onder Optimalisatie financial accounting) betrokken. Dit heeft echter nog niet geleid tot concrete verbeteracties.

Prioriteitstelling laag

Inhuur personeel

Doelmatigheid van de inleen van extern personeel ten laste van de exploitatie wordt geborgd door de adviesrol van P&O en de beoordeling van de nut en noodzaak ervan door het DT. Voor inleen ten laste van investeringskredieten vindt de beoordeling van de doelmatigheid plaats via de projectbeheersing.

Ten aanzien van de rechtmatigheid is naar aanleiding van de wet DBA is een integrale analyse door Control uitgevoerd naar de lopende overeenkomsten en is het inleen- en inhuurproces herijkt teneinde te voldoen aan de regelgeving. Het proces is nu zodanig ingericht dat vanaf 2018 het proces volledig gemonitord kan worden en meegenomen wordt in de verbijzonderde interne controle.

Tijdige en geautomatiseerde verwerking van belastingopbrengsten in de financiële administratie

Het is op dit moment nog steeds niet mogelijk om vanuit het belastingsysteem van BSOB voor de belastingopbrengsten journaalposten aan te maken die vervolgens door het waterschap geautomatiseerd ingelezen kunnen worden. Het periodiek handmatig journaliseren van de belastingopbrengsten vergt onevenredig veel inzet waardoor nu nog steeds gebruik wordt gemaakt van extracomptabele overzichten van BSOB. Op basis hiervan worden tussentijds de belastingopbrengsten nauwgezet (incl. verbandcontroles) gemonitord. De accountant constateert terecht dat het niet tussentijds verantwoorden van de belastingopbrengsten in het kader van de interne beheersing niet wenselijk is. Daarom wordt bij de BSOB onverminderd erop aangedrongen om alsnog de automatische journaalposten aan te maken.

Tot slot

Zoals uit bovenstaande blijkt zal het DB (voor zover nog niet is gedaan) uitvoering geven aan de gedane aanbevelingen.

Voorts bedankt het DB de accountant voor de heldere wijze van rapporteren en voor de scherpe analyses. Ook waardeert het DB de professionele en constructieve werkwijze waarop de accountant, in samenwerking met de organisatie, de jaarrekeningcontrole heeft vormgegeven.

--/--

Controllersparagraaf bij Jaarverslaglegging 2017

Algemeen

Afgegeven verklaringen

Hoewel als gevolg van de implementatie van het nieuwe financiële systeem in combinatie met een hoge werkdruk door een aantal langdurige ziektegevallen, de totstandkoming van de jaarrekening niet zo efficiënt is verlopen als gepland, is de organisatie er toch in geslaagd om op tijd een jaarrekening aan de accountant ter controle voor te leggen. Het heeft echter geen consequenties gehad voor de af te geven verklaringen van de accountant. De accountant heeft inmiddels voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid een goedkeurende verklaring bij de jaarrekening verstrekt.

Wel resteren en nog een aantal verbeterpunten voor de interne organisatie. Deze zijn opgenomen in het separaat uitgebrachte accountantsverslag. Het accountantsverslag en de reactie hierop van het Dagelijks Bestuur zijn bij dit agendapunt toegevoegd en geeft nader inzicht en duiding op de controlewerkzaamheden en de wijze waarop invulling gegeven wordt aan de door de accountant aangedragen verbetervoorstellen

Deel jaarverslag

Algemeen

De leesbaarheid van de in de programmaverantwoording gepresenteerde prestatietabellen en kaarten is niet optimaal. De tabellen en grafieken hadden als doel de transparantie en leesbaarheid te vergroten. Door de lay-out ervan wordt dit effect echter grotendeels teniet gedaan. Een andere lay-out zou de leesbaarheid sterk ten goede komen.

Inleiding

In de inleiding is een kort overzicht gegeven van een aantal mooie prestaties welke in 2017 zijn gerealiseerd. Daarnaast is er -terecht- ook melding gemaakt van het achterblijven van een aantal zaken zoals de stikstof- en fosforverwijdering op de rwzi Dinther en het achterlopen van de renovatie van de rwzi De n Bosch.

Het begrotingsjaar is afgesloten met een voordelig resultaat van € 6,2 miljoen en opzichte van de begroting na wijziging n.a.v. de bestuursrapportage.

Het verschil is zowel in de het jaarverslag als in de aangeboden adviesnota uitgebreid toegelicht. Opmerkelijk is dat er een aanzienlijk positiever resultaat wordt gepresenteerd t.o.v. de prognose die medio 2017 tot stand is gekomen ten behoeve van de bestuursrapportage.

Een globale analyse van het resultaat in de jaarrekening ten opzichte van de prognose uit de bestuursrapportage laat zien dat een groot aantal posten die dit veroorzaken ten tijde van het opstellen van de prognose nog niet bekend waren (bijvoorbeeld de belastingopbrengsten uit voorgaande jaren n.a.v. definitieve aanslagen). Uitzondering hierop is de prognose van de kapitaallasten. T.o.v. de raming in de bestuursrapportage zijn de kapitaallasten € 1,2 miljoen lager uitgevallen dan begroot. De verklaring die hiervoor wordt gegeven betreft een lagere boekwaarde van de investeringen per 1 januari 2017 en een lagere afschrijving met betrekking tot de instandhouding van de rwzi Den Bosch. Een verbetering zou zijn om de effecten op de kapitaallasten van de boekwaarde op basis van de jaarrekening reeds bij de bestuursrapportage mee te nemen.

Programma Veilig en Bewoonbaar Beheergebied

De investeringen t.a.v. aanpak Voorkomen Wateroverlast (ha) en aanpak knelpunten stedelijk gebied (stuks) lopen achter. Deze zijn afdoende toegelicht.

Programma Voldoende Water en Robuust Watersysteem

Het achterblijven van de realisatie EHS en GGOR is voldoende toegelicht.

Programma Gezond en Natuurlijk Water

Opvallend zijn de lage realisatiecijfers waar het gaat om beekherstellen natuurvriendelijke oevers (NVO's). Gezien deze realisatiecijfers en de eveneens verlaagde prognoses voor de eerstvolgende jaren (ook voor

EVZ's), kan een vraagteken gezet worden bij het realiteitsgehalte bij de prognoses voor het einde van de planperiode waarin men verwacht de opgelopen achterstanden in te lopen. De oorzaken van de opgelopen vertragingen zijn valide onderbouwd. De vraag is of het reëel is te veronderstellen dat deze zelfde oorzaken niet (meer) bij nieuwe projecten zullen optreden?

Programma Schoon Water

Binnen het programma Schoon Water worden enkele substantiële afwijkingen gerapporteerd. Het is van belang te onderkennen dat een aanzienlijk deel hiervan veroorzaakt door de renovatie van de rwzi Den Bosch. Hierbij valt te denken aan een lagere energieproductie, hogere slibafzet naar de SNB.

Daarnaast wordt opgemerkt dat zowel binnen het programma schoon water als in de risicoparagraaf een btw-risico bij SNB wordt gesignaleerd. Op basis van de laatste inschattingen is de kans dat het risico zich voordoet inmiddels groter dan ten tijde van het opstellen van het jaarverslag werd voorzien. Dit kan een substantieel financieel effect hebben.

Programma Organisatie van Maatschappelijke Meerwaarde

Wat betreft het onderdeel communicatie en participatie is het vermeldenswaardig dat o.a. het stimuleren van (participatie-)initiatieven door de AWB aangemerkt wordt als subsidie en daarvoor een subsidieverordening vereist is. In samenwerking met waterschap De Dommel wordt hiertoe nu een algemene subsidieverordening voorbereid.

SOCIAAL JAARVERSLAG 2017

Inhoudsopgave	
Inleiding	3
1. Ontwikkelingen	5
2. Omvang formatie en samenstelling personeelsbestand	7
2.1	Formatie en bezetting 7
2.2	Personeelsopbouw 9
2.3	Werkweek en deeltijd 10
2.4	Inschaling 11
2.5	Belonen 12
2.6	In-, door- en uitstroom 14
2.7	Social Return/MVO 16
3. Arbeidsvoorwaarden	17
3.1	Opleiden 18
3.2	IKB, meer- en minderwerk 20
3.3	Seniorenbeleid 21
3.4	Ouderschapsverlof 21
4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu	22
4.1	Ziekteverzuim 22
4.2	Zorg voor veiligheid en gezondheid 23
4.3	Integriteit 24
5. De targets van Mooi 2018	26
Publicaties:	
Bijlage 1 PW 6 april 2018 <i>Interne mobiliteit bij Waterschap Aa en Maas</i>	
Bijlage 2 Landelijk OR blad <i>Vrij je loopbaan uitstippelen</i>	

Inleiding

Jaren vloeien in elkaar over, ook organisatorisch, liefst soepel, geleidelijk, vanzelfsprekend, energie gevend. De wateroverlast in 2016 echter brengt de organisatie in opperste staat van alertheid omdat ad hoc een groot beroep wordt gedaan op de flexibiliteit, vaardigheid, kennis en inzet van medewerkers. Deze periode is duidelijk de opmaat geweest voor 2017, het jaar waarin we met voortschrijdend inzicht, samen met medewerkers, heel wat 'zandzakken' in de organisatie neerleggen. Het eerste half jaar zeker.

Zandzakken worden echte plannen, echte acties, de neuzen dezelfde kant op, gericht op die ene stip op een alsmaar in beweging zijnde horizon: de toekomst. Dingen lukken! Denk aan 'Het klimaat, weer een uitdaging' en de ontwikkeling van gebiedsteams. Niet alleen aangaande het systeem, ook de toekomstvisie en strategie voor zuiveren wordt in woord en beeld uitgewerkt en ingebed in de organisatie en daarbuiten. En als een innovatieve cultuur eenmaal staat wordt er alweer gesproken over de transitie naar een netwerkorganisatie.

Het jaar van bewustwording. 2017 was ook het jaar van bewustwording. Maatschappelijke en sociale veranderingen zijn een afspiegeling van hoe de organisatie ontwikkelt. Medewerkers staan aan de vooravond van een toekomst die in teken staat van: langer werken, midden in de samenleving staan, meegaan in een tijd waarin robotisering, biotechnologie en artificial intelligence de boventoon gaan voeren. Nieuwe vaardigheden en kennis zijn nodig. Stilstaan is geen optie. Het is meebewegen of vooruitlopen. De organisatie biedt de medewerkers een voedingsbodem van vertrouwen en vrijheid en dit maakt dat medewerkers dŭrven te bewegen, zowel intern (getuige de vele intern ingevulde vacatures) als naar buiten toe (denk ook aan het toenemend aantal detacheringen bij andere overheidsorganisaties). Dat we hard werken aan aantrekkelijk werkgeverschap, en dat dit vruchten afwerpt, blijkt wel uit het feit dat ontstane vacatures snel weer zijn ingevuld zonder externe recruiters.

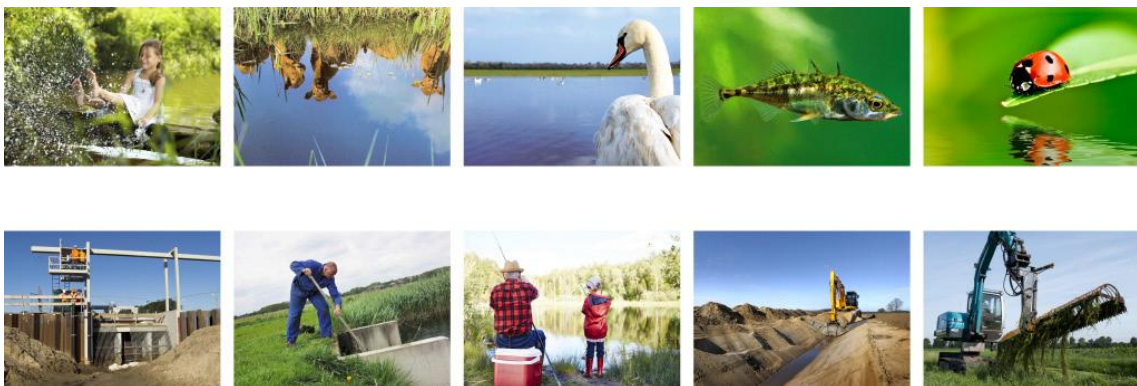
Het jaar van beleven. In 2017 ontstaat een nieuwe dynamiek, ingegeven door de ontwikkelkansen die de organisatie biedt met de Brabant Aquademie, het ontwikkeltraject 'leiderschap' in je loopbaan, het Persoonsgebonden Basis Budget en de toenemende mate waarin medewerkers zelf de verantwoordelijkheid nemen voor hun (loopbaan) ontwikkeling. Denkers en doeners zoeken elkaar op, ook de Brabantse waterschappen halen banden aan met de ontwikkeling van een gedeeld intern platform als Spraakwater. Het vitaliteitsbeleid, dat bijdraagt aan gezonde en gelukkige medewerkers, leidt tot velerlei geslaagde acties. Voor medewerkers is er ruimte om de eigen signatuur kracht bij te zetten. Pioniers, entrepreneurs, creatieve verbinders, staan op en duwen de organisatieontwikkeling MOOI, met vele collega's in hun kielzog, verder. Een betekenisvol jaar!

In dit sociaal jaarverslag presenteren we een beeld van de organisatie over 2017. We leggen hiermee verantwoording af over de belangrijkste ontwikkelingen binnen de organisatie in het afgelopen jaar. Het brengt zowel de omvang en samenstelling van

het personeelsbestand in beeld, als de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden.

Op hoofdlijnen wordt een aantal ontwikkelingen beschreven waarin veel energie is gestoken. Met cijfers en grafieken presenteren we de belangrijkste kenmerken van het personeelsbestand en leggen verband met geformuleerde doelstellingen. Indien relevant worden vergelijkingen gemaakt met 2016.

Ontwikkelingen

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los laten. In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen beloningsbudget kreeg en medewerkers en leidinggevenden vrij waren om afspraken te maken over 'hun gesprekscyclus'. Meer ruimte voor maatwerk, doorlopende gesprekken en veel minder papier. Dus geen beoordelingsgesprek met een koppeling aan een financiële waardering. Maar een continue waardering / feedback door het jaar heen was de insteek. De wijze van invulling is door afdelingen en teams zelf ingericht. Met deze gesprekscyclus blijven wij binnen de afspraken die gemaakt zijn in de SAW.

Vrijwilligers

Waterschap Aa en Maas heeft 27 inwoners van zijn beheersgebied van 164.000 hectare opgeleid tot dijkwachter. Zij sperren de ogen open en spitsen de oren langs 110 kilometer voorname dijken en 59 kilometer regionale waterkeringen. Het betreft burgers die worden opgeleid tot dijkwachter en kunnen worden ingezet als het ergens langs de dijken dreigt mis te gaan.

Winnend Samenwerken: E-HRM

Met ingang van januari 2017 HRM regelen onze medewerkers hun zaken digitaal via een dashboard. Medewerkers kunnen zelf online NAW-gegevens aanpassen, verlof aanvragen, keuzes maken in hun IKB (Individueel Keuze Budget) en noem maar op. Managers accorderen online onkostendeclaraties, registreren verzuim en hebben bovendien altijd en overal toegang tot allerlei managementinformatie. Het levert tijdswinst op, mutaties worden maar eenmalig in de database vastgelegd. Tegelijkertijd levert het een aanzienlijke beperking op van de interne papierstroom. Bijkomend voordeel is dat door de automatisering de kans op fouten vermindert. De ontwikkeling en implementatie van E-HRM werd uitgevoerd door de drie Brabantse Waterschappen samen. Vanaf 1 januari 2018 werken wij met één Personeels- en salarisadministratie voor de Brabantse Waterschappen.

CAO waterschappen

Het is in 2017 niet gelukt een cao af te sluiten. In 2018 zijn de onderhandelingen voortgezet.

Spraakwater

In april 2017 ging het nieuwe intranet "Sprakwater" live. Sprakwater is één gezamenlijk sociaal intranet voor de Dommel, Brabantse Delta en Aa en Maas. Hiermee creëren we verbinding en versterking tussen de drie organisaties en kunnen we beter samenwerken, kennis delen en informatie inwinnen. Eén intranet, één structuur, en één uitstraling (wel in eigen huisstijl).

Week van de Loopbaan

Dit jaar werd een Week van de Loopbaan georganiseerd die in het teken stond van vitaliteit en duurzame inzetbaarheid. Er werden workshops en lezingen aangeboden met thema's als Mindfulness, stress onder controle, "Access Bars", "Work Life & Balance" etc.

Brabant Aquademie digitaal

In 2017 is de online shop van de Brabant Aquademie gestart. Opleidingen zijn nu eenvoudig te vinden in eHRM. Ook alle ARBO en veiligheidstrainingen zijn in dit

systeem opgenomen. Je kunt je digitaal inschrijven voor een opleiding, training, workshop en/of andere cursus en een eigen portfolio met gevolgde opleidingen maken.

Omgevingswet

De ingangsdatum van de omgevingswet is bekend gemaakt (1 januari 2021). Inmiddels is een hele groep collega's aan de slag gegaan met die Omgevingswet. Hierbij werken ze nauw samen met waterschappen Brabantse Delta en de Dommel. Daarnaast werken ze met verschillende partijen samen in pilots, netwerkbijeenkomsten en werken ze mee aan een leerprogramma over de gevolgen van de Omgevingswet voor onze huidige manier van werken.

HWBP

Om Nederland te beschermen tegen overstromingen moeten onze waterkeringen in uitstekende staat verkeren. Hieraan werkt Rijkswaterstaat samen met de waterschappen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Een aantal van onze medewerkers wordt hiervoor ingezet. Je creëert hierdoor beweging in de organisatie en ontwikkeling van kennis.

MOOi

Er zijn veel stappen gezet in het Meerjarenplan Organisatie Ontwikkeling (MOOi). Het tweede deel van het talentontwikkelprogramma 'Leiderschap in je loopbaan' voor medewerkers is gestart. Er is geïnvesteerd in LEAN-trainingen en in 5S, een methode om de werkomgeving efficiënter in te richten. Daarnaast zijn stappen gezet in assetmanagement en is vanuit de gedachte van MOOi klant een update gekomen rondom gebiedsgericht werken, met het oprichten van gebiedsteams."

Kennismanagement heeft in 2017 vorm gekregen in de vorm van het opstarten van het traject 'de juiste kennis in huis' bij Zuiveren. Het proces is ingericht om in kaart te brengen welke kennis te behouden, te ontwikkelen en te realiseren. In 2018 wordt dit traject verder uitgerold. Het traject wordt uitgevoerd door en met eigen medewerkers, de facilitators van Aa en Maas.

Aantrekkelijk werkgeverschap is een onderwerp dat met het krapper worden van de arbeidsmarkt aandacht heeft gekregen. Het aantrekken en ontwikkelen van toekomstige medewerkers, het behouden van medewerkers zal naar 2018 toe zijn beslag krijgen. Een concrete ontwikkeling is de talenten- en klussenbank, waar medewerkers met hun specifieke kwaliteiten en ambities gekoppeld kunnen worden aan opdrachten en klussen. Zo wordt er weer een stap gezet in het meer werken in rollen en minder in functies.

Vitaliteit, een belangrijk aspect van duurzame inzetbaarheid heeft in 2017 grote stappen gemaakt. Met een vitaliteitsteam is gewerkt aan concrete activiteiten als het organiseren van bootcamps voor medewerkers, verzorgen van kistjes vers fruit op de buitenlocaties, lezingen en workshops gericht op slaap, voeding en bewegen, het organiseren van de traploopweek en het inzetten van een vitaliteitscoach.

De 'Stroomversnellers' hebben weer een aantal sprekers geregeld die middels live streams naar de buitenlocaties voor iedereen te volgen is geweest. De sprekers hadden betrekking op sociale en technologische ontwikkelingen en innovaties.

Publicaties

In bijlage 1 en 2 van dit Sociaal Jaarverslag zijn publicaties over de interne doorstroming en het uitstippelen van een vrije loopbaan voor de medewerker opgenomen.

2. Financiële afspraken en samenstelling personeelsbestand

2.1 Formatie en bezetting

Met het Algemeen Bestuur zijn afspraken gemaakt over de begroting van de formatie waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is hieronder vertaald in fte's. Tussentijds is de formatie, met goedkeuring van het Algemeen Bestuur, opgehoogd vanwege de Mid Term Review (MTR).

Elke medewerker is werkzaam op een zogeheten formatieplaats, welke wordt uitgedrukt in een fte (fulltime equivalent). In 2017 bedraagt een fte 36 uur per week. Er wordt een onderscheid gemaakt in toegestane formatie en bezetting.

Toegestane formatie

Elk jaar wordt via de begroting het aantal toegestane fte's vastgesteld waarbij wordt gestuurd op de totale kosten. Dit is de formatie die door het bestuur is bepaald. De toegestane formatie (exclusief de formatieruimte voor het bestuur en de algemene dienst) is op peildatum 31 december 2017 397,71 fte.

Bezetting

De bezetting geeft aan hoeveel van de toegestane formatie is ingevuld. Op 31 december 2017 bedroeg de bezetting(exclusief de bezetting van het bestuur en de algemene dienst) : 402,96 fte.

>>> Overzicht formatie en bezetting per 31 december 2017

	Organisatie	Realisatie 2017	Begroting 2017*
Formatie/bezetting	Bestuur	4,71	4,68
	Vaste formatie	402,96	397,71
	Algemene Dienst	3,05	2,29
	Totaal	410,72	404,68
Opbr omgerekend naar fte	Vaste formatie	8,15	6,99
	Algemene Dienst	1,46	1,03
	Totaal	9,61	8,02
Netto formatie/bezetting	Bestuur	4,71	4,68
	Vaste formatie	394,81	390,72
	Algemene Dienst	1,59	1,26
	Totaal	401,11	396,66

* inclusief door AB goedgekeurde verhoging van 7,0 fte in het kader van uitvoering MTR en beleidsnotitie "Weer een uitdaging"

De werkelijke bezetting is hoger dan de toegestane formatie voor 2017. Dit verschil wordt veroorzaakt door de vervanging van onze medewerkers die zijn ingezet bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

De personeelsopbredingen zijn omgerekend naar fte's (gemiddelde waarde 1 fte = 75.000 euro). De opbrengsten worden gegenereerd door zowel medewerkers in vaste dienst als medewerkers in algemene dienst. De kosten van de Algemene Dienst bedragen nooit meer dan € 400.000, - (kosten minus opbrengsten).

Tijdelijk personeel

Voor het invullen van vacatures en het aantrekken van tijdelijke (extra) personeel zijn spelregels vastgesteld. Deze houden in dat inhuur van tijdelijk personeel voor vervanging in principe pas toegestaan is na een periode van 3 maanden. Tot die tijd moeten oplossingen gezocht worden in temporiseren of prioriteren van werkzaamheden. Als na een zorgvuldige check blijkt dat temporiseren en prioriteren niet acceptabel is, kan eerder, maar altijd pas na 6 weken, worden vervangen. In situaties waarin ernstige verstoring van operationele werkprocessen optreedt en intern geen oplossingen te vinden zijn, is per direct vervanging mogelijk. De directie beslist over het invullen van een vacature en het aantrekken van tijdelijk personeel. Het beleid is dat vacatures eerst intern worden opengesteld, indien geen geschikte kandidaat kan worden gevonden wordt de vacature extern opengesteld, tenzij het gaat om een "treintje" van medewerkers. Om loopbaanmobiliteit te vergroten wordt er soms een "treintje" gecreëerd waarbij medewerkers ruilen van functie, dit wordt afgestemd met de medezeggenschap.

Onder inhuur dient verstaan te worden de inkoop van extern personeel en adviesdiensten. Hierbij geldt dat is aangesloten bij de definities en selecties zoals gemaakt door de Rekenkamercommissie ten behoeve van het opgestelde onderzoeksrapport over inhuur. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen inhuur ten laste van exploitatie en investeringsprojecten.

*Op 24 november 2017 zijn wij als team **RWZI Land van Cuijk** gestart met de zogenaamde 'Yellowbelt' training. Deze cursus, verdeeld in vier hapklare brokken, biedt een kijkje in de grote 'gereedschapskist' van Lean Six Sigma. Uiteindelijk is het doel om de methode toe te passen om verbeteringen door te voeren, in kleine stapjes, met geringe investering en met grote betrokkenheid van de medewerkers.*

Hoewel wij als team vaak voor elk probleem meteen een oplossing willen hebben, is het volgens de Lean methode veel belangrijker om het probleem eerst goed te definiëren. Daarna ga je met meerdere mensen brainstormen over mogelijke oorzaken. Belangrijk is hierbij dat iedereen open staat voor alle inbreng, zo kom je soms tot verrassende (out-of-the-box) bevindingen. Als er uiteindelijk een oplossing op tafel ligt, kijk je terug naar de probleemstelling: is het probleem hiermee écht opgelost?

Tijdens de cursus zijn we in twee kleine groepen aan het werk gegaan met twee uitdagingen uit de praktijk. Hiervan is er één tijdens de cursus opgepakt en deze wordt momenteel verder uitgewerkt en gerealiseerd. Daarnaast hebben we na de cursus een ander probleem (herhaaldelijke storing bij een van onze rioolgemalen) volgens deze methode opgepakt.

Als team kunnen we nog wel leren om de Lean methode consequent toe te passen. Het zogenaamde "blussen van brandjes" geeft namelijk wel een goed gevoel op korte termijn, maar leidt niet tot oplossing van de oorzaak achter een probleem.

2 Personeelsopbouw

>>> personeelsbestand en opbouw naar aantal medewerkers per 31 december 2017

Personeelsopbouw	2017	2016	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2016	Gemiddelde gemeenten 2016
Per 31-12	450	429			
Mannen	68%	68%	68%	56%	50%
Vrouwen	32%	32%	32%	44%	50%

Het percentage vrouwen binnen Waterschap Aa en Maas is gelijk gebleven ten aanzien van 2016. Dit percentage is gelijk aan het gemiddelde bij de sector waterschappen (HR monitor 2016). Bij de vergelijking met provincie en gemeente blijft Waterschap Aa en Maas achter. Waterschap Aa en Maas blijft streven naar meer vrouwen in de organisatie. Onze (secundaire) arbeidsvoorwaarden bieden daar ruimschoots mogelijkheden voor, zoals werken in deeltijd, flexibiliteit in uren en plaats- en tijdonafhankelijk werken.

>>> opbouw gemiddelde leeftijd per 31 december 2017

leeftijdsopbouw	2017	2016	Gemiddelde sector waterschap 2016	Gemiddelde provincies 2016	Gemiddelde gemeenten 2016
Per 31-12 gemiddeld	45,9	46,3	48,2	49,4	49,8
mannen	46,4	46,5	48,8	50,7	49,8
vrouwen	45,2	45,9	46,7	47,8	46,9

De gemiddelde leeftijd bij waterschap Aa en Maas is weer licht gedaald. In vergelijking met de sector Waterschappen is de gemiddelde leeftijd bij Waterschap Aa en Maas een stuk lager. Volgens Binnenlands Bestuur stijgt de gemiddelde leeftijd van de ambtenaar niet meer. Dit is met name te danken aan de instroom van jongeren. De gemiddelde leeftijd van medewerkers die dit jaar bij Waterschap Aa en Maas zijn ingestroomd bedraagt 39,3 jaar. Er zijn meer medewerkers werkzaam in de groep ouder dan 55 jaar (24%) dan in de groep tot 36 jaar (16% - bij sector Waterschappen 10%). Men dient te blijven streven naar instroom van jongere medewerkers.

Wanneer de gemiddelde leeftijd wordt vergeleken met andere decentrale overheden is de gemiddelde leeftijd bij Aa en Maas laag (bron: HR monitor decentrale overheden 2016). In het strategisch P&O beleid is vastgelegd dat waterschap Aa en Maas streeft naar een verjonging van het personeelsbestand. Dit om een verdere vergrijzing en ontgroening van het personeelsbestand te voorkomen. Om aan doorstroom invulling te kunnen geven worden vacatures grotendeels intern opgevuld. Verjonging is daardoor moeilijker realiseerbaar maar dit jaar, hoewel het maar een kleine verlaging is, toch bereikt.

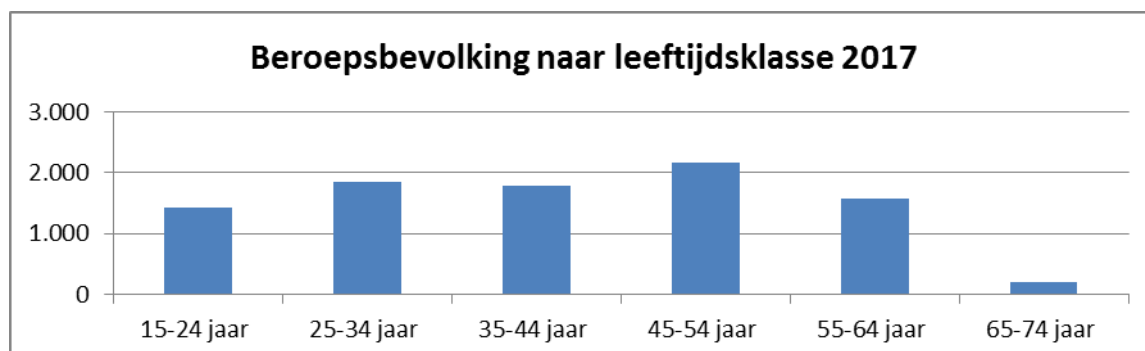
Diana Daelmans

Adviseur watersysteem

Gezamenlijk opleidingstraject medewerkers waterbeheer: Per district werken gemiddeld vier adviseurs watersysteem. Dat zijn toch zo'n 16 personen die ongeveer hetzelfde soort werk doen. Toch ervaart iedereen het verschillend, afhankelijk o.a. van wat er speelt in het gebied en persoonlijke talenten. Door samen te bepalen wat onze kerntaken zijn en welke competenties daarbij horen, konden we kijken welke kernkwaliteiten ons sterk maken. We hebben geleerd hoe we elkaar kunnen versterken, binnen het team per district en ook binnen de groep adviseurs watersysteem. Zo willen wij het waterschap maar ook de omgeving zo goed mogelijk te bedienen. Met als grote trots natuurlijk ons ID-bewijs, waarin staat wat ons als adviseur watersysteem speciaal maakt. Maar ook het vervolg is mooi: samen hebben we een 'wasstraat' aan belangrijke cursussen/workshops samengesteld voor onze persoonlijke ontwikkeling die past binnen de functie. En iedereen kan de cursussen/workshops die hem of haar het beste past gaan volgen.

In onderstaande grafiek is de beroepsbevolking van Nederland onderverdeeld in leeftijdsklassen (bron UWV Arbeidsmarktprognose 2017-2018). De grootste groep is 45-54 jaar. Deze leeftijdsgroep is ook bij Waterschap Aa en Maas het hoogst.

Elke carrière bestaat uit fases. Tussen de 20-30 jaar zoek je een baan in je vakgebied, tussen 30 en 40 jaar ben je druk bezig met de vorming van je carrière, tussen 40-50 jaar is de tijd om je als expert te profileren, tussen 50-60 jaar is het belangrijk dat je blijft leren (is van toepassing bij Waterschap Aa en Maas als lerende organisatie) en na je 60ste mag je jezelf profileren als 'oude, wijze mentor', maar blijft daarbij open om van jongere generaties te leren. (bron: Monsterboard).

Bij de afdelingen binnen Zuiveren en WSK stroomt de komende jaren als gevolg van ouderdomspensioen een groep mensen uit. Momenteel wordt hier op al voorgesorteerd door het opleiden van nieuwe en jongere medewerkers om de vrijkomende functies te gaan invullen. Bij WSK hebben we in dit verband leer-/werktrajecten in het kader van de Beroeps Begeleidende Leerweg (BBL). In 2016 en 2017 waren deze BBL-ers klaar met hun opleiding en zijn ingestroomd in de formatie waardoor zij daarmee gelijktijdig een medewerker die met pensioen is gegaan hebben vervangen. Binnen de zuiveringsregio's zijn 2 BBL-ers werkzaam ter ondersteuning van oudere medewerkers met fysieke klachten.

>>> Overzicht aantal BBL'er

Werkzame BBL'ers	2017	2016
Aantal	5	6

2.3 Werkweek en deeltijd

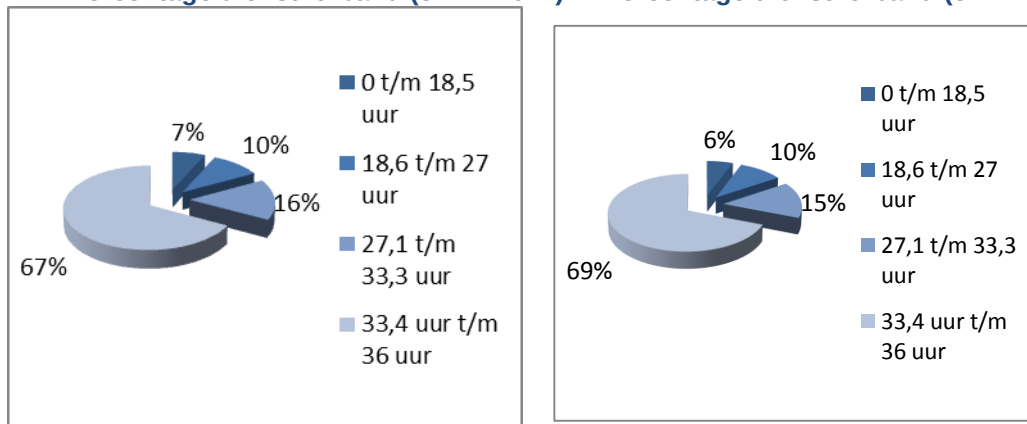
Door de plus min-uren systematiek, waarbij de medewerker gemiddeld per week zijn contracturen dient te werken, maar de uren kan invullen naar behoefte, ontstaat er een betere werk-privé balans. Ook wordt er meer gewerkt wanneer het nodig is en minder gewerkt wanneer het niet nodig is. De grens tussen werk en privé is veel vloeier geworden. Dit komt de efficiëntie van de organisatie ten goede.

Onder deeltijdarbeid verstaan we alle arbeid die wordt verricht korter dan het vastgestelde aantal voltijd uren (in 2017: 36 uur) en die naar rato van het minder aantal uren wordt beloond. In de SAW is vastgelegd dat iedere medewerker het recht heeft om deeltijd te gaan werken, tenzij het dienstbelang zich daartegen verzet.

Van de 450 medewerkers werkt 33% (2016 31%) in deeltijd. Het aantal fulltimers is in 2017 gedaald met 3% naar 67%. Het overgrote deel van de deeltijd-dienstverbanden wordt ingevuld door vrouwen, te weten 69%. Van het totaal aantal vrouwen werkt 71%

in deeltijd, terwijl dit bij de mannelijke medewerkers een veel lager percentage van 16% is. Volgens het CBS heeft bijna driekwart van de werkende vrouwen een deeltijdbaan (Bron: CBS). Onderstaand overzicht geeft aan hoeveel medewerkers voor een bepaald aantal uren aangesteld zijn.

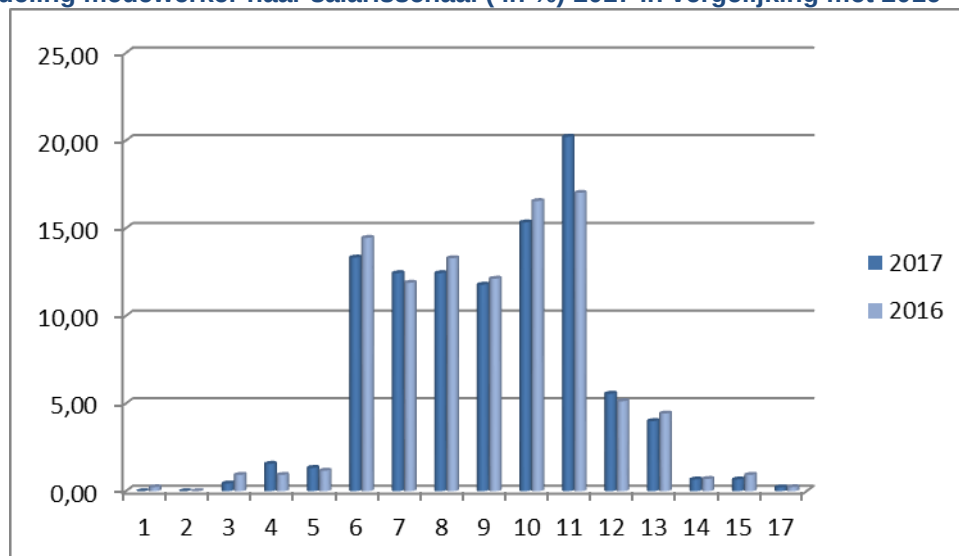
>>> Percentage dienstverband (31-12-2017) >>Percentage dienstverband (31-12-2016)

2.4 Inschaling

In onderstaande grafiek is de spreiding van het aantal medewerkers over de verschillende salarisschalen uit de SAW weergegeven.

>>Verdeling medewerker naar salarisschaal (in %) 2017 in vergelijking met 2016

De meest voorkomende schaal is schaal 11 gevolgd door schaal 10 (gelijk aan 2016). Organisatieontwikkeling bij Waterschap Aa en Maas zorgt voor een lichte stijging van het kennisniveau. Een van de effecten is dat de beloning daardoor stijgt.

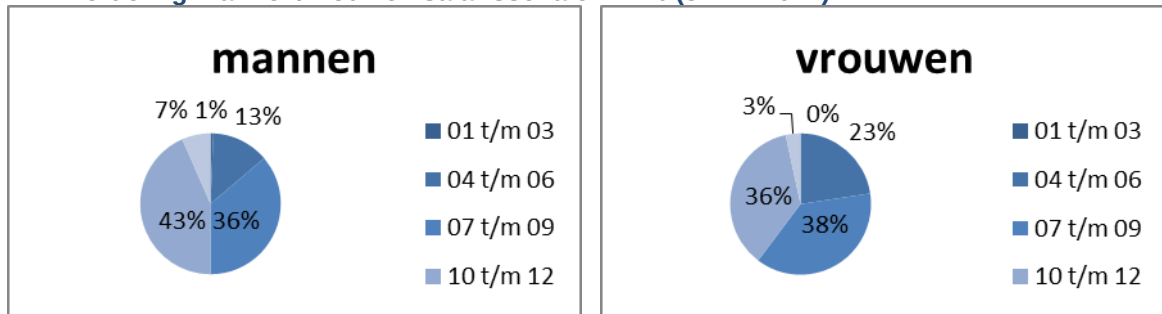

Ik ben eigenlijk altijd wel bezig met het verbeteren van processen. Bij mijn vorige werkgever heb ik al kennism gemaakt met Lean Six Sigma als middel om processen te verbeteren. Daar heb ik ook al een Greenbelt behaald en met deze kennis probeer ik ook bij Aa en Maas al een tijdje om procesverbeteringen aan te jagen. Om collega's daar nog beter bij te kunnen helpen heb ik vorig jaar besloten om mijn PBB in te zetten om ook een Lean Six Sigma Blackbelt te behalen. Het theorie-examen heb ik inmiddels behaald en nu is het zaak om aan te tonen dat ik deze ook in de praktijk kan toepassen door 2 verbeterprojecten uit te voeren. Voor een afdelingshoofd valt het dan niet mee om hiervoor voldoende tijd vrij te maken, maar het is toch ook weer leuk om even diep de inhoud in te duiken. Een eerste project loopt, met behulp van een fantastische stagiaire, nu dus al en over een maand of 2 hopen we hiervan de resultaten te kunnen laten zien.

In de volgende tabel is een vergelijking weergegeven van de schaalverdeling tussen mannen en vrouwen.

>>> Verdeling mannen/vrouwen salarisschalen in % (31-12-2017)

Van de vrouwen bevindt 61% zich binnen de functieschalen tot en met schaal 9, 39% bevindt zich in de schalen 10 tot en met 17. Bij de mannen is de verdeling gelijkmatiger 50% en 50%. Waterschap Aa en Maas wil ongeacht het geslacht van medewerkers de ruimte en richting geven om zichzelf te ontwikkelen, verschil in beloning is hier niet van toepassing.

In totaal zijn er 17 leidinggevend en 3 directieleden waarvan 6 vrouw zijn. Dit maakt een percentage van 30% vrouwen in leidinggevende functies. Bij de sector Waterschappen is 24% van de leidinggevend een vrouw (Bron: HR monitor 2016).

2.5 Belonen

De basis van de beloning is de aard van de functie en de waarde die aan die functie door middel van functiewaardering wordt toegekend. Waterschap Aa en Maas heeft een generiek functieboek.

Gesprekscyclus

In 2016 is besloten de vaste cyclus van drie formele gesprekmomenten in het jaar los laten. Dus niet langer een vaste structuur van 3 gesprekken per jaar, maar meer ruimte voor maatwerk en doorlopende gesprekken. Dit sluit aan bij de landelijke ontwikkelingen, waarin maatwerk, flexibiliteit, goede gesprekken en minder overbodige formulieren door waterschappen en medewerkers worden gewenst.

Dit vraagt wel om een bepaald vertrouwen in onze medewerkers dat ze het goed doen. M.a.w. iedereen die niet in het maximum van de schaal zit ontvangt jaarlijks een loonsverhoging van 2,5%. Naast vertrouwen is rechtsbescherming belangrijk in de relatie tussen werkgever en werknemer en worden afspraken over persoonlijke ontwikkeling maar ook disfunctioneren nog steeds vastgelegd en opgenomen in het personeelsdossier.

Medewerkers willen gewaardeerd worden en graag het hele jaar informeel in gesprek zijn met hun leidinggevende. Dat is wat we terugkregen uit de organisatie. De traditionele wijze van jaarlijks een beoordeling uitspreken en hier een score aan hangen, sluit niet meer aan bij moderne arbeidsverhoudingen.

In 2017 is gestart met een pilot, waarbij iedere afdeling een eigen extra beloningsbudget kreeg (buiten de standaard salarisverhoging om) en medewerkers en leidinggevend vrij waren om afspraken te maken over 'hun gesprekscyclus'. Meer ruimte voor maatwerk, doorlopende gesprekken en veel minder papier. Dus geen beoordelingsgesprek met een koppeling aan een financiële waardering. Maar een continue waardering / feedback door het jaar heen was de insteek. De wijze van invulling is door afdelingen en teams zelf ingericht.

Het gaat nu veel meer over persoonlijke ontwikkeling en toegevoegde waarde, je betekenisvol voelen. Niet financiële beloning, zoals een compliment of waardering door collega's komen steeds vaker voor en worden als bijzonder en waardevol ervaren. Beloningen in euro's bestaan ook nog steeds. Wel vaker in de vorm van een persoonlijk cadeau.

Bezoldiging

Het bezoldigingsbeleid is er op gericht medewerkers in de functieschaal te plaatsen zodra wordt voldaan aan de functie eisen. Bezoldiging is mogelijk in een aanloopschaal of functieschaal. De functieschaal wordt vastgesteld op basis van functiewaardering. In 2017 zat 65% van de medewerkers op het maximum van zijn of haar salarisschaal (HR monitor sector Waterschappen 2016 74%).

Daarnaast is het mogelijk dat een medewerker in een zogenaamde garantieschaal is geplaatst. Er is sprake van een garantieschaal als de salarisschaal van de desbetreffende medewerker niet overeenkomt met (hoger is dan) de salarisschaal die op basis van functiewaardering is vastgesteld. De oorzaak hiervan is meestal een schaal- en/of functiewijziging als gevolg van reorganisatie, fusie ed. Ook kan een medewerker in de garantieschaal worden geplaatst als hij doorstroomt naar een functie met een lagere salarisschaal, het SAW staat alleen salarisverlaging toe als de medewerker hiermee instemt.

>>> Bezoldiging (31-12-2017)

Schaal	2017 medewerkers	2016 medewerkers
Functieschaal	90,7%	91,5%
Aanloopschaal	4,9%	4,2%
Garantieschaal	4,4%	4,3%

Er is een toename van het percentage medewerkers in de aanloopschaal en in de garantieschaal. In 2017 werd vaker gekozen om nieuwe medewerkers te plaatsen in de aanloopschaal.

Overwerkvergoeding

Het bedrag dat in 2017 is uitgekeerd aan overwerkvergoedingen is 0,84% van de loonkosten. Dit bedroeg in 2015 0,95%.

2.6 In-, door- en uitstroom

Het ontstaan van vacatures schept mogelijkheden voor doorstroming en geeft impuls aan interne mobiliteit. Om loopbaanmogelijkheden te creëren, stimuleert het waterschap de interne mobiliteit. Met elke medewerker wordt hierover gesproken tijdens de gesprekscyclus en worden afspraken gemaakt over ontwikkeling en loopbaan. Het streven is om de komende jaren van het aantal openstaande vacatures 25% door interne doorstroming in te vullen.

>>> Overzicht instroom en doorstroom

Vacatures 2017	aantal	Nieuwe medewerkers in dienst	Huidige medewerkers intern doorgestroomd
opengesteld in 2017	59		
openstaande vacatures 2016	24		
procedure afgerond in 2017*	59	48	22
vacature ingetrokken	1		
Vacature ingevuld met externe medew.	2		
procedure nog lopend op 31-12-2017	21		

In 2017 zijn er 48 nieuwe medewerkers in dienst getreden, waaronder 2 arbeidsparticipanten. Het merendeel van de medewerkers is in-/doorgestroomd n.a.v. vacatures. Er zijn 32 medewerkers (7,1 % van het totaal aantal medewerkers) uitgestroomd. Van de 32 medewerkers die in 2017 zijn uitgestroomd, zijn er 4 medewerkers met ouderdoms- of keuzepensioen gegaan, 17 medewerkers zijn op eigen verzoek vertrokken, bij 2 medewerkers werd de tijdelijke aanstelling niet verlengd, 4 medewerkers zijn op ons verzoek gegaan, 1 medewerker was volledig arbeidsongeschikt en 2 medewerkers zijn helaas overleden. Van 2 arbeidsparticipanten is de proefplaatsing beëindigd.

Interne mobiliteit heeft er in 2017 toe geleid dat 22 medewerkers hun loopbaan bij het waterschap in een andere functie of op een andere afdeling hebben voortgezet. Van het aantal afgeronde vacatures is in 2017 30% door interne doorstroming ingevuld. Dit was in 2016 52,6 % (HR monitor sector Waterschappen 2016: 5,5%). Het streven van minimaal 25% is ruim behaald. Om interne mobiliteit te bevorderen is in het wervings- en selectiebeleid van Aa en Maas verankerd dat elke vacature eerst intern wordt opengesteld. In principe wordt pas overgegaan tot externe werving wanneer een interne ronde volledig is afgewerkt.

Interne mobiliteit maakt het ook mogelijk dat medewerkers in verschillende deeltijdfuncties op meerdere afdelingen werkzaam zijn. Daarnaast hebben 38 medewerkers in 2017 tijdelijk een opdracht en/of werkzaamheden uitgevoerd voor een andere afdeling (2016: 40). Hierdoor wordt een extra verbinding tussen afdelingen gecreëerd en hebben medewerkers de kans om ervaring op te doen op een andere afdeling in een andere functie.

In 2017 is verder gegaan met het toewerken naar een flexibele schil in het personeelsbestand. Dit heeft tot doel om ruimte te creëren en steeds weer nieuwe kennis binnen te halen. In 2017 is een flexibele schil bereikt van 10,84 % (2016 3,71%). Bij de sector Waterschappen hadden in 2016 5% van de medewerkers een tijdelijke aanstelling. De wens om een flexibele schil van 5% te realiseren is behaald. Nieuwe medewerkers krijgen in eerste instantie een tijdelijke aanstelling van 1 jaar met de mogelijkheid deze nog voor 1 jaar te verlengen alvorens er naar een vaste aanstelling wordt overgegaan.

Trainees en stagiairs

We zijn ons ervan bewust dat de trainees en stagiairs van vandaag de werknemers van morgen zijn. Waterschap Aa en Maas is een interessante werkgever. Om onze bekendheid te vergroten profileren we ons op de arbeidsmarkt. Het stagebeleid is hiervan een onderdeel. We wachten niet af tot opleidingen/ studenten ons benaderen voor een stageplek of afstudeeropdracht, maar nemen daarvoor zelf initiatief. We kijken in de organisatie waar de mogelijkheden zijn, formuleren een concrete opdracht en plaatsen deze op de wervingssite. Tevens zetten we gastdocenten bij opleidingen in en begeleiden medewerkers van het waterschap waterprojecten van scholieren en studenten.

In 2017 maakten 31 stagiairs gebruik van de mogelijkheid voor diverse stages; 17 meeloopstages en 14 afstudeerstages. We streven er naar dat elke afdeling (in totaal 20 afdelingen) elk jaar minimaal één stagiair plaatst. Opvallend is dat het aantal afstudeerstages is gedaald ten opzichte van 2016 maar de meeloopstages zijn gestegen. Dit vraagt extra aandacht.

In 2017 hebben wij 1 afgestudeerde werkzoekende, via de Startersbeurs, de mogelijkheid geboden om gedurende een periode van een half jaar ervaring op te doen binnen een functie die aansluit op de betreffende afstudeerrichting. Zij is aan de slag gegaan met een takenpakket/opdracht onder begeleiding van een ervaren medewerker van Waterschap Aa en Maas. Uiteindelijk is deze medewerker in dienst gekomen van waterschap Aa en Maas.

>>> Overzicht aantal stagiairs

(Werk-) Stagiairs	2017	2016
Stagiairs	31	38
Werkstagiairs	1	3

Ook nemen we deel aan het Brabant brede traineetraject en het Nationaal watertraineeship van H2O waarbij jonge mensen de kans krijgen om ervaring op te doen bij verschillende overheden in Brabant.

>>> Overzicht aantal trainees

Trainees	2017	2016
Aantal	3	4

De applicatie RTIP, een populaire tool voor gegevensanalyse onder collega's uit afvalwatertak, is verouderd. Daarom zoeken wij sinds vorig jaar naar een opvolger, die niet alleen haar vervangt maar ook waterschap breed toepasbaar is. Vanaf dat moment zien we op de markt tal van nieuwe keurige softwarepakketten, die specifieke mogelijkheden bieden. Een daarvan is de Power BI van MicroSoft en deze evalueren we door middel van een pilotproject. Met behulp van een 2-daagse SCRUM-cursus is een team opgezet, onder ander: Product owners, een Scrum master en een ontwikkelingsteam Jardams (Initials van deelnemers). De SCRUM-framework is dan de ruggengraat van het project, waardoor iedereen exact weet over zowel de voortgang als het resultaat daarvan, zodat wij elkaar op tijd kunnen ondersteunen. Na de 4de sprint heeft iedereen eenzelfde helder antwoord dat we vinden wat we zoeken en bovendien ervaren we dat SCRUM voor transparantie, inspectie en vooral adaptatie zorgt

2.7 Social return / MVO

In 2017 zijn er binnen enkele relevante aanbestedingen, Social Return bepalingen meegenomen. Het betrof acht relevante aanbestedingen, op het gebied van onderhoud terreinen, beveiliging / bewaking en diverse aanbestedingen met betrekking tot onderhoud watergangen. Social Return is, als onderdeel van het Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, een vast onderdeel binnen aanbestedingen van het waterschap. Verdere uitwerking van de begripsvorming rondom Social Return, zal als speerpunt blijvend plaatsvinden, waardoor een bredere inbedding binnen het waterschap tot stand komt met aansluitend een betere monitoring.

Om aan de wettelijke verplichting vanuit de Participatiewet c.q. Banenafspraken te voldoen moet Aa en Maas in de periode vanaf 2016 tot 2023 ca. 12/13 extra banen van 25,5 uur creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (ca 9 fte).

In 2017 zijn we erin geslaagd om aan onze verplichtingen die voortvloeien uit de Participatiewet / Banenafspraken te voldoen. In totaal hebben er in 2017 6 arbeidsparticipanten bij Aa en Maas gewerkt. Sommigen werkten het hele jaar bij ons waterschap, anderen slechts een paar maanden. De wisselingen in aantal zijn het gevolg van dat een arbeidsparticipant soms na verloop van tijd niet meer behoort tot de doelgroep of het blijkt na verloop van tijd toch te moeilijk in het arbeidsproces mee te draaien.

Om aan de verplichting in het kader van de Banenafspraken te blijven voldoen en het quotum te halen is in 2017 een oplossing gevonden om deze maatschappelijke verantwoordelijkheid meer in te bedden binnen onze organisatie. Door per 1 januari 2018 lid te worden van De Schoonmaak Coöperatie draagt Aa en Maas bij aan het duurzaam inzetbaar houden van een aantal arbeidsparticipanten dat als schoonmaker bij Aa en Maas ingezet wordt. Deze arbeidsparticipanten tellen mee voor de wettelijke verplichting vanuit Banenafspraken. Per 1 januari 2018 zijn er, mede door inzet van deze medewerkers van De Schoonmaak Coöperatie, voor 13,67 fte banen gecreëerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, waarvan 3,04 fte "in dienst" van het waterschap (via een uitzendbureau). Tot slot, in 2017 hebben we 2 werkervaringsplaatsen aangeboden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Deze mensen hebben nu een reguliere baan.

RWZI Aarle Rixtel op weg naar de toekomst

De implementatie van de 5S methode vormt een goede basis voor het vervolgtraject, de Yellowbelt cursus. Deze cursus geeft o.a. meer inzicht in het Kaizen (letterlijk: veranderen om te verbeteren, continue verbetering) en het werken met het MUDA systeem (het aanduiden van de 7 verspillingen binnen bedrijfsprocessen: overproductie, defecten, transport, wachttijden, voorraden, beweging, overprocessing).

Fren Nabuurs

Procesoperator

Na de komst van de fijnzeefinstallatie, die nog niet optimaal bedreven wordt, en renovaties van enkele gemalen zijn verschillende situaties ontstaan die lastig op te lossen zijn. Er wordt ingezet op Small Group Activities (SGA's) waar een aantal medewerkers van de RWZI aan deelnemen om de problemen waarvoor een oplossing moet komen in kaart te brengen. We zijn nog in een beginfase: de stap na het introduceren van 5S moet nu gemaakt worden. Doordat Yellowbelt (Lean Six Sigma) is ontstaan uit een productiebedrijf is het op de werkplek, in een niet productiebedrijf als onze RWZI, een uitdaging om de juiste vertaalslag te maken. Toch slagen we er nu al in om met een aantal punten uit dit systeem aan de slag te gaan. Wat Lean Six Sigma precies kan betekenen voor de RWZI moet

tijdens implementatie verder zichtbaar worden. Voordat we besparingen kunnen gaan realiseren door het inzetten van Lean Six Sigma is het van belang dat medewerkers ruimte krijgen met de methode bekend te raken en ermee te werken, vooral in de SGA's. Het is van belang dat iedereen in de groep achter deze werkmethode staat en er mee werkt zodat het in de organisatie geborgd wordt. Dit borgen doen we op de RWZI Aarle Rixtel door tijd te reserveren op een vaste dag en tijdstip. Als die aandacht er niet zou zijn is het makkelijk om in oude gewoontes te vervallen. De samenwerking met andere afdelingen vereist tevens dat de methode waterschapbreed wordt ingevoerd. Pas als de eerste resultaten zichtbaar worden zal deze werkmethode ook meer geaccepteerd en omarmd worden. We zijn er nog niet maar de eerste stap is gemaakt.

3. Arbeidsvoorwaarden

Goede arbeidsvoorwaarden dragen ertoe bij dat het waterschap een aantrekkelijke werkgever is en blijft. Arbeidsvoorwaarden moeten daarom marktconform en dus voldoende aantrekkelijk, maar waar mogelijk ook modern vormgegeven zijn. Werkgever en werknemersorganisaties onderhandelen periodiek over de arbeidsvoorwaarden. De uitkomsten van deze onderhandelingen zijn voor alle waterschappen bindend en worden vastgelegd in de Sectorale Arbeidsvoorwaardenregelingen Waterschapspersoneel (SAW), de CAO voor deze sector. In juli 2015 hebben de Unie van Waterschappen en de vakbonden het cao ondertekend voor de periode van 1 januari 2014 tot 1 januari 2017.

Een belangrijke ontwikkeling in de SAW is het activerend personeelsbeleid. Dit moet zorgen voor duurzame inzetbaarheid van medewerkers. Eigen regie van de medewerker over zijn of haar loopbaan is hierbij essentieel. De leidinggevende heeft hierin een ondersteunende en faciliterende rol. Drie fasen binnen deze duurzame inzetbaarheid zijn instroom, doorstroom en uitstroom. Wanneer een medewerker (levenslang) investeert in zijn of haar eigen loopbaanontwikkeling dan geeft dit zekerheid. In de SAW worden de regels hierop afgestemd.

Waterschap Aa en Maas dient maatschappelijke ontwikkelingen op de voet te volgen om de balans tussen werk en privé van medewerkers in evenwicht te houden.

In 2017 zijn nagenoeg alle arbeidsvoorwaarden van de Brabantse Waterschappen geharmoniseerd. De Brabantse waterschappen binnen Winnend Samenwerken streven er naar om kosten en kwetsbaarheid te verlagen en kwaliteit te verbeteren. Vandaar is vanaf 1 januari 2018 de Personeels- en salarisadministratie van de Brabantse waterschappen samengevoegd en is er gestart met de gezamenlijke uitvoering van de personeels- en salarisadministratie van de drie Brabantse Waterschappen.

3.1 Opleiden

Waterschap Aa en Maas heeft leren en ontwikkelen hoog op de agenda staan. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het zelfbewustzijn en eigenaarschap van medewerkers. Medewerkers zelf verantwoordelijkheid laten nemen voor hun duurzame inzetbaarheid. Zelf verantwoordelijk zijn voor het kunnen blijven uitoefenen van je functie, je kunnen blijven ontwikkelen en vitaal blijven. Het Persoonlijk Basis Budget (PBB) is een belangrijk instrument hier voor. Van onze medewerkers heeft 69% vanaf de start van het PBB hiervan gebruik gemaakt. Dit varieert van inhoudelijke trainingen en opleidingen tot persoonlijke coaching, stoelmassages en loopbaantrajecten.

Alle ontwikkeling en opleiding wordt door de medewerker uit zijn of haar PBB betaald. Naast het PBB bestaat er ook een centraal opleidingsbudget voor de wettelijk verplichte opleidingen, opleidingen ten behoeve van het door het waterschap aangeschafte programma's en applicaties, en voor activiteiten op het gebied van organisatieontwikkelingen. Ook is er ruimte voor medewerkers die een ontwikkelbehoefte en -vraag hebben, maar waarvoor het PBB niet (meer) toereikend is.

Voor 2017 is er een strategisch opleidingsplan gemaakt, langs de drie sporen van het organisatie ontwikkelprogramma MOOI. In dit opleidingsplan zijn de strategische thema's beschreven. De 3 trekkers van MOOI hebben sturing gegeven aan de uitvoering van dit plan:

- Vanuit het spoor MOOI IK zijn er Insights basisopleidingen gegeven en vervolgworkshops op het vlak van samenwerken en feedback geven. Workshops 'ontdek je talent en vervolgworkshops daar op. Er is een nieuw 'Leiderschap in je Loopbaan' traject gestart, wat in een traject van 2 jaar loopt. Diverse activiteiten in het kader van Vitaliteit zijn georganiseerd. En er is budget ingezet op inzet van de Facilitatorspool en teamontwikkeling.
- Vanuit spoor MOOI Aa en Maas is ingezet op Yellow Belt trainingen, lezing van een trendwachter, cursus bestuursvoorstellen schrijven, Assetmanagement, en een MVOP opleiding.
- Vanuit spoor MOOI Klant is er een opleidingstraject gestart voor de waterbeheerders (loopt door in 2018), training in het kader van 'wijzer onderhoud', 'slim beïnvloeden' en 'dienstverlening'.

Terugkijkend kunnen we stellen dat het plan voor een groot gedeelte gerealiseerd is.

Medewerkers weten in 2017 de weg naar de Brabantaquademie goed te vinden. 143 medewerker hebben er in 2017 een opleiding gevolgd

Brabant Aquademie

De Brabant Aquademie is het corporate leerhuis voor alle 1.300 medewerkers en managers van drie Brabantse waterschappen. Dit is een Winnend Samenwerken project. De Brabant Aquademie ontwikkelt leer- en ontwikkelprogramma's die aansluiten op de behoefte en de praktijk van eigen managers en medewerkers en de organisatie doelstellingen.

In 2017 is een aantal nieuwe trainingen ontworpen voor project management samen met managers en medewerkers van de drie waterschappen. Aan deze trainingen hebben in 2017 meer dan 100 medewerkers deelgenomen.

Ook is er veel energie gestopt in de voorbereiding en promotie van het programma 'Anders werken'. Dat programma gaat over sneller beslissen, meer actie, beter samenwerken en meer experimenteren. Een ontwikkeling die Aa en Maas stimuleert vanuit MOOI. De Brabant Aquademie biedt vanaf 2018 allerlei workshops en faciliteiten

aan voor de toepassing van nieuwe methodes en technieken die 'Anders werken' mogelijk maken. Denk hierbij aan agile portfolio management, scrum, lean en waarderend onderzoeken. Het aantal inschrijvingen voor de workshops liep storm vanaf de eerste dag dat het programma werd gelanceerd eind 2017.

De Brabant Aquademie heeft in 2017 actief mee gedaan met het landelijke ontwikkeltraject van de omgevingswet. Zo is er gewerkt aan de voorbereiding van een netwerkdag voor HR professionals en een trainingsprogramma. Begin 2018 is er ook een regionale pilot voor een train de trainer programma dat de Brabant Aquademie mee organiseert.

In 2017 kreeg de Brabant Aquademie de vraag om een basis training mediawoordvoering te ontwikkelen voor medewerkers. Dit is uitgemond in een pilot bij Aa en Maas omdat de andere waterschappen hier nu geen behoefte aan hebben. Het maximaal aantal inschrijvingen (15 deelnemers) voor de pilot was snel bereikt.

Vanwege de komst van een nieuwe keur is een voorstel gemaakt voor een E-learning module. Die zal in 2018 worden gemaakt en komt in het aanbod van de Brabant Aquademie.

In 2017 heeft de Brabant Aquademie als eerste academie in Nederland een nieuw Leer Management Systeem in gebruik genomen. Dit is een online tool in E-HRM waarin onder andere de winkel met het aanbod van de Brabant Aquademie is te vinden en medewerkers zich kunnen aanmelden.

Joost Rooijackers

Adviseur
watersysteem

Het afgelopen jaar zijn de medewerkers Waterbeheer gestart met een gezamenlijk opleidingstraject. We merkten dat onze functie in de loop der tijd sterk is veranderd en dat door stroming veel nieuwe collega's bij het team zijn gekomen. Hierdoor was er een behoefte om onze taken en werkzaamheden beter op elkaar af te stemmen en om ons als groep te gaan ontwikkelen. Met het maken van een missie, een nieuwe functienaam (Adviseur Watersysteem) en bijbehorende overtuigingen hebben we aangegeven waar we als groep voor staan. Vervolgens zijn we gaan kijken waar ieders talent ligt, waar kunnen we elkaar beter benutten en hoe kunnen we als groep sterker acteren.

Naast de opleiding hebben we ook een aantal vrijetijdsactiviteiten ondernomen. Zo zijn we gaan bowlen en moesten we ontsnappen uit een Escape Room. Naast dat dit soort activiteiten erg leuk zijn, leer je elkaar ook beter kennen. Hierdoor vinden we elkaar in de toekomst hopelijk makkelijker. We staan nu op het punt om individueel een keuze te maken in de wasstraat aan cursussen die ons worden aangeboden. Iedereen kan hierin

zelf zijn koers bepalen hoe je je wil ontwikkelen. Een mooie ontwikkeling! MOOI. District Beneden Aa

MISSIE ADVISEURS WATERSYSTEEM

Als adviseur Watersysteem ben ik de persoon binnen Aa en Maas die het grond- en oppervlaktewatersysteem beheerd door **beleid en uitvoering** bij elkaar te brengen. Hierdoor wordt gestreefd naar een zo optimaal mogelijke gebiedsontwikkeling voor mens en natuur.

Ik voel me verantwoordelijk voor het watersysteem in ons gebied. Dit uit zich in hoe ik beleid in uitvoering breng. Ik doe dit niet klakkeloos en blijf meedenken door vanuit de praktijk te **signaleren** en **kritisch te adviseren** zowel **gevraagd** als **ongevraagd**.

Ik ben de voordeur van het Waterschap, ik breng buiten naar binnen en vice versa, ik **verbind**, breng partners en **belangen** bij elkaar en zoek in **gezamenlijkheid** naar wat goed is voor het **gebied**.

Ik doe dit met brede blik, binnen de kaders en op eigen wijze.

3.2 IKB, meer- en minderwerk

Arbeidsvoorwaarden zoals vakantiegeld, eindejaarsuitkering, levensloopbijdragen, collectieve resultatendeling en bovenwettelijk verlof zijn sinds 2012 vertaald in één geldbedrag, het Individueel Keuze Budget (IKB). Het IKB is gelijk aan de financiële waarde van deze oude arbeidsvoorwaarden. Medewerkers kunnen door middel van een digitaal systeem keuzes maken hoe zij dit IKB budget willen besteden. Men kan het gebruiken voor extra verlof, levensloop sparen, de financiering van de vakbondscontributie en financiering van opleidingen die niet door het waterschap vergoed worden. Tevens kan men zelf kiezen wanneer het budget uitbetaald dient te worden.

Levensloopregeling

Vanaf 2012 is de levensloopregeling afgeschaft en is het voor medewerkers niet meer mogelijk deel te nemen. Medewerkers met een saldo >€ 3.000,- op 1 januari 2012 kunnen van de regeling gebruik blijven maken. In 2017 hebben 2 medewerkers (0,4%) gespaard in de levensloopregeling en werd er geen levensloopverlof opgenomen.

Vakbondslidmaatschap

Medewerkers kunnen IKB inleveren waardoor zij een belastingvoordeel ontvangen voor het voldoen van de contributie voor het vakbondslidmaatschap. Hiervan maakten 19 medewerkers gebruik.

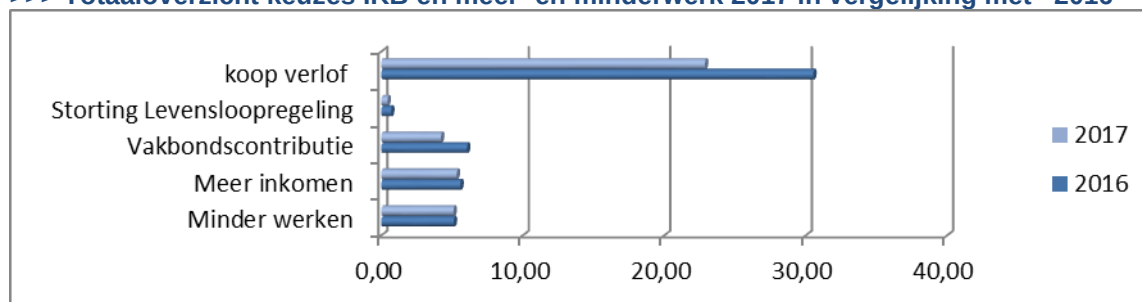
Verlof kopen

Medewerkers hebben recht op 144 verlofuren bij een fulltime aanstelling. Deze verlofuren kunnen zij aanvullen door verlofuren te kopen vanuit het IKB. In totaal werden er 8837 (2017: 7787) verlofuren gekocht door 103 medewerkers (22,9%). Er werd door minder medewerkers meer verlof gekocht dan in 2016.

Minder en meer werken

Conform de SAW bestaat jaarlijks de keuze om minder of meer te gaan werken met behoud van een aanstelling van 36 uur. Een medewerker met een voltijdsaanstelling kan ervoor kiezen zijn gemiddelde wekelijkse arbeidsduur te verlengen van 36 tot en met 42 uur per week (deeltijders naar rato). Een medewerker kan ook kiezen voor minder werken en wel van 35 tot en met 30 uur. De keuzes zijn pas toegestaan na een managementtoets. Dit houdt in dat de direct leidinggevende akkoord moet gaan met het verzoek en dit toetst aan het nut en noodzaak ervan. Daarnaast dienen de verzoeken van het meer- en minderwerk organisatie breed in balans te zijn. Er is door 23 medewerkers gekozen minder te werken (5,1%). De meeste medewerkers kiezen dan voor een 35-urige of een 34-urige werkweek (voor deeltijders naar rato dienstverband). Als bron wordt het salaris aangewend. Van de mogelijkheid om in 2017 méér te werken maakten 24 medewerkers gebruik (5,3%).

>>> Totaaloverzicht keuzes IKB en meer- en minderwerk 2017 in vergelijking met 2016

3.4 Seniorenbeleid

Binnen de SAW bestaat de mogelijkheid om gebruik te maken van seniorenverlof. De regeling biedt aan medewerkers van 55 tot 58 jaar de mogelijkheid tot het kopen van maximaal 125 verlofuren op jaarbasis. Vanaf 58 jaar kan de medewerker maximaal 250 verlofuren kopen. Wanneer de medewerker de voor hem geldende spilleeftijd heeft bereikt wordt dit recht verhoogd tot 500 uren. De seniorenregeling is vanaf 2009 vervallen en alleen toegankelijk voor medewerkers die op dat moment deelnamen. In 2017 hebben 5 (in 2016: 6) medewerkers gebruik gemaakt van deze seniorenregeling.

Waterschap Aa en Maas heeft gekozen voor leeftijdsbewust personeelsbeleid. De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen.

De SAW kent geen regeling om oudere medewerkers generiek te ontzien, zoals bijvoorbeeld een generatiepact. Dat is vaak ook niet nodig, daarom zet Aa en Maas in op duurzame inzetbaarheid door maatwerk aan te bieden aan medewerkers met fysieke en/of mentale klachten om minder te gaan werken waardoor zij langer en op een gezonde manier door kunnen werken tot aan hun pensioen. Indien de medewerker ermee gebaat is worden ook specifieke ontziet maatregelen genomen.

Het A&O-fonds Waterschappen is samen met de A&O-fondsen van de gemeenten en provincies gestart met het meerjarig programma FunctieMetamorfose. Het programma focust op de invloed van technologische veranderingen binnen functies bij waterschappen, gemeenten en provincies op zowel de organisatie als individuele medewerkers. Enerzijds doordat door deze technologische veranderingen functies verdwijnen of anderzijds doordat er andere eisen worden gesteld aan medewerkers binnen hun functie als gevolg van deze 'FunctieMetamorfose'. Doel van het programma is om activiteiten te ontwikkelen waarmee organisaties en medewerkers ondersteund worden bij de gevolgen van deze FunctieMetamorfose. Ook bij Waterschap Aa en Maas wordt hier aandacht aan besteed, in de vorm van een thesis over dit onderwerp.

3.5 Ouderschapsverlof

Medewerkers van waterschap Aa en Maas kunnen gebruik maken van de wettelijke regeling onbetaald ouderschapsverlof. In 2017 hebben 4 medewerkers (0,89%) gebruik gemaakt van de regeling onbetaald ouderschapsverlof. Een verlaging t.o.v. 2016, waar nog 9 medewerkers gebruik maakten van ouderschapsverlof.

Frans Hamers
Maintenance
Engineer

In maart 2017 heb ik met een aantal collega's de training "Yellow Belt" gevolgd. Het was een gemixte groep studenten, met deelnemers uit diverse afdelingen. Doel van de training was om ons vaardigheden bij te brengen in het verbeteren van onze werkprocessen. Hierbij werden ons verbetermethodieken uitgelegd, die we middels praktijkcases direct in ons dagelijks werk gingen toepassen. Deels dus theorie, deels training-on-the-job. Praktisch tips die mij zijn bijgebleven zijn:

Focus je bij het inrichten of verbeteren van processen op standaard werk, niet op de uitzonderingen.

Streef naar een continue verbetercultuur in je organisatie. Door een continu lerende organisatie borg je groei. Betrek medewerkers bij verbeteren. Verbeter in kleine stappen (small group activities) en breng verbeteringen meteen in praktijk ("just do it").

Houdt rekening met weerstand bij veranderingen. Werk terdege aan de acceptatie van veranderingen om ze ook effectief te krijgen. Al met al vond ik het een zeer zinvolle training, waarvan het geleerde onmiddellijk in praktijk ben gaan toepassen.

4. Kwaliteit, arbeidsomstandigheden en milieu

4.1 Ziekteverzuim

Het waterschap streeft naar een percentage ziekteverzuim van $\leq 3\%$ en een meldingsfrequentie van ≤ 1.1 . In 2017 bedroeg het ziekteverzuimpercentage 3,47 % (in 2016: 3,1%) gebaseerd op 365 dagen/jaar.

Bij de meldingsfrequentie gaat het om het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers. In 2015 bedroeg de meldingsfrequentie 0,96, in 2016 0,94 en is in 2017 gedaald naar 0,84.

De gemiddelde verzuimduur bedroeg 21,5 dagen. In 2016 waren dit 16,06 dagen. De gemiddelde verzuimduur is verhoogd. We zien in onderstaande grafieken een verhoging van de frequentie langduriger zieken (8 t/m 365 dagen).

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de meldingsfrequentie blijft afnemen, het verzuimpercentage is echter gestegen. Dit wordt veroorzaakt door langduriger verzuim.

Landelijk ligt het ziekteverzuimpercentage bij openbaar bestuur en overheidsdiensten in 2016 zelfs op 5,3%(CBS). Binnen Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage onder vrouwen hoger dan bij mannen, dit komt overeen met de opgaves van het CBS (17-10-2017).

>>> Verzuimpercentages kort-middel-lang 2017

	Verzuimpercentage		
	kort	middel	lang
Man	0,50	0,26	1,95
Vrouw	0,61	0,37	4,39
Totaal	0,53	0,29	2,65

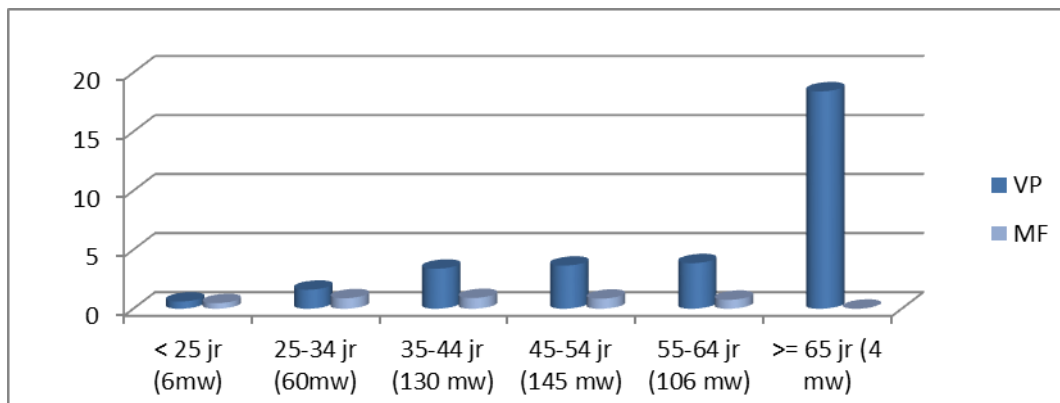
Waterschap Aa en Maas krijgt, onder andere als gevolg van het langer doorwerken, vaker te maken met medewerkers die vanwege gezondheidsklachten niet meer volledig inzetbaar zijn. Deze groep bestaat nu uit ongeveer 5% van het totaal aantal medewerkers. Deze medewerkers zijn beperkt inzetbaar. De werkzaamheden worden deels opgevangen door collega's en deels door inzet van anderen.

De verhoging van de AOW leeftijd zorgt ervoor dat medewerkers langer moeten doorwerken. Het waterschap verandert door technologische, sociale en maatschappelijke ontwikkelingen en toch wordt er van de medewerkers verwacht dat je tot je AOW fysiek en mentaal vitaal blijft. Dat is niet voor iedereen weggelegd, zeker niet als je jaren fysiek belastend werk hebt verricht of dat je door al die ontwikkelingen het gewoonweg niet meer kunt bijbenen. Waterschap Aa en Maas probeert vanuit goed werkgeverschap hierop in te spelen door maatwerkoplossingen en ontzie- en stimuleringsmaatregelen, die de duurzame inzetbaarheid van deze medewerkers bevorderen, aan te bieden waarbij men kijkt naar wat nog wel kan, in plaats van wat niet kan.

In onderstaande grafiek is de ziekteverzuimstatistiek per leeftijdscategorie weergegeven.

>>> Ziekteverzuimstatistiek per leeftijdscategorie 2017

Toelichting:

VP = het ziekteruimpercentage; dit is het totaal aantal ziekte dagen gedeeld door het totaal aantal beschikbare dagen (inclusief weekend). Op jaarbasis betekent dit dat het aantal ziekte dagen wordt gedeeld door 365.

MF = de meldingsfrequentie; van het ziekteverzuim is het aantal verzuimmeldingen gedeeld door het aantal medewerkers.

In het overzicht is zichtbaar dat het verzuimpercentage bij medewerkers > 65 jaar hoog is, dit wordt o.a. veroorzaakt door het lage aantal medewerkers in deze leeftijdsgroep. De meldingsfrequentie is het hoogst bij medewerkers tussen 35 tot 44 jaar. Volgens het CBS verzuimen oudere werknemers langer dan jongere vanwege langdurige aandoeningen. Onderzoek laat zien dat jongere medewerkers vaker ziek zijn met een korte verzuimduur en naarmate de medewerker ouder worden ze minder vaak ziek zijn, maar wel met een langere verzuimduur (bron: CBS). Ook bij Waterschap Aa en Maas ligt het verzuimpercentage bij oudere werknemers hoger, dan bij jongeren.

4.2 Zorg voor veiligheid en gezondheid

Structurele aandacht voor arbeidsomstandigheden

Ook in 2017 is er weer volop aandacht geweest voor veilige en gezonde arbeidsomstandigheden voor alle medewerkers. Vanuit de opvatting dat medewerkers het werk veilig moeten kunnen uitvoeren zonder dat de gezondheid in gevaar komt, is er structurele en integrale aandacht voor arbeidsomstandigheden. Dit realiseert Aa en Maas door het toetsen van de onderwerpen aan wet- en regelgeving waaronder de Arbocatalogus Sector Waterschappen. Denk hierbij aan de onderwerpen 'knellen, pletten en snijden', 'publieksagressie', 'besloten ruimten', 'biologische agentia', 'struikelen, uitglijden vallen', 'psychosociale Arbeidsbelasting (PSA)' en 'alleen werken'. Naar verwachting zal daar in 2018 het onderwerp ATEX bij komen.

Daar waar mogelijk is de Veiligheid en Gezondheid focus van het waterschap gericht op preventie. Door goed werkgeverschap bieden we onze medewerkers de randvoorwaarden het werk veilig en gezond te kunnen verrichten.

Daarnaast biedt Aa en Maas periodiek aan alle medewerkers een scan 'Duurzame Inzetbaarheid' (PAGO/PMO) aan. Deze scan draagt enerzijds bij aan het inzichtelijk maken van arbeidsrisico's en anderzijds aan het signaleren en in kaart brengen van gezondheidsrisicofactoren en gezondheidsklachten. Door middel van een vragenlijst en gezondheidsonderzoeken ontstaat inzicht in de arbeidsrisico's en de huidige mentale en fysieke gezondheid, het werkvermogen en het welbevinden van medewerkers.

Duurzame inzetbaarheid medewerkers en vitaliteit

In 2017 is de ontwikkeling van medewerkers op het vlak van 'krachtige en duurzame inzetbaarheid' verder vormgegeven. Dit is gedaan vanuit Winnend Samenwerken en het spoor MOOI-ik. In 2017 is de themagroep Gezondheid opgericht. Zij werkten onder meer aan de themakalender 'Vitaal aan de slag'. In 2018 staat elke maand in het teken van een gezondheidsthema.

Ongevallen/incidenten

Afgelopen jaar zijn er organisatie breed 23 incidenten geregistreerd en geanalyseerd. Dit aantal bestaat uit meldingen van bijna ongevallen/onveilige situaties (13), bedrijfsongevallen (5), meldingen van Publieksagressie (3), onwel worden (1) en woon-werk verkeer (1). Aa en Maas streeft er naar zoveel mogelijk meldingen te registreren en te analyseren. Geen van de ongevallen was van dien aard dat deze gemeld moest worden bij de inspectie SZW. Door middel van oorzaak- en preventieanalyses verkrijgt het waterschap een juist beeld over de toedracht van de (bijna) ongevallen/incidenten. Naast het treffen van corrigerende maatregelen bekijkt de organisatie hoe men dergelijke situaties in de toekomst kan voorkomen.

Arbo opleidingen

Binnen Winnend Samenwerken werkt men aan een nieuwe opzet voor de Veiligheidsopleidingen. Waarbij tijdens een veiligheidspraktijkdag in een ochtend meerdere onderwerpen aan bod komen. De BHV organisatie heeft haar deskundigheid op niveau gehouden door deel te nemen aan EHBO en BHV opleidingen, bijscholingen en oefeningen. Het minimale niveau van de BHV'ers is een Basisopleiding BHV aangevuld met een EHBO-diploma, kortweg BHV+ genoemd. Alle BHV'ers hebben de opleiding BHV+ EHBO gehad, inclusief gebruik defibrillator (AED). Jaarlijks vindt herhaling van deze lessen plaats. Medewerkers die veel alleen werken volgen eens per drie jaar de training 'Zelfredzaamheid'. Ten behoeve van de BHV hebben we op alle locaties passende middelen, zoals brandblusmiddelen en EHBO-middelen. Het hoofdkantoor heeft bovendien een Evac-Chair, een evacuatiestoel voor evacuatie van minder mobiele personen in geval van nood. Op het hoofdkantoor, de districten en alle bemande rioolwaterzuiveringsinstallaties is een AED aanwezig.

Werkplekscan

Medewerkers kunnen klachten ontwikkelen als gevolg van werkhouding, werktechnieken, werkplekinrichting en/of werkindeling, zowel op kantoor als in het veld. Als hier aanleiding toe is bezoekt een V&G-medewerker individuele werkplekken.

RI&E (Risico-inventarisatie en –evaluatie)

Een RI&E is een in de Nederlandse Arbeidsomstandighedenwet genoemd middel ter bevordering van veilig en gezond werken. In 2017 zijn de voorbereidingen getroffen voor de update van de RI&E' van Waterschap Aa en Maas. .

4.3 Integriteit

Integer handelen is benoemd als een van de kerncompetenties van Aa en Maas. Jaarlijks wordt inzicht gegeven in de integriteitsteksten die zich binnen de organisatie hebben voorgedaan en worden deze besproken. In 2017 is het integriteitsbeleid aangepast aan de huidige tijd.

In 2017 hebben we te maken gehad met een melding bij de vertrouwenspersoon "ongewenste omgangsvormen". Ongewenste omgangsvormen zijn o.a. seksuele intimidatie, agressie en geweld en pesten. De aandacht voor integriteit wordt

vastgehouden in de gesprekscyclus en bij het afdelingsoverleg waar aandacht wordt gevraagd voor dit onderwerp.

Ongewenste omgangsvormen

Waterschap Aa en Maas heeft een externe en interne vertrouwenspersoon ongewenste omgangsvormen. De externe klachtencommissie en -procedure en externe vertrouwenspersoon in het kader van ongewenste omgangsvormen / seksuele intimidatie is ondergebracht bij de ArboUnie.

In 2017 heeft zich één medewerker bij een vertrouwenspersoon gemeld. De aard van de melding betrof een door de medewerker ervaren intimiderend of ongewenst gedrag vanuit een leidinggevende. De medewerker heeft advies ontvangen hoe te handelen en op welke wijze het gesprek aan te gaan. De melding loopt nog.

De externe vertrouwenspersoon van de Arbo Unie heeft één signaal over ongewenste omgangsvormen ontvangen.

Klokkenluidersregeling

In het kader van het integriteitsbeleid heeft het waterschap zich voor wat betreft de externe procedure klokkenluidersregeling aangesloten bij de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid. Bij Waterschap Aa en Maas is in 2013 een interne vertrouwenspersoon voor de klokkenluidersregeling aangesteld. Van de Commissie Klokkenluiders Gemeentelijke Overheid hebben wij in 2017 geen melding van een vermoeden van een misstand ontvangen. Als gevolg daarvan heeft de commissie geen onderzoek verricht en geen advies uitgebracht. Ook de interne vertrouwenspersoon heeft geen melding ontvangen.

5. De targets van MOOI voor 2018

De laatste jaren is flink gewerkt aan de organisatieontwikkeling. Ook zijn er enkele nieuwe ontwikkelingen op ons afgekomen, die hun impact hebben of gaan hebben op de medewerkers en de organisatie. Denk aan Weer een Uitdaging, de Afvalwaterstrategie en de Omgevingswet. Dat betekent ook iets voor MOOI.

Waar we in 2017 geïnvesteerd hebben in de oprichting van de gebiedsteams, aandacht hebben gevraagd voor fysieke vitaliteit, duurzaamheid een plek heeft gekregen in de organisatie, en de nieuwe gesprekscyclus is ingevoerd, worden in 2018 andere accenten gelegd. Dienstverlening en de doorontwikkeling van gebiedsteams vragen in 2018 onze aandacht. Ook willen we graag slimmer werken. Dat doen we door in te zetten op digitalisering, en de invloed van informatie en artificial intelligence op ons werk te onderzoeken. Ook assetmanagement krijgt in 2018 extra aandacht. Daarnaast zetten we in op nieuwe werkvormen; hoe kunnen we zaken als scrum en agile portfolio management inzetten in ons werk?

Tenslotte staan de medewerkers van Aa en Maas centraal in dit alles. Door een bootcamp te organiseren geven we aandacht aan fysieke vitaliteit. Ook sluiten we aan bij “Vitaal aan de slag”, waar iedere maand een nieuw thema rondom vitaliteit in het zonnetje wordt gezet. Maar ook mentale vitaliteit is belangrijk. En welke kennis hebben we nodig om ons werk de komende jaren te kunnen blijven doen? Bij Zuiveren doen we hier met medewerkers onderzoek naar. En we willen een interessante werkgever zijn voor nieuwe werknemers.

Kortom, er gaat weer een hoop gebeuren in 2018!

Traject medewerkers waterbeheer

Els Aarts :

Ik heb het gezamenlijk opleidingstraject erg positief beleefd. We werken inmiddels onder de naam adviseur watersysteem en dat past beter bij ons takenpakket. Ook de ID-kaart is een mooi voorbeeld van een verduidelijking van onze taken en een mooie afstemming met de andere adviseurs. Vanuit het vervolgtraject kunnen we nu aan de slag met onze eigen ontwikkeling, wat is afgestemd op onze functie.

Daarbij was het een mooi traject om elkaar beter te leren kennen en de onderlinge lijntjes korter te maken.

Bijlage 1

Best practice: Interne mobiliteit bij waterschap Aa en Maas (bron: PW 6 april 2018)

Personeelsmanagement

Bij het waterschap Aa en Maas nemen medewerkers de regie over hun professionele groei en persoonlijke ontwikkeling. Daarvoor is ook een persoonlijk basisbudget beschikbaar. Het format van elk jaar een functionerings- en een beoordelingsgesprek is losgelaten.

Van adviseur watersystemen bij **Waterschap Aa en Maas** naar de functie van gebiedsadviseur is een sprong van twee loonschalen. Maar daar was het Daniëlle van Son (1975) niet om te doen toen zij koos voor een nieuwe uitdaging bij het waterschap. Ze zegt zich van nature ‘een creatieve verbinder’ te voelen en was benieuwd hoe ver haar talenten haar nog konden brengen. Een mooi voorbeeld van interne mobiliteit.

Persoonlijk leiderschap

“In de vijftien jaar,” vertelt Daniëlle van Son, “dat ik actief was in het verbeteren watersystemen zag ik ook mijn functie veranderen. Collega’s uit de vier districten van het waterschap en ik besloten om de functie naar de laatste inzichten uit de praktijk vorm te geven. ‘Wat is nu onze meerwaarde? Hebben wij nog vaardigheden te ontwikkelen?’ Onze leidinggevenden en P&O lieten ons vrij in deze *ontdekkingsreis*, want zo noemden wij het, waarin het zowel ging om de individuele ontwikkeling als die van de functiegroep.”

Gaandeweg dit ontwikkelingstraject kon Van Son in de praktijk ook ‘proeven’ aan de rol van gebiedsadviseur. “Een rol waarbij het waterschap eigen opgaven en plannen voor gebiedsinrichting verbindt met doelen voor klimaat en biodiversiteit van onder andere burgerinitiatieven, gemeenten en natuurorganisaties. Toen na anderhalf jaar de functie gebiedsadviseur in het district Den Bosch vrij kwam, heb ik met succes gesolliciteerd.”

De wending die Van Son haar loopbaan gaf is kenmerkend voor de schwung in ambities bij veel van haar collega’s sinds *persoonlijk leiderschap* bij Aa en Maas tot mantra is verheven. Zij krijgen de vrijheid om nieuwe stappen in hun loopbaan uit te stippelen en het gesprek met hun leidinggevende te regelen.

Persoonsgebonden basis budget

Met MOOI, een meerjarenplan tot en met 2021, speelt Aa en Maas in op de gevolgen voor de organisatie en het personeel van klimaatverandering, intensivering van klantcontacten, technologische innovatie en digitalisering van informatiestromen. Wat medewerkers een extra zetje geeft om hun werk boeiend te houden is het ‘**persoonsgebonden basis budget**’ (PBB), een cao-verworvenheid sinds 2016. Medewerkers bij de waterschappen kunnen in vijf jaar 5000 euro investeren in hun ontwikkeling. Veel medewerkers bij Aa en

Maas besteden het scholingsgeld aan coaching bij nieuwe loopbaanstappen. Daarnaast heeft Aa en Maas een centraal opleidingsbudget voor onder meer opleidingen waartoe wet- en regelgeving verplicht.

Doorontwikkeling van functies

“Het waterschap heeft ingezet op een transitie naar een netwerkorganisatie, op van buiten naar binnen werken,” vertelt Peter Verlaan, bij het waterschap de directeur voor afvalwaterbehandeling, innovatie en samenwerking in de waterketen. “Wat stakeholders in ons werkgebied vragen, is leidend. Veel veranderingen op ecologisch-, technologisch- en maatschappelijk gebied zijn niet meer hiërarchisch te managen. De transitie vraagt om andere rollen en vaardigheden van medewerkers. En ja, we hebben de lat hoger gelegd. De ondernemingsraad is er nauw bij betrokken. Medewerkers dragen zelf de verantwoordelijkheid zich te ontwikkelen, beter te worden in hun vak. En als organisatie faciliteren we dat. Het is een continu proces van doorontwikkeling van functies. Neem onze installaties voor de zuivering van rioolwater. Dat worden energie-en grondstoffenfabrieken en vraagt om nieuwe vaardigheden van de zuiveringsmedewerkers. Dus hebben we deze medewerkers bijgeschoold tot procesoperator op MBO plus-niveau. Ik zie medewerkers van 60 die met plezier iets nieuws leren.”

Lees ook: Arbeidsmobiliteit: het complete overzicht van de mogelijkheden

Geen strakke functieomschrijvingen meer

“De medewerker moet aandacht hebben voor zijn toegevoegde waarde voor de organisatie, hoe hij of zij denkt tot aan het pensioen vitaal en inzetbaar te blijven,” voegt Aart van Haarlem toe, de hrm-adviseur die bij het waterschap het cluster P&O coördineert. “Onze strategische personeelsplanning van enkele jaren geleden leerde al dat het waterschap niet langer meer vanuit een strakke functieomschrijving moet werken.”

Van 175 verschillende functiebeschrijvingen is Aa en Maas teruggegaan naar een functieboek met 26 generieke beschrijvingen, die ook mogelijkheden bieden om te werken in steeds wisselende teams. “Daardoor prikkelen we medewerkers op talentontwikkeling, flexibiliteit, het actueel houden van kennis. Niet het denken in functies is bepalend maar denken in wat het beste bij je past. En wat nodig is om dat te vertalen naar een interessante rol, voor jezelf en voor het waterschap.”

Door deelname aan Talentenworkshops en Insight workshops – alleen al in het startjaar 2016 waren er 140 aanmeldingen – hebben medewerkers ‘vertrouwen gekregen om te durven bewegen’, constateert Van Haarlem.

“Vertrouwen schenken is cruciaal. Wij zeggen: laten we ook de kandidaat met weinig praktijkervaring maar wel met de juiste vaardigheden de kans geven op doorstroming naar een hogere functie. De leidinggevende doet dan de coaching. We hebben leidinggevendenden daarin ook getraind.”

Interne mobiliteit heeft flinke boost gekregen

Neem de interne mobiliteit bij Aa en Maas die een boost heeft gekregen, geeft Van Haarlem als voorbeeld van de nieuwe wind die is gaan waaien. “De helft van de vacatures wordt intern ingevuld. Voorheen meldden zich hooguit één of twee interne kandidaten. Nu reageren er gemiddeld vijf tot tien sollicitanten. Externe recruiters schakelen we niet meer in.”

In 2017 kozen 40 medewerkers intern voor een andere functie en namen 50 medewerkers vanuit hun bestaande functie andere rollen op zich. Van Haarlem: “Intussen loopt een tweede ronde leiderschap voor medewerkers die een seniorrol nastreven. Dit wordt ook niet meer door P&O vormgegeven, maar door de deelnemers van de eerste ronde.”

Verlaan vult aan: “Van de eerste ronde met twaalf medewerkers doet niemand meer hetzelfde werk als vroeger. Een poule van facilitators, een groep medewerkers, begeleidt collega’s bij trainingen en evaluaties. We huren daardoor ook minder adviesbureaus in. Onder medewerkers is bovendien de marathon ‘Het beste idee boven water’ gehouden, over innovaties voor waterbeheer en duurzaamheid. De beste ideeën voeren we ook uit.”

Van links naar rechts: Peter Verlaan, directeur Aa en Maas, Aart van Haarlem, HRM-adviseur en Daniëlle van Son, gebiedsadviseur

Van drie formele gespreksmomenten naar continue feedback

Baanbrekend was ook het overboord zetten van de vaste cyclus van drie formele gespreksmomenten per jaar. “Het oude format van een werkplan-, een functionerings- en beoordelingsgesprek ging knellen”, zegt Van Haarlem. “Medewerkers willen gewaardeerd worden. Dus kiezen we voor continue feedback via informele contacten in plaats van iemand in december te beoordelen op de vraag of alle doelen uit het werkplan van het begin van het jaar gehaald zijn.”

Parallel aan het loslaten van de gesprekscyclus ging bij Aa en Maas ook de financiële waardering met standaardperiodieken op de schop. Hiervoor in de plaats loopt de pilot ‘Waarderen en belonen’. Afdelingen hebben de beschikking over een budget van 9 à 10.000 euro. Daarmee kunnen medewerkers elkaar voor prestaties voordragen voor beloning. Het idee erachter: voor onze leidinggevenden zijn medewerkers die op verschillende plekken en in verschillende rollen werken steeds minder zichtbaar. Je krijgt een veel genuanceerder beeld van iemands functioneren wanneer ook meningen van collega’s aan bod komen.”

‘Het gaat om waardering’

Beloning door collega's hoeft ook niet per se in geld, zegt Van Haarlem. “Het gaat om waardering. Als je die persoonlijk weet te maken, heeft zo iets ook echt impact, met een mooi boek bijvoorbeeld of een kaartje voor een tennistoernooi.”

Danielle van Son maakt in haar nieuwe functie als gebiedsadviseur gebruik van individuele coaching. “De externe adviseur die mij coacht betaal ik uit mijn persoonsgebonden basisbudget. Je staat aan het roer van je eigen loopbaan. Daar word je zelf het gelukkigst van. Ik vertrouw op mijn eigen kracht. Ondertussen blijf ik met mijn leidinggevende in gesprek. Dat je in een open organisatie je kwaliteiten kunt uitproberen, vind ik uniek.”

Peter Verlaan: “Mensen hoeven niet bang zijn te falen. Dat woord kennen we hier niet.”

Waterschap Aa en Maas

De regio Oost-Brabant is het werkgebied van waterschap Aa en Maas (430 medewerkers) een van de 22 waterschappen in Nederland die verantwoordelijk zijn voor zuivering van het afvalwater, de kwaliteit van het oppervlaktewater en de bewaking van de rivierdijken. In 2016 is Aa en Maas uitgeroepen tot Best Presterende Werkgever in de categorie Waterschappen. Volgens het juryrapport ‘vertegenwoordigen medewerkers het daadwerkelijke kapitaal van de onderneming. Ze durven met eigen initiatieven te komen. Er is geïnvesteerd in de ontwikkeling van medewerkers, op alle niveaus. Het ziekteverzuim is laag en de medewerkerstevredenheid is hoog.

/ Case

TEKST EN BEELD LOEK KUSIAK

Persoonlijke ontwikkeling bij waterschap Aa en Maas

Vrij je loopbaan uitstippelen

Elk jaar een werkplan, een functionerings- en een beoordelingsgesprek: dat format ligt niet meer vast bij waterschap Aa en Maas. Medewerkers mogen de regie nemen over hun professionele groei en ontwikkeling.

Voor deze groei en ontwikkeling is een persoonlijk basisbudget beschikbaar. De or ziet groei- en enthousiasme onder medewerkers voor zelfsturing en werken in wisselende teams.

MOOI

Het oostelijk deel van Noord-Brabant is het werkgebied van waterschap Aa en Maas, een van de 22 waterschappen in Nederland die verantwoordelijk zijn voor de zuivering van het afvalwater, de kwaliteit van het oppervlaktewater en de bewaking van de rivierdijken. Aa en Maas (400 medewerkers) heeft het plan MOOI ontwikkeld: een meerjarenplan voor organisatie- en personeelsontwikkeling tot en met 2021, dat aansluiting zoekt bij ontwikkelingen als klimaatverandering, de toenemende mondigheid van de burger en digitalisering van informatiestromen.

Bij de totstandkoming van MOOI zijn de or van Aa en Maas en medewerkers vanaf de eerste letter betrokken geweest. De weg naar een vanaf de werkvloer organisch ontstaan plan werd mede uitgestippeld op initiatief van Piet Sennema, de WOR-bestuurder en gedreven secretaris-directeur van Aa en Maas. Zijn mantra voor de organisatie is 'levenslang fris, vrolijk, fruitig en vitaal werken in een lerende organisatie als het waterschap'.

'Bij Aa en Maas wordt medewerkersparticipatie over adviesplichtige onderwerpen vroeg op gang gebracht. Op ons intranet Spraakwater worden plannen aangekondigd en medewerkers gevraagd mee te denken. De or kan daardoor een advies geven dat breed gedragen wordt door de achterban.'

Vicevoorzitter or Merijn de Bekker (l) en voorzitter Sjoerd Tanniemaat

vertellen Sjoerd Tannemaat, or-voorzitter bij Aa en Maas en or-vicevoorzitter Merijn de Bekker.

Nieuwe rollen

Een waterschap dat transformeert tot netwerkorganisatie met zelfbewuste medewerkers die efficiënter werken en dicht bij burgers, boeren en bedrijven staan, vraagt om andere rollen van die medewerkers. 'Van hen wordt persoonlijk leiderschap gevraagd, eigen verantwoordelijkheid om in je vak bij te blijven,' aldus de or-leden. 'Wat kan ik nog meer uit mezelf halen? Waar liggen verborgen talenten? Jezelf regelmatig de vraag stellen waar je als medewerker staat en hoe je denkt tot aan je pensioen vitaal en gemotiveerd te blijven, brengt nieuwe dynamiek in de organisatie. Hiervoor kunnen medewerkers op eigen verzoek ook een loopbaanplan maken. De or heeft in zijn adviezen het belang onderstreept van training voor leidinggevers. Een goed loopbaangesprek voeren met medewerkers vraagt immers om andere vaardigheden.' Het helpt ook dat de cao-waterschappen uit 2016 meer ruimte biedt voor loopbaanontwikkeling. Er is een persoonsgebonden basisbudget (PBB) van € 5.000 dat iedere medewerker naar eigen inzicht kan besteden. 'Wanneer iemand een cursus mindfulness wil volgen, is dat prima. In 2016 gaven 130 medewerkers bij het waterschap zich op voor een workshop gericht op persoonlijke ontwikkeling en leiderschap. Daarnaast heeft het waterschap een centraal opleidingsbudget waaruit scholing wordt betaald die direct met de functie te maken heeft, zoals veilig werken op zuiveringsstations.'

Generieke functie

Medewerkers bij Aa en Maas zitten ook niet langer in een afdeling vast aan één taak. 'Ze vervullen steeds vaker wisselende opdrachten in wisselende teams.

Uitgangspunt is wat je voor de organisatie hebt betekend

Bij de trend naar integraal werken past niet langer het keurslijf van een klassieke functiebeschrijving. Medewerkers zijn in algemene dienst sinds de cao 2016. Daarnaast hebben Aa en Maas en twee andere Brabantse waterschappen een zogenoemd generiek functieboek ontwikkeld.

'Hierbij zijn de or's van de Brabantse waterschappen, die samenwerken in het platform *Winnend Samenwerken*, samen opgetrokken in het uitoefenen van hun adviesrecht. De drie or's werken ook mee aan de harmonisatie van de secundaire arbeidsvoorwaarden, die intussen voor 95 procent rond is. Het generieke functieboek beschrijft functies die toepasbaar zijn op een aantal functies van een vergelijkbaar karakter, maar met een verschillende inhoudelijke component. Medewerkers zijn daardoor flexibeler inzetbaar en dat bevordert ook hun interne mobiliteit.' Ook de klassieke HR-beoordeling, waarin medewerkers moeten aangeven of ze doelen hebben gehaald die ze aan het begin van het jaar in hun werkplan hadden geformuleerd, is losgelaten. Aa en Maas experimenteert nu met een nieuw systeem: *Waarderen en belonen*.

Ander eindejaarsgesprek

De Bekker: 'Deze methode past binnen de kaders van de cao en gaat uit van waarderen in plaats van beoordelen. Hierdoor krijg je een ander eindejaarsgesprek. Uitgangspunt is wat je voor de organisatie hebt betekend, en niet of je je taken exact hebt uitgevoerd volgens een werkplan.'

Tannemaat: 'De persoonlijke ontwikkeling van de medewerker wordt geplaatst in de ontwikkeling die de afdeling of de organisatie doormaakt.'

De pilot met Waarderen en belonen wordt begeleid door een werkgroep van or, medewerkers en personeelszaken. 'Afdelingen bepalen zelf hoe ze de beoordeling van medewerkers uitvoeren', aldus De Bekker. 'Wanneer de meningen over jouw functioneren van meerdere kanten komen en niet alleen van de leidinggevende, dan is de terugkoppeling genuanceerder. Ook medewerkers die in de schaduw werken, zoals telefonistes en secretaresses, worden dankzij deze aanpak in het zonnetje gezet.'

Talentenpools

Elke afdeling heeft een budget om een goed presterende collega te belonen. 'Dat hoeft niet altijd geld te zijn, maar kan ook anders ingevuld worden. De or toetst of we met de pilot, die in 2018 wordt geëvalueerd, niet uit de pas van de cao lopen en er geen grote verschillen tussen medewerkers ontstaan.' De effecten van het MOOI-plan en cao-afspraken over persoonlijke ontwikkeling zijn volgens Tannemaat en De Bekker al duidelijk merkbaar in de organisatie. 'Medewerkers geven zich op voor talentenpools, het PBB-budget is al grotendeels door medewerkers aangesproken en werk en privé zijn bij steeds meer medewerkers in balans. Er is een werkklimaat waarbij fouten je niet aangerekend worden.' Onder medewerkers is ook de innovatiemarathon *Het Beste Idee Boven Water* gehouden naar kansen voor beter waterbeheer en duurzaamheid. 'De beste ideeën worden uitgevoerd, maar ook de mensen met ideeën die het niet gehaald hebben, worden op een podium geroepen. Ze hebben immers actief meegedacht aan de ontwikkeling van de organisatie.' **7**

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 08 JUNI 2018

Voorstel:

1. De Jaarverslaglegging 2017 van waterschap Aa en Maas vast te stellen en in te stemmen met de bij "Voorstel en Besluit" opgenomen punten;
2. Kennis te nemen van het verslag van de accountant n.a.v. de controle van de Jaarverslaglegging 2017 met bijbehorende reactie van het Dagelijks Bestuur;
3. Kennis te nemen van de controllersparagraaf;
4. Kennis te nemen van het sociaaljaarverslag 2017.

Probleemstelling

De jaarverslaglegging 2017 geeft een goed en getrouw beeld van de uitgevoerde werkzaamheden en de daarmee samenhangende financiële feiten. Een groot deel van de Programmabegroting 2017 is gerealiseerd conform planning. De Jaarrekening is afgesloten met een voordelig exploitatiesaldo, voor resultaatbestemming, van € 6,18 miljoen. Voor een toelichting op het resultaat, inclusief opmerkingen ten aanzien van de totstandkoming ervan, wordt verwezen naar "Financiën" dat hieronder wordt uiteengezet.

In het kort is het voordelig resultaat als volgt tot stand gekomen:

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)	
Begrotingssaldo	0,00
Jaarrekening werkelijk	-6,18
Saldo voordelig t.o.v. begroting voor resultaatbestemming	<u>6,18</u>
Lagere uitgaven lasten	3,44
Hogere ontvangsten baten	1,35
Hogere belastingopbrengsten	1,38
Positief jaarrekening saldo 2017 (voor resultaatbestemming)	<u>6,18</u>

Enkele highlights van de resultaten die in 2017 zijn geboekt worden hierna genoemd:

- Het waterschap heeft zich in 2017 beziggehouden met ontwikkelingen rond klimaatadaptatie, waterkwaliteit en duurzaamheid.
- Door het Algemeen Bestuur (AB) is een investeringskrediet t.b.v. de verkenning voor het traject Ravenstein – Lith beschikbaar gesteld (90% gesubsidieerd vanuit Hoogwaterbeschermingsprogramma).
- In de Voortgangsrapportage watersysteem Aa en Maas van 30 januari 2017 is aangegeven dat circa 460 ha van het totale beheergebied van 164.000 ha van Aa en Maas niet voldoet aan de normen voor wateroverlast. Dit betreft 0,3% van het beheergebied. Van de daadwerkelijke knelpunten is in 2017 circa 59 ha aangepakt in het kader van het Tweede Uitvoeringsprogramma Wateroverlast.
- Betreffende de schadeclaims betreffende de wateroverlast die ons waterschap in 2016 heeft getroffen heeft het AB in 2017 een begrotingswijziging voor de afhandeling van schadeclaims goedgekeurd en is een budget vrij gegeven voor de aanpak van wateroverlast op 5 kritieke locaties.
- In 2017 is 16,2 kilometer EVZ gerealiseerd binnen een zevental projecten. Binnen de projecten Dynamisch Beekdal, Peelse Loop en Sang en Goorkens is 10,6 kilometer beekherstel gerealiseerd. Daar waar de realisatie van beekherstel en ecologische verbindingzones achter is gebleven heeft dit als oorzaak dat de verwerving van de benodigde gronden niet is gelukt.
- In totaal zijn 20 knelpunten binnen het clusterproject vismigratie aangepakt. Ook zijn er 15 water gerelateerde recreatieve objecten (bruggen, paden e.d.) gerealiseerd binnen diverse projecten.
- De verwijdering van stikstof en fosfor heeft op rioolwaterzuivering (rwzi) Dinther gedurende drie maanden onder druk gestaan door een nitraatlozing van een industriële lozer. Uiteindelijk zijn alle doelen behaald en wordt ruimschoots voldaan aan de huidige lozingseisen voor stikstof en fosfaat. De beoogde energiebesparing van 23% is gehaald.

Beoogd effect

Door middel van de oplevering van de diverse Jaarverslagleggingsstukken 2017 legt het Dagelijks Bestuur (DB) verantwoording af over de uitvoering van de Programmabegroting 2017.

Argumenten

1 Opgeleverde producten als onderdeel van de P&C cyclus.

Het uitbrengen van het jaarverslag; de jaarrekening en het sociaal jaarverslag maakt onderdeel uit van de planning- & control cyclus. Hiermee wordt voldaan aan de verplichtingen ingevolge de Waterschapswet en het Waterschapsbesluit.

2 Controleverklaring accountant volgt op accountantscontrole

De accountantscontrole van de Jaarverslaglegging 2017 is afgerond en de accountant heeft een goedkeurende controleverklaring afgegeven. Het accountantsverslag; de controleverklaring en de reactie namens het DB hierop worden ter kennisgeving aangeboden.

Kanttekeningen / Risico's

1. Weerstandvermogen / risico's

In de jaarverslaglegging 2017 wordt in de paragraaf Weerstandvermogen (vanaf pagina 61) de voortgang van de benoemde risico's toegelicht. Ook is aangegeven welke risico's overgaan naar het jaar 2018 en welke risico's zijn afgerond of zijn ontstaan in 2017.

In 2017 zijn er 4 financiële risico's bijgekomen betreffende:

- Tariefdifferentiatie wegen.
- Aansprakelijkstelling voor schade aan monumentale muur.
- Cao onderhandelingen.
- Kostenverdeelsleutels SNB.

In 2017 zijn de volgende risico's afgerond.

- Pachtvrij krijgen van percelen ten behoeve van EVZ.
- Natschade Peelvenen.
- Boete Groengas levering.
- WOZ-waardering Dijkwoningen.

Er zijn 14 benoemde risico's die overgaan naar 2018.

Financiën

Analyse resultaat Jaarrekening 2017 (x 1 mln.€)			
Begrotingstekort 2e bestuursrapportage 2017		3,29	
Begrotingswijziging 2e bestuursrapportage 2017; tekort t.l.v. reserves		-3,29	
Begroting tekort t.l.v. reserves (incl. begrotingswijziging)		0,0	
Jaarrekening werkelijk		-6,18	
Saldo voordelig tov begroting voor resultaatbestemming		<u>6,18</u>	
Saldo analyse lasten en baten	Begroting	Realisatie	Saldo t.o.v Begroting
Lasten			
Rente en afschrijvingen	38,25	37,08	1,17
Personeelslasten	32,37	31,96	0,41
Goederen en diensten	45,96	44,68	1,28
Bijdrage aan derden	6,89	6,59	0,30
Toevoeging aan reserves / voorziening onvoorzien	5,96	5,97	-0,02
	0,30	0,00	0,30
Sub-totaal lasten	129,72	126,28	3,44
Baten			
Financiële baten	0,33	0,31	-0,01
Personeelsbaten	0,73	0,84	0,12
Goederen en diensten	0,48	1,07	0,59
Bijdrage van derden	5,68	6,25	0,57
Onttrekking uit bestemmingsreserves / voorziening	8,49	8,31	-0,18
Geactiveerde lasten	2,68	2,94	0,26
Sub-totaal baten	18,38	19,74	1,35
Saldo lasten en baten	111,34	106,54	4,80
Belastingopbrengsten			
Waterkwantiteit	58,77	58,17	-0,60
Waterkwaliteit	52,57	54,55	1,98
Sub-totaal belasting opbrengsten	111,34	112,72	1,38
Saldo belastingopbrengsten	111,34	112,72	1,38
Saldo (incl. mutatie reserves)	0,00	6,18	6,18

Het resultaat voor resultaatsbestemming komt uit op een positief exploitatieresultaat van € 6,18 miljoen. Zonder de begrotingswijziging zou het resultaat € 2,89 miljoen positief zijn. Het saldo wordt veroorzaakt door werkelijke lagere lasten ad € 3,44 miljoen en hogere realisatie van de overig baten ad € 1,35 miljoen. Tevens is er een hogere realisatie van de belastingopbrengsten van € 1,38 miljoen die niet was voorzien.

Bij het positieve resultaat van € 6,18 miljoen moeten de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- In 2017 zijn 2 begrotingswijzigingen (claims wateroverlast en beëindiging Switch Transaction) door het Algemeen Bestuur vastgesteld. Door deze begrotingswijzigingen zijn de lasten verhoogd en in overeenstemming gebracht met de werkelijk te verwachten lasten. Door de verhoging van de lasten, er zijn meer middelen beschikbaar voor het maken van kosten, is de reservepositie afgenomen.

Door deze begrotingswijzigingen is het rekeningresultaat € 3,29 miljoen hoger. Vanwege de begrotingsrechtmatigheid hebben deze begrotingswijzigingen plaats moeten vinden.

- In het overzicht hierboven wordt duidelijk de werkelijke personeelslasten € 0,41 miljoen lager uitvallen dan de begrote lasten. Het voordeel is aanzienlijk groter wanneer rekening gehouden wordt met “geactiveerde lasten”. Doordat meer uren op investeringsprojecten zijn verwerkt (geactiveerde uren) is een voordeel van ruim € 0,7 miljoen ontstaan in de realisatie doordat het aantal werkelijke aantal uren in de exploitatie is afgenomen.

In het Voorstel en Besluit binnen deze Jaarrekening wordt in het kader van de resultaatbestemming voorgesteld de begrote kosten voor het informatiebeleidsplan, die niet zijn uitgegeven in 2017, middels een resultaatbestemming te reserveren voor toekomstige uitgaven.

In de begroting 2017 is rekening gehouden met een loonontwikkeling van 1%. Er is echter geen Cao akkoord afgesloten. Hierdoor is mede het overschot op de salarislasteren ontstaan. Het overschot wordt in 2017 toegevoegd aan de reserves. Wanneer de gevolgen van de Cao definitief zijn wordt het juiste bedrag aan de reserves bij de vaststelling van het Bestuursverslag 2018 onttrokken.

In onderstaande tabel wordt een nadere analyse gegeven van het gerealiseerde exploitatieresultaat ten opzichte van de Begroting en Bestuursverslag II.

LASTEN (x € 1.000)	Begroting 2017	Begrotings- wijzigingen	Begroting 2017 na wijzigingen	Verwacht resultaat 2017 Bestuursverslag II boekwerk	Realisatie Jaarrekening (tov begroting)	Verklaring
Kapitaallasten	38.247		38.247		-1.169	De kapitaallasten bestaan uit rente- en afschrijvingslasten. De werkelijke boekwaarde per 01-01-2017 is lager in vergelijking met de boekwaarde die bij de begroting als uitgangspunt is genomen. Dit is het gevolg van lagere uitgaven in voorgaande jaren op de investeringen. Hierdoor ontstaan vooral lagere afschrijvings- en in mindere mate lagere rentelasten.
Personeelslasten	32.090	280	32.370		-407	Lagere lasten t.o.v. de begroting wordt vooral veroorzaakt door: • De begrote loonstijging van 1% is door het uitblijven van een Cao akkoord in 2017 niet gerealiseerd; • Het lagere saldo van het aantal verlofuren zorgt voor een vrijval van gereserveerde lasten; • Voor het afwickelen van schadeclaims, als gevolg van de wateroverlast in mei – juni 2016, was extra inzet/inlenen van personeel van derden noodzakelijk. De extra middelen, door een begrotingswijziging, zijn maar deels nodig gebleken.
Goederen & diensten	44.298	1.659	45.957	-100	-1.281	Ten opzichte van begrote lasten worden hierna de grootste afwijkingen genoemd: • Lagere kosten door uitgestelde vervangingen en minder correctief onderhoud vooral op rwzi's. Lagere kosten implementatie automatisering; • Lagere kosten chemicaliën doordat de centrale slibverwerking op rwzi DB niet in bedrijf is gesteld; • Door stopzetten van de slibgisting is geen biogas geproduceerd op rwzi Den Bosch. • Lagere kosten door temporisering van CTBO onderhoud en risico gestuurd onderhoud o.b.v. asset management.
Bijdragen aan derden Interne verrekeningen/ reservering / voorzieningen	6.554 5.888	340	6.894 5.888	100	-303 85	Lagere bijdrage aan de BSOB doordat het voordelig jaarrekeningsaldo wordt uitgekeerd aan de deelnemers. Lagere kosten voor onderhoud aan waterlopen. Diverse afwijkingen t.a.v. de begrote reservemutaties.
Onvoorzien	368		368		-368	Van het begrote bedrag voor onvoorziene zaken is in 2017 € 38.000 onttrokken voor nazorgkosten voor project De Bult.
Totaal lasten	127.445	2.278	129.724		-3.443	
Financiële Baten	330		330		-13	Niet begrote opbrengsten door gerealiseerde boekwinsten uit de grondbank van verkochte gronden en overige verkochte gronden die geen onderdeel van de grondbank uitmaakten.
Personeelsbaten	726		726		116	De hogere baten in verband met salarissen worden veroorzaakt door niet begrote UWV-uitkeringen van personeel.
Goederen en diensten aan derden	481		481		591	Betreft vooral de niet begrote ontvangen Stimuleringsbijdrage Implementatie Omgevingswet. Ook is een afkoopvergoeding ontvangen van een gemeente voor gemalen met dubbel functie.
Bijdrage van derden	6.992	-1.313	5.679		573	De bijdragen van overheden vallen hoger uit. Het betreffen incidentele bijdragen voor de restauratie van het gemaal van Sasse; een bijdrage van De Dommel voor het Drongelens kanaal.
Geactiveerde lasten	2.679		2.679		262	Meer uren zijn geactiveerd op investeringen waardoor de doorberekende exploitatieuren lager uitvallen.
Interne verrekeningen/reserveringen	4.897	3.592	8.489	-3.212	-175	Lagere onttrekking uit de bestemmingsreserve Persoonsgebonden budget door lagere realisatie.
Totaal overige baten	16.105	2.279	18.384	-3.212	1.353	
Netto lasten (lasten minus overige baten)	111.340		111.340	3.211	4.797	
Waterschapsbelastingen	111.340		111.340	0	1.381	De hogere netto belastingopbrengsten 2017 voor watersysteembeheer heeft te maken met de bestands optimalisatie die door BSOB vanaf 2016 is ingezet en gedurende 2017 steeds meer gestalte heeft gekregen
Saldo 2017				3.211	6.178	Resultaat voor resultaatsbestemming

Bijdrage duurzaam waterschap

De bijdrage aan duurzaamheid wordt in de Jaarverslaglegging 2017 beschreven. Vandaar dat wordt verwezen naar het Jaarverslag.

Uitvoering / vervolg

Na vaststelling worden de Jaarverslaglegging 2017 voor 15 juli 2018 aangeboden aan Gedeputeerde Staten.

Communicatie

n.v.t.

Bijlagen

1. Jaarverslaglegging 2017;
2. Accountantsverslag inclusief Controleverklaring accountant
3. Reactie namens DB op het accountantsverslag
4. Controllersparagraaf
5. Het Sociaaljaarverslag 2017

Technische vragen

Door de fractie PvdA en Algemene Waterschapspartij zijn technische vragen gesteld bij het onderwerp 'Jaarverslaglegging waterschap Aa en Maas 2017'. Hieronder treft u de antwoorden op de gestelde vragen aan.

Fractie Algemene Waterschapspartij (mevr. Slaats-Damen)

Vraag 1

Voorstel, pagina 1: 460 ha van de 164.000 hectare voldoet niet aan de normen voor wateroverlast. Dat is 0,3 % (0,28) niet 0,2 %.

Antwoord:

Terechte opmerking, dit punt zal in de AB-adviesnota worden aangepast.

Vraag 2

Voorstel, pagina 3: Er zijn 14 benoemde risico's die overgaan naar 2018. Vraag: Welke?

Antwoord:

Op bladzijde 64 tot en met 70 van de Jaarverslaglegging 2017 zijn deze doorlopende risico's weergegeven.

Vraag 3

Opmerking: Voorstel pagina 5: Taalfout in tekst: "... is rekening gehouden was met .."

Antwoord:

Terechte opmerking, dit punt zal in de AB-adviesnota worden aangepast.

Vraag 4

Jaarverslaglegging pagina 24: Voor project verdrogingsbestrijding Wijstgronden Sint Annabos is een overschrijding ontstaan. Hiervoor wordt alsnog goedkeuring gevraagd. Over hoeveel geld gaat dit?

Antwoord:

Op bladzijde 89 van de jaarverslaglegging 2017 staat de tabel opgenomen inzake de krediet overschrijdingen op diverse investeringen. Voor dit project betreft het dus een overschrijding van € 118.000,--. Op bladzijde 90 wordt hiervoor een toelichting gegeven.

Vraag 5

Jaarverslaglegging Gezond en Natuurlijk water pagina 29: Gedeelte beekherstel Dynamisch beekdal pas in 2018? Is toch afgerond? Of heeft dit te maken met gerechtelijke procedure?

Antwoord:

Er zijn nog openstaande restpunten met de originele aannemer wat betreft de oplevering van agrarische gronden. Ook zijn er nog afsluitende kleine restpunten in het beekdal die moeten worden afgewerkt met een andere aannemer.

Vraag 6

Pagina 35: Monitoring watersysteem met project SESAM. Waar onderzoekt STOWA hierbij?

Antwoord:

Het antwoord op deze vraag volgt nog.

Vraag 7

Jaarverslaglegging Water in bebouwd gebied pagina 50: Aa en Maas heeft de "Green deal groene daken" getekend. Wat is er afgesproken?

Antwoord

Het doel van de Green Deal Groene Daken is om nieuwe verdienmodellen rondom dak begroeiing te ontwikkelen en zodoende de toepassing van groene daken op te schalen. De Green Deal Groene Daken bestaat uit een zevental werksporen om dit te effectueren. Waterschap Aa en Maas participeert in het werkspoor differentiatie belastingen.

Vraag 8

Accountantsverslag pagina 20 bijlage 1 : afkorting, prioriteitstelling EJC 2017. Waar staat EJC voor?

Antwoord:

EJC staat voor Einde-Jaars-Controle.

Fractie Algemene Waterschapspartij (dhr. A. van den Hoven)

Hierbij een paar technische vragen over de jaarrekening, onderdeel emissiebeheer.

Vraag 9

Pagina 41: Wat moet ik mij voorstellen bij een "maturity scan" ?

Antwoord:

Een maturity scan is een methode om vast te stellen in hoeverre assetmanagement inmiddels goed functioneert binnen de afvalwaterketen en waar de verbetermogelijkheden liggen.

Vraag 10

Pagina 41: Wat wordt bedoeld met: 2e lijnsonderhoud van gemeentelijke rioolgemalen verder opgepakt?

Antwoord:

2e lijnsonderhoud betekent dat we regulier onderhoud uitvoeren aan gemeentelijke rioolgemalen, maar niet de dagelijkse storingen/trouble shooting, omdat dit een te grote belasting betekent voor de teams van de rwzi's. Verder wordt met de genoemde zinsnede bedoeld dat de samenwerkingsovereenkomst ten aanzien van 2e lijnsonderhoud met de gemeente Deurne verlopen is en dat beide partijen de samenwerking willen voortzetten en dat om die reden een nieuwe overeenkomst zal worden opgesteld. Daarnaast heeft ook de gemeente Asten interesse getoond. Het waterschap is met die gemeente inmiddels in gesprek.

Vraag 11

Waarom wordt de post dubieuze debiteuren op diverse plaatsen fors verhoogd? Wat wordt dan uiteindelijk de hoogte van die posten?

Antwoord:

Binnen de BSOB is geconstateerd dat de systematiek met betrekking tot het invorderen van debiteuren niet naar behoren is uitgevoerd. Dit heeft ertoe geleid dat de debiteurenstand de afgelopen jaren substantieel niet is gecorrigeerd met een realistische voorziening dubieuze debiteuren. Eind 2017 is een en ander in beeld gebracht en doorgevoerd in de aangeleverde cijfers bij de BSOB. Het saldo van de reservering dubieuze debiteuren met betrekking tot watersysteembeheer en ook zuiveringsbeheer zijn dan ook aangezuiverd.

Het totaal saldo van de dubieuze debiteuren op 31-12-2017 komt uit op : afgerond 1.660.000 euro.

Fractie PvdA (dhr. H. de Mare)

Al eerder hebben wij opmerkingen gemaakt over de matige leesbaarheid van de stukken van de Jaarverslaglegging. Dit jaar zijn wel enkele verbeteringen doorgevoerd, maar het wordt toch niet wezenlijk inzichtelijker. Ook de controller maakt er weer een opmerking over!

Vraag 12

Iets anders en ernstiger is het als informatie echt helemaal niet klopt. Wij hebben gisteravond fractieoverleg gehad, en namens mijn fractie vraag ik je aandacht voor de volgende kritiek ten aanzien van de tabel op bladzijde 6 van het Voorstel 43766 inzake de Jaarverslaglegging over 2017:

- T.a.v. de 2^e t/m 4^e kolommen: Die heten resp. "Begroting 2017", "Begrotingswijzigingen" en "Begroting 2017 na wijzigingen". Normaliter is dan die laatste kolom het totaal van de eerdere twee kolommen. Dat is echter totaal niet het geval! Ook komen geen van beide totaalkolommen overeen met de kolom "begroting" in de tabel op blz. 4!
- T.a.v. de 5^e kolom "Verwacht resultaat....": geen enkele onderbouwing waar die getallen vandaan komen;
- T.a.v. de 6^e kolom: "Realisatie Jaarrekening (t.o.v. begroting)": die kolom heeft niets met de voorgaande kolommen te maken, en de relatie tussen een en ander is dus totaal onnavolgbaar.
- Voor alle kolommen geldt dat daardoor de totalen ook volstrekt onbegrijpelijk zijn.

Wij verzoeken deze tabel kloppend te maken, van een begrijpelijke toelichting te voorzien, en het gewijzigde voorstel voor de komende vergadercyclus te verspreiden.

Antwoord:

Het zijn terechte opmerkingen en om die reden is de AB-adviesnota daarop aangepast/verduidelijkt.

Vraag/suggestie 13

Verder willen wij graag een principiële vraag/suggestie over de Jaarverslaglegging zelf meegeven:

Elke afwijking tussen begrote en gerealiseerde investeringen kan komen door twee essentieel verschillende oorzaken:

1. Inhoudelijk: een project wordt eerder dan gepland afgerond, of loopt juist vertraging op, of
2. Financieel: een project wordt duurder of goedkoper ingekocht dan vooraf was begroot.

In het eerste geval betekent een “onder-investering” dat er iets niet goed gaat, namelijk dat er vertraging is, en in het tweede geval betekent “onder-investering” juist dat er iets wel goed gaat, namelijk dat iets goedkoper dan verwacht ingekocht kon worden. Het is logisch dat beide redenen binnen elk programma zullen voorkomen. Juist het herkennen en onderkennen van deze zaken is belangrijk om de algemene voortgang van alle werkzaamheden en de financiële aspecten te kunnen bewaken. Een rapportage zou volgens ons daarop gericht moeten zijn. Met bijvoorbeeld aparte kolommen “realisatiepercentage” en “investeringspercentage”. Dan worden deze aspecten in één oogopslag duidelijk. Controllers en accountants zullen hier vast nog betere suggesties voor hebben.

Het eerste is een concrete vraag, die wij graag zo spoedig mogelijk verwerkt zien, en het tweede is meer een algemene observatie, die misschien tijdens de behandeling van de verslaglegging aan de orde kan komen.

Antwoord:

Dit is geen technische vraag en zal door de portefeuillehouder in de commissie AFZ aan de orde worden gesteld.

Toelichting:

Technische vragen zijn vragen die moeten leiden tot een beter begrip van een voorliggend vraagstuk/voorstel. Vragen dus over feiten en de uitleg daarvan; net zoals verzoeken om verheldering van onduidelijk ervaren formuleringen. Kortom, al die vragen die bijdragen aan een betere voorbereiding van het AB- of commissielid zónder een voorschot te nemen op het te voeren politieke debat.

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 4.2.
Projectenboeknummer en -naam: PJB 207 Verkenning Cuijk - Ravenstein
Corsa dossiernummer:
Voorstelnummer BABS: 43722

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Kleijn, W.P.J. de
---	---

Agendaonderwerp:
 Kredietvoorstel voorverkenning Cuijk - Ravenstein

Voorstel:

1. Te starten met het opstellen van een plan van aanpak ten behoeve van de voorbereiding van de dijkverbetering (weer voldoen aan de norm) van dijktraject Cuijk – Ravenstein
2. Om voor dit project een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000,-.
3. Om - in afwijking van het financieel beleid - alle kosten binnen dit project ten laste te brengen van dit investeringskrediet (te activeren)

Besluit:

**Mij bekend,
De secretaris,**

Bij het onderwerp:

Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:

1. Bijlage 1 Samenvatting beoordeling
2. Bijlage 2 Rijksoordeel ILT rapportage_36-2_def
3. bijlage 3 Tijdlijn Cuijk - Ravenstein
4. Bijlage 4 Financiële paragraaf
5. Bijlage 5 Kostenraming CuijkRavenstein

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 8 JUNI 2018

VOORSTEL:

1. Te starten met het opstellen van een plan van aanpak ten behoeve van de voorbereiding van de dijkverbetering (weer voldoen aan de norm) van dijktraject Cuijk – Ravenstein;
 2. Om voor dit project een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000;
 3. Om – in afwijking van het financieel beleid – alle kosten binnen dit project ten laste te brengen van dit investeringskrediet (te activeren).
-

PROBLEEMSTELLING

Landelijk uitgangspunt is om het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) te programmeren op basis van urgentie. De urgentie wordt bepaald op basis van de afstand tussen de huidige doorbraakkans en de nieuwe norm.

Mede gezien de hoge veiligheidsnorm van het traject Cuijk–Ravenstein behoort dit dijkvak tot de meest urgente normtrajecten. Dit blijkt ook uit de recent beschikbaar gekomen beoordeling van Cuijk-Ravenstein welke aangeeft dat een combinatie van faalmechanismen niet eens voldoet aan de ondergrens van de norm (Samenvatting beoordeling bijlage 1, bijlage 2 Rijksoordeel).

Het concept programma van het HWBP gaat uit van de start van de voorverkenning in 2019. Geadviseerd wordt om dit jaar een plan van aanpak op te stellen teneinde de subsidie bij het HWBP aan te kunnen vragen en conform de landelijke HWBP-programmering in 2019 met dit project te kunnen starten.

BEOOGD EFFECT

Het resultaat van het project is een plan van aanpak waarmee een start met het project gemaakt kan worden en de bijdrage van het HWBP kan worden verkregen.

ARGUMENTEN

1.1 Het project Cuijk - Ravenstein is urgent.

Cuijk - Ravenstein staat als hoog urgent genoteerd op het uitvoeringsprogramma van het HWBP. Om een snelle start te maken wordt met dit krediet reeds het benodigde grondonderzoek geïnventariseerd en onderzoek gedaan naar de waterstandsopgave.

2.1 Beschikbaar stellen van krediet is noodzakelijk voor opstellen plan van aanpak.

Budget is nodig voor inhuur expertise, extra personele inzet en beperkt onderzoek.

3.1 Plan van aanpak voorverkenning is nodig voor het bepalen van de projectscope

In de voorverkenning (= 1^e fase van de verkenning) wordt de veiligheids- en de omgevingsopgave onderzocht en duidelijk gemaakt.

Op basis van die opgave kan ook de benodigde organisatie en de financiële impact van fase 2 van de verkenning, kansrijke alternatieven en keuze voorkeursalternatief (VKA), in beeld worden gebracht (bijlage 3: Tijdlijn Cuijk – Ravenstein).

4.1 Alle kosten binnen dit project ten laste brengen van het investeringskrediet (activeren).

Gezien de financiële beheersbaarheid en de omvang van dijkverbeteringstrajecten worden alle kosten binnen dit project geactiveerd. Dit in afwijking van het huidige financiële beleid, dergelijke (voorbereidings-)kosten worden normaliter verantwoord in de exploitatie.

Door alle kosten te activeren worden ook alle uren van eigen personeel, van zowel de projectafdelingen als ook de primaire afdelingen, ten laste van het investeringskrediet gebracht. Door deze werkwijze wordt een consistente gedragslijn gehanteerd ten aanzien van de dijkverbeteringstrajecten (zoals ook toegepast bij het dijkverbeteringsproject Ravenstein –Lith).

Na het afsluiten van deze voorbereidende activiteiten ten behoeve van de verkenningsfase zal het resultaat in afschrijving worden genomen conform het afschrijvingsbeleid, waarbij deze kosten in 5 jaar zullen worden afgeschreven.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

Geen

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2018, vastgesteld door het AB bij de Programmabegroting 2018 op 17 november 2017, is onder het projectnummer 241 het volgende opgenomen:

PJB-nr	Kredietnr	Kredietnaam		Totaal
241	M20170014	Verkenning Cuijk - Ravenstein	uitgaven	€ 5.500.000
			inkomsten	€ 4.950.000
Opgenomen in projectenboek 2018				€ 550.000

Gevraagd krediet

Ten behoeve van het plan van aanpak voor de voorbereiding wordt een investeringskrediet van € 200.000 gevraagd.

Bij goedkeuring van het plan van aanpak zijn de kosten subsidiabel in het kader van het HWBP. Rekening houdend met een subsidiebijdrage van € 180.000 (= 90%) komen de netto projectkosten voor het waterschap uit op € 20.000.

Dekking/verklaring afwijking:

Het Projectenboek 2018 voorziet in voornoemd project vanaf jaarschijf 2019, het startmoment van de verkenningsfase. De niet in 2018 voorziene uitgaven voor de voorbereiding hierop, zullen worden opgevangen binnen het huidige investeringsvolume. De financiële consequenties van deze investering zijn zichtbaar in de als bijlage toegevoegde financiële paragraaf, eveneens is de raming van het gevraagde investeringskrediet als bijlage toegevoegd.

Effect op exploitatie:

Indien het AB niet instemt met het beschikbaar stellen van het krediet zullen de gemaakte kosten via de exploitatierekening worden verantwoord.

UITVOERING/VERVOLG

Het op te stellen plan van aanpak vormt de basis voor de eerste subsidieaanvraag bij HWBP.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

In de voorverkenning zal de betrokkenheid en participatie van de omgeving nader uitgewerkt zijn

BIJLAGEN

- Bijlage 0 AB-besluit
- Bijlage 1 Samenvatting beoordeling
- Bijlage 2 Brief ILT
- Bijlage 3 Tijdlijn
- Bijlage 4 Financiële paragraaf
- Bijlage 5 Kostenraming

VERSIEDATUM

16 april 2018

AB-BESLUIT

ONDERWERP: KREDIETAANVRAAG PLAN VAN AANPAK CUIJK-RAVENSTEIN

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER:
INVESTERINGSBESLUIT:

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 16 april 2018;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet, de Algemene wet bestuursrecht en de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 17 mei 2018;

B E S L U I T:

1. Te starten met het opstellen van een plan van aanpak ten behoeve van de voorbereiding van de dijkverbetering (weer voldoen aan de norm) van dijktraject Cuijk – Ravenstein;
2. Om voor dit project een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 200.000;
3. Om – in afwijking van het financieel beleid – alle kosten binnen dit project ten laste te brengen van dit investeringskrediet (te activeren).

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 8 juni 2018,

de secretaris,

de dijkgraaf,

drs. P. Sennema

drs. L.H.J. Verheijen

Samenvatting beoordeling normtraject 36-2

(uit "Rapportage Veiligheidsbeoordeling Dijktraject 36-2 Cuijk – Ravenstein, februari 2018)

Waterschap Aa en Maas is verantwoordelijk voor het beoordelen van de primaire waterkeringen in haar beheergebied. De Waterwet bepaalt dat de veiligheid van alle primaire waterkeringen elke twaalf jaar moet worden beoordeeld.

Dit rapport beschrijft het veiligheidsoordeel voor de primaire waterkeringen van het dijktraject 36-2 (ook genoemd Land van Heusden - de Maaskant 2) op basis van het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium 2017

(WBI2017). De peildatum voor deze beoordeling is 1 januari 2023.

Het veiligheidsoordeel voor traject 36-2 wordt bepaald door de combinatie van beoordelingen van alle dijkvakken en de kunstwerken. Per beoordeeld vak en kunstwerk is per toets spoor een oordeel bepaald.

Het **veiligheidsoordeel voor dijktraject 36-2**, Land van Heusden-de Maaskant 2 is **categorie D** en voldoet daarmee ruim niet aan de ondergrens.

De relatief grote afstand tot de norm wordt voor dijktraject 36-2 bepaald door een combinatie van faalmechanismen die niet voldoen aan de gestelde ondergrens in de norm.

Voor het faalmechanisme piping wordt de grootste afstand tot de norm gevonden maar ook voor macrostabiliteit en graserosie op de kruin en het binnentalud is een relatief hoge faalkans t.o.v. de gestelde norm berekend.

Er zijn verschillende achterliggende oorzaken die hieraan debet zijn, de belangrijkste is echter de normsprong die het dijktraject maakt t.o.v. de norm die tot 1 januari 2017 gold. De waterstanden die met het WBI worden berekend bij de nieuwe norm liggen in de ordegrootte 0,5 - 1,0 meter hoger dan de waterstanden behorende bij de norm tot 1 januari 2017. De bestaande dijken zijn hier in het verleden niet op ontworpen en aangelegd.

Naast de hogere maatgevende waterstanden zijn ook de eisen die aan de dijk worden gesteld aanzienlijk hoger. Kortom, het lag in de lijn der verwachting dat dijktraject 36-2 niet aan de norm zou voldoen, deze veiligheidsbeoordeling conform het WBI 2017 heeft dit beeld bevestigd en onderbouwd.

Inspectie Leefomgeving en Transport
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

> Retouradres Postbus 16191 2500 BD Den Haag

Waterschap Aa en Maas
T.a.v. het dagelijks bestuur
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

ILT
Water, Producten en Stoffen
Handhaving Water en Bodem

Postbus 16191
2500 BD Den Haag

Contactgegevens
Meld- en Informatiecentrum
T 088 489 00 00
F 070 456 27 77

Contactpersoon
H. van Gils

T 088 489 00 00
Harrie.van.gils@ilent.nl

Datum 28 februari 2018
Betreft Reactie ILT op de veiligheidsbeoordeling dijktraject 36-2

Ons kenmerk
149707

Geacht bestuur,

Op 28 februari 2018 heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) van u de definitieve beoordelingsrapportage van dijktraject 36-2 via het Waterveiligheidsportaal ontvangen.

Op basis van deze beoordelingsrapportage stemt de ILT in met het definitieve veiligheidsoordeel voor dit traject. De ILT onderschrijft dat het veiligheidsoordeel van genoemd dijktraject in veiligheidscategorie D valt en conform het WBI 2017 tot stand is gekomen. De overstromingskans is voor dit dijktraject veel groter dan de signaleringswaarde en de ondergrens.

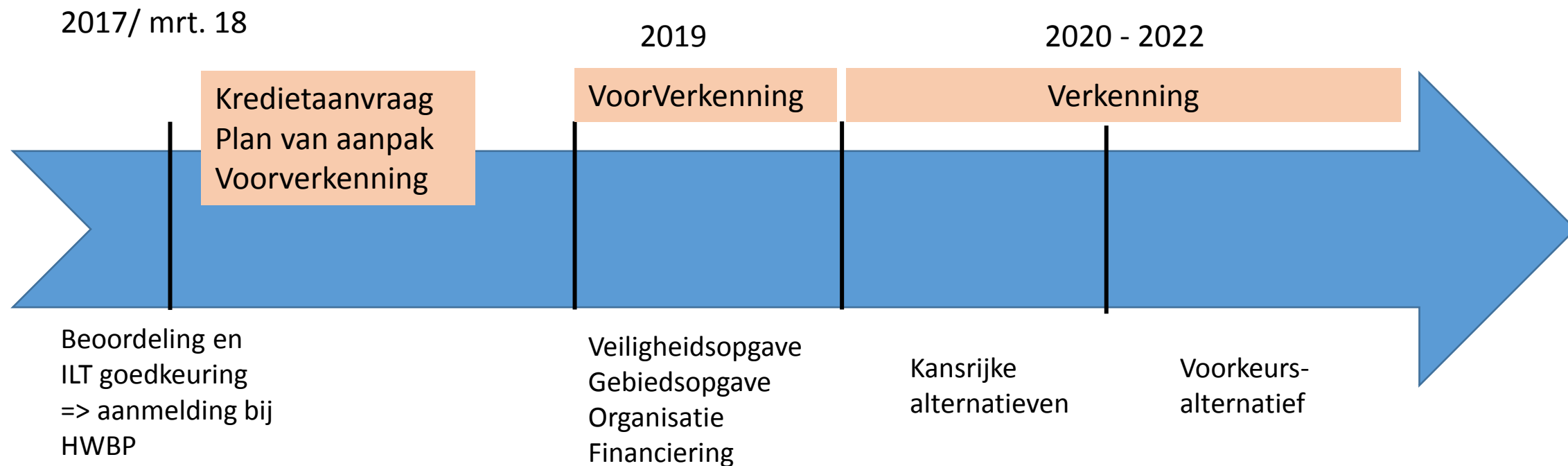
Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en ik wens u veel succes bij de verbetering van onderhavig dijktraject.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT
namens deze,
DE INSPECTEUR ILT/WATER, PRODUCTEN EN STOFFEN

H. van Gils

Tijdlijn Cuijk – Ravenstein

INVESTERING

nummer

10 / 2018

FINANCIELE

PARAGRAAF

Datum DB:

16-4-2018

Datum AB:

8-6-2018

Algemeen

Sector/staf : Watersysteembeheer
 (Staf)afdeling : Beleid & Advies
 Naam Budgethouder/projectleider : Bijl. J. / Eblé X.
 Naam investering : **Plan van Aanpak Verkenning Cuijk - Ravenstein**
 Soort investering : **C**

Financieel

Krediet uitgaven	€	200.000
Krediet inkomsten	€	180.000
Netto uitgaven/ inkomsten	a €	20.000

Begroting Projectenboek 2018 - PJB 241	M20170014, Verkenning Cuijk Ravenstein	€	5.500.000
Inkomsten		€	4.950.000
Netto uitgaven/ inkomsten	b €		550.000

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Overige (onderzoek & ontwikkeling)	€ 200.000,00	€ 180.000,00	€ 20.000,00
Totaal	€ 200.000,00	€ 180.000,00	€ 20.000,00

Kapitaallasten eerste jaar: : 2019 Lasten over het 1e volledig jaar berekend!
 Rente % : 2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	30	€ -	€ -	€ -
Overige (onderzoek & ontwikkeling)	5	€ 4.000,00	€ 400,00	€ 4.400,00
Totaal		€ 4.000,00	€ 400,00	€ 4.400,00
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 4.400,00

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer	100,0%
Zuiveringsbeheer	0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer

	eenheden
Ingezetenen	29,0% € 1.276,00 295.618 € 0,004
Gebouwd	58,4% € 2.569,60 91.018.000.000 0,00000%
Ongebouwd	12,5% € 550,00 106.391 € 0,005
Natuurterreinen	0,1% € 4,40 24.079 € 0,000

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer

	eenheden
Per vervuilingseenheid (v.e.)	€ - 1.136.000 € -
Totaal Generaal	€ 4.400,00

Overige gegevens

Projectnummer : N.n.t.b. Plan van Aanpak Verkenning Cuijk - Ravenstein
 Programma : 100% Veilig en bewoonbaar
 Beleidsveld : 6110 Aanleg en onderhoud waterkeringen
 Werkplanproductnummer : 61121001 Aanleg en onderhoud waterkeringen

Printdatum: 3-4-2018

BIJLAGE 6:

		26-3-2018
<i>Kostenraming Plan van aanpak Cuijk Ravenstein</i>		
Eigen uren	€	68.000,00
Ondersteuning (inhuur)	€	15.000,00
Advies/onderzoek	€	95.000,00
Onvoorzien/afronding	€	19.500,00
Rente	€	2.500,00
Totaal Plan van Aanpak verkenning Cuijk Ravenstein		€ 200.000,00

Subsidie / HWBP

90% € 180.000,00

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 4.3.
Projectenboeknummer en -naam: PJB 240 optimalisatie watersysteem
Corsa dossiernummer:
Voorstelnummer BABS: 43353

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Dijk, P.M.J. van
---	--

Agendaonderwerp:
Vervangen krappe duikers

Voorstel:
Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.800.000,-- ten behoeve van het vervangen van circa 1200 krappe duikers in categorie A-waterlopen.

Besluit:	Mij bekend, De secretaris,
-----------------	---------------------------------------

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:
1. Bijlage 1 FP Verv krappe duikers

ADVIESNOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 8 JUNI 2018

VOORSTEL:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.800.000,-- voor het robuuster maken van het watersysteem door circa 1200 krappe duikers in categorie A-waterlopen te vervangen.

PROBLEEMSTELLING

Om effecten van het veranderende klimaat (toename nat- en droogteschade) zo goed mogelijk op te kunnen vangen, is een robuust watersysteem nodig. Een dergelijk watersysteem heeft voldoende ruimte om overtollige neerslag op te kunnen vangen en zo veel mogelijk vast te houden voor drogere tijden. Vanuit beheerperspectief kenmerkt een robuust watersysteem zich door een grote stuurbaarheid zodat snel gereageerd kan worden op veranderende omstandigheden.

Het watersysteem is en wordt ontworpen om zoveel mogelijk water vast te houden (tegen gaan verdroging) en om voldoende water af te kunnen voeren (tegengaan wateroverlast). In de haarvaten van het watersysteem (B- en C – waterlopen) ligt het accent op vasthouden van water. In de veel grotere A-waterlopen ligt het accent op het vasthouden én transporteren van water.

Het peil in de A-waterlopen wordt daarom dynamisch gestuurd met behulp van stuwen. Vooral automatische stuwen maken het mogelijk om de streefpeilen (of hoger) ook in de wintermaanden te handhaven waardoor het water beter wordt vastgehouden. Dit maakt wel dat het watersysteem snel moet kunnen reageren op stuwpeilen die lager worden ingesteld om voorspelde buien in het systeem te kunnen opvangen. Dan moeten de duikers ook groot genoeg en verstoppingsvrij zijn om de waterpeilen in de A-waterlopen snel genoeg te kunnen laten reageren op de aangepaste stuwstanden.

In de categorie A-waterlopen (B- en C-waterlopen blijven in dit voorstel verder buiten beschouwing) liggen circa 12.000 duikers waarvan 1338 duikers met een diameter van minder dan 50 cm (zogenaamde krappe duikers). Veel van deze duikers hebben een diameter van slechts 30 cm. Groot nadeel van deze krappe duiker is dat ze:

- Een belemmering vormen in het snel kunnen reageren op veranderende omstandigheden (bijvoorbeeld opvangen piekbuien);
- Gemakkelijk verstopt raken waardoor de water aan- en afvoer in het gedrang komt.

Om het watersysteem robuuster te maken gaan we de krappe duikers vervangen door duikers met ruimere afmeting. Hiervoor is een planmatige en meer voortvarende aanpak nodig dan tot nu toe is gehanteerd. De reguliere exploitatie is niet toereikend om de kosten ervan te dekken. Om die reden wordt een investeringskrediet aangevraagd.

BEOOGD EFFECT

Robuuster maken van het watersysteem in de categorie A-waterlopen (B- en C-waterlopen blijven in dit voorstel buiten beschouwing). Verbeteren effectiviteit beheer en onderhoud.

ARGUMENTEN

1.1 Verbetert de sturingsmogelijkheden voor het peilbeheer

Het peilbeheer in ons watersysteem vindt plaats met behulp van circa 1300 stuwen (waarvan circa 200 geautomatiseerd). Het veranderende klimaat vergt een uitgekiend en alert peilbeheer. Om zo adequaat mogelijk te kunnen reageren op veranderende omstandigheden, worden de komende tijd meer stuwen geautomatiseerd en qua sturing aan elkaar gekoppeld via zogenaamde gebiedsregelingen. Krappe duikers vertragen de reactiesnelheid van het waterpeil bij aanpassen van de stuwstanden. Daarmee vormt dit een beperkende factor in de sturingsmogelijkheden. Met duikers met een diameter van minimaal 50 cm is de reactiesnelheid beter geborgd. Ter illustratie; wetende dat het waterpeil zich snel aanpast na het veranderen van de stuwstand, kunnen we waterpeilen langer hoog houden zonder bezorgd te hoeven zijn dat het bij de eerste beste regenbui mis kan gaan.

1.2 Vermindert de kans op wateroverlast

Alhoewel de krappe duikers hydraulische gezien aan de eisen voldoen, kunnen duikers met een diameter van minder dan 50 cm in de praktijk snel verstopt raken door bladeren, takken en bagger. Deze duikers belemmeren dan de wateraanvoer en – afvoer en zorgen ervoor dat na een fikse regenbui lokaal wateroverlast kan ontstaan en/of dat aangelanden onevenredig lang geconfronteerd worden met veel te hoge waterstanden/wateroverlast-situaties.

Het waterschap is verantwoordelijk voor het schoon houden van duikers in categorie A-waterlopen. De wateroverlastsituatie in 2016 heeft onderstreept dat de districtsmedewerkers bij dreigende of al optredende wateroverlastsituaties, niet overal tegelijk kunnen zijn om trajecten extra te maaien, duikers te onstoppen en stuwen handmatig naar beneden te draaien. Ten tijde van hoge afvoeren komen we vaak handen te kort om alles langs te lopen. Door het vervangen van de krappe duikers door duikers met een grotere diameter van tenminste 50 cm, wordt de situatie beter beheersbaar en de kans op wateroverlast verkleind.

1.3 Maakt deel uit van ons klimaat adaptief programma

Het veranderende klimaat stelt ons voor grote uitdagingen. Enerzijds willen we wateroverlast als gevolg voor intensievere buien zoveel mogelijk voorkomen. Anderzijds willen we water zo lang mogelijk vasthouden om periodes van droogte zo goed mogelijk te kunnen doorstaan. Naar aanleiding van de wateroverlast die we in 2016 in delen van ons beheersgebied hebben ervaren, is er een strategie ontwikkeld om te komen tot een meer klimaatbestendig en robuust watersysteem; “Weer, een uitdaging”. De noodzaak van een voortvarende en planmatige aanpak van krappe duikers in A-waterlopen is in deze strategie aangegeven.

1.4 Maakt geen deel uit van de GGOR trajecten of een andere gebiedsgerichte integrale aanpak.

In de afgeronde GGOR trajecten zijn alleen duikers vervangen om hydraulische redenen en niet vanuit oogpunt van het creëren van een robuust watersysteem.

Veel van de krappe duikers liggen in onverharde perceelontsluitingen. Deze duikers kunnen voor een gemiddelde prijs van € 1500 per stuk worden vervangen door een duiker met een diameter van 50 cm. Het vervangen van dergelijke duikers is een eenvoudig uit te voeren klus. Bovendien kan dit in overleg met de direct betrokken plaatsvinden zodat geen bredere afstemming met het gebied nodig is.

Daarnaast is het van belang om voortvarend met het vervangen van krappe duikers aan de slag te gaan. Om die redenen wordt het vervangen van krappe duikers als zelfstandige activiteit opgepakt en wordt deze niet gekoppeld aan de gebiedsprocessen zoals die zijn benoemd in “Weer, een uitdaging”.

1.5 Waterschap betaalt vanuit verantwoordelijkheid schoon houden duikers.

De belanghebbende van de duiker (de vergunninghouder) is uitsluitend verantwoordelijk voor het op orde houden van de duikerconstructie in de A-waterlopen. Duikers worden door de belanghebbenden over het algemeen pas vervangen aan het einde van hun levensduur. Daarmee duurt het nog jaren voordat we van alle krappe duikers af zijn. Het veranderende klimaat vergt echter een meer grootschalige en pragmatische aanpak. Het waterschap is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de A-waterlopen. Omdat de betreffende duikers qua constructie nog op orde zijn en de duikers alleen om beheertechnische redenen (verbeteren sturingsmogelijkheden en voorkomen verstoppingen) vervangen dienen te worden, neemt het waterschap de kosten voor het vervangen van de duikers voor zijn rekening.

KANTTEKENINGEN/RISICO'S

1.1 Meer complexe krappe duikers maken geen deel uit van dit investeringskrediet.

De meer complexe krappe duikers (naar schatting ruim honderd) die niet eenvoudigweg vervangen kunnen worden omdat zij onder verharde wegen/nutsleidingen liggen, worden in dit investeringskrediet niet meegenomen. Met het vervangen van dergelijke duikers zijn per duiker meer kosten gemoeid dan de eerder genoemde € 1500, en bovendien kan er aanleiding zijn om de kosten door meer partijen te laten dragen. Het vervangen van dergelijke duikers zal uiteindelijk separaat vanuit een gebiedsgericht krediet bekostigd worden en maakt dus geen deel uit van het aangevraagde investeringskrediet

1.2 Niet meer wateroverlast benedenstrooms door vervanging van krappe duikers.

Wat betreft het beperken van wateroverlast kan het vervangen van krappe duikers over het algemeen als “geen spijt maatregel” worden beschouwd. In incidentele specifieke situaties zou dit echter tot het verplaatsen van het probleem naar benedenstrooms kunnen leiden. Op dit moment worden er watersysteem analyses uitgevoerd waarbij het watersysteem wordt getoetst aan de nieuwe klimaatscenario's. De resultaten van de analyses gebruiken we om te bepalen welke duikers met voorrang vervangen moeten worden. Als blijkt dat er in specifieke situaties compenserende maatregelen nodig zijn, zal het vervangen van de betreffende duikers zo nodig worden uitgesteld. Hiermee voorkomen we in alle gevallen dat er benedenstrooms ongewenste effecten ontstaan.

FINANCIËN/SUBSIDIES/PROJECTENBOEK

In het Projectenboek 2018, vastgesteld bij de Programmabegroting 2018, is onder nummer PJB 240 het volgende opgenomen:

PJB-nr.	Projectnaam		Totaal
240	Optimalisatie watersysteem	Uitgaven	€ 5.700.000
		Inkomsten	€ -
Opgenomen in projectenboek 2018			€ 5.700.000

Gevraagd krediet / dekking

Ten behoeve van het vervangen van circa 1200 krappe duikers wordt een investeringskrediet gevraagd van € 1.800.000. Het Projectenboek biedt hiervoor voldoende dekking. Er is vooralsnog geen mogelijkheid om voor subsidie in aanmerking te komen.

Effect op de exploitatie

Het effect op de exploitatie is nihil, het waterschap blijft immers verantwoordelijk voor het schoon houden van deze duikers.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Het vervangen van circa 1200 krappe duikers draagt bij aan een klimaat robuust watersysteem.

UITVOERING/VERVOLG

Het vervangen van krappe duikers wordt op planmatige wijze over een periode van 3 jaar uitgevoerd en zo mogelijk gecombineerd met andere werkzaamheden. Hiertoe wordt een beknopt projectplan water wet opgesteld per cluster van te vervangen duikers. Na afronding van de werkzaamheden krijgt iedere belanghebbende een aangepaste vergunning.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Vervanging van de krappe duikers gebeurt in overleg met de belanghebbenden.

BIJLAGEN

0. AB-besluit
1. Financiële paragraaf

VERSIEDATUM

16 april 2018

AB-BESLUIT

ONDERWERP: Investeringskrediet vervangen krappe duikers

AGENDAPUNT:

BESLUITNUMMER: 08062018/
INVESTERINGSBESLUIT: 5/2018

Het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas;

gelezen het voorstel van het Dagelijks Bestuur van 16 april 2018;

gelet op het bepaalde in de Waterschapswet en Algemene wet bestuursrecht en de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen;

gezien het advies van de commissie Watersysteembeheer van 17 mei 2018;

B E S L U I T:

Een investeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.800.000,-- voor het vervangen van circa 1200 krappe duikers.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur in zijn openbare vergadering van 8 juni 2018,

de secretaris,

de dijkgraaf,

drs. P. Sennema

drs. L.H.J. Verheijen

INVESTERING

nummer

05 / 2018

FINANCIËLE

PARAGRAAF

Datum DB:

16-apr-18

Datum AB:

8-jun-18

Algemeen

Sector/staf : Watersysteembeheer
 (Staf)afdeling : District Beneden Aa
 Naam Budgethouder/projectleider : Stappen, J. v.d. (Beneden Aa)

Naam investering : **Vervangen krappe duikers**
 Soort investering : **C**

Financieel

Krediet uitgaven		€	1.800.000
Krediet inkomsten		€	-
Netto uitgaven/ inkomsten		€	1.800.000
	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Projectenboek 2018	PJB-nr. 240	€ 5.700.000	€ -
		€	5.700.000
Totaal uitgaven/inkomsten	€ 5.700.000,00	€ -	€ 5.700.000,00

Verdeling krediet	Krediet uitgaven	Krediet inkomsten	Netto
Grond	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige kunstwerken	€ 1.800.000	€ -	€ 1.800.000
Totaal	€ 1.800.000	€ -	€ 1.800.000

Kapitaallasten eerste jaar: : 2021 Lasten over het 1e volledig jaar berekend!
 Rente % : 2,00%

Verdeling activa	Afschr.termijn	Afschrijving	Rente	Totaal kapitaallast.
Grond	40	€ -	€ -	€ -
Mechanisch/electr.	15	€ -	€ -	€ -
Bouwkundige werken	40	€ -	€ -	€ -
Waterlopen en eenvoudige kur	40	€ 45.000	€ 36.000	€ 81.000
Totaal		€ 45.000	€ 36.000	€ 81.000
Toename overige jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Afname jaarlijkse exploitatielasten				€ -
Totale lasten				€ 81.000

Verdeling totale lasten over de taken

Watersysteembeheer 100,0%
 Zuiveringsbeheer 0,0%

Kostentoedeling: Watersysteembeheer

eenheden

Ingezetenen	29,0%	€ 23.490,00	295.618	€ 0,079
Gebouwd	58,4%	€ 47.304,00	91.018.000.000	0,00005%
Ongebouwd	12,5%	€ 10.125,00	106.391	€ 0,095
Natuurterreinen	0,1%	€ 81,00	24.079	€ 0,003

Kostentoedeling: Zuiveringsbeheer

eenheden

Per vervuilingseenheid (v.e.)	€ -	1.136.000	€ -
Totaal Generaal	€ 81.000,00		

Overige gegevens

Projectnummer : M20170013 Vervangen krappe duikers
 Programma : 100% Voldoende en Robuust
 Beleidsveld : 6210 Inrichting en onderhoud watersystemen
 Werkplanproductnummer : 62123001 Bouw/verwerving kunstwerken passieve waterbeheer

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 5.1.
Projectenboeknummer en -naam: nvt
Corsa dossiernummer: nvt
Voorstelnummer BABS: 43743

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Kleijn, W.P.J. de
---	---

Agendaonderwerp:
Ontwikkelingen dijkbeheer 2018

Voorstel:
Kennis te nemen van de ontwikkelingen over het dijkbeheer 2018.

Besluit:	Mij bekend, De secretaris,
-----------------	---------------------------------------

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:
1. 2. WB Presentatie ontwikkelingen dijkbeheer cie WSB 2018

INFORMATIENOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 8 JUNI 2018

Kennis te nemen van de ontwikkelingen op het gebied van dijkbeheer 2018.

PROBLEEMSTELLING

Jaarlijks wordt de commissie Watersysteembeheer bijgepraat over de ontwikkelingen op het vlak van dijkbeheer. Het afgelopen jaar is er veel kennis en informatie verzameld op verschillende manieren en bij verschillende partijen. Deze kennis en informatie zal komend jaar resulteren in een actueel onderhoudsplan en een visie waterveiligheid. In de presentatie zal teruggeblikt worden op de activiteiten van afgelopen jaar en hoe er komende jaren vorm wordt gegeven aan dijkbeheer.

In de presentatie is gekozen om de activiteiten van het afgelopen jaar in plaatjes/foto's weer te geven. De uitkomsten van deze activiteiten worden mondeling toegelicht en komen terug in de stappen die de komende jaren gezet gaan worden.

KERNBOODSCHAP

1. De presentatie voor de commissie Watersysteembeheer heeft als doel om de commissie te informeren over de huidige stand van zaken en de toekomstige ontwikkelingen rondom dijkbeheer.

CONSEQUENTIES

1.1. De commissie Watersysteembeheer is op de hoogte van de activiteiten en hoe dit bijdraagt aan het verbeteren van het beheer en onderhoud van de Maasdijk. In de afgelopen jaren is hier jaarlijks een gesprek over gevoerd met de commissie Watersysteembeheer. Hieruit volgden acties die jaarlijks worden teruggekoppeld. Daarmee wordt inzichtelijk gemaakt voor de commissie Watersysteembeheer welke stappen doorlopen worden voor het beheer en onderhoud van de Maasdijk.

1.2. De start van het project Meanderende Maas (o.a. dijkversterking) biedt kansen om het beheer en onderhoud opnieuw vorm te geven. In de presentatie worden deze kansen besproken en zal de commissie Watersysteembeheer beter kunnen inschatten wat de mogelijkheden en de risico's zijn.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Deze presentatie heeft weinig impact op duurzaamheid, maar het uitvoeren van dijkonderhoud uiteraard wel. Daar zal het een plaats hebben.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

N.v.t.

VERVOLG

Volgend jaar zal er weer een presentatie worden verzorgd, wanneer dit gewenst is.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Presentatie commissie watersysteembeheer over ontwikkelingen in dijkbeheer 2018

VERSIEDATUM

26 april 2018

Ontwikkelingen dijkbeheer

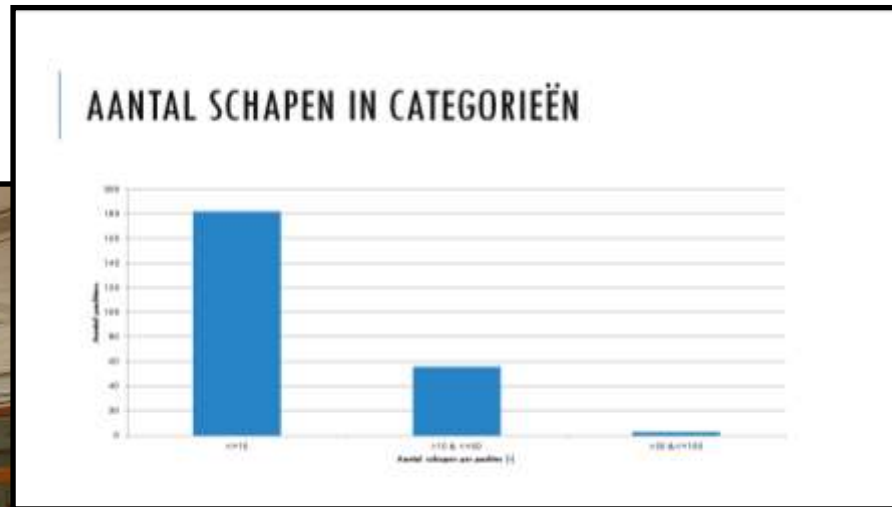
17 mei 2018

Inhoud

- ≡ Terugblik op afgelopen jaar
- ≡ Doorkijk 2019 – 2023

Avondbijeenkomsten met schapenhouders en ZLT0 + evaluatie

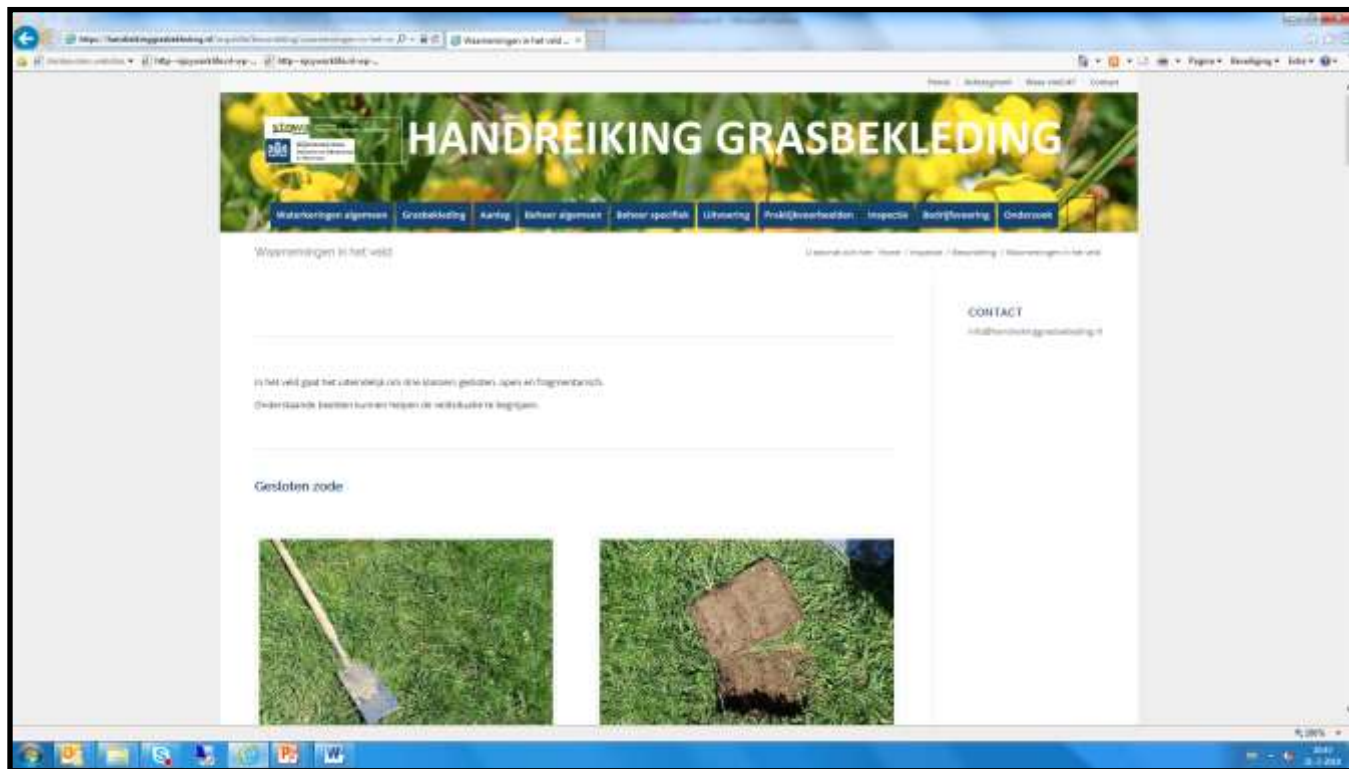
Start met proeven met drukbegrazing

Grasdag met de Stowa georganiseerd

Lid van expertgroep grasbekleding

sterkering op?

Hoe geeft u de primaire waterkering op?

Dit jaar hebben wij verteld dat er wat ging veranderen voor primaire waterkeringen. Die verandering voeren wij in 2018 niet door. U mag deze grond opgeven zoals u dat gewend bent in de Gecombineerde opgeve.

In [een eerder nieuwsbericht](#) hebben wij verteld dat wij alle gronden van primaire waterkeringen als natuurlijk grasland zien.

Uit gesprekken met vertegenwoordigers van LTO en waterschappen blijkt alleen dat deze lijn voor problemen zorgt. Voor een deel omdat wij deze lijn laat bekend hebben gemaakt. Ook omdat er verschillende pachtcontracten en beheertypen zijn voor primaire waterkeringen.

Wij hebben de lijn daarom bijgesteld:

Wij zien de primaire waterkering in 2018 niet standaard als 'natuurlijk grasland'.

Gebruikt u een primaire waterkering waarop gras groeit? Wij hebben bedoten geen

In opdracht van

Ministerie van Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit

Ook interessant voor u

- Video geeft uitleg bij percelen registreren
- Praktische Iper-Slinder-app gebruikt open data
- Fosfaatarme en fosfaatlozende gronden

AGRARISCHE NATUURVER
"DE BEERSE OVERLA

NIEUWS

Dijkbegrazing zorgt voor beroering bij schapenhouders

SCHAPEN 20 APR 2018 OM 07:44UUR

Onder schapenhouders is grote beroering ontstaan over een bericht van RVO.nl dat primaire waterkeringen als zeedijken niet worden beschouwd als landbouwgrond, maar als natuurground.

R

VO.nl meldde onlangs dat de 'primaire waterkeringen' (bijvoorbeeld zeedijken) vanaf 2018 moeten worden opgegeven onder code 336, oftewel

IN CONTROL

Korte termijn

≈ Actualiseren onderhoudsplan in 2018

- Huidige plan aanvullen met nieuwe inzichten over o.a.:
 - Nieuwe beheervormen
 - Participatie
 - Kostenbeheersing
 - Nevenfuncties
- Kennis en ervaringen blijven ophalen

Lange termijn

- ≈ Voorsorteren op toekomstige dijkversterkingen door:
- Visie Waterveiligheid opstellen met aandacht voor o.a.
 - Inrichten van de fysieke omgeving
 - Instandhouden van de waterkeringen
 - Inrichten van de organisatie
 - Actief input leveren in project Meanderende Maas

Vragen?

Comm. WB
17 mei 2018

Stand van zaken POP3

Inhoud

2

1. Context Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)
2. Terugblik 2014: Geplande inzet POP
3. Wat is gerealiseerd
4. Conclusie
5. Vervolg

1. CONTEXT Gemeenschappelijk landbouw beleid (GLB)

3

Geldstromen

EU-fondsen Gemeenschappelijk
Landbouwbeleid

1e Pijler: directe
betalingen (90%)

2e Pijler
platteland
ontwikkelings
programma
(10%)

Basispremie

cross
compliance

Vergroenings
premie, o.a:

5% bouwland
vergroenen

concurrentie-
kracht boer
versterken
&
verduurzamen

Cofinanciering waterschap

2. Terugblik 2014: Geplande inzet POP3

4

	Wie financiert	EU (mln) Brabant breed	WAM (mln)	
1. Kennis overdracht	WS	2	0,7	
2. Inrichting watersysteem KRW	WS	5,7	1,8	
3. Blauwe diensten	WS	2,45	0,75	
4. Precisie landbouw	PROV	3	-	

Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer

3. Gerealiseerd (I) Kennisoverdracht

5

POP3 Projecten Brabant Breed

BRABANT
BODEM-
EN
WATERBEHEER OM
UITSPOELING
SAMEN
TEGEN TE GAAN

Bietenteelt Monitor Brabant (BMB)

Bodemwijzer

2018: erfafspoeling melkvee, BEWUST- II,
Vruchtbare kringloop..

Cofinanciering Aa en Maas t.b.v. (regionale) projecten

Circulaire Landbouw
Sint-Tunnis Boxmeer

€ grondig boeren

2018: Hoog frequent
meten

3. Gerealiseerd (II)

6

1. Kennisoverdracht (0.7 mln)

cf. 2014

2. Inrichting watersysteem (1.8 mln)

cf. 2014

- € 1,8 mln clusterproject vispassages (0,9 mln EU POP)
- Openstelling okt 2018 (€ 2 mln):
 - projecten nog inventariseren
 - mogelijk Aa dal Zuid) (€ 1 mln EU POP)
- Extra aanvraag vispassages en NVO € 1,6 mln (niet gehonoreerd)

3. Blauwe diensten (0.75 mln)

afwijkend 2014

- € 600.000 randen (€ 296.000 EU POP)
- € 275.000 EU POP naar Brabantse Delta en Rivierenland
- Rest EU POP (€ 180.000) verschuiven naar POP investering (*DB besluit 26/3/18*)

3. Gerealiseerd (III)

Waarom verschuiven budget Blauwe diensten?

7

- Randen: moeizame werving, instapwens niet behaald, output vooral in bestaande beheergebieden (weidevogels), beperkt waterkwaliteitseffect
- Nog geen adequate andere beheerdiensten gevonden
 - Bodemdienst: vergoeding toepassing stalmest; ws investeert al in bodem kennis ontwikkeling en overdracht (Lumbricus en DAW). Kerntaak?
 - Dienst lokale waterberging: vraagt eerst doorontwikkeling, lokaal toepasbaar (projecten)
- Ervaring: meer animo voor investerings- dan beheermaatregelen bij boeren
- Aa en Maas staat open voor nieuwe initiatieven met collectief, ANV's, andere agrarische netwerken en toekomstige andere diensten die bijdragen aan waterschapsdoelen

	€ (mln)	
1. Kennisoverdracht	0,7	
2. Inrichting watersysteem KRW	1,8	Vispassages, inrichtingsprojecten
3. Blauwe diensten	0,75 0,6	Randen, Overheveling BD en RL, Overheveling naar 4)
4. Precisielandbouw	0,18	o.a. wasplaatsen
5. NIEUW: Samenwerken op innovatie	0,4 (extra)	Sensorgestuurd boeren (meetpilot)

4. Conclusie

9

- Aa en Maas heeft aan afspraken voldaan:
 - EU POP cofinanciering en waterschapsbudget (wordt) besteed
 - Budget wordt naar verwachting dit jaar opengesteld (wens Provincie)
- POP regeling is relatief star en inflexibel, hoge overheadkosten
- POP budget is aanvulling op eigen begroting; effectiviteit maatregel staat centraal
- Situatie / kansen verschilt per waterschap (animo voor randen bij Dommel en BD (veel) hoger)
- Collectief Oost betreurt het (voortijdig) stoppen van de samenwerking

5. Vervolg (I)

10

- Met collectief bekijken of en hoe slimme samenwerking is te bereiken
- Verder met (lokale) initiatieven; gestart of nieuw
- Blijven volgen ontwikkelingen op vlak van agrarisch waterbeheer en natuurinclusieve landbouw (t.b.v. klimaatrobuust watersysteem)
- Resultaten uit kennisprojecten (DAW en Lumbricus) t.z.t. vertalen naar nieuwe maatregelen

5. Vervolg (II)

11

Inzet NL toekomst GLB 2021 (POP4):

- Vereenvoudigen & moderniseren:
- **Doel** bepaalt EU | **Hoe** bepaalt lidstaat | **Invulling** door regio
- Naleving & controle door lidstaten: afbouwen bureaucratie
- Meer effect vergroeningsmaatregelen voor milieu en klimaat

Doelen:

- Klimaatakkoord Parijs COP21 & duurzame ontwikkel doelen VN
- Innovatie stimuleren & toekomstbestendigheid bedrijven

Bedankt voor uw aandacht!

Vragen?

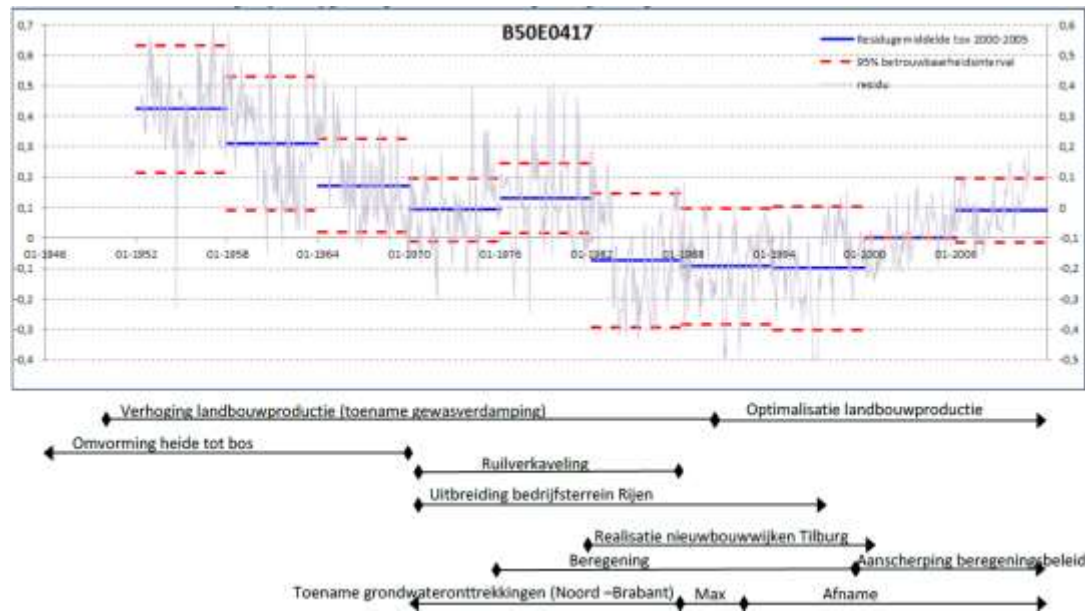
Waterconserveren

Waar doen we het voor

Verloop grondwaterstand tussen 1950 en 2010 en de invloeden daarop:

Ondiepe grondwater belangrijk

- natuur
- landbouw

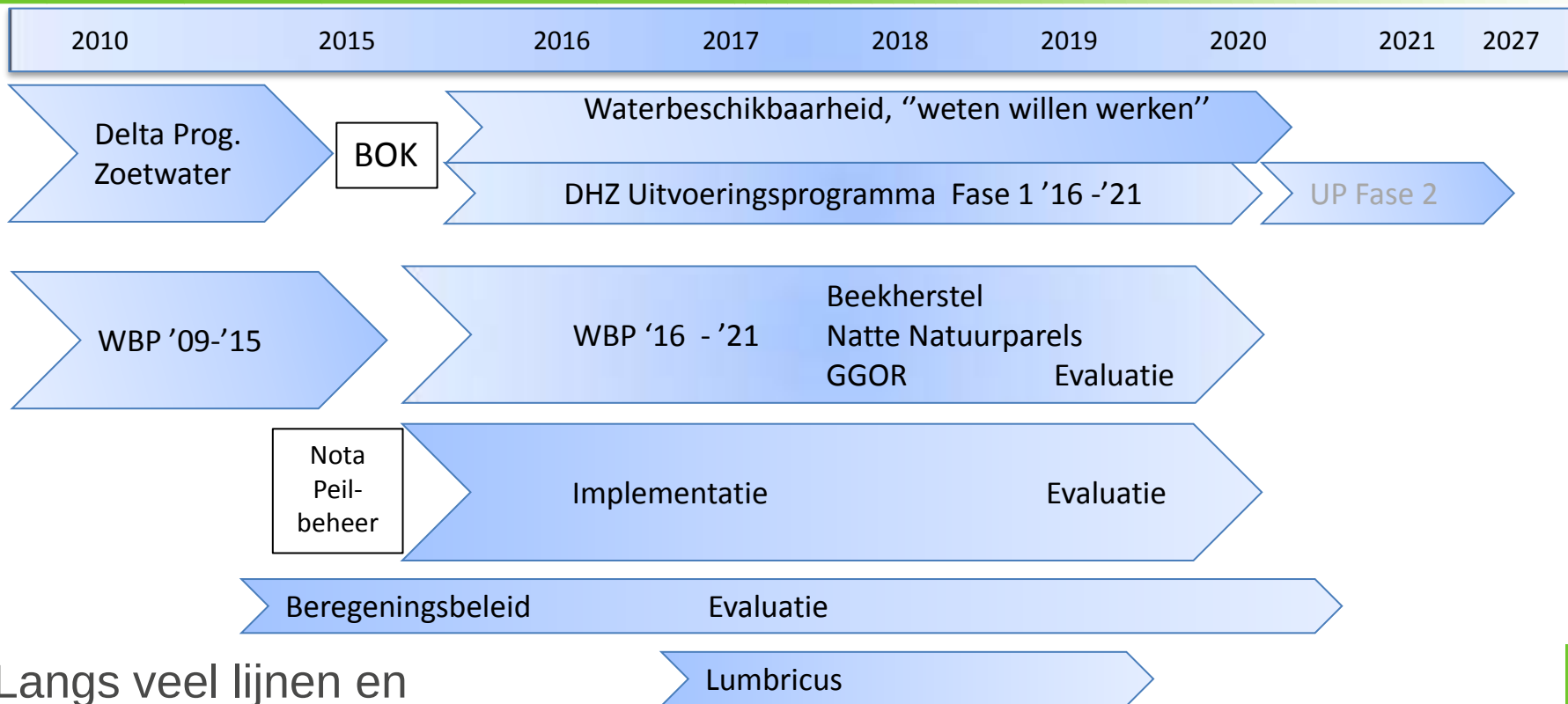

Vragen vanuit de Commissie: Hoe staat het met Waterconserveren?

Vandaag:

- Informerend: Stavaza tav Waterconserveren
- Opiniërend: Op deze voet verder?
Mogelijkheden voor bijstelling.

Wat doet het waterschap

Langs veel lijnen en
Niet van vandaag op morgen

Beekherstel (KRW)

Peilbeheer & GGOR

Beregeningsbeleid

Bijdrage grondwaterstandverhoging?

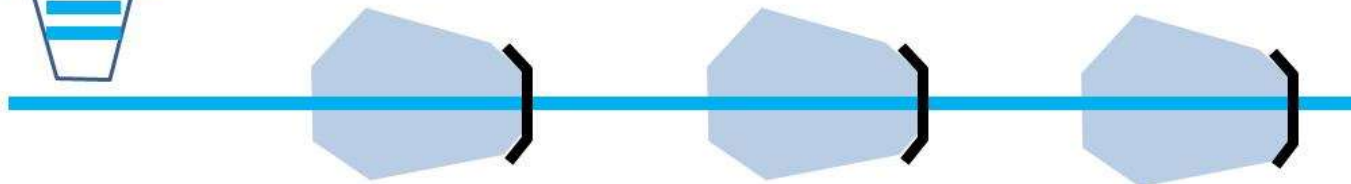
Beekherstel (KRW)

Waterconservering via verhoging slootbodem

Waterconservering met stuwen

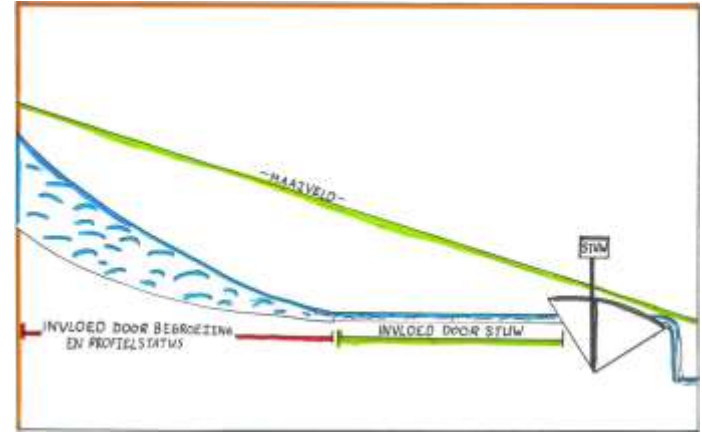
Waterconserveren door peilbeheer

Relatie grondwaterstand - oppervlaktewater

Wapenfeit: Nota peilbeheer 2015

- Implementatie → 2021
via GGOR naar Streefpeilbesluiten
 - Vooruitlopend daarop stuw voor stuw
streefpeil bepaald: waar mogelijk hogere peilen
- In GGOR's blijkt nu dat naar beneden wordt bijgesteld

Conclusies: In vrijafwaterende gebieden beperkte stuurknop (figuur)
Grenzen bereikt binnen huidige oppervlaktewatersysteem AeM

Beregeningsbeleid

Bedrijfswaterplannen met besparende en conserverende maatregelen als voorwaarde beregening.

Evaluatie: 2018

Waterconserveren 'op de rol'

Peilbeheer	Doorontwikkeling, evaluatie gepland voor 2020 met o.a. Inzet grondwaterinstrumentarium
Beregeningsbeleid	Evaluatie (2018) met o.a. Trendanalyse grondwaterstanden Evaluatiebedrijfswaterplan
GGOR	Uitvoeren en evaluatie gepland 2019

“Hoe meer urgentie om extra waterbuffer voor 4-5 weken op te bouwen?”

Door benutten sporen DPRA, Waterbeschikbaarheid:

“Weten” (stresstest, knelpunten)

“Willen” (dialogen, transparantie) en daarna

“Werken” uitvoeren benodigde maatregelen

Doorontwikkeling GGOR proces:

Gebiedsgericht werken

Urgentie droogte benadrukken

Integraal oppakken, te droog en te nat

Verbinden met andere gebiedsopgaven

Waterconserveren: discussiepunten

Extremer peilbeheer, verder op zetten peilen: vernatting

Transformatie landgebruik:

- Waterbuffers aanleggen
- Andere gewassen
- Robuuste beekdalontwikkeling ►

Strategisch grondwaterbeleid provincie

Zuiniger met grondwater (drinkwater, industriewater en beregening)

► Sneller, vaker beregeningsverbod uit grondwater

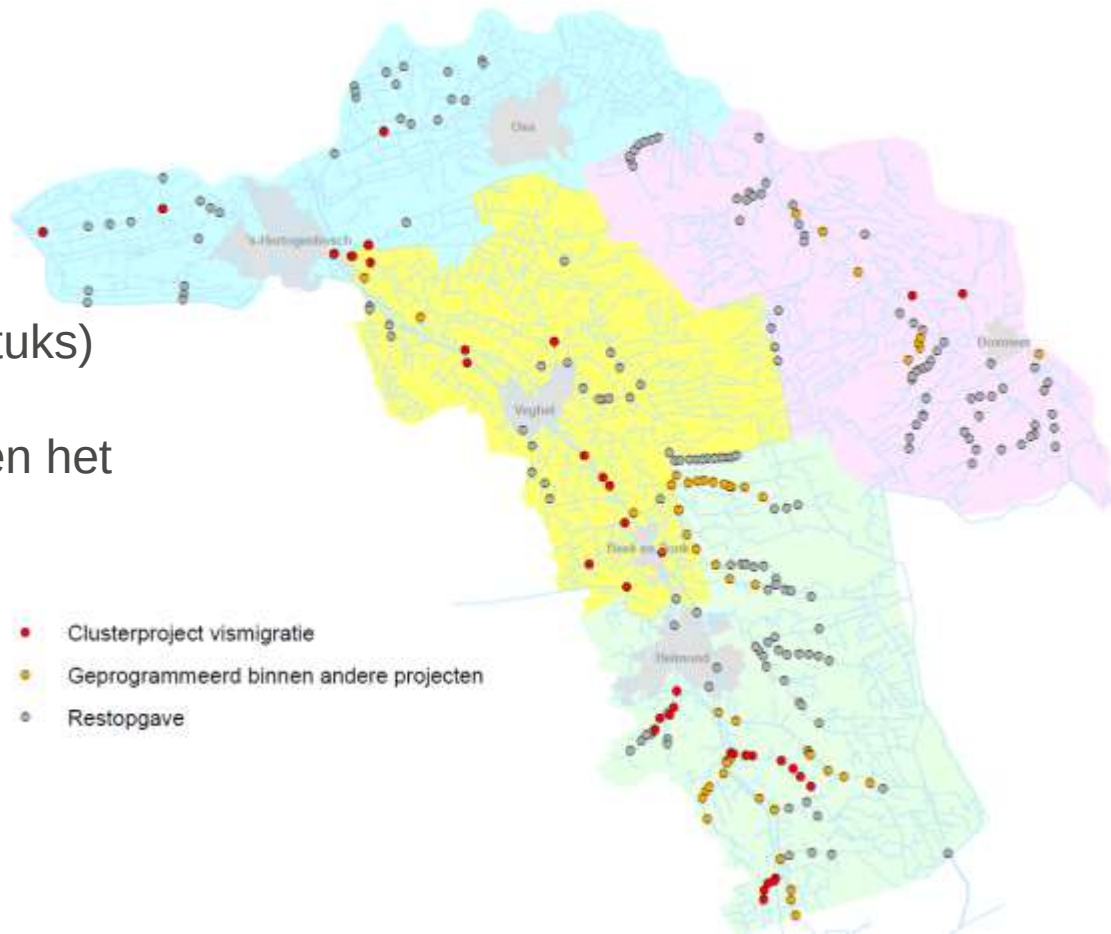
*Stand van zaken clusterproject
vismigratie
Commissie Watersysteembeheer 17 mei 2018*

Opgave bij start clusterproject (2016)

Projectopdracht:

35 migratieknelpunten oplossen
(= deel van WBP opgave van 80 stuks)

Gestart met een selectie van binnen het
project aan te pakken stuwen

Voortgang clusterproject (per april 2018)

Fase	Aantal (totaal)	Status				Planning / fasering	Toelichting
		Gereed	In voorbereiding / uitvoering	Gepland	Nadere analyse nodig		
0	4	3	1			2017/2018	Geborgd binnen ander project*
1	8	6			2	2016	Fase 1 clusterproject
2	15	9	3		3	2017/2018	Fase 2 clusterproject
3	9			9		2018/2019	Fase 3 clusterproject
TOTAAL	36	18	4	9	5		

*) Meekoppeling met andere opgave in het betreffende gebied of m.b.t. de betreffende stuw.

Stand van zaken april 2018:

- 27 van de 36 knelpunten in behandeling genomen, waarvan 18 daadwerkelijk maatregel getroffen, 4 in voorbereiding en 5 voorlopig geparkeerd

Fase 1 (2016)

- 2 knelpunten nader beschouwd en geparkeerd
- 6 ‘quick wins’:
- Kleine ingrepen en meeliften met onderhoud / vervanging stuw
- Biezenloop ontsloten vanuit de Aa
- Polder Lorregraaf ontsloten vanuit de Roode Wetering
- Gehele Luisbroekse Wetering optrekbaar

- **13 knelpunten opgepakt**

Na afronding:

- Wambergse Beek volledig optrekbaar
- Laatste knelpunt Biezenloop opgelost
- Volledige boven-/middenloop Goorloop van Lieshout tot Mierlo vrij optrekbaar (incl. zijloop Donkersvoortse Loop)
- 3 knelpunten voorlopig aangehouden, nader onderzoek nodig

Fase 2 (2017-2018) - impressie

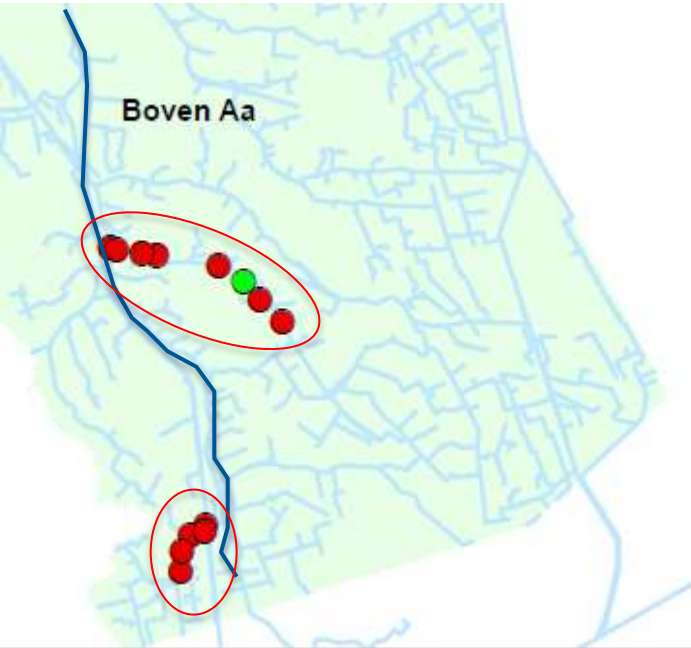

Ruimtelijke samenhang: voorbeeld Goorloop

- Goorloop al veel natuurlijke inrichting plaatsgevonden (bijv. Goorloopzone Helmond)
- Meerdere vismigratieknelpunten waren nog niet opgelost (m.n. bovenloop en de kruisingen met kanalen)
- Tussenliggende barrières nu aangepakt en vrije optrekbaarheid gerealiseerd vanaf Boerdonk tot aan Sang en Goorkens (inclusief zijloop Donkersvoortse Loop)
- Benedenstroomse twee knelpunten moeten nog; stuw A ligt in tracégebied verbreding N279, afrit Keldonk

Fase 3 (2018-2019)

- **Resterende knelpunten binnen oorspronkelijke selectie clusterproject:**
 - Beekerloop
 - Diepenhoekse Loop (zijlopen van de Aa)
- Niet op korte termijn op te pakken i.v.m. raakvlakken andere ontwikkelingen (A67, GGOR, ...)

→ **Nu: Selecteren van knelpunten om in fase 3 op te pakken**

Financiële stand van zaken

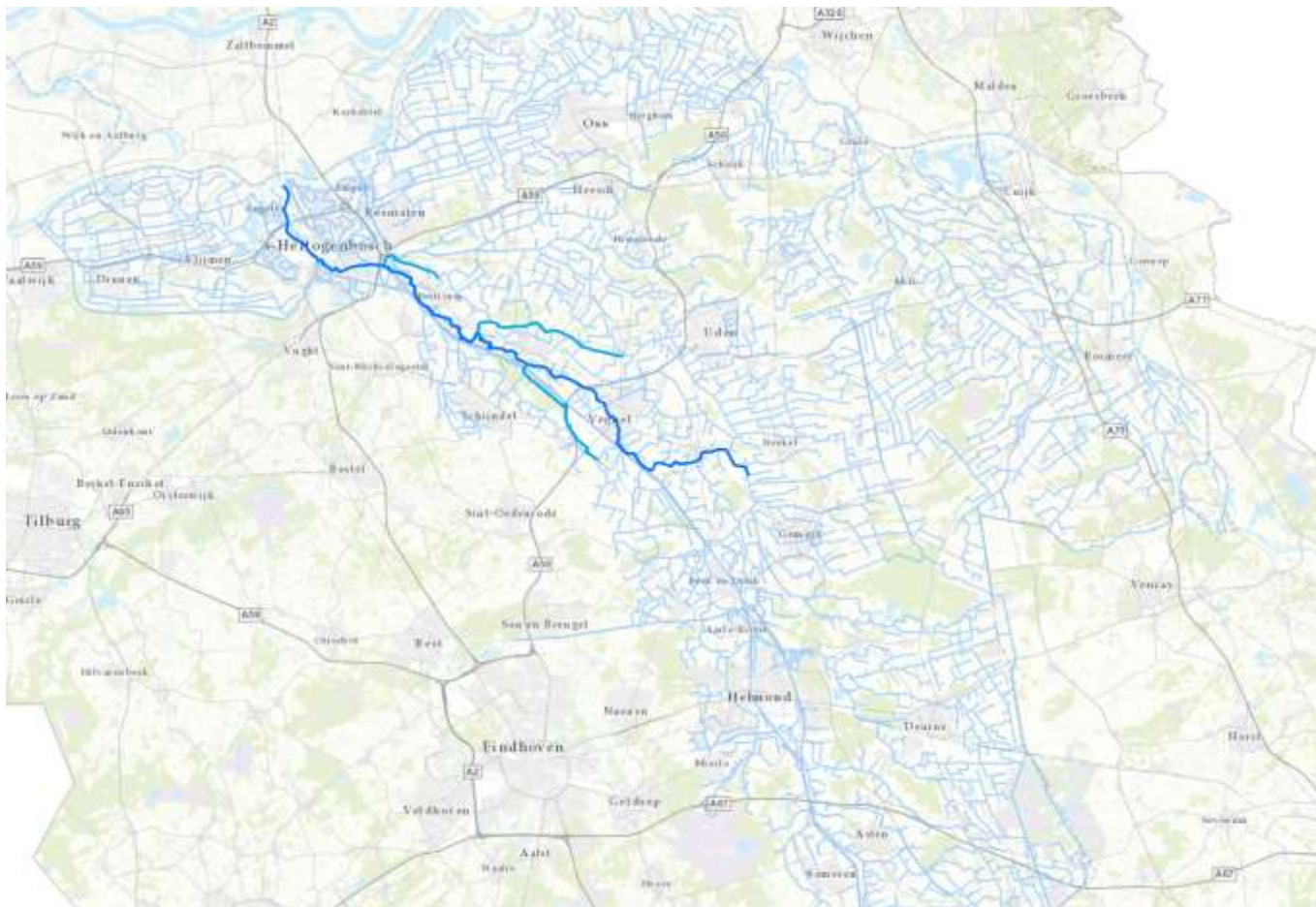
Totaal investeringskrediet (PJB-nr. 217)	€ 3.175.000,-
Uitgaven tot nu toe fase 1-2	€ 1.575.000,-
Reservering algemene projectkosten (o.a. financieringskosten POP3)	€ 150.000,-
Resterend krediet beschikbaar voor voorbereiding en uitvoering fase 3 (= min. 9 stuks)	€ 1.450.000,-

Stand van zaken april 2018:

- Uitgaven houden gelijke pas met voortgang (circa helft besteed)
- Uitgaven tot nu toe in lijn met normkosten vispassages
- Aanvullende dekking door POP3 subsidie voor 13 vispassages

→ Inzet resterende middelen o.b.v. aangepaste selectie op te pakken knelpunten fase 3

Vrije migratie Maas - Aa - zijlopen

029441

Algemeen Bestuur
Waterschap Aa en Maas
Postbus 5049
5201 GA 's Hertogenbosch

Sambeek, 30 maart 2018

Onderwerp: continueren openstelling agrarisch waterbeheer in 2018

Geacht Algemeen Bestuur,

Sinds eind 2015 zijn de nieuwe collectieven Agrarisch Natuurbeheer verantwoordelijk voor de uitvoering van groene en blauwe diensten. Met deze nieuwe werkwijze is een groter draagvlak ontstaan in de praktijk, betere kosteneffectiviteit en met name een gebiedsgerichte aanpak. Vanaf de start heeft ANB Oost Brabant actief samengewerkt met uw waterschap, zowel qua pakkettenkeuze alsook gebiedskeuze.

Het eerste wervingsjaar 2016 viel samen met de extreme wateroverlast in Oost Brabant en had tot gevolg dat in de praktijk zeer terughoudend gereageerd is. In het daarop volgende jaar 2017 was er een ruime verdubbeling van deelname naar totaal 40 ha met een jaarbudget van €81.963,00

Wat schetst onze verbazing nu, dat het Waterschap Aa en Maas het komend jaar deze openstelling Agrarische Waterdiensten niet wil continueren (als enige waterschap in Noord Brabant/Nederland). Agrariërs zien deze zgn. waterranden als een onderdeel van bewegen naar natuurinclusieve landbouw en gezien de koppeling aan Europese financiering (POP 3) kunnen de agrariërs deze blauwe dienst duurzaam implementeren in hun bedrijf. Deze waterpakketten leveren een bijdrage aan duurzame waterlopen (KRW) alsook aan biodiversiteit. Dit laatste effect wordt met name zichtbaar in de flora, als een continue periode niet bemest wordt op deze stroken langs de watervoerende sloten.

Samen met de Unie van Waterschappen en BoerenNatuur (landelijke koepel van 41 Collectieven) wordt continu gewerkt aan interessante pakketten, waaronder een nieuw pakket duurzaam bodembeheer, een speerpunt in uw werkgebied.

Wij vragen dringend om de openstelling voor agrarische waterdiensten te continueren in 2018, zodat het nog beschikbare budget van ruim 100.000 euro ingezet kan worden voor uitbreiding van deelname in de (gezamenlijk vastgestelde) prioritaire gebieden in de vorm van 3jarige contracten 2019 t/m 2021).

Coöperatief Collectief Agrarisch Natuurbeheer Oost-Brabant U.A.

Postadres : Grotestaat 95a 5836 AD SAMBEEK

www.anboostbrabant.nl

Bankrelatie : NL07 RABO 0303 4751 96

KvK nr.: 63150921

BRS:204724472

Deze waterbeheercontracten kunnen gecontinueerd worden in de volgende 6 jarige GLB periode, waarmee continuïteit ontstaat voor de deelnemers en een duurzame bijdrage aan waterkwaliteit en biodiversiteit langs watervoerende sloten.

Mede namens Collectief ANB Midden Brabant rekenen wij op een continuering van de openstelling van agrarisch waterbeheer in 2018 in uw werkgebied.

De ALV van ANB Oost Brabant heeft op 29 maart j.l. haar teleurstelling uitgesproken over het voornemen van uw waterschap om in 2018 géén openstelling te doen en het bredere afbreukrisico hiervan naar de toekomst toe.

Hoogachtend,

Herman Wijdeven,
Voorzitter ANB Oost Brabant

Coöperatief Collectief Agrarisch Natuurbeheer Oost-Brabant U.A.

Postadres : Grotestaat 95a 5836 AD SAMBEEK

www.anboostbrabant.nl

Bankrelatie : NL07 RABO 0303 4751 96 KvK nr.: 63150921

BRS:204724472

Waterschap Aa en Maas
t.a.v. Algemeen Bestuur

Postbus 5049

5201 GA 's Hertogenbosch

R

AANGETEKENDE BRIEF

NL frankering betaald 8,40

29gr

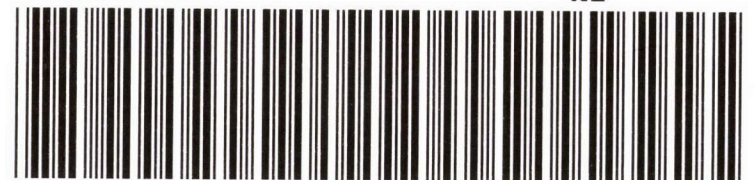
RECOMMANDÉ

D-A-1

PostNL

161040 30-03-2018 15:38

NL

3SRPKS293802470

5201GA 5049

a/2 ANB Oost Brabant
Groterheet 35 A
r 836 AD Sambeek

Coöperatief Collectief Agrarisch Natuurbeheer Oost
Brabant U.A.
Grotestraat 95a
5836 AD SAMBEEK

Datum
Ons kenmerk 581147
Doorkiesnr. 073 61 56 906 / Misha Mouwen
Onderwerp Openstelling agrarisch waterbeheer
2018

Geachte heer Wijdeven,

Sinds 2016 bent u betrokken bij de uitvoering van het ANLb-water. U heeft deelnemers geworven voor agrarische randen langs waterlopen in het beheergebied van Waterschap Aa en Maas. In de commissie watersysteembeheer (15 september 2016) is de aanpak besproken. Het openstellen en cofinancieren van deze maatregel had tot doel om de af- en uitspoeling van nutriënten naar oppervlaktewater te verminderen. De regeling was opengesteld in een deel van het gebied, die zijn geselecteerd op effectiviteit van de maatregel en op uw inschatting waar potentiële deelnemers zijn te vinden.

De werving verliep in 2016, tegen de verwachting in, moeizaam. Dit had deels te maken met de wateroverlast dat jaar in een deel van het beheergebied van Aa en Maas. De regeling is daartoe open gesteld in een groter gebied met de nevendoelelstelling dat ook het netwerk dat opgezet wordt anderszins een bijdrage kan leveren bij andere initiatieven die het waterschap ontplooit.

Na de eerste werving bleek dat de wervingskosten vanwege de opstart aanzienlijk hoger waren dan verwacht. Daarbij hebben we geconstateerd dat door het lage wervingsvolume er mogelijk POP3 geld op de plank zouden blijven liggen. Dit is wat ons betreft ongewenst, het POP3 budget moet zoveel mogelijk binnen Brabant ingezet worden.

In 2017 heeft u als collectief op ons verzoek een inschatting gemaakt van het potentieel nog te verwerven areaal. U heeft deze verwachting waargemaakt. Het waterschap heeft vervolgens het tekort uit het eerste jaar gefinancierd. In 2017 is ook met u afgesproken om in 2018 niet nogmaals te gaan werven voor agrarisch randenbeheer. Uw inspanning voor het werven van deelnemers, en de kosten die daarvoor gemaakt moeten worden, wegen volgens ons niet op tegen het effect van de maatregel. Ook wordt de doorlooptijd van de maatregel steeds korter, hetgeen het wegzetten van een substantieel budget bemoeilijkt. Tevens verkreeg het waterschap op dat moment de keuze om op andere initiatieven hun POP3 gelden in te zetten.

In eerste kwartaal 2018 vraagt provincie ons om zekerheid in het (tijdig) benutten van de POP3 middelen. Daarbij zijn alle mogelijke maatregelen in beschouwing genomen en afgewogen. Wij hebben als waterschap ervoor gekozen om POP3 middelen in te zetten in spuitplaatsen. Dit wil niet zeggen dat andere maatregelen niet zinvol zijn of haalbaar zijn in loop van de tijd.

De maatregelen die u aangedragen heeft (naast het opnieuw voortzetten van randenbeheer) hebben of krijgen (al) aandacht in ons gebied. We hebben met u gedeeld dat de door u voorgestelde maatregelen daarom nu niet in aanmerking komen voor cofinanciering vanuit POP3.

Wel willen we graag in gezamenlijkheid onderzoeken of en hoe uw collectief een bijdrage kan leveren in het realiseren van waterschapsdoelen. Op 23 maart jl. hebben we met u afgesproken om hierover voor de zomer met elkaar in gesprek te gaan. Het aangaan van een samenwerking voor het uitrollen van goede maatregelen is niet afhankelijk van de inzet van deze POP3 gelden.

Het Dagelijks Bestuur voornoemd,

de secretaris,

de dijkgraaf,

drs. P. Sennema

drs. L.H.J. Verheijen

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 6.2.
Projectenboeknummer en -naam: PJB_217 Clusteraanpak vismigratie
Corsa dossiernummer: 16.D00262/05
Voorstelnummer BABS: 43850

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Groot, E.H.J.M. de
---	--

Agendaonderwerp:
Notitie Voortgang clusterproject vismigratie (1e NAZENDING)

Voorstel:
Kennis te nemen van de AB-informatienota met voortgangsnotitie.

Besluit:	Mij bekend, De secretaris,
-----------------	---------------------------------------

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:
1. Bijlage 1 Notitie voortgang clusterproject vismigratie-april2018

INFORMATIENOTAVOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 8 JUNI 2018

KENNISNEMEN VAN

De voortgangsnotitie over de voortgang van het clusterproject vismigratie, zoals verzocht in uw vergadering van 16 december 2016.

PROBLEEMSTELLING

Op 16 december 2016 is door het AB een investeringskrediet ter beschikking gesteld voor de voorbereiding en de uitvoering van de fasen 2 en 3 van het clusterproject vismigratie. Met het instemmen met dit krediet is door het AB verzocht om halverwege de looptijd van het project (eind 2017 – begin 2018) de voortgang van het project te rapporteren alsmede een doorkijk te geven naar 2018-2019. Bijgaande notitie verschaft die gevraagde informatie.

KERNBOODSCHAP

1) De helft van de doelstelling van het clusterproject is gerealiseerd.

De doelstelling van het clusterproject is om 36 vismigratieknelpunten op te lossen binnen de huidige planperiode. Van deze 36 zijn er momenteel 23 afgehandeld, waarvan er bij 18 daadwerkelijk een migratievoorziening is aangelegd.

2) Uitgaven houden gelijke tred met de doelrealisatie.

Van het beschikbare investeringskrediet van € 3.175.000,- is circa de helft besteed. De andere helft is dus nog beschikbaar voor de vervolgfase. De tot nu toe aangelegde vispassages zijn gerealiseerd in lijn met de geldende normkosten voor vispassages van gemiddeld € 100.000,- per stuk.

3) Voor de resterende opgave wordt een nieuwe selectie gemaakt van op te pakken knelpunten.

De resterende knelpunten in de oorspronkelijke selectie van het clusterproject kunnen niet op korte termijn worden opgepakt vanwege raakvlakken met andere gebiedsontwikkelingen. Daarom wordt gekeken naar geschikte vervangende locaties die binnen het clusterproject in 2018/2019 kunnen worden aangepakt.

CONSEQUENTIES

1) Enige vertraging i.v.m. nieuwe selectie knelpunten voor fase 3.

Doordat gezocht moet worden naar vervangende locaties die onafhankelijk kunnen worden opgepakt treedt een tijdelijke stagnatie op in de uitvoering van fase 3 van het clusterproject. Er wordt gekeken op welke manier het resterende krediet van het clusterproject zo effectief mogelijk kan worden ingezet, zoveel als mogelijk in de jaren 2018-2019.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Het clusterproject geeft invulling aan KRW doelen en draagt daarmee bij aan een natuurlijk en veerkrachtig watersysteem.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Ook de Visstandbeheercommissie zal over de voortgang worden geïnformeerd.

VERVOLG

Vanuit de nieuwe selectie van op te lossen knelpunten wordt de voorbereiding en uitvoering van fase 3 opgepakt in 2018-2019.

BIJLAGEN

- 1) Notitie voortgang clusterproject vismigratie

VERSIEDATUM

7 mei 2018

Toelichting voortgang Clusterproject vismigratie

Aan: Algemeen Bestuur

Datum: 17 april 2018

Inleiding

Begin 2016 is gestart met het clusterproject vismigratie. Projectopdracht: oplossen van 35 vismigratieknelpunten in de periode 2016 t/m 2019. Binnen het beheergebied van waterschap Aa en Maas zijn enkele honderden kunstwerken geïdentificeerd die een obstakel vormen voor migrerende vissen. In het Waterbeheerplan 2016-2021 is de bestuurlijke ambitie vastgelegd om deze planperiode 80 van deze vismigratieknelpunten op te lossen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water voor een natuurlijk functionerend watersysteem. Naast realisatie binnen gebiedsgerichte uitvoeringsprojecten en renovatiewerkzaamheden aan stuwen is het clusterproject één van de uitvoeringsstrategieën om deze ambitie te realiseren.

Door het AB is in 2016 in totaal € 3.175.000,- aan investeringskrediet beschikbaar gesteld voor het clusterproject:

- AB april 2016: € 475.000,- voor fase 1 (6 knelpunten)
- AB december 2016: € 2,7 miljoen voor fase 2-3 (29 knelpunten)

Deze notitie geeft een overzicht van de voortgang en een doorkijk / prognose richting de volgende uitvoeringsfasen.

Voortgang

Het clusterproject is in 2016 gestart met een lijst met 36 aan te pakken vismigratieknelpunten. Tabel 1 geeft een overzicht van de huidige stand van zaken wat betreft de realisatie.

Tabel 1. Totaaloverzicht voortgang realisatie clusterproject vismigratie

Fase	Aantal (totaal)	Status				Planning / fasering	Toelichting
		Gereed	In voorbereiding / uitvoering	Gepland	Nadere analyse nodig		
0	4	3	1			2017/2018	Geborgd binnen ander project*
1	8	6			2	2016	Fase 1 clusterproject
2	15	9	3		3	2017/2018	Fase 2 clusterproject
3	9			9		2018/2019	Fase 3 clusterproject
TOTAAL	36	18	4	9	5		

*) Meekoppeling met andere opgave in het betreffende gebied of m.b.t. de betreffende stuw.

Stand van zaken tot nu toe (fasen 1 en 2)

Van de totale projectopgave van 36 locaties zijn er op dit moment 23 afgehandeld. Op 18 van deze 22 locaties is ook daadwerkelijk een vismigratievoorziening getroffen. Van de overige 5 is bij de inhoudelijke uitwerking geconcludeerd dat de aanleg van een vispassage hetzij veel technische kunstgrepen vergt, hetzij in het betreffende watersysteem mogelijk een beperkte effectiviteit oplevert (bijv. beperkt beschikbaar debiet in migratieperiode). Deze locaties zijn om deze redenen tot nader orde geparkeerd, steeds in overleg met Beleid en de inhoudelijk specialisten. Bij de beleidsevaluatie zal gekeken worden hoe met deze locaties wordt omgegaan; bovendien kunnen toekomstige technische ontwikkelingen en innovaties te zijner tijd nieuwe mogelijkheden bieden. Van de 18 gerealiseerde voorzieningen zijn er drie meegenomen in andere projecten. Zo is bijvoorbeeld het vispasseerbaar maken van stuw A in de Groote Wetering gecombineerd met de volledige renovatie van de stuw en gemaal en als apart project door O&R opgepakt. De andere 15 zijn binnen het clusterproject vismigratie en daarbij horende investeringskrediet gerealiseerd.

Vervolg realisatie (fase 3)

Er resteren nog 9 op te lossen knelpunten in de opgave van het clusterproject. In de oorspronkelijke selectie van op te pakken knelpunten bevinden deze 9 resterende locaties zich allemaal in het gebied van Asten-Someren. Vanwege de vele ontwikkelingen in dit gebied en raakvlakken met andere (waterschaps-)opgaven kunnen deze locaties niet op korte termijn worden opgepakt. Voor fase 3 wordt vanuit de totale beleidsopgave vismigratie een nieuwe selectie gemaakt van geschikte locaties die binnen het resterende krediet van het clusterproject kunnen worden aangepakt.

Financiën

In tabel 2 is de besteding van het investeringskrediet van het clusterproject vismigratie weergegeven en het resterende budget voor de vervolgfase.

Tabel 2. Uitgaven en resterend krediet

Totaal investeringskrediet (PJB-nr. 217)	€ 3.175.000,-
Uitgaven tot nu toe fase 1-2	€ 1.575.000,-
Reservering algemene projectkosten (o.a. financieringskosten POP3)	€ 150.000,-
Resterend krediet beschikbaar voor voorbereiding en uitvoering fase 3 (= min. 9 stuks)	€ 1.450.000,-

De uitgaven houden gelijke pas met de voortgang. De uitvoeringskosten binnen fasen 1 en 2 zijn in lijn met de normkosten voor vispassages van gemiddeld € 100.000,- / stuk.

Inkomsten

Bij de aanvraag van het krediet is 50% subsidie inkomsten geraamd. Voor de uitgaven tot nu toe in fasen 1 en 2 is de subsidiedekking hoger vanwege een beschikte POP3 subsidie van 75% voor 13 vispassages.

Samenvatting

- 1) De realisatie van het clusterproject is halverwege.
- 2) De uitgaven houden gelijke pas met de voortgang; circa de helft van het totale uitvoeringskrediet is besteed.
- 3) De tot nu toe aangelegde vispassages zijn gerealiseerd binnen de geldende normkosten voor vispassages van € 100.000,- per stuk.
- 4) Voor de resterende opgave wordt gekeken naar knelpunten die onafhankelijk van andere ontwikkelingen in 2018/2019 kunnen worden opgelost.

Technische vragen

Door de heer Janssen van de fractie Water Natuurlijk is een technische vraag gesteld over de voorbereiding van de aanpak van het Deurnes Kanaal. Hieronder treft u het antwoord op de gestelde vraag aan.

Vraag

De voorbereiding van de aanpak van het Deurnes kanaal is in de commissie Watersysteem kort aan de orde geweest. Daarbij kwamen twee opties in beeld, te weten:

- een echte kade op de oostzijde van het kanaal
- beperkte herstelwerken aan de oostzijde.

Beide opties zijn niet erg gewenst.

Beperkt herstel is een lapmiddel wat over een korte tijd mogelijk opnieuw problemen met kanaalwater in de natuur op kan leveren.

Een kade op de oostoever ontsluit gebieden, waarvan ontsluiting vanuit de natuur ongewenst is en roept onrust op bij natuurverenigingen en extra onrust door maaibeheer door het waterschap.

Onze fractie Water Natuurlijk ziet bij de voorbereiding daarom graag ook de mogelijkheid van aanbrengen van een dunne damwand als alternatief meegenomen. De vraag is of dat gebeurt?

Antwoord

Bij de aanpak (het groot onderhoud) van de kades van het Kanaal van Deurne houdt het waterschap rekening met de wensen van belanghebbenden. Zo is het beperken van de toegang naar de aangelegen natuurterreinen aandachtspunt evenals het beperken van de rustverstoring door bijvoorbeeld maaibeheer.

De aanpak van de kades is er op gericht om lekkages en overstroming in de toekomst te voorkomen. Daarvoor is het belangrijk dat het waterschap de kades nu herstelt en de inspecteerbaarheid en onderhoudbaarheid van de kades vergroot. Deze - vanuit goed waterbeheer ingegeven - eisen vragen om aanpassing van de inrichting van m.n. de oostelijke kade. Deze kade ging in de loop der tijd op in de aangrenzende natuur. Dit heeft de inspecteerbaarheid en onderhoudbaarheid verslechterd. Met (kostbare) lekkages tot gevolg.

Het waterschap staat voor de uitdaging om in zijn ontwerp voor de aanpak van de oostelijke kade een juiste balans te vinden tussen de wensen en eisen van de waterbeheerder (voor goed waterbeheer), de wensen en eisen vanuit de omgeving en de bestendigheid en kosteneffectiviteit van maatregelen (sober en doelmatig). Daartoe zal men verschillende inrichtings- en beheer-alternatieven beschouwen. Het toepassen van een (dunne) damwand voor kadeherstel wordt in de afwegingen meegenomen.

Toelichting:

Technische vragen zijn vragen die moeten leiden tot een beter begrip van een voorliggend vraagstuk/voorstel. Vragen dus over feiten en de uitleg daarvan; net zoals verzoeken om verheldering van onduidelijk ervaren formuleringen. Kortom, al die vragen die bijdragen aan een betere voorbereiding van het AB- of commissielid zónder een voorschot te nemen op het te voeren politieke debat.

De boer betaalt, maar voor welke ‘vervuiling’?

Nieuwe hectareheffing waterschappen
getoetst aan beginsel ‘de vervuiler betaalt’

Geesje R. Rotgers en Jaap C. Hanekamp

De boer betaalt, maar voor welke ‘vervuiling’?

Nieuwe hectareheffing waterschappen
getoetst aan beginsel ‘de vervuiler betaalt’

Geesje R. Rotgers

Onderzoeksjournalist V-focus, AgriMedia Wageningen

Jaap C. Hanekamp

Associate professor UCR Middelburg

Adjunct professor at the Department of Public Health, Environmental Health Sciences, University of Massachusetts, MA, USA

Gefinancierd door Stichting Mesdag Zuivelfonds

Leeuwarden, maart 2018

Inhoud

De boer betaalt maar voor welke ‘vervuiling’?

Nieuwe hectareheffing waterschappen getoetst aan beginsel ‘de vervuiler’ betaalt

Conclusies.....	5
Inleiding	7
Eén vervuilingseenheid per hectare	9
Landbouw en stikstofemissies.....	13
Ten slotte.....	14

Bijlage 1	17
-----------------	----

Onhaalbare normen, oneindige kosten

Stikstofnorm onuitvoerbaar door instroom water vanuit buitenland

Conclusies.....	18
Inleiding	19
Niet tornen aan de normen.....	19
Onhaalbare normen	19

Bijlage 2

Humane emissies vallen deels buiten de boeken

Deze bijlage is nog in bewerking en zal binnenkort worden gepubliceerd.

Conclusies

1. Het CAB stelt dat de landbouw verantwoordelijk is voor circa 60% van de vermestende stoffen in het oppervlaktewater. Het CAB komt tot dit hoge percentage door een belangrijke bron -inlaatwater- buiten beschouwing te laten. Daarnaast zet de CAB, zonder opgaaf van reden, enkele bronnen bij de landbouw waarvoor de landbouw niet verantwoordelijk kan worden gehouden. Wanneer alle bronnen worden meegeteld en wordt uitgegaan van de vervuiling die door de landbouw wordt veroorzaakt, dan heeft de landbouw een aandeel van respectievelijk zo'n 40% (N) en 20% (P), uitgaande van de juistheid van gebruikte modellen.
2. Het principe 'de vervuiler betaalt' wordt door de Europese Commissie en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) gerelateerd aan de kosten die gemaakt worden voor de vervuiling. De CAB gaat in zijn rapport '*Waterschapsbelastingen – Klaar voor de Toekomst*' uit van de totale emissies door af/uitspoeling landbouwgronden, zonder zich te verantwoorden voor de kosten die waterschappen feitelijk zouden moeten maken voor deze bron. Daarmee doet de CAB het proportionaliteitsbeginsel geweld aan.
3. De Europese Commissie stelt dat genomen maatregelen gezien moeten worden vanuit het doel van de Europese Kaderrichtlijn water: het bereiken van een goede ecologische waterkwaliteit. Uitgaande van dit doel, moeten de stikstofemissies uit af/uitspoeling landbouwgronden nog met 5,3 kiloton stikstof (0,23 vervuilingseenheden (VE)) per jaar worden teruggebracht, uitgaande van de juistheid van gebruikte modellen. Het CAB stelt voor de heffing te baseren op de totaal berekende emissie van 42 tot 45 kiloton (gemiddeld 2 VE, minimaal 1 VE).
4. Om te komen tot een zorgvuldige toepassing van het beginsel 'de vervuiler betaalt' zouden waterschappen inzicht moeten geven in de kosten die zij feitelijk maken voor een kiloton vuilvracht vanuit 'af/uitspoeling landbouw' om te komen tot meetbaar, effectief, efficiënt en transparant beleid:
 - a. Voor agrarische gebieden waar de normen voor een 'goede ecologische waterkwaliteit' zijn bereikt (voor stikstof geldt dit voor beheergebieden Rijnland en Hunze en Aa's). Volgens Europese richtlijn is hier geen sprake van 'milieuschade' en hoeven er derhalve geen herstel- dan wel beperkende maatregelen genomen te worden.
 - b. Voor agrarische beheergebieden waar de normen voor een 'goede ecologische waterkwaliteit' nog niet zijn bereikt.
 - c. Voor agrarische beheergebieden waar de normen per definitie niet haalbaar zijn vanwege bijvoorbeeld veel kwel, waterbodeminvloeden en/of inlaatwater (zie bijlage 1). In theorie, en gezien vanuit het ondoorzichtige CAB rapport, kunnen waterschappen hier oneindig kosten maken en die doorbelasten aan de landbouw.

Inleiding

De Unie van Waterschappen is voornemens een nieuw belastingstelsel in te voeren. Daartoe heeft haar Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) ondermeer onderzocht hoe het beginsel 'de vervuiler betaalt' beter kan worden toegepast op de landbouw. De CAB komt tot het voorstel een forfaitaire heffing in te voeren voor de uit- en afspoeling van stikstof uit landbouwgronden, van één vervuilingseenheid (VE)¹ per hectare. In deze studie is de onderbouwing van de hoogte van de forfaitaire hectareheffing getoetst aan het beginsel 'de vervuiler betaalt'.

In december 2017 publiceerde de Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) van de Unie van Waterschappen haar voorstellen voor herziening van de waterschapsheffingen². Het nieuwe belastingstelsel moet er volgens de CAB voor zorgen dat de rekening van de taakuitoefening van de waterschappen op de juiste plek wordt neergelegd.

Ten aanzien van de landbouw schrijft de CAB: 'Pas het beginsel de vervuiler betaalt in de verontreinigingsheffing consequenter toe door het belasten van diffuse verontreiniging vanuit de landbouw. ... diffuse verontreinigingen vanuit de landbouw leiden nog steeds tot grote emissies van stikstof en fosfor op oppervlaktewater. Deze bronnen worden op dit moment niet of slechts deels belast. Vanuit het beginsel de vervuiler betaalt volgt dat deze bronnen ook daadwerkelijk voor de vervuiling moeten betalen, ongeacht de reeds genomen maatregelen om de vervuiling te beperken of verminderen.' De CAB stelt vanwege de praktische uitvoerbaarheid voor de landbouw een forfaitaire heffing op te leggen van één vervuilingseenheid (VE) per hectare. Over de bestemming van de heffingsgelden zegt de CAB: 'Met de opbrengst van de belasting worden maatregelen gericht op de waterkwaliteit bekostigd.....'

¹ De berekening van de vuillast van een lozing is momenteel gebaseerd op de hoeveelheid zuurstofbindende stoffen in het afvalwater. Daartoe wordt de volgende heffingsformule gebruikt: Vuillast [V.E.] = ((CZV [mg/l] + 4,57 NKj [mg/l]) / 150) * Q [m³ /d] Voor de berekening is gebruik gemaakt van het rapport 'Uit en afspoeling nutriënten door landbouw en natuurbodems' (mei 2016) zoals opgesteld door ALTEIRA Wageningen UR in samenwerking met DELTARES in opdracht van Rijkswaterstaat.

² Commissie Aanpassing Belastingstelsel. 2017. Waterschapsbelastingen: Klaar voor de toekomst. Profijt, kosten en vervuiling scherper in beeld. Consultatieversie.

Eén vervuilingseenheid per hectare

De CAB adviseert een heffing in te stellen voor diffuse verontreiniging vanuit de landbouw: 'Uit oogpunt van uitvoerbaarheid is daarbij verkend of een forfaitaire heffing per hectare mogelijk is, waarbij een heffing van 1 VE per hectare denkbaar is.' In hoofdstuk 6.3.2. motiveert de CAB de hoogte van het forfait van 1 VE/ha als volgt:

- a. '....uit meetgegevens blijkt dat vanuit de landbouw verreweg de grootste emissie plaatsvindt van stikstof en fosfor op oppervlaktewater, zie paragraaf 6.2.2.....'
- b. 'Uit recent onderzoek volgt dat de gemiddelde vuillast circa 2 VE per hectare bedraagt. Vanwege het belang van deze bevinding, heeft de CAB de Wageningen University & Research (WUR) opdracht gegeven om de totale uit- en afspoeling vanuit de landbouw beter in beeld te brengen...'
- c. 'Van nul-emissie is nergens sprake, ook niet wanneer bijvoorbeeld op biologische wijze wordt geboerd... Met een keuze voor 1 VE per hectare wordt met andere woorden de minimaal veronderstelde vuillast van een agrarisch bedrijf uitgedrukt.'

Ad a. Het zijn geen meetgegevens die aan de basis liggen van de emissiecijfers zoals de CAB stelt, maar modelberekeningen. In de toelichting bij de berekening 'Uit- en afspoeling nutriënten door landbouw en natuurbodems' stelt Emissieregistratie³ dat de totale onzekerheid van de inschatting (volgens de klasse indeling van de ER, benaderd met rekenregel voor multiplicatieve fouten) op landelijke schaal 25 – 50% bedraagt.

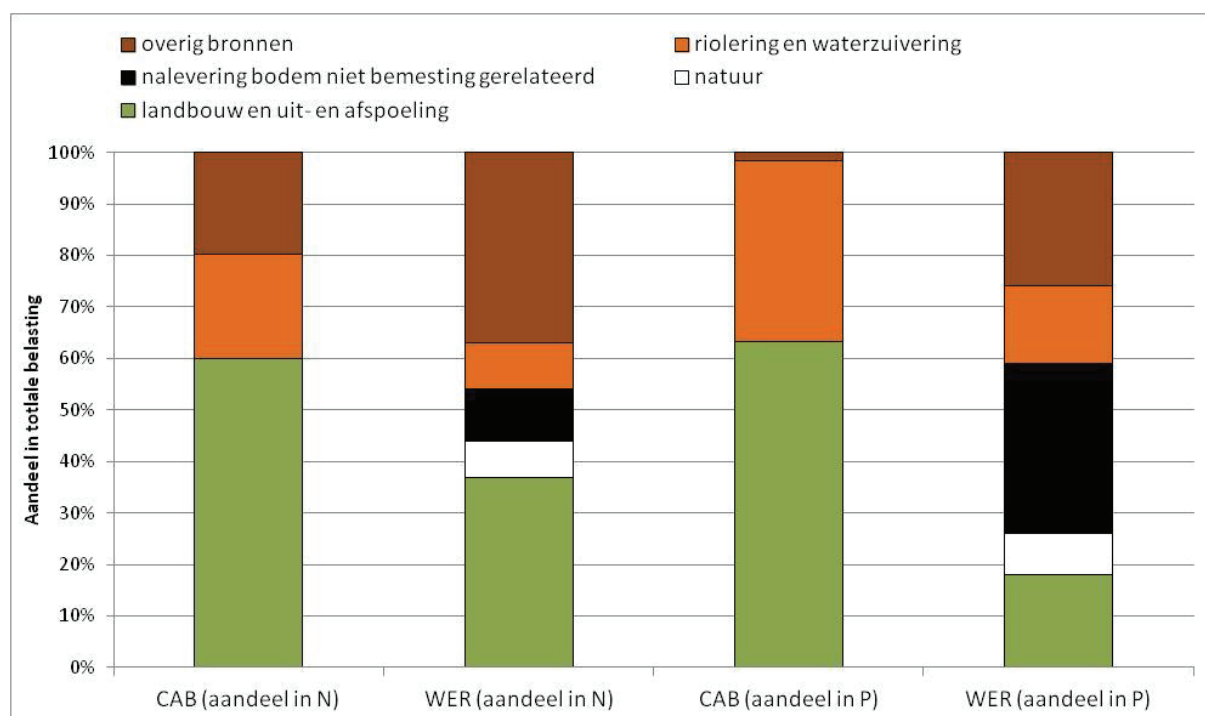
In paragraaf 6.2.2. geeft de CAB een overzicht van de belasting van het oppervlaktewater door vermestende stoffen. De landbouw heeft, volgens de CAB, hierin het grootste aandeel (inclusief af- en uitspoeling van natuurgronden): 59,7% voor stikstof en 61,7% voor fosfor.

Echter, Wageningen Environmental Research komt in zijn nutriëntenbalans⁴ voor het regionale oppervlaktewater tot de volgende bronnen voor **stikstof**: uit- en afspoeling uit (historische) bemesting van landbouwgronden 37%; inlaatwater 20%; nalevering bodem niet gerelateerd aan bemesting 10% (dit betreft o.a. oxidatie veengronden, uitloging zeekleigronden, verwerking mineralen, uitspoeling geïnfiltreerd inlaatwater); RWZI's 9%; atmosferische depositie 7%; uit- en afspoeling natuurgronden 7%, overige bronnen 10%. Voor **fosfor** geldt dat niet aan bemesting gerelateerde nalevering vanuit de bodem -33%- de voornaamste bron is, gevolgd door bemesting 18%; RWZI's 15%; inlaatwater 10%; uit- en afspoeling natuurgronden 8% en andere bronnen 16%.

³ Alterra Wageningen UR en Deltares, 2016. Emissieschattingen Diffuse bronnen EmissieRegistratie. Uit- en afspoeling nutriënten door landbouwen natuurbodems.

⁴ Groenendijk, P., Van Boekel, E., Renaud, L., Greijdanus, A., Michels, R. en De Koeijer, T., 2016. Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren. Het aandeel van landbouw in de KRW-opgave, de kosten van enkele maatregelen en de effecten ervan op de uit- en afspoeling uit landbouwgronden. Rapport 2749, WUR, Wageningen.

Figuur 1. Belasting van het oppervlaktewater door vermestende stoffen naar herkomst, volgens de Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) en Wageningen Environmental Research (WER).

Uit figuur 1 blijkt dat de CAB een groter aandeel vermestende stoffen toeschrijft aan de landbouw dan WER. Dit komt doordat de CAB een aantal vervuilingbronnen schaart onder de noemer van landbouw die daar niet horen. Het beginsel 'de vervuiler betaalt' wordt dus door de CAB ongeoorloofd en onderhands opgerekt. Verder laat het CAB een niet-landbouw gerelateerde hoofdbron buiten beschouwing die een overheersend aandeel heeft in de nutriëntenbalans van landbouwgebieden: inlaatwater. Met name in de grensprovincies Limburg, Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel stroomt water vanuit het buitenland met hoge concentraties stikstof en fosfor het landbouwgebied binnen, zo blijkt uit meetdata. V-focus publiceerde in februari 2018 over de bijdrage van inlaatwater in Limburg.⁵

Ad b en c. De CAB gaat in zijn berekening van de 'vuillast' uit van de berekende emissies op basis van de cijfers uit Emissieregistratie '2014' en 'Klimaatreeks 1971-2000' afgebeeld in onderstaande tabel.

	Berekende emissies N '2014' (kton/jaar)	Berekende emissies N 'Klimaatreeks 1971-2000' (kton/jaar)
N-afspoeling	0,92	0,85
N-uitspoeling	41,34	47,69
Totaal	42,26	48,55
N-emissie in kg/ha.jaar	21,66	24,88
Omrekening naar VE/ha	1,81	2,08

⁵ Rotgers, februari 2018. Waterschap Limburg wijst te snel naar mestfraude. V-focus.

In deze studie beperken wij ons tot nadere analyse van de Berekende emissies N '2014'. De Berekende emissies N '2014' zijn afkomstig uit Emissieregistratie⁶. De totale af- en uitspoeling van stikstof uit het landelijke gebied in heel Nederland (diffuse lozingen) bedraagt volgens Emissieregistratie respectievelijk 0,92 + 41,34 kiloton N. De CAB heeft graag dat de 'vervuiler betaalt', maar wie is de vervuiler hier precies en over welke vervuiling hebben we het exact? Voor alle duidelijkheid: de voorstellen van de CAB gaan dus uit van een belastbaarheid van de volledige maar onzorgvuldig berekende N-emissie door af- en uitspoeling van gronden.

De CAB zegt zich te baseren op de beginselen van de Kaderrichtlijn Water en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De Europese Commissie motiveert het beginsel 'de vervuiler betaalt' als volgt: 'De kaderrichtlijn Water verlangt dat lidstaten een waterprijsbeleid ontwikkelen waarbij alle gebruikers – de landbouw, industrie en huishoudens - een rechtvaardige bijdrage moeten betalen. Het beginsel van de richtlijn is dat de vervuiler betaalt, omdat er uiteindelijk altijd iemand moet opdraaien voor de kosten van vervuiling'.⁷

Richtlijn 2004/35/EG⁸ van het Europees Parlement en de Raad handelt over het herstellen van milieuschade. Over het beginsel 'de vervuiler betaalt' stelt deze richtlijn: 'het basisbeginsel van deze richtlijn dient daarom te zijn dat een exploitant wiens activiteiten milieuschade ... hebben veroorzaakt, financieel aansprakelijk wordt gesteld, zodat exploitanten ertoe worden aangespoord maatregelen te treffen en praktijken te ontwikkelen om het risico van milieuschade zo klein mogelijk te houden...' Over de maatregelen die gekozen moeten worden zegt deze richtlijn: 'Herstel van milieuschade aan wateren... wordt bereikt door het milieu in zijn referentietoestand terug te brengen...'

Het 'vervuiler betaalt'- principe werd in 1972 als volgt door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) uitgelegd: 'de vervuiler dient de kosten van preventie en corrigerende maatregelen, gesteld door publieke autoriteiten, te dragen om ervoor te zorgen dat het milieu in een aanvaardbare toestand is.'⁹ Daarbij moet een economische analyse in acht worden genomen, die onder meer een beoordeling bevat van de meest kosteneffectieve maatregelen.^{10, 11}

Zowel de Europese Commissie als de OESO relateren het principe 'de vervuiler betaalt' aan de kosten die gemaakt worden voor de vervuiling. Vervuiling, preventie en maatregelen om schoon te maken staan in 'rechtvaardige' en dus proportionele verhoudingen tot elkaar.¹²

⁶ www.emissieregistratie.nl, database: gebiedsemissie_met_activiteitendata.

⁷ Europese Commissie, Directoraat-generaal Milieu, 2002. De kaderrichtlijn Water. In ieders belang! Brussel.

⁸ Europees Parlement en de Raad, 21 april 2004. Richtlijn 2004/35/EG betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade. Publicatieblad van de Europese Unie L143: 56 – 75.

⁹ Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, 1972, Guiding Principles Concerning International Economic Aspects of Environmental Policies.

¹⁰ Van den Bosch & partners, belastingadviseurs voor overheden. 2015. Definitiedocument. Duurzame financiering van het waterbeheer.

¹¹ Bielen, S., 2005-2006. De Europese Kaderrichtlijn Water: kostenterugwinning en vervuiler betaalt principe toegepast op de huishoudelijke sector. Universiteit Gent.

¹² Wijnand Dekking, secretariaat Commissie Aanpassing Belastingstelsel, stelt het volgende in zijn email van 26-02-2018: "... de mate van vervuiling is bepalend voor de hoogte van de heffing. Dit betekent dat er geen rechtstreekse relatie is tussen de hoogte van de heffing en de kosten van de maatregelen die getroffen worden..."

De vraag rijst dan, welke kosten worden gemaakt voor de vervuiling door af/uitspoeling van landbouwgronden? Daarnaast: van welke 'vuillast' moet daarbij worden uitgegaan?

- a. De volledige 'vuillast' zoals de CAB zich dat voorstelt? Dit zou impliceren dat de landbouw moet streven naar nul-emissies, zoals in een enkele publieke uiting al wordt geventileerd.¹³ Of: de gedachte bestaat binnen de CAB dat landbouw volledig emissieloos kan functioneren. Of: alle landbouwemissies (onvermijdelijk of niet) moeten per definitie worden belast.
- b. Dat deel van de emissie dat een 'goede ecologische waterkwaliteit' in de weg staat? Dit zou impliceren dat de landbouw moet streven naar een 'goede ecologische waterkwaliteit' (d.w.z. binnen de gestelde norm blijven).

Wij vroegen de Europese Commissie over de wateropgave die lidstaten in landbouwgebieden zouden moeten nastreven. Zij antwoordt als volgt (email 7 februari 2018):

'The fundamental aim of the Water Framework Directive is for EU Member States to achieve good ecological status and ensure no deterioration of status in all water bodies.

It is unnecessary and unrealistic to aim for 'zero emissions' in agricultural areas or in areas that are not farmed, as all water bodies have natural background levels of nitrogen and phosphorus.

While good chemical status is also required, and it plays an important role in the achievement of good ecological status, no specific nitrogen and phosphorus concentrations are mentioned in the Directive.

Rather, it is up to the Member States to identify the maximum nitrogen and phosphorus concentrations that will enable good status in a particular water body.'

Volgens de Europese Commissie is stikstof- en fosforemissie geaccepteerd, mits de normen voor een 'goede waterkwaliteit' niet worden overschreden. Ook Richtlijn 2004/35/EG is duidelijk over de mate waarin water schoon gemaakt moet worden: 'maatregelen moeten het milieu terugbrengen in zijn referentietoestand', in dit geval een 'goede ecologische waterkwaliteit' (m.a.w. het halen van de normen).

Wanneer de CAB een verontreinigingsheffing wil opleggen aan agrariërs die voldoen aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water, dan gaat zij daarmee verder dan de afspraken voorgesteld door de Europese Commissie. Sterker, de gestelde normen voor N en P spelen überhaupt geen rol in de overwegingen van de CAB, aangezien zij 'alle' N en P, toegedicht aan de landbouw, willen belasten. Daarmee bestempelt de CAB landbouw primair als een 'vervuiler' die moet betalen voor al haar door de CAB onordelijk berekende emissies.

¹³ Dr. G.E. Oosterom, projectmanager bij stichting Rioned, stelt het volgende in een tweet van 18-02-2018: "Mooie jij-bak. Is de kwelgeest (pun intended) warm? Meer feiten, dat is absoluut nodig. Zonder interpretaties, svp. Zodat de waterkwaliteit verbetert dankzij betere rwzi's, nul af- of uitspoeling, geen mestfraude, minder landbouwgif, minder atmosferische depositie, enz. Graag!"

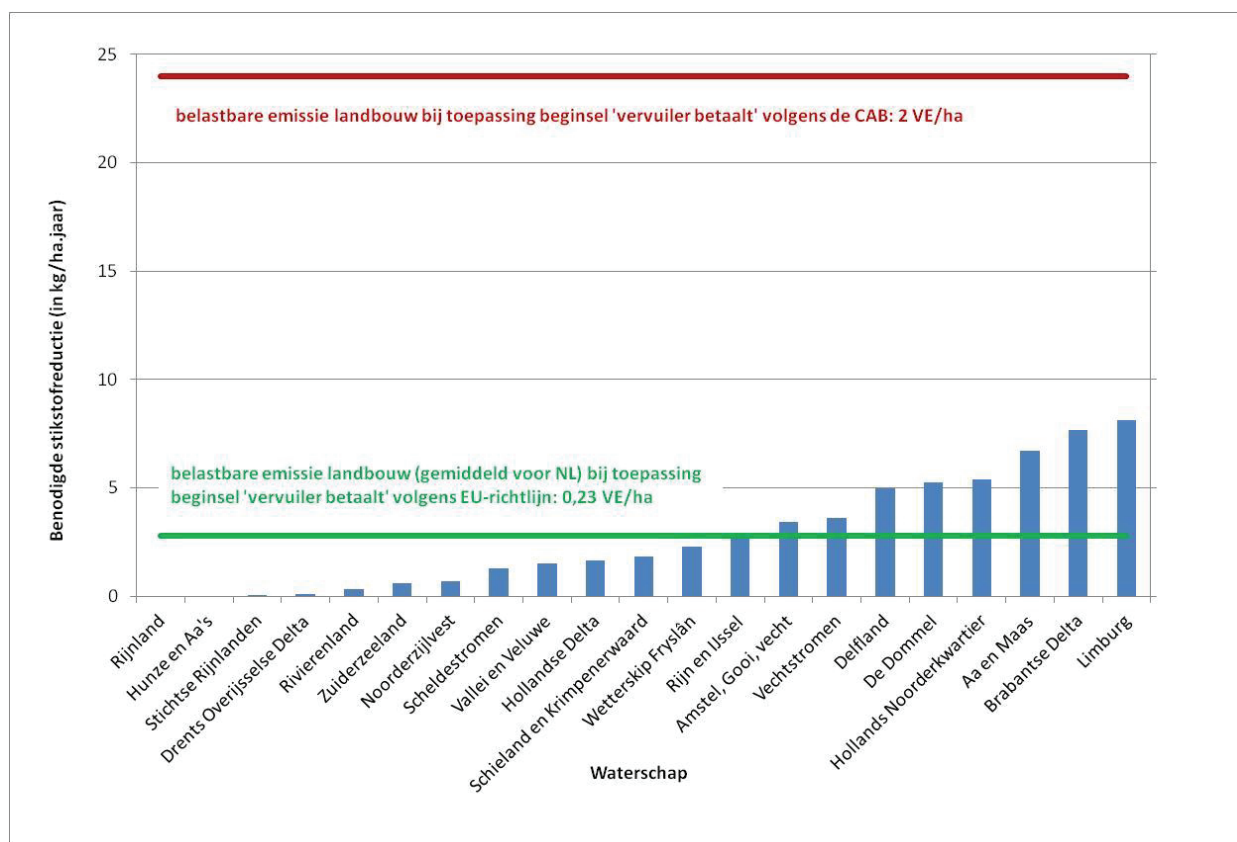
Landbouw en stikstofemissies

Volgens de Europese Commissie is het onnodig en niet realistisch te streven naar nul-emissie in landbouwgebieden. Het streven moet een 'goede ecologische waterkwaliteit' zijn. Met hoeveel kiloton moet de af/uitspoeling nog verminderen in landbouwgebieden, om tot een 'goede ecologische waterkwaliteit' te komen in het kader van gestelde normen?

Volgens de stikstofbalansen van Wageningen Environmental Research gaat dit landelijk om een hoeveelheid van 5,3 kiloton, omgerekend 0,23 VE/ha (1 VE staat voor een af/uitspoeling van 12 kilo N/ha.jaar) Deze 5,3 kiloton betreft de uit- en afspoeling van stikstof, veroorzaakt door de landbouw (zonder bijtelling van bronnen buiten de landbouw).

De uit- en afspoeling van stikstof verschilt echter per waterschapsgebied. In figuur 2 is per waterschap aangegeven hoeveel stikstofreductie de landbouw zou moeten realiseren, om de gestelde doelen van de Europese Kaderrichtlijn water – een 'goede ecologische waterkwaliteit' – te bereiken. (Bronnen data: Emissieregistratie, Stikstofbalansen WER).

Figuur 2. Benodigde stikstofreductie (af- en uitspoeling) voor realisatie van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (in kg N/ha.jaar per waterschap).

Uit figuur 2 blijkt dat in sommige gebieden (Rijnland en Hunze en Aa's) de doelen van de Kaderrichtlijn Water al ruim zijn gehaald. In andere gebieden is er een beperkte opgave. In Limburg is de opgave schijnbaar het grootst. Echter, in alle gebieden betreft de opgave om te komen tot een goede ecologische waterkwaliteit, fors minder dan 2 VE/ha (de 'vuillast' die de CAB begroot) en 1 VE/ha (de hectare belasting, voorgesteld door de CAB).

Ten slotte

In deze studie is uitgegaan van de rekenmodellen die worden gebruikt voor de invulling van de Kaderrichtlijn Water. De uitkomsten van deze rekenmodellen hebben wij gebruikt zoals gepubliceerd en verder niet getoetst (zoals wij recentelijk wél gedaan hebben bij de modellen die ammoniakemissies berekenen).¹⁴ Het is algemeen bekend dat de hier gebruikte modellen grote onzekerheden bevatten.

¹⁴ Hanekamp, J.C., Briggs, W.M., Crok, M. A volatile discourse – reviewing aspects of ammonia emissions, models and atmospheric concentrations in The Netherlands. *Soil Use and Management* 33: 276 – 287.

Bijlage 1

Onhaalbare normen, oneindige kosten

Stikstofnorm onuitvoerbaar
door instroom water vanuit buitenland

Geesje R. Rotgers

Onderzoeksjournalist V-focus, AgriMedia Wageningen

Jaap C. Hanekamp

Associate professor UCR Middelburg

Adjunct professor at the Department of Public Health, Environmental Health Sciences, University of Massachusetts, MA, USA

Conclusies

1. De overheden (waaronder de waterschappen), belast met de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, hebben ervoor gekozen vooralsnog niet te tornen aan de nutriëtennormen. Uit onderliggende studie is gebleken dat daarmee de landbouw een aanzienlijk grotere nutriëntenbelasting krijgt aangerekend dan waarvoor zij feitelijk verantwoordelijk kan worden gehouden. Uit de CAB-belastingvoorstellen blijkt tevens dat de kosten van deze extra opgave bij de landbouw zijn neergelegd, omdat, zo blijkt uit een toelichting van het PBL, andere niet-landbouw bronnen daartoe (financieel) niet in staat zouden zijn. Hiermee wordt, specifiek voor de agrarische sector, het beginsel 'de vervuiler betaalt' opgerekt tot 'de niet-vervuiler betaalt'.
2. Niet beïnvloedbare bronnen, zoals inlaatwater, zijn naar alle waarschijnlijkheid de reden dat de normen in delen van Nederland niet haalbaar zullen zijn. Uit analyse van meetdata van drie waterschappen blijkt dat het instromende water vanuit Duitsland en België nog altijd twee tot vijf keer hogere concentraties stikstof bevat dan volgens de Nederlandse norm is toegestaan. Doordat de stikstofbelasting van het inlaatwater niet of nauwelijks vermindert, zal Nederland nog vele decennia te maken hebben met normoverschrijdingen door inlaatwater. En dus met irreële kosten van waterschappen die deze normen tóch nastreven.
3. De doelstelling van de Kaderrichtlijn Water is dat uiterlijk in 2027 in heel Europa de kwaliteit van alle wateren zowel chemisch ('schoon') als ecologisch ('gezond') op orde moet zijn. Hoeveel kosten mogen waterschappen doorberekenen aan de landbouw, in het licht van de 'vervuiler betaalt', voor het nastreven van normen die onhaalbaar zijn? Omdat de normen niet haalbaar zijn, in aan- of afwezigheid van de landbouw, kunnen in principe oneindig veel kosten worden gemaakt en doorbelast.

Inleiding

De Nederlandse overheden hebben afgesproken niet te tornen aan de vastgestelde normen voor een 'goede ecologische waterkwaliteit'. In een aantal gebieden blijken de nutriëtnormen echter niet realistisch door de grote toevoer van nutriënten uit bronnen die moeilijk direct beïnvloedbaar zijn, zoals instroom vanuit Duitsland en België (inlaatwater). Wanneer de overheid vast blijft houden aan onhaalbare normen, zullen waterschappen oneindig veel kosten moeten maken in het nastreven van die normen, en deze doorbelasten aan de landbouw.

Niet tornen aan de normen

In het voorjaar van 2017 publiceerde het Planbureau voor de Leefomgeving zijn evaluatie van de meststoffenwet 2016¹⁵. Hierin adviseert het Planbureau vast te blijven houden aan de gestelde normen voor de waterkwaliteit, want 'aanpassing van milieudoelen vergt mogelijk complexe onderhandelingen met de Europese Commissie'. Vanwege dit uitgangspunt is een grotere opgave bij de landbouw neergelegd in het 'schoon maken' van het water, dan de vervuiling die zij feitelijk veroorzaakt. Het PBL licht zijn advies nader toe in een Commissievergadering van de Tweede Kamer¹⁶: 'Wij hadden de keuze om een kleinere opgave neer te leggen bij de landbouw, of een grotere. Als wij hadden gekozen voor een kleinere, dan hadden wij bij andere bronnen een opgave moeten neerleggen die groter is dan het potentieel. Maar dit wil niet zeggen dat alles (de bron van de vervuiling, auteurs) bij de landbouw ligt.'

In lijn met het PBL-advies legt ook de Commissie Aanpassing Belastingstelsel een grotere opgave neer bij de landbouw in het 'schoon maken van het water' dan waarvoor de landbouw in feite verantwoordelijk kan zijn, volgens de voorstellen worden de kosten van deze extra opgave doorbelast aan de landbouw (zie paragraaf 3, Eén vervuilingseenheid per hectare).

Onhaalbare normen

De overheid houdt voor de Kaderrichtlijn Water dus vast aan de vastgestelde normen. Dat roept de vraag op hoe realistisch die normen feitelijk zijn in het geval van instroom van veel stikstofrijk water vanuit het buitenland.

In Oost-Nederland en Zuid-Nederland komt veel water vanuit respectievelijk Duitsland en België ons land binnen. Veel van dit inlaatwater bevat hoge concentraties stikstof, die concentraties zijn in de afgelopen 10 tot 15 jaar min of meer constant in de tijd. Inlaatwater zorgt in Nederland evident voor

¹⁵ Grinsven, H. van en Bleeker A. Evaluatie Meststoffenwet 2016: Syntheserapport. 2017. Planbureau voor de Leefomgeving.

¹⁶ Tweede Kamer, live stream debat. 11 mei 2017. Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) over het Zesde Actieprogramma Nitraatrichtlijn, Commissievergadering.

forse overschrijdingen van de stikstofnormen in het landelijke gebied. Verbazingwekkend genoeg laat de Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) inlaatwater in zijn belastingvoorstellen buiten beschouwing. Het negeren van deze (relatief) grote stikstofbron leidt ertoe dat een aantal waterschappen in grensregio's, uitgaande van de huidige normstelling en het negeren van deze belangrijke bron, 'oneindig' veel kosten moet maken om het water in zijn beheergebied 'schoon' te krijgen. Deze 'oneindige' kosten worden doorbelast aan de landbouw, die niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor de buitenlandse nutriëntenbron.

Een belangrijk deel van de stikstof en fosfor in het oppervlaktewater in het landelijke gebied is afkomstig uit inlaatwater (water van buiten het gebied). Volgens Wageningen Environmental Research is de bijdrage van inlaatwater aan de belasting van het regionaal oppervlaktewater in Nederland respectievelijk 20% voor stikstof (N) en 10% voor fosfor (P)¹⁷. De aandelen zijn echter beduidend groter in gebieden in Oost-Nederland (instroom van water uit Duitsland) en Zuid-Nederland (instroom van water uit België).

Tabel 1. Waterschappen met een relatief grote toevoer van water uit het buitenland, inclusief aandeel stikstof (in %) in het regionale oppervlaktewater, afkomstig uit inlaatwater (Bron: WER).

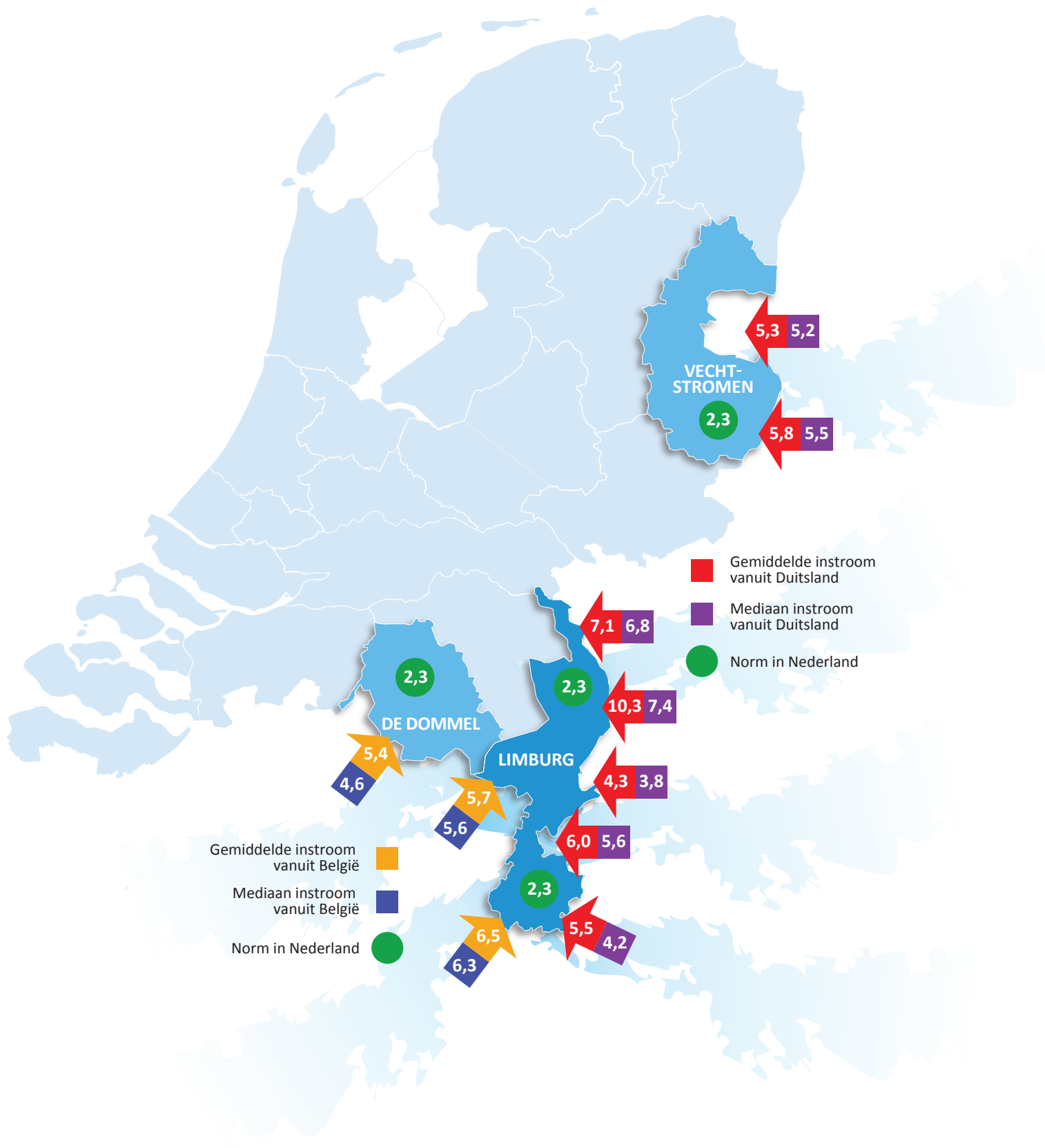
Waterschap	Welke aandeel heeft inlaatwater in de totale stikstofbelasting van de regionale wateren?
Waterschap Limburg	Zuidelijke helft van Limburg 75%, noordelijke helft van Limburg: 61%
Waterschap Vechtstromen (Zuid-Drenthe en Oost-Overijssel)	Noordelijke helft: 74% en zuidelijke helft 37%
Waterschap Rijn en IJssel (Gelderland)	36%
Waterschap Brabantse Delta (West-Brabant)	31%
Waterschap De Dommel (Zuidoost-Brabant)	15%

Om inzicht te krijgen in de concentraties stikstof (N-totaal) in inlaatwater, worden de meetdata over de periode 2000 t/m 2017 van drie waterschappen geanalyseerd: Waterschap Limburg, Waterschap Vechtstromen en Waterschap De Dommel (met dank aan deze waterschappen voor het aanleveren van hun meetdata).

Veel beken in Oost- en Zuid-Nederland vinden hun oorsprong in het buitenland. Deze beken voeren relatief veel stikstof mee. In figuur 1 is voor drie grensregio's aangegeven hoeveel stikstof werd gemeten in het inlaatwater, over de periode 2015 t/m 2017 (N-totaal in mg/l, gemiddelde en mediaan waarde). Ook is in de figuur aangegeven welke stikstofnorm wordt nagestreefd aan de Nederlandse zijde van de grens. Uit de figuur blijkt dat de concentraties stikstof in het inlaatwater vrijwel steeds een factor 2 tot 5 hoger liggen dan de Nederlandse norm.

¹⁷ Groenendijk, P., Van Boekel, E., Renaud, L., Greijdanus, A., Michels, R. en De Koeijer, T., 2016. Landbouw en de KRW-opgave voor nutriënten in regionale wateren. Het aandeel van landbouw in de KRW-opgave, de kosten van enkele maatregelen en de effecten ervan op de uit- en afspoeling uit landbouwgronden. Rapport 2749, WUR, Wageningen.

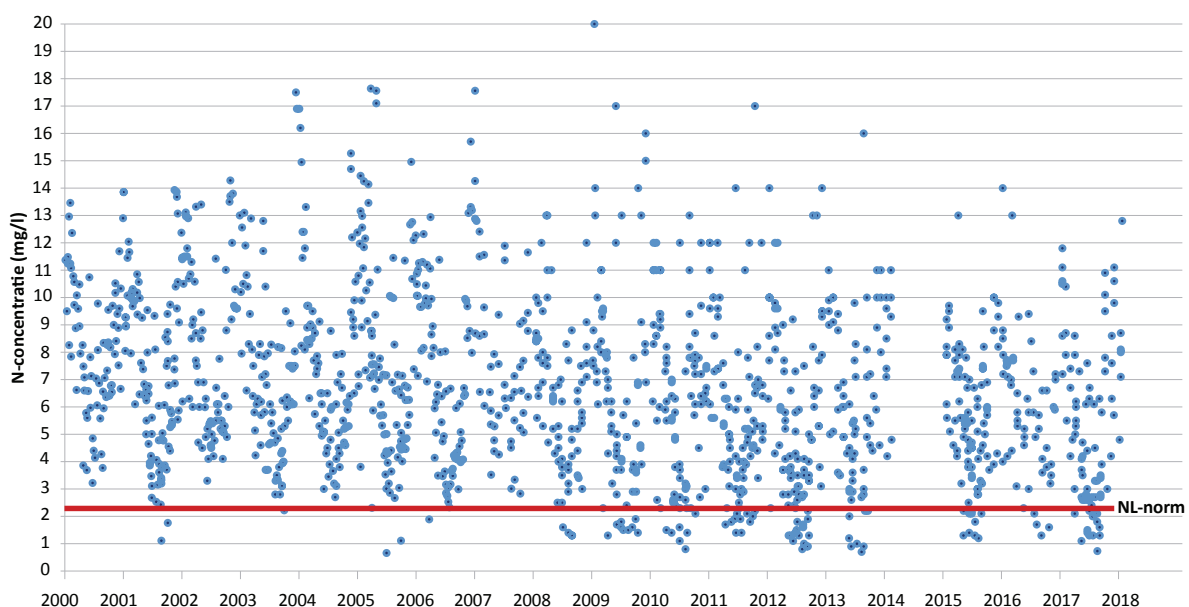
Figuur 1. Concentraties stikstof gemeten in beken op/nabij de grens en met stroomrichting -> Nederland, over de periode 2015 t/m 2017, voor drie grensregio's (N-totaal in mg/l, gemiddelde en mediaan waarde). Bron meetdata: Waterschap Vechtstromen, Waterschap De Dommel, Waterschap Limburg.

Uit nadere analyse van de data blijkt dat er in de afgelopen tien jaar eigenlijk geen sprake is van een afname van de stikstofconcentraties in het inlaatwater. Zie figuur 2. Uit metingen aan de Duitse zijde van de grens, in drie grensoverschrijdende wateren, blijkt dat er sinds 2000 eigenlijk geen sprake is van afname van de stikstofconcentraties. In figuur 3 staan de gemeten stikstofconcentraties in Duitsland (NB: de Duitse meetmethode verschilt iets van de Nederlandse methode) in de Vecht, Berkel, Niers, Schwalm en Roer¹⁸. Deze wateren komen respectievelijk ons land binnen bij: Overijssel (Vecht), Overijssel/Gelderland (Berkel) en Limburg (Niers, Schwalm, Roer).

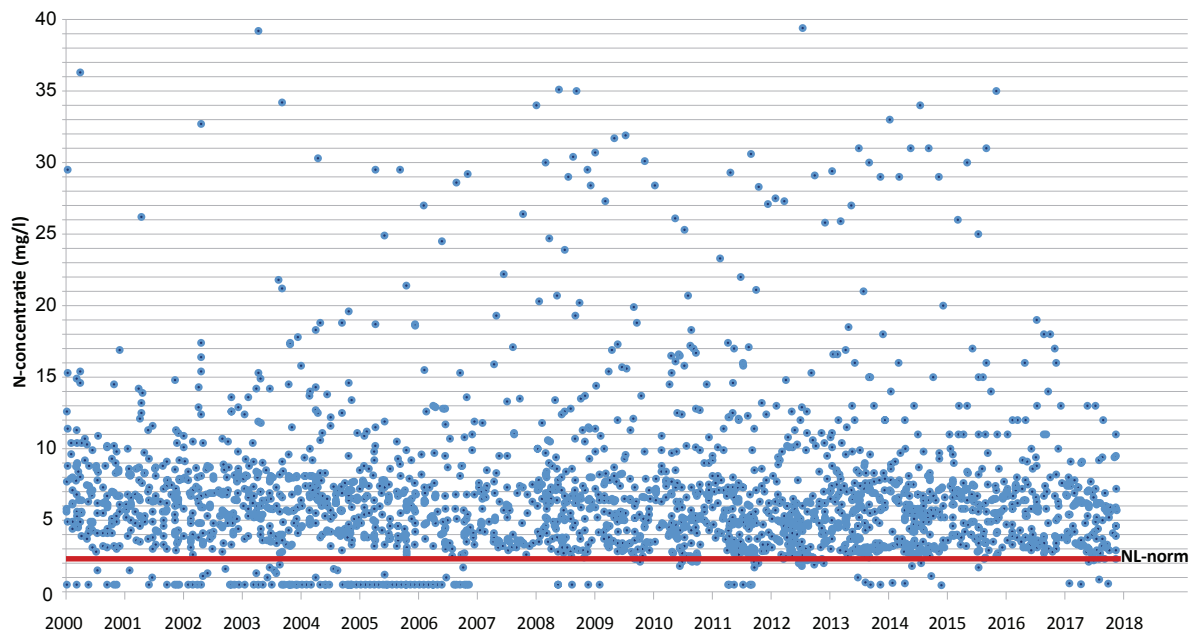
Figuur 2. Verloop van de gemeten stikstofconcentraties (N-totaal in mg/l) in beken die water aanvoeren vanuit Duitsland en België in de periode 2000 t/m 2017, ten opzichte van het Nederlandse streefdoel. De figuur geeft de meetuitslagen weer voor een serie meetlocaties op/vlakbij de grens.

Figuur 2a. Gemeten stikstofconcentraties op 19 meetlocaties (n = 1410) in het grensgebied Zuid-Drenthe/Overijssel (inlaatwater vanuit Duitsland). Bron meetdata: Waterschap Vechtstromen.

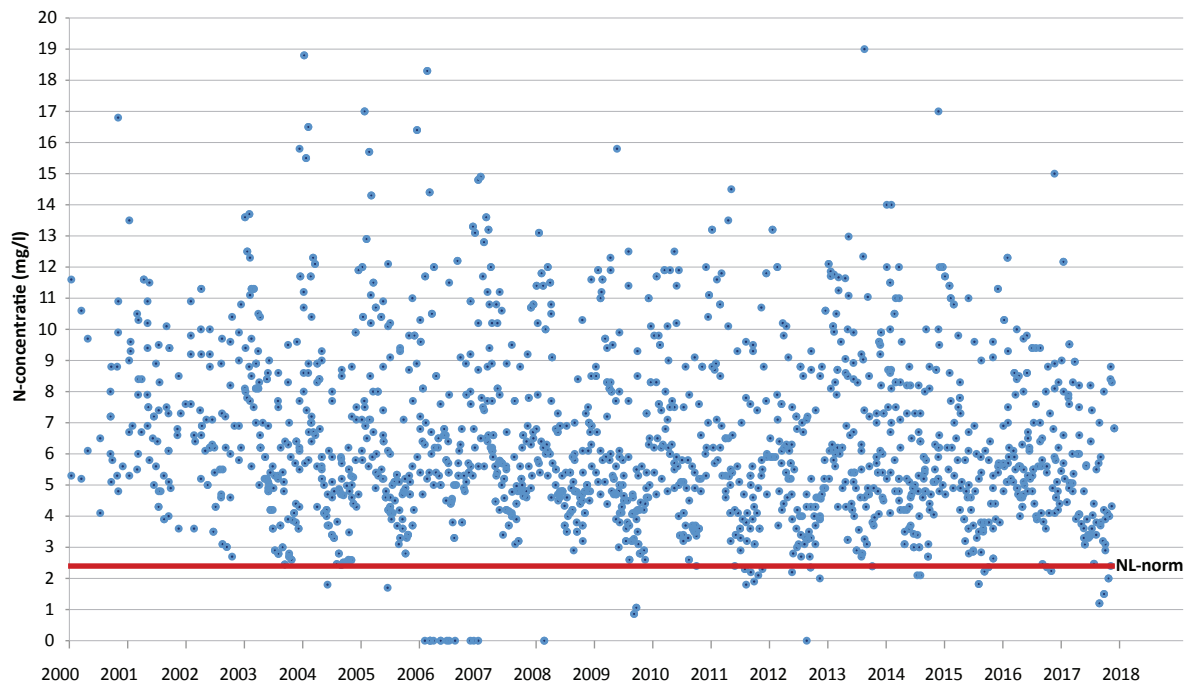

¹⁸ Umwelt Bundesamt, Nitratbericht, www.gis.uba.de/mapapps/resources/apps/nitratbericht/index.html?lang=de

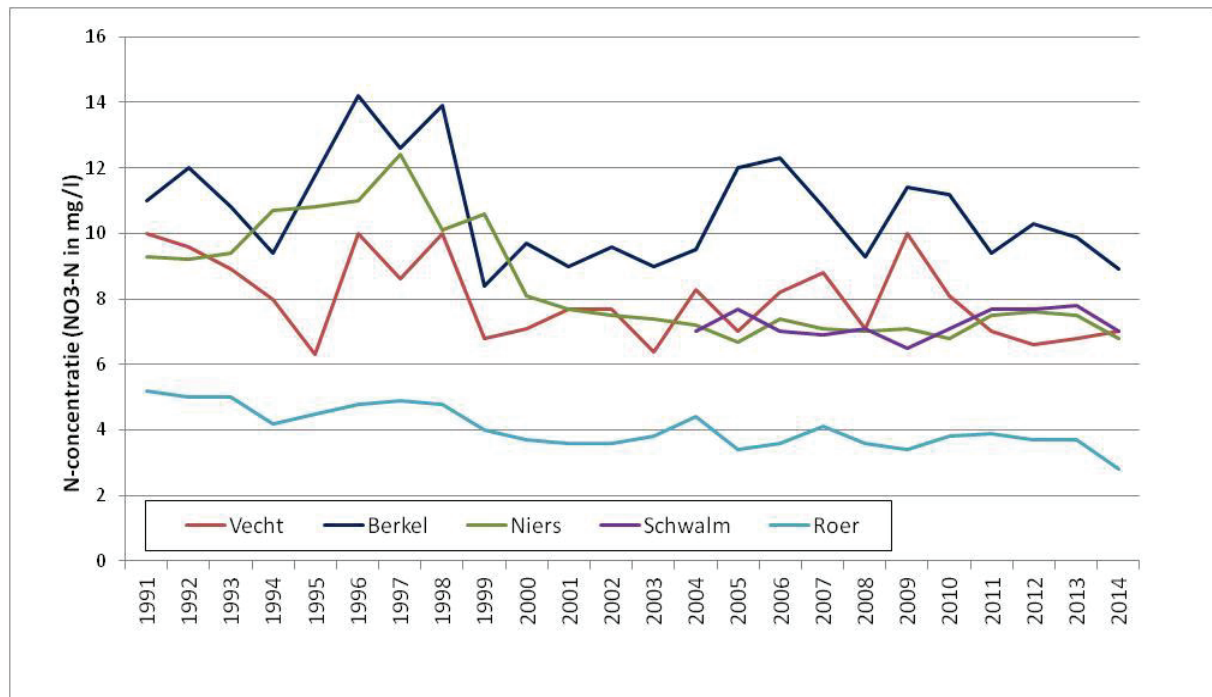
Figuur 2b. Gemeten stikstofconcentraties op 17 meetlocaties (n = 2193) in het grensgebied Limburg (inlaatwater vanuit Duitsland). Bron meetdata: Waterschap Limburg.

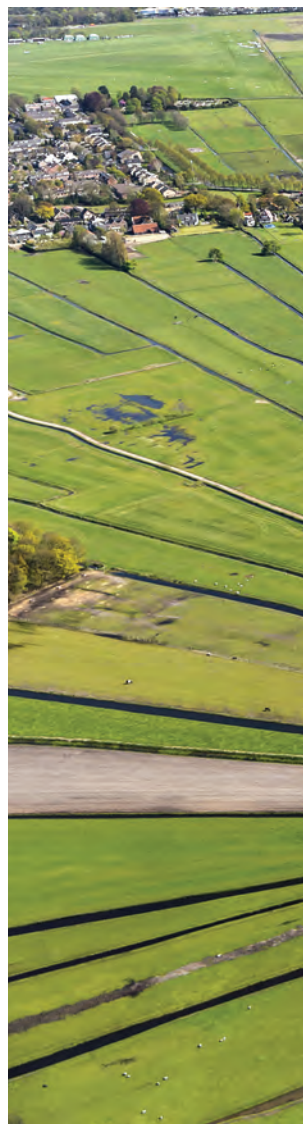
Figuur 2c. Gemeten stikstofconcentraties op 8 meetlocaties (n = 2193) in het grensgebied Noord-Brabant/Limburg (inlaatwater vanuit België). Bron Meetdata: Waterschap De Dommel, Waterschap Limburg.

Figuur 3. Verloop van de stikstofconcentraties in de Vecht, Berkel, Niers, Schwalm en Roer aan de Duitse zijde van de grens, tussen 1991 en 2014. Bron: Umwelt Bundesamt.

Uit figuren 2 en 3 blijkt dat de stikstofbelasting van het inlaatwater in een periode van 18 jaar relatief weinig is afgenomen. Voor alle drie de grensgebieden is de Nederlandse streefnorm van bijna overal 2,3 mg N/liter nog ver weg. Rekenkundig kan op basis van deze meetdata worden uitgerekend hoe lang het nog duurt voordat het inlaatwater gemiddeld genomen de Nederlandse norm zal bereiken, uitgaande van een gelijkblijvende 'voortgang' als in de afgelopen 18 jaar. Voor de grensgebieden '2a' en '2c' is dat 40 jaar. Voor grensgebied '2b' is dat ruim boven de 100 jaar. Dit betekent dat de stikstofnormen in deze gebieden nog decennialang zullen worden overschreden. De op te brengen kosten echter staan op conto van een sector die niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor deze nutriëntenbron.

Gefinancierd door Stichting Mesdag Zuivelfonds
Leeuwarden, maart 2018

AB voorblad

Datum vergadering: 17 mei 2018
Agendapunt: 6.5.
Projectenboeknummer en -naam: --
Corsa dossiernummer: --
Voorstelnummer BABS: 43945

AAN het Algemeen Bestuur van waterschap Aa en Maas

Commissie(s) Cie. WB 17-05-2018	Portefeuillehouder(s) Dijk, P.M.J. van
---	--

Agendaonderwerp:
N279 Veghel-Asten (2e NAZENDING)

Voorstel:
Kennis te nemen van de memo 'Advies Ruimtelijke inpassing N279 Veghel-Asten' (bijlage 1) en brief 'Advies Watertoets N279 Veghel-Asten' (bijlage 2).

Besluit:	Mij bekend, De secretaris,
-----------------	---------------------------------------

Bij het onderwerp:
Liggen de volgende stukken ter inzage:

De volgende stukken zijn als bijlage meegezonden:
1. Bijlage 1 Memo advies ruimtelijke inpassing N279 Veghel_Asten
2. Bijlage 2 Brief advies watertoets

INFORMATIENOTA VOOR HET ALGEMEEN BESTUUR D.D. 8 JUNI 2018

KENNISNEMEN VAN

Kennis nemen van de memo 'Advies Ruimtelijke inpassing N279 Veghel-Asten' (bijlage 1) en brief 'Advies Watertoets N279 Veghel-Asten' (bijlage 2)

PROBLEEM STELLING

In juli 2017 hebben Gedeputeerde Staten een Voorkeursalternatief (VKA) vastgesteld voor de N279 Veghel-Asten. In de huidige fase wordt het VKA planologisch vertaald in een Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Gedeputeerde Staten willen het ontwerp van dit plan vaststellen en eind mei 2018 vrijgeven voor terinzagelegging. De Stuurgroep is gevraagd een advies voor vaststelling uit te brengen aan Gedeputeerde Staten. Waterschap Aa en Maas is partner van het project N279 Veghel-Asten en als zodanig, vertegenwoordigd door portefeuillehouder Van Dijk, lid van de Stuurgroep. De Stuurgroepleden baseren zich voor hun advies op het concept ontwerp-PIP d.d. 9 mei 2017 en bijgevoegde memo. Het waterschap heeft daarnaast de wettelijke taak de watersysteembelangen te borgen. In dat kader heeft Gedeputeerde Staten het waterschap gevraagd om een advies watertoets (bijlage 2).

Op 11 mei 2017 is de commissie watersysteem geïnformeerd over het concept MER en concept VKA. Middels bijgevoegde memo en brief wordt u geïnformeerd over resultaten van de afgelopen planfase, voorliggende stappen en de wijze waarop rekening is gehouden met de watersysteembelangen en natte natuur.

KERNBOODSCHAP

U bent als lid van de commissie Watersysteem geïnformeerd voorafgaand aan tervisielegging van het ontwerp PIP met bijbehorende stukken (waaronder het MER).

CONSEQUENTIES

1.1 Waterschap Aa en Maas is partner van het project N279 Veghel-Asten

Op 21 december 2017 heeft waterschap Aa en Maas de bestuursovereenkomst 'Planologische verankering van het voorkeursalternatief N279 Veghel-Asten' getekend. Met deze overeenkomst tussen provincie en partners is onder meer een gezamenlijke planmatige aanpak beoogd om te komen tot een vastgesteld Provinciaal Inpassingsplan.

1.2 Waterschap Aa en Maas is vanuit het watertoetsproces betrokken bij het project

Op grond van de watertoets is de provincie verplicht om de waterbeheerder vroegtijdig bij de planvorming te betrekken. Het waterschap is actief betrokken en heeft daarbij inhoudelijke inbreng geleverd ten aanzien van de water- en natte natuuraspecten. De vistrappen in de Bakelse Aa, bij de omleiding Dierdonk, blijven gehandhaafd. Deze inbreng dient te landen in het Provinciaal Inpassingsplan. Bijgevoegde brief is het advies Watertoets. In dit advies is ook aandacht voor eventueel te maken afspraken buiten het ruimtelijk besluit (over bijvoorbeeld extra of compenserende maatregelen).

1.3 Het PIP maakt boven-wettelijke maatregelen mogelijk

Bij Keldonk en bij de omleiding Dierdonk liggen kansen voor gebiedsontwikkeling. Het gaat om extra ruimtelijke kwaliteit, aanvullend op de wettelijk verplichte compensatie en mitigatie. Relevant voor het waterschap zijn onder meer de mogelijkheid tot een meer natuurlijk profiel van de Goorloop nabij Keldonk, extra ruimte voor waterberging (Aa-dal), realisatie van EVZ's en een bypass in de Bakelse Beemden. Het Provinciaal Inpassingsplan maakt dit planologisch mogelijk. Realisatie vraagt om een gebiedsgerichte aanpak, nadere uitwerking en afspraken tussen partners (bestuursconvenant).

1.4 Noodzakelijke verlegging van afvalwatertransportleidingen ter hoogte van RWZI Aarle-Rixtel

Met de aanpassing van de N279 Veghel dient een drietal rioolwatertransportleidingen van Waterschap Aa en Maas te worden verlegd. Het waterschap heeft een alternatieve ligging aangereikt; deze is als dubbelbestemming overgenomen in het Provinciaal Inpassingsplan. Nadere uitwerking en afspraken (planning en financiering) zijn voorzien medio 2018.

1.5 Uit het ontwerp Provinciaal Inpassingsplan volgen geen financiële verplichtingen voor het waterschap.

Indien planuitwerking resulteert in een financiële bijdrage vanuit het waterschap, dan zullen de middelen hiervoor opgenomen worden in het projectenboek.

BIJDRAGE DUURZAAM WATERSCHAP

Klimaatrobuust watersysteem en –keten. Bij het oplossen van knelpunten en gebiedsgerichte opgaven stuurt het waterschap op klimaatadaptieve maatregelen, robuuste oplossingen en Wijzer Onderhoud.

COMMUNICATIE/PARTICIPATIE

Communicatie rondom de ter inzagelegging vindt plaats vanuit de provincie. Dit geldt ook voor participatie van bewoners en overleggen over grondaankoop. Inbreng van omwonenden zal worden gevraagd bij de uitwerking van ontwerp. Waterschap Aa en Maas is via het watertoetsproces en als partner betrokken bij de verdere planuitwerking en afspraken met de initiatiefnemer en partners.

VERVOLG

28 mei – 9 juli 2018: Tervisielegging ontwerp PIP; in deze periode staan vier informatieavonden gepland:
12 juni (Veghel), 14 juni (Helmond), 18 juni (Beek en Donk) en 19 juni (Gemert Bakel)

December 2018: Vaststellen PIP door Provinciale Staten

BIJLAGEN

1. Memo 'Advies ruimtelijke inpassing N279 Veghel-Asten'; provincie Noord Brabant d.d. 4 mei 2018
2. Brief 'Advies Watertoets N279 Veghel-Asten'.

VERSIEDATUM

14 MEI 2018

Stuurgroep N279 Veghel-Asten, 14 mei 2018

Datum

4 mei 2018

Documentnummer

Onderwerp

Memo advies ontwerp-PIP Stuurgroep N279 Veghel-Asten

Aan

De heer P. van Dijk
De heer H. van Rooijen
De heer F. van Zeeland
De heer C. van der Maat
De heer E. de Vries
De heer M. Bankers
De heer H. Verhees
De heer T. Martens

Positief advies Stuurgroep

De Stuurgroep N279 Veghel-Asten staat positief ten aanzien van de samenwerking en de wijze waarop het Voorkeursalternatief (VKA) is uitgewerkt en planologisch is vastgelegd in het ontwerp Provinciaal Inpassingsplan (PIP). De stuurgroep adviseert Gedeputeerde Staten de plannen voor de ruimtelijke inpassing van de aanpassing van de N279 Veghel-Asten vast te stellen en heeft ook voor het begeleiden van het eigen proces voorliggende memo gemaakt. Tevens verwijst de stuurgroep naar de bijlagen van het GS-dossier waarin naast de formele documenten, ook afspraken met gemeenten, waterschap en Rijkswaterstaat staan die zodra aan de orde worden uitgewerkt in een bestuursconvenant.

Kopie aan

Van

De heer M. van den Hoven

Email

mvdhoven@brabant.nl

De Stuurgroep N279 Veghel-Asten adviseert Gedeputeerde Staten over het ontwerp PIP door middel van voorliggende memo. Hieraan is de afgelopen periode constructief samengewerkt door alle leden van de stuurgroep. Gemeente Gemert-Bakel heeft tot op heden aangegeven geen voorstander te zijn van het VKA, maar ze is door de gedeputeerde en in overleg met de andere stuurgroepleden wel uitgenodigd om als adviseur te participeren in de stuurgroep. Het standpunt van Gemert-Bakel is onveranderd, maar de stuurgroep tracht de inbreng van deze gemeente zoveel als mogelijk een plek te geven.

Inleiding

Een toekomstbestendige N279 Veghel-Asten is essentieel voor de economische kracht van Zuidoost-Brabant. Het doel van de deelopgave N279 Veghel-Asten is het verbeteren van de doorstroming en het verhogen van de verkeersveiligheid. Dat vergroot de leefbaarheid. De provincie Noord-Brabant, de gemeenten Meierijstad, Helmond, Laarbeek, Gemert-Bakel, Asten en Deurne, Waterschap Aa en Maas en Rijkswaterstaat werken samen om van de N279 een toekomstbestendige, innovatieve provinciale weg te maken.

In juli 2017 hebben Gedeputeerde Staten een VKA vastgesteld voor de N279 Veghel-Asten. In de huidige fase wordt het VKA planologisch vertaald in een PIP en in een contract voor de aanbesteding van de realisatie van het project. Ontwerptimalisaties op het VKA van juli 2017 maken deel uit van dit PIP.

Ten behoeve van deze planvorming van het PIP is een m.e.r.-procedure doorlopen met een Milieueffectrapport (MER) als resultaat, zodat het bevoegd gezag de milieueffecten, naast doelbereik en kosten bij de besluitvorming heeft kunnen betrekken. Ook zijn een Ruimtelijk Kwaliteitsplan (RKP), een Beeldkwaliteitsplan (BKP) met een globaal Landschapsplan (LP) en een Natuurcompensatieplan opgesteld en vraagt de provincie een Ontheffing Hogere Grenswaarden en Wet Natuurbescherming (PAS) aan.

Het ontwerp voor de N279 Veghel-Asten (VKA)

Het ontwerp van de N279 Veghel-Asten betreft het behoud van het 2x1-baans wegprofiel met ongelijkvloerse kruisingen en aansluitingen en uitbreiding naar 2x2 rijstroken op het huidige tracé door Veghel (met gelijkvloerse aansluitingen tussen de Amert en de Taylorbrug en een ongelijkvloerse aansluiting bij Keldonk-Noord met een overgang over de Zuid-Willemsvaart). Dit gaat gepaard met maatregelen in Veghel om de hinder te beperken en bij de wijk De Leest wordt geïnvesteerd in een extra inpassing.

De weg gaat in Helmond om de wijk Dierdonk heen met extra maatregelen voor het beperken van hinder van de nieuwe weg voor de inwoners van de wijken Dierdonk, de Rijpel/Bakel, Brouwhuis en Rijpelberg en direct aanwonenden voor een goede inpassing van de weg. Het knelpunt Beekse Brug maakt deel uit van de regionale studie naar de corridor N615, A270 en de Kennedylaan.

Voor de toekomstwaarde van de N279 zijn flexibiliteit, stabiliteit, duurzaamheid en robuustheid belangrijke waarden. Dit leidt tot ondermeer flexibiliteit in de uitvoering door in de maatvoering te anticiperen op toekomstige ontwikkelingen en duurzaam materiaalgebruik. Alles binnen de vast te stellen PIP-grenzen.

Omgevingsproces en wettelijke consultatie

Met de omgeving (inwoners en ondernemers) is afstemming gezocht om in te kunnen spelen op de lokale wensen en de behoeften. Naast de verschillende formele inspraakmomenten (op de notitie Reikwijdte en Detailniveau, najaar 2016, en het ontwerp-PIP, juni 2018), met diverse informatiebijeenkomsten, is een traject doorlopen waarin bewoners en betrokkenen actief hebben geparticipeerd in werkateliers. Hierdoor zijn lokale wensen en behoeften ingebracht, wat resulteert in een optimale ruimtelijke en landschappelijke inpassing van de weg in zijn omgeving. Deze wijze van participatie en de constructieve bijdrage van de omgeving handhaven we in de verdere planvormings- en uitvoeringsfase. Voor alle betrokkenen zijn en worden er informatie- en inloopavonden georganiseerd en nieuwsbrieven verstuurd. Door deze afstemming en samenwerking met de omgeving zijn de keuzes (de kaders) uit het MER en het PIP uitvoerig verkend en onderzocht op hun maatschappelijke haalbaarheid.

Wettelijk vooroverleg over het ontwerp-PIP heeft plaatsgevonden, zoals te doen gebruikelijk, met gemeenten, waterschap en Rijkswaterstaat. De colleges van B&W en Rijkswaterstaat zijn per brief d.d. 4, resp. 7 mei 2018 benaderd, waarbij hen is gevraagd om uiterlijk op 15 mei 2018 met reacties te komen. Het Waterschap Aa en Maas is per brief (7 mei 2018) gevraagd een advies te geven over de wateraspecten (watertoets) en uiterlijk 15 mei 2018 een reactie te geven. De stuurgroep heeft op 26 april 2018 ingestemd met deze werkwijze en deze invulling van het wettelijke vooroverleg.

De stuurgroep brengt het advies aan Gedeputeerde Staten uit, gericht op het vaststellen van het ontwerp-PIP en de vrijgave van de ter inzagelegging van het ontwerp-PIP met alle bijbehorende onderzoeken, plannen en ontheffingen. Dit memo geeft een overzicht van de voortgang van het ontwerp-PIP en de diverse bouwstenen die daarvan deel uit maken.

Belangrijke momenten in het vervolgproces in 2018 zijn:

22 mei 2018 – Het ontwerp-PIP ligt ter vaststelling voor aan Gedeputeerde Staten, waarna het ontwerp-PIP ter inzage ligt met de mogelijkheid om zienswijzen in te dienen. Gedeputeerde Staten kunnen hierbij gebruik maken van het advies van de Stuurgroep N279 Veghel-Asten (14 mei 2018). De stuurgroepleden kunnen desgewenst colleges van B & W/ besturen aan de voorkant betrekken en informeren de eigen colleges van B & W/ besturen in elk geval na het vaststellen van het ontwerp-PIP door Gedeputeerde Staten.

Door toepassing van de coördinatieregeling uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro) kunnen de vergunningen en de overige besluiten die nodig zijn voor de aanpassing van de N279 gelijktijdig worden voorbereid en vastgesteld. Het betreft hier vergunningen van provincie, gemeenten, het waterschap en het Rijk, zoals Omgevingsvergunning (bouw, kap), Watervergunning, Ontheffing Soortenbescherming. Een coördinatieprocedure kan enkele keren worden herhaald. Ook in de uitvoeringsfase. Deze coördinatie zorgt op de verschillende momenten voor een overzichtelijke en samenhangende procedure. De procedure start, na vaststelling van het ontwerp-PIP, vóór de zomer. In deze ronde wordt een eerste kapvergunning mee gecoördineerd. De overige vergunningen en besluiten worden waar nuttig en gewenst wederom gecoördineerd ter inzage gelegd zodra de benodigde informatie beschikbaar is en het ontwerp verder is uitgewerkt. Er wordt daarnaast ingezet om de Omgevingsvergunning (bouw van de kunstwerken) onder bevoegd gezag van de provincie te brengen.

28 mei – eind juli 2018 - Brabant Advies en de Cie voor de m.e.r. worden gevraagd advies uit te brengen op het ontwerp-PIP.

28 mei – 6 juli 2018 – Het ontwerp-PIP ligt ter inzage en gedurende die periode kunnen hierop zienswijzen worden ingediend. De documenten die gelijktijdig met het ontwerp-PIP ter inzage liggen, zijn:

- MER (als bijlage van het ontwerp-PIP);
- Ruimtelijk kwaliteitsplan (als bijlage van het ontwerp-PIP);
- Beeldkwaliteitsplan en globaal Landschapsplan (als bijlage van het ontwerp-PIP)
- Natuurcompensatieplan;
- Watertoets;
- Uitvoeringsbesluit (PM).

September 2018 - Provinciale Staten kunnen het PIP pas vaststellen nadat zij de betrokken gemeenteraden hebben gehoord (art. 3.26 Wro), omdat zij in de plaats treden van de bevoegdheid van de gemeenteraden om bestemmingsplannen voor het tracé van de N279 vast te stellen. Na vaststelling van het PIP, heeft deze de status van een bestemmingsplan. Gemeenteraden kunnen hierdoor 10 jaar lang geen met het PIP strijdige bestemmingsplannen opstellen of bestemmingen toekennen¹. Dit 'horen' van de gemeenteraden staat dus los van een eventuele zienswijze van de (colleges van B & W) van de gemeenten op het ontwerp-PIP. Dit 'horen' gaat na de zomer van 2018 gebeuren. De wijze waarop dit plaatsvindt is vormvrij, maar de voorkeur is om het horen van de gemeenteraden schriftelijk te doen.

Er wordt gestart met het opstellen van het contract voor de aanbesteding van de realisatie van de aanpassing van de N279 Veghel-Asten. Dit loopt parallel aan het afronden van het PIP. Naar verwachting is het contract met de opdrachtnemer over het ontwerp en de uitvoering in het 1e kwartaal 2019 gereed.

December 2018 - Het PIP voor het tracé Veghel-Asten van de N279 ligt ter vaststelling voor aan Provinciale Staten van Noord-Brabant.

Drie-eenheid: PIP, contract en bestuursconvenant

1. Uitnodigend, meebewegend en sober PIP

Het PIP voor de N279 Veghel-Asten is een sober plan dat de markt uitnodigt om innovatieve oplossingen in te brengen om een slimme en veilige provinciale weg te realiseren. Dit betreft naast de inzet van smart mobility, het toepassen van innovatieve geluidsmaatregelen en het inzetten van duurzaamheidsmaatregelen. Om de milieueffecten te mitigeren danwel te compenseren, zijn enerzijds doelvoorschriften opgenomen in het ontwerp-PIP, danwel worden eisen of concrete maatregelen opgenomen in het contract (zie punt 2).

Dit PIP stelt de kaders, laat veel ruimte aan andere partners, stelt het proces centraal (niet het plan) en gaat uit van samen werken op basis van gelijkwaardigheid (zogenaamde 'uitnodigingsplanologie').

Het PIP voor de N279 Veghel-Asten is naast uitnodigend ook een 'meebewegend' instrument dat tegemoetkomt aan behoefte van adaptiviteit vanuit het programma SmartwayZ.nl. Dit vraagt een wat globaler PIP dat niet ingaat op de precieze uitvoering van de weg. Dit PIP gaat vooraf aan het gedetailleerde wegontwerp, in plaats van het te bevestigen. De zienswijzen op het ontwerp-PIP worden gebruikt om het ontwerp-PIP te verbeteren en het contract voor de realisatie aan te scherpen met (aanvullende) eisen en/of wensen. Een dergelijk PIP heeft gevolgen voor de contractvorm en voor afspraken tussen gemeenten, Rijkswaterstaat, het Waterschap Aa en Maas en de provincie.

¹ In het PIP wordt opgenomen dat de gemeente Meierijstad bevoegd is om het PIP met een bestemmingsplan te kruisen.

2. Geïntegreerd contract ten aanzien van ontwerp en uitvoering

De aanbesteding vindt plaats via een zogenaamde 'geïntegreerde contractvorm', waarbij één opdrachtnemer de verantwoordelijkheid krijgt voor de ontwerp- en de uitvoeringswerkzaamheden, de kwaliteit van het (architectonische) ontwerp, het daarop gebaseerde verdere technische ontwerp en de kwaliteit van het eindproduct. Het Ruimtelijk kwaliteitsplan en het Beeldkwaliteitsplan zijn daarbij leidend en het PIP stelt de ruimtelijke en planologische kaders. Het is vervolgens aan de geïnteresseerde marktpartij(en) om, passend binnen dit totaalpakket van randvoorwaarden en eisen, te komen tot de optimale oplossing. Op deze wijze is geborgd dat de inbreng van de omgeving, randvoorwaarden en eisen van de planvorming landen in het ontwerp en de uitvoering.

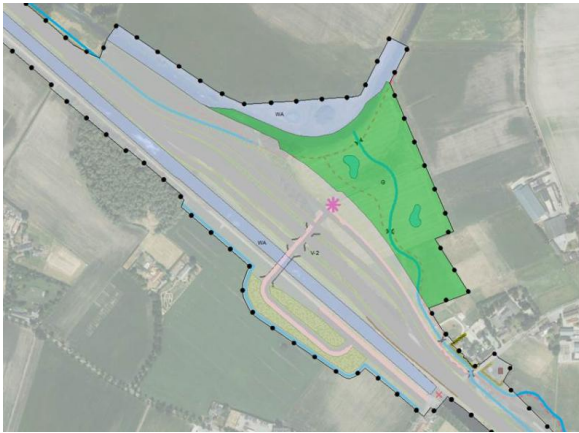
3. Overige bestuurlijke afspraken in een convenant

In een bestuursconvenant leggen partijen (desgewenst) de afspraken tussen provincie, gemeenten, waterschap en Rijkswaterstaat vast voor zaken die niet in het PIP of het contract zijn geregeld.

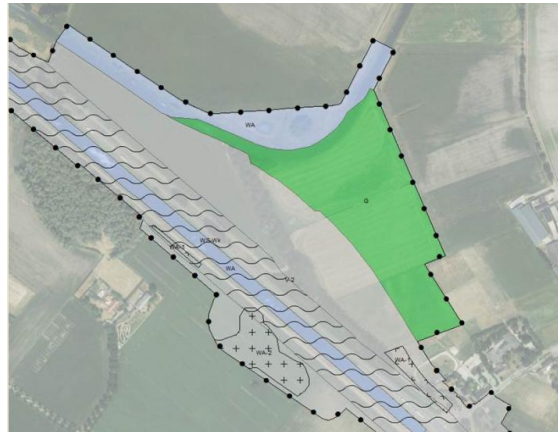
Onderstaand is deze drie-eenheid van PIP, contract en bestuursconvenant gevisualiseerd.

Ambities en waarborgen		
1	Provinciaal inpassingsplan	
2	Convenant	Contract
3		Bestemmingsplannen
Plan waarbinnen de ambities met de N279 Veghel - Asten uitgevoerd kunnen worden. Waarborg dat: - geen geluidsoverlast ontstaat; - ruimtelijke kwaliteitsambities uitvoerbaar zijn;	- Provincie - aannemer - Provincie - gemeente(n) o.a. geluidwerende voorzieningen Smart mobility uitvoering Ruimtelijke kwaliteit (...)	Overige ruimtevrage aspecten waarbij geen provinciaal belang is gemoeid

Uitnodigingsplanologie

RKP, VKA

Verbeelding PIP

Inhoudelijke thema's

Duurzaamheid en innovatie zijn belangrijk in dit plan, vooral voor smart mobility en geluidsmaatregelen ligt hier een kans voor marktpartijen om dat in te brengen. Dit is ook precies de reden dat de stuurgroep adviseert om te kiezen voor een PIP dat veel ruimte aan marktpartijen overlaat via uitnodigingsplanologie. In het PIP zijn duurzaamheid en innovatie uitgewerkt in een aantal thema's. In onderstaande zijn deze thema's toegelicht.

1. Natuur

Conform de provinciale Verordening Ruimte moet natuurcompensatie binnen 3 jaar gebeuren én moet natuur 1 op 1 worden gecompenseerd (natuurdoeltype voor natuurdoeltype). Hierdoor kan compensatie over geheel Brabant plaatsvinden. Stuurgroepleden hebben aangegeven dat compensatie binnen een acceptabele afstand tot de N279 moet plaatsvinden. Daarom hanteert de provincie Noord-Brabant het 'ruimte jasprincipe' voor natuurcompensatie N279, hetgeen betekent dat uit alle voor compensatie beschikbare gebieden in de omgeving van de N279, de meest gunstige mogelijkheden worden benut. Hiertoe wordt in het natuurcompensatieplan een 'overcapaciteit' aan compensatiegronden opgenomen. Met het 'ruimte jasprincipe' wordt zoveel mogelijk rechtgedaan aan de wens van de regiobestuurders om natuur in de directe omgeving van de N279 te compenseren en wordt zoveel mogelijk in de lijn met de Verordening gehandeld. Mocht onverhoopt de 'fysieke' compensatie niet (geheel) slagen binnen 3 jaar, dan vindt afdracht van financiële middelen aan het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) plaats (conform de Verordening Ruimte 2014). De regiobestuurders spreken de wens uit om dan de middelen te oormerken aan compensatie in de regio.

Als gevolg van de ombouw van de N279 moet 46 ha natuur worden gecompenseerd in het Natuur Netwerk Brabant (conform de Verordening Ruimte 2014). Ruimtelijke gezien is dit mogelijk, want het natuurcompensatieplan biedt inzicht in mogelijke gebieden met in totaal 138 ha, inclusief de nog te realiseren ecologische verbindingzones. Ook moet het in alle

redelijkheid mogelijk zijn om de gebieden te verwerven waarover de provincie nu geen zeggenschap heeft.

Het natuurcompensatieplan ligt, gelijktijdig met het vaststellen van het ontwerp-PIP voor bij Gedeputeerde Staten.

2. Water

Waterschap Aa en Maas is vroegtijdig in de planvorming betrokken. In het ontwerp-PIP is aangegeven hoe is omgegaan met de inbreng van de waterbeheerder. Ten westen van Keldonk is ruimte gereserveerd voor verlegging van de Goorloop en wordt de mogelijkheid geboden voor een nieuw beekdaltracé. Daarbij is ruimte opgenomen voor de gezamenlijke doelstelling van overheden (in het kader van het Deltaprogramma), om te komen tot een klimaatbestendig en waterrobuuste inrichting. Het PIP voorziet in voldoende compensatie van het profiel met 'vrije ruimte', waarmee de kwaliteit van het beekdal en de geplande opgaven geborgd zijn.

De vistrappen in de Bakelse Aa, bij de omleiding Helmond, blijven gehandhaafd. Voor de waarborging van de bergingsfunctie worden maatregelen getroffen. Zo wordt de mogelijkheid geschapen een by-pass aan te leggen op het tracé van de oude waterloop van de Bakelse Aa en worden noodzakelijke onderdoorgangen gerealiseerd. Het PIP voorziet in voldoende compensatie van verlies aan waterbergend vermogen. In combinatie met de versterking van de ruimtelijke kwaliteit en het realiseren van wandelpaden aan de westzijde van de nieuwe N279 krijgt het gebied een kwaliteitsimpuls. Onderhoudsactiviteiten aan de Bakelse Aa blijven gewaarborgd.

3. Geluid

De regiobestuurders en de provincie zetten in op verregaande geluidsbeperkende maatregelen. Na de aanpassing van de N279 Veghel-Asten wordt daardoor niet alleen voldaan aan de wettelijke geluidseisen, maar ook aan de nieuwe, strengere, onlangs vastgestelde provinciale eisen. Dit resulteert er onder andere in dat over het gehele tracé vanaf de aansluiting De Amert in Veghel tot aan de aansluiting op de A69 bij Ommel/Asten stil asfalt wordt aangebracht. Ook komen de huidige grond/geluidswallen waar mogelijk terug. De saneringsopgave van gemeenten (woningen die in het kader van de Rijkssaneringsregeling een te hoge geluidsbelasting kennen) worden meegekoppeld, waardoor er voor de bewoners langs de N279 een betere leefsituatie ontstaat. Bestuurders maken hier gezamenlijk nadere afspraken over.

Het PIP geeft juridische borging voor de wettelijke voorzieningen door middel van de bestemming Verkeer 1 en 2. Voor de bovenwettelijke voorzieningen is geen juridische borging in het PIP, maar is toepassing van dergelijke voorzieningen wel mogelijk gemaakt. Het PIP maakt het mogelijk om innovatieve geluidsmaatregelen toe te passen nabij de wijk De Leest in Veghel, bij de omleiding Helmond, nabij de wijken Rijpelberg/Brouwhuis in Helmond en nabij Ommel. Het toepassen van innovatieve geluidsmaatregelen is echter niet overal effectief. Afhankelijk van de mate van geluidsbelasting en de geluidsbeleving door de bewoners blijkt het toepassen van innovatieve geluidsmaatregelen alleen effectief bij

Rijpelberg/Brouwhuis². Omdat dergelijke maatregelen via cofinanciering worden gefinancierd, maken bestuurders hierover afspraken in het bestuursconvenant.

Voor enkele woningen zal blijken dat ook na het treffen van de wettelijke geluidsmaatregelen de geluidsbelasting hoog blijft, waardoor aanpassingen aan de gevel nodig is. De maatregelen die de geluidsbelasting van de betreffende woningen naar beneden kunnen brengen zijn bekend. Met de betreffende gemeenten gaat de provincie zoeken naar maatwerkoplossingen voor deze 'schrijnende gevallen', wat een afweging vraagt van leefbaarheid, geluidsbelasting en de kosten van de maatregelen.

4. Ruimtelijke kwaliteit

In de Verordening Ruimte 2014 heeft de provincie afspraken vastgelegd hoe om te gaan met de aanwezige de ruimtelijke kwaliteit. Vanwege de aantasting van de 'Groenblauwe mantel' vindt binnen het project N279 Veghel-Asten versterking van de ruimtelijke kwaliteit plaats. Het PIP biedt daartoe volop ruimte. Er wordt een impuls voorzien bij de verlegging van de Goorloop ten westen van Keldonk in een natuurlijker en breder profiel, in combinatie met de geluidsvoorzieningen nabij de wijk De Leest in Veghel, nabij de aansluiting De Bemmer/Boerdonk (in het verlengde van het project 'Blauwe Poort') en in het beekdal van de Bakelse Aa, nabij de omleiding Helmond. Gemeenten kunnen meekoppelkansen benutten, zoals wandelpaden, struinpaden, recreatieve fietspaden. Gebieden waar dit kan zijn de Goorloop bij Keldonk, het gebied nabij de Bakelse Aa ten westen van de nieuwe N279 en het gebied ten noordwesten van de aansluiting Rochadeweg. Het Ruimtelijk Kwaliteitsplan biedt hiervoor de kaders.

5. Contract: smart mobility, verkeersveiligheid en duurzaamheid

Smart Mobility - Geheel in lijn met de ambities van het programma SmartwayZ.NL wordt op de N279 een én-én aanpak toegepast. En asfalt én smart mobility. De aanpak van smart mobility op de N279 bestaat uit de volgende onderwerpen:

- Het ontwikkelen en toepassen van Smart Logistics. Samen met de logistieke sector uit met name Veghel en Helmond wordt een datasysteem ontwikkeld dat toekomstige logistieke stromen op zowel de N279 als de omliggende steden en dorpen 'real-time' in beeld brengt. Hiermee zijn diverse optimalisaties van het gebruik van de N279 mogelijk te maken, zoals prioritering van het vrachtverkeer of van hulpdiensten in geval van calamiteiten. Om dit proces te versnellen wordt ingezet om, al vooruitlopend op de ombouw van de N279, intelligente verkeerslichten (iVRI's) te plaatsen op de N279. Hiermee kunnen verkeersstromen beter geoptimaliseerd (verbetering doorstroming, prioritering, doelgroepen) worden.
- Het operationaliseren van slimme mobiliteitsdiensten via een marktplaats, waar de markt de kans krijgt om de gebruikers van de N279 te stimuleren gebruik te maken van slimme diensten. Dit kan resulteren in anders, minder en gecombineerd reizen. Wat de werkelijke effecten hiervan zijn, zal uit monitoring moeten blijken.
- Het toepassen van de gebruikersbenadering door op basis van de ervaringen met het programma Beter Benutten en de gebruikersaanpak op het wegvak A2 Weert -

² De gemeente Helmond beschouwt innovatieve maatregelen nuttig bij de omleiding Dierdonk.

Eindhoven in te schatten wat de gebruiker van de N279 nodig heeft op zijn reis over de N279.

- Stimuleren van de werkgeversaanpak. Afspraken tussen werkgevers en werknemers dragen bij aan gedragsveranderingen, zoals gebruik van nieuwe en andere vormen van mobiliteit, reizen op andere tijdstippen en een keuze voor een combinatie van modaliteiten.
- Verbeteren van de veiligheid van het vrachtverkeer. Het blijkt dat ongevallen met vrachtauto's leiden tot zeer ernstige verkeerhinder met totale blokkades van het verkeer in de regio tot gevolg. Een onjuiste bandenspanning blijkt hieraan bij te dragen. Door een signaleringssysteem dat bestuurders van vrachtauto's 'real-time' attendeert op de bandenspanning van hun vrachtauto kan preventief worden gehandeld.
- Ontwikkelen van een adequate monitoring en evaluatie. De provincie meet regelmatig operationele verkeersgegevens en genereert daarmee informatie voor de verkeerssimulaties van de i-VRI's op de N279. Deze inzichten worden ingezet om al vóór de ombouw van de N279 waar mogelijk de verkeersdruk te verminderen. Deze informatie is gekoppeld aan het te ontwikkelen datadashboard binnen het programma SmartwayZ.NL.

Verkeersveiligheid - In de uitvoering van de plannen voor de N279 wordt rekening gehouden met de recente CROW-richtlijnen ten aanzien van onder andere vangrails.

Duurzaamheidsmaatregelen – Eisen en wensen ten aanzien van duurzaamheid komen in het contract voor de aanbesteding van de realisatie van het project. Vooralsnog gaat het om CO₂-reductie, optimalisatie van het materiaalgebruik (hergebruik, vermindering grondstofgebruik), koppeling van energie-opwekking aan verlichting, een klimaatrobuust ontwerp en toekomstbestendige ondergrondse infra. De te maken keuzes vinden ook in de fase van de voltooiing van het PIP en het contract plaats.

Geheel in lijn met de toekomstbestendige aanpak van de N279 (GS-besluit 11 juli 2017), zullen smart mobility maatregelen mede worden benut om de toenemende verkeersdruk te faciliteren. Mocht uit monitoring & evaluatie blijken dat het 2x1-wegprofiel niet langer houdbaar is, dan kan eenvoudig worden overgegaan tot capaciteitsuitbreiding. Over de criteria waarop een dergelijke keuze plaatsvindt, worden nadere afspraken gemaakt.

Financiën

Van SmartwayZ.NL is een budget van 265 mln euro beschikbaar voor de realisatie van de aangepaste N279 Veghel-Asten. Deze gelden zijn naast de aanpassing van de weg ook beschikbaar voor maatregelen ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit, geluid en architectuur. Ook smart mobility maatregelen worden van dit budget bekostigd. Het VKA (juli 2017) is geraamd op 241,5 mln euro. Daarnaast is 4,5 mln euro provinciaal geld beschikbaar voor innovatieve geluidsmaatregelen, indien de gemeenten hier een gelijk bedrag aan cofinanciering naast zetten. Voor de inpassing van de weg inclusief de wateraspecten, uitgaande van het Ruimtelijke Kwaliteitsplan, is een bedrag geraamd van circa 7,5 mln euro (met een onzekerheidsmarge van 2 mln euro), waarvan 5 mln euro beschikbaar is via de begroting van het VKA van 241,5 mln euro.

Provincie Noord-Brabant
mevrouw I.A.H.M. Cortenbach
Postbus 90151
5200 MC 'S-HERTOGENBOSCH

Datum	14 mei 2018
Ons kenmerk	583610
Doorkiesnr.	0493 38 22 34 / Susan Dingarten
Onderwerp	N279 Veghel-Asten advies watertoets

Geachte mevrouw Cortenbach,

Onlangs heeft u ons verzocht om een advies uit te brengen over de watertoets van het project N279 Veghel-Asten. Waterschap Aa en Maas is zowel bestuurlijk als ambtelijk vroegtijdig betrokken geweest bij de totstandkoming van het ontwerp Provinciaal Inpassingsplan (PIP) N279 Veghel-Asten, inclusief de voorgaande planfase van de m.e.r.. Dit geeft al grotendeels invulling aan het watertoetsproces; dit advies is onderdeel hiervan.

Het project is uitgewerkt in co-creatie met partners en omgeving. In dit proces is niet enkel gedacht vanuit normen en bestaand systeem. De ruimte om kansen te verkennen en uiteenlopende belangen integraal te bezien is benut. Zo hebben de projectpartners onder meer knooppunt Keldonk en de omleiding bij Dierdonk als gebiedsopgaven onderkend. Deze gebieden lenen zich voor meervoudig ruimtegebruik: een robuust watersysteem, natuurlijke inrichting met (natte) natuur en recreatief medegebruik. De bestaande vistrap in de Bakelse Aa (omleiding Dierdonk) blijft daarbij gehandhaafd. Het PIP maakt deze plannen mogelijk. Het waterschap werkt graag samen aan de verdere planuitwerking en realisatie hiervan.

Waterschappen zijn functionele overheden. Wij hebben een adviesrol om te waarborgen dat alle relevante water- en natte natuuraspecten voldoende zijn meegenomen in het ruimtelijk besluit. De watertoets dient de effecten van de voorgenomen maatregelen op de waterhuishouding in kaart te brengen. Voorstellen ter compensatie of mitigatie van negatieve effecten dienen in de waterparagraaf te zijn omschreven. Voor onderstaand advies hebben wij ons gebaseerd op het PIP van 3 mei 2018. Ambtelijk is hierop al gereageerd en overleg over geweest. In deze brief richten wij ons met name op de hoofdlijnen van het proces.

Hydrologisch neutraal ontwikkelen

De realisatie van nieuw verhard oppervlak en afkoppelen van verhard oppervlak moet zoveel mogelijk hydrologisch neutraal worden uitgevoerd en optimaal worden ingepast in het bestaande watersysteem. Dit betekent dat de initiatiefnemer voldoende compenserende maatregelen moet nemen, zodat het oppervlaktewatersysteem na realisatie van de verharding voldoende robuust blijft. Volgens de toetsingscriteria geldt een compensatieplicht van 600 m³ per hectare toename verhard oppervlak (T=100, zijnde 60 mm), tenzij uit het waterhuishoudkundig onderzoek blijkt dat minder compensatie nodig is. Compenserende en mitigerende maatregelen zijn nog niet opgenomen in het ontwerp of in dit rapport nader beschreven. Wij adviseren u het PIP hierop aan te passen.

Aanpassingen in het watersysteem

Als het watersysteem wordt aangepast dient de afvoercapaciteit en de berging hetzelfde te blijven als in de huidige situatie. Het waternetwerk bestaat uit A- en B watergangen. Bij ingrepen die leiden tot verandering in dit netwerk moet herstel of compensatie plaatsvinden. De compensatie dient bij voorkeur te worden uitgevoerd in hetzelfde peilgebied.

Keldonk

Bij Keldonk is een verlegging van een A-watergang (Goorloop) voorzien en ligt de weg in het profiel van vrije ruimte van de Aa. Beide hebben effect op het watersysteem. Wij hebben u gewezen op het belang van het profiel van vrije ruimte in verband met de gewenste ontwikkeling van het beekdal van de Aa. De nieuwe weg kan een opstuwende werking hebben op het beekdal. In het PIP stelt u extra waterberging voor als compensatie voor de aantasting van dit profiel. Wij vragen u dit nader te onderbouwen in het PIP, met aandacht voor 'kwantificering' en ruimtelijke consequenties.

Compensatie waterbergingsgebied

In de waterparagraaf, welke onderdeel uitmaakt van het PIP, is het van belang om diverse ruimteclaims voor de compensatie van de weg te borgen. Voor het aanleggen van de weg door waterberingsgebieden (bestaande en reserveringsgebieden) dienen de compensatieopgaven concreet genoemd te worden.

Omleiding Dierdonk

Sinds het waterschap betrokken is bij het proces, heeft het aangegeven dat het effect van de weg op de waterberging 1:1 en binnen de directe omgeving moet worden gecompenseerd. De watertoets benoemt de compensatieopgave van 5.000 kub en de maatregelen die noodzakelijk zijn om effecten op opstuwung te compenseren. Onvoldoende aangetoond is of de compensatieopgave past binnen de bestaande contouren van de waterberging. Mogelijk is er een extra ruimteclaim gewenst. Ook is een ruime onderdoorgang in het wegtalud noodzakelijk. In de waterparagraaf lezen wij graag terug hoe u deze zaken borgt.

Afvalwatertransportleidingen

Als gevolg van de weg dienen afvalwatertransportleidingen van het waterschap te worden verlegd. Deze leidingen liggen ruimtelijk bestemd. In de watertoets is dit effect voldoende omschreven.

Waterkwaliteit

In het PIP is aandacht voor duurzaamheid. Het gebruik van geen uitloogbare materialen heeft een gunstig effect op de waterkwaliteit. In de watertoets kunt u deze bronmaatregel benoemen.

Natuurcompensatie

Samen met provincie en gemeenten werkt het waterschap aan de inrichting van het Natuurnetwerk Brabant. Voor de N279 Veghel-Asten geldt een compensatieopgave van ca 46 hectare; nog niet gerealiseerde natte natuur (ecologische verbindingzones) komt hiervoor in aanmerking. Het PIP gaat uit van compensatie in het plangebied maar biedt hiervoor geen rechtstreekse borging; hier kiest u expliciet voor. Wij adviseren u om, al dan niet via het Provinciaal Inpassingsplan, toe te zien op volledige realisatie in de directe omgeving van de weg.

Vervolg

Het project N279 Veghel-Asten heeft op meerdere terreinen consequenties voor het watersysteem en onze infrastructuur. Er zijn zogenoemde 'kansen' onderkend die het waterschap graag in samenwerking met u, partners en omgeving uitwerkt.

Waterschap Aa en Maas is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van legger waterlopen. Vroegtijdig overleg over herinrichting en verlegging van waterlopen, bruggen en duikers is

gewenst. Een start hiermee is gemaakt. In een volgende fase wensen we dit meer concreet te maken. Daarnaast zijn wij bevoegd gezag voor de watervergunningen en geldt voor activiteiten in ons systeem een meldingsplicht.

Graag blijven wij u op deze punten van advies voorzien en dragen bij, daar wat dit van ons mag worden verwacht

Wij hopen u hiermee van voldoende advies te hebben voorzien. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met mevrouw S. Dingarten (telefoonnummer: 06 83802238)

Hoogachtend,
Het Dagelijks Bestuur,
namens deze,
de secretaris,

drs. P. Sennema